МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції
Кафедра спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування

Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

Матеріали круглого столу

(Київ, 24 червня 2015 року)

Київ 2015

ББКХ628.3
Т367

Редакційна колегія :

1. **Чернявський С. С.** – проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор
2. **Купранець І. М.** – начальник Департаменту протидії злочинності у сфері економіки МВС України
3. **Алексійчук М. М.** – начальник навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
4. **Хуторянський О. В.** – заступник начальника інституту з навчально-методичної та наукової роботи Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
5. **Дерев'янко П. В.** – начальник кафедри СТ та ОРД навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
6. **Василинчук В. І. –** професор кафедри СТ та ОРД навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС, доктор юридичних наук, професор

У збірнику систематизовані теоретичні розробки та практичні рекомендації провідних вчених, державних службовців, практичних працівників оперативних та слідчих підрозділів МВС України, а також курсантів, адюнктів, магістрів, які присвячені актуальним проблемам запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням і оприлюднені під час проведення кафедрою спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС у відповідності до Плану проведення науково-практичних конференцій, семінарів та круглих столів на базі вищих навчальних закладів МВС України у 2015 році круглого столу: «Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» (24 червня 2015 року).

Матеріали круглого столу будуть корисними для працівників правоохоронних органів, науковців, викладачів, молодих фахівців, курсантів і студенів, які присвятили себе боротьбі із злочинністю.

Організатори круглого столу не несуть відповідальності за поданий матеріал. Тези доповідей і повідомлень опубліковано в авторській редакції.

Т367 **Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням** [Текст]: матеріали круглого столу (Київ, 24 червня 2015 року) / ред. кол. С. С. Чернявський, М.М. Алексійчук, О. В.Хуторянський, І. М. Купранець, В. І. Василинчук. – К.: ФОП Кандиба Т. П., 2015. – 252 с.

Відповідальний за випуск: ***В. І. Василинчук***

ББКХ628.3

© Національна академія внутрішніх справ, 2015

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники круглого столу! Радий вітати вас у Навчально-науковому інституті підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ. Проведення такого заходу вже стало традиційним для нашого Інституту і оперативних підрозділів МВС України.

Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

На сьогодні кримінальні елементи певною мірою змінили форми і методи протиправної діяльності, дедалі частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин, залучають до реалізації корисливих задумів корумпованих представників органів влади, намагаються проникнути до управлінських структур різних рівнів для лобіювання власних інтересів. Значна частина кримінальних формувань має тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки.

Незважаючи на багатоаспектність природи виникнення та поширення корупційних проявів у кожній окремій державі, до основних факторів, що сприяють їх поширенню, можна віднести, з одного боку, зростаюче зубожіння широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків, відсутність системи соціального захисту в одних країнах, а з іншого – нарощування економічного потенціалу та щорічне збільшення фінансових надходжень у вигляді іноземних інвестицій – в інших країнах. Корупція у більшості держав Центральної та Східної Європи, а також у країнах, які виникли на пострадянському просторі, тісно пов'язана з тим, що вони знаходяться в стані економічної та суспільної трансформації.

Зазначені проблеми і є предметом обговорення сьогоднішнього круглого столу, у якому приймають участь і науковці, і практики.

Метою нашого круглого столу є об'єднання зусиль науковців і практиків у розв'язанні проблемних питань, які виникають під час запобігання корупційним правопорушенням.

У роботі круглого столу беруть участь відомі вчені та практичні працівники правоохоронних органів.

Сподіваємось, що комплексний підхід до розгляду актуальних питань запобігання корупції в Україні, якісно нові погляди на синтез науки і практики дадуть позитивні результати в оптимізації роботи правоохоронних органів, зокрема оперативних підрозділів у запобіганні корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, впровадженні наукових досягнень у їх діяльність.

Бажаю учасникам круглого столу плідної роботи, постановки і вирішення цікавих і актуальних науково-практичних питань відповідно до її тематики і спрямованості.

Пам’ятайте, що кожний круглий стіл - це для Вас можливість оволодіти навиками наукової дискусії, відстояти власну позицію, закріпити свої знання і збагатитися новими ідеями.

Шановні колеги! Дозвольте ще раз привітати вас із початком роботи нашого круглого столу. Впевнений, що наукова дискусія буде плідною. Щиро бажаю вам творчого натхнення та успіхів.

С. С. Чернявський, доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ «КРУГЛОГО СТОЛУ»

Генезис правових основ запобігання корупції в Україні

Алексійчук Микола Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Правові основи запобігання корупції, як свідчить аналіз практики, помітно відстають від потреб практичної діяльності. В них допускаються нечіткість формулювань, неповнота розгляду загальних положень і окремих важливих тактичних питань. Все це породжує у практичних працівників незнання, неповноту використання наявних правових і тактичних можливостей, що тягне за собою серйозні прорахунки в роботі, негативно впливає на результат боротьби зі злочинністю.

Варто зазначити, що корупція розпочала своє існування не із здобуттям Україною незалежності, хоча на її поширення неодмінно вплинули, у той час, такі фактори, як побудова суспільства, заснованого на економічних началах, неврегульованість нормативними актами майже всіх сфер життя, а також злиденність населення. Все це сприяло перерозподілу влади та власності та укоріненню корупції в усіх сферах життя.

Корупція існувала ще в радянських республіках, причому із самого початку їх створення хоча інформація про таке явище замовчувалася. Але вже тоді вживалися певні заходи протидії.

Наявність корупції в Україні визнано з набуттям державою незалежності. На її протидію спрямовано ряд нормативно-правових актів, створено організаційну систему, вжито цілу низку практичних заходів.

Так, 26 листопада 1993 року відповідно до Указу Президента України № 561/93 було створено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю (ліквідований Указом Президента України від 8 лютого 2005 року № 208/2005).

Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю здійснював координацію діяльності всіх державних органів, на які цим Законом покладалося обов'язки здійснювати цю боротьбу. Положення про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю затверджувалося Верховною Радою України.

У жовтні 1995 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про боротьбу з корупцією», який визначав правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів. У ньому вперше давалось законодавче визначення поняття корупції та корупційних діянь, були визначені суб’єкти корупційних діянь та інших правопорушень, пов’язаних з корупцією, окреслено коло органів, які ведуть боротьбу з корупцією, та інші засади, спрямовані на попередження корупції й відповідальність за її вчинення.

Незважаючи на вжиті заходи щодо подолання корупції, досягти помітних зрушень у цій справі й усунути причини та умови, що сприяють корупційним проявам, не вдалося.

З метою підвищення ефективності боротьби з корупцією у квітні 1997 року Указом Президента України № 319/97 було затверджено Національну програму боротьби з корупцією.

Однак, низка заходів, передбачених Програмою, залишилися невиконаними, відповідно масштаби корупції не зменшилися. Вона набувала ще більшого поширення у різних сферах діяльності та була визнана на державному рівні одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку країни, що знайшло своє відображення у Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки, затвердженій Указом Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98 . У ній вперше було сформульовано розуміння сутності корупції як соціального явища, визначено напрями запобіжного впливу на соціальні передумови корупції, комплекс політичних, економічних, правових, організаційно-управлінських, соціально-психологічних та інших заходів запобігання і протидії їй. Передбачено низку заходів, спрямованих на активізацію діяльності спеціальних органів з протидії проявам корупції.

В подальшому вживалося безліч організаційно-правових заходів, які, на жаль, залишилися малоефективними у протидії корупції.

11 червня 2009 року Верховною Радою України з метою гармонізації українського законодавства з відповідними міжнародними нормами було ухвалено Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції». Цей Закон набирав чинності з дня його опублікування (18 липня 2009 року), а введення його в дію планувалося 1 січня 2010 року.

Попри це, термін введення в дію означеного Закону переносився законодавцем двічі, спочатку до 1 квітня 2010 року, а потім — до 1 січня 2011 року. Причиною такого «переносу» була неможливість практичної реалізації як його окремих положень, так і положень Законів України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», які були ухвалені одночасно із базовим Законом у цій сфері. І згодом, на підставі Закону України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 року №2808–VI, перелічені вище законодавчі акти взагалі було визнано такими, що втратили чинність. Однак з огляду на те, що Закон №2808–VI був офіційно оприлюднений лише 5 січня 2011 року, то 1 січня зазначені вище закони фактично почали діяти. У зв’язку з цим «автоматична» втрата ними чинності (у тому числі й тих їхніх положень, якими вносилися зміни до інших законодавчих актів), а також «повернення в дію» Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року було нічим іншим, як порушенням усталених правил законодавчої техніки.

Наступним кроком щодо удосконалення законодавства у сфері боротьби з корупцією стало прийняття парламентом 7 квітня 2011 року нового Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який набув чинності 1 липня 2011 року та значно розширив сферу діяльності щодо запобігання цьому явищу. В ньому чітко конкретизовано суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення, визначено види відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної), дискусія щодо запровадження відповідальності, особливо кримінальної (конкретизації діянь за статтями Кримінального кодексу), точилася тривалий час. Визначено процедуру спеціальної перевірки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тощо.

Протягом трьох років чинності цього Закону до нього було внесено численну кількість змін на підставі 13 законодавчих актів. До того ж, рішенням Конституційного суду України положення Закону щодо заборони особам, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 4 (президент України, голова Верховної Ради та ін.), брати участь у загальних зборах підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, було визнано неконституційними.

У жовтні 2011 року Указом Президента України № 1001/2011 підготовлено та схвалено Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки. В ній зазначається, що корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей.

Відповідно до положень цієї Стратегії було підготовлено та Постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 р. № 1240 затверджено Державну програму щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки. Її метою було впровадження механізмів зменшення рівня корупції в Україні. Стосовно дієвості цієї Програми, слід зазначити, що із 46 заходів, спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази, у 39 термін виконання визначено 2011–2014 рр. Однак, переважна більшість з них залишилися не реалізованими. Це при тому, що для кардинального поліпшення ситуації у сфері боротьби з корупцією в Україні, забезпечення узгодженості дій правоохоронних органів у цій сфері Указом Президента України від 26 лютого 2010 року № 275/2010 було утворено Національний антикорупційний комітет, який діяв до 14 жовтня 2014 р., як консультативно-дорадчий орган при Президентові України. Очолював Комітет особисто Президент України. Виконавчим секретарем було визначено спочатку Міністра юстиції України, а в подальшому Секретаря Ради національної безпеки і оборони України. Організаційно-технічне забезпечення його діяльності здійснював Апарат РНБО України, а наукове супроводження покладалося на Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. За оцінками окремих експертів та громадської

організації «Транспаренсі Інтернешнл», в Україні цей Комітет був мало дієвим.

В Україні зареєстровано цілу низку громадських організацій, зокрема: Антикорупційне бюро в Україні; Всеукраїнська громадська організація Антикорупційний комітет; Центр протидії корупції та ін.

Їх метою є: зміна суспільного ставлення до корупції; здійснення інформаційної підтримки та координація діяльності громадських організацій, що працюють у сфері боротьби з корупцією; співпраця з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями; участь у підготовці та публікації аналітичних матеріалів на тему корумпованості влади; реалізація просвітницьких заходів серед громадян України; проведення конференцій, «круглих столів», присвячених протидії корупції, тощо.

Однак, найбільш дієві, на нашу думку, заходи, вжиті в Україні останнім часом.

Так, у вересні 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про очищення влади», який набрав чинності з 16 жовтня п.р. і визначає правові й організаційні засади проведення перевірки державних службовців та прирівняних до них осіб, посадових осіб органів місцевого самоврядування, перелік суб'єктів перевірки, тобто запроваджує конкретний механізм люстрації (очищення) влади.

Органом, уповноваженим на забезпечення проведення перевірки, визначено Міністерство юстиції України. Для забезпечення здійснення громадського контролю за процесом очищення влади (люстрації) та дотримання Закону України «Про очищення влади» при Міністерстві утворено дорадчий громадський орган з питань люстрації (Громадський люстраційний комітет), що є позитивним з огляду на необхідність забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Передбачається утворення таких представництв у областях.

Для реалізації цього Закону Кабінет Міністрів України 16 жовтня 2014 року прийняв Постанову «Деякі питання реалізації Закону України «Про очищення влади» № 563 та Розпорядження «Про затвердження плану проведення перевірок відповідно до Закону України «Про очищення влади» № 1025-р.

У жовтні 2014 року Верховна Рада України прийняла низку законів, спрямованих на посилення протидії корупції, у тому числі:

Закон України «Про запобігання корупції» прийнятий 14 жовтня 2014 року № 1700–VII.

Таким чином, правовою основою запобігання корупції в Україні є система державних законодавчих і підзаконних актів, що визначають суспільно-правову необхідність проведення комплексу передбачених законом заходів, їх правові, організаційно-тактичні основи, гарантії законності їх застосування.

Види версій у провадженнях про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою

Андрейко Ю. О., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини (Національна академія внутрішніх справ)

Версіяє необхідною основою планування розслідування, без чого не відбувається жодне кримінальне провадження.Підставою для формування версій є аналіз вихідного доказового матеріалу.

Версії як моделі в пізнанніслідчого про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, мають декілька функцій, серед яких:аналітична, пізнавальна, прогностична, організаційна.

Під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою версіївизначають обставини, що підлягають встановленню. Якщо версія правильна, то повинні бути визначені наслідки, які випливають з неї. Зокрема, якщо приватизація приміщення підприємства відбулася у зв'язку із прийняттям неправомірної вигоди, то мають бути наслідки цього,наприклад,у вигляді порушення документального оформлення, зниження ціни об'єкта, розпорядження окремих посадових осіб та ін. Назване дозволяє сформулювати обставини, які підлягають встановленню. До них належать: а) установлення правильності документального оформлення; б) визначення дійсної вартості об'єкта; в) ким, коли та за яких обставин були дані розпорядження про приватизацію тощо. Подібні обставини виступають підставою для організації певних слідчих (розшукових) дій.

У криміналістиці версії поділяють на загальні і окремі, типові та конкретні. Так, версії про предмет доказування називають загальними версіями. Версії про доказові факти та про можливі джерела доказів є окремими версіями. [1, с. 69]Дослідники розділяють версії на загальні й окремі залежно від обсягу встановлення обставин (фактів, що підлягають встановленню). Загальні версії будуються для пояснення події в цілому, її характеру, причинного зв'язку між фактами, що утворюють склад злочину. Окремі– євірогідними судженнями про окремі обставини вчинення злочину, які у своїй сукупності складають елементи складу злочину. Це версії про місце, час, знаряддя злочину, його суб'єкта, вид умислу тощо. [2, с. 37–38].

Під типовою версією розуміють пояснення події в цілому або окремих її частин, засноване на даних узагальненого досвіду роботи щодо розкриття і розслідування злочинів, що накопичений правоохоронними органами (який узагальнений наукою криміналістикою) [2, с. 38]. Типові версії, що висуваються за недостатності вихідних даних, на початковому етапі розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди дають загальне та найхарактерніше пояснення даних про обставини цього злочину. У ході подальшої перевірки помилкові типові версії

усуваються, а ті, що підтвердилися деталізуються та висуваються конкретні версії.

Таким чином, під типовою версією розуміється пояснення події в цілому або окремих її елементів, засноване на даних узагальненого досвіду слідчої, судової, експертної та оперативно-розшукової практики по аналогічним справам [3, с. 290]. Типова версія – це найхарактерніше для даної ситуації з точки зору певної галузі наукового знання або узагальненої практики вірогідне пояснення події або окремих фактів [4, с. 30].

При розслідувані прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою висунення версій зумовлено слідчими ситуаціями.

Типовими ситуаціями при розслідуванні злочину, передбаченого ст. 368 КК України, є такі:

а) отримана інформація про передачу неправомірної вигодислужбовій особі і здійснення нею певних дій в інтересах особи, учасники неправомірної вигоди заперечують її факт;

б) отримана інформація про передбачуванунеправомірну вигоду, є заява про майбутнєїї надання;

в) учасники неправомірної вигоди затримані «на гарячому», у момент передачі предмету неправомірної вигоди;

г) набувача неправомірної вигоди затримано у момент передачі відповідного об’єкта у зв’язку із заявою потерпілого про вимагання, яке мало місце стосовно нього;

г) у відомстві,на підприємстві, установі чи організації встановлено численні й систематично здійснювані факти прийняття неправомірної вигоди, маються заяви низки співробітників і сторонніх осіб про корупційну систему й вимагання неправомірної вигоди від осіб, які звертаються для вирішення законних інтересів. [5 с. 83].

У зв’язку з цим, ми пропонуємо такі типові версії:

1) передача неправомірної вигоди службовій особі мала місце;

б) передача неправомірної вигодислужбовій особі не мала місця;

в) мала місце обмова службової особи з метою її скомпрометувати й усунути із займаної посади;

г) мало місце провокація неправомірної вигоди для усунення службової особи як конкурента в тій чи іншій сфері (банківській системі, адміністративній, науковій тощо).

Водночас, висунення версій про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, не може бути обмежено встановленим переліком. Залежно від галузі, становища посадової особи, її можливостей, цілей, які повинні бути досягнуті за допомогою неправомірної вигоди, її предмета та інших чинників, версії можуть видозмінюватися.

Список використаних джерел:

1 Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация / А. М. Ларин. – М.: Юрид. лит., 1970. – 224 с.

2 Бандура О.А. Криминалистическая версия: гносеологический, логический и психологический аспекты: учеб.пособие / О. А. Бандура, В. Г. Лукашевич. – К.: КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1991. – 80 с.

3 Криминалистика / под ред. проф. И. Ф. Крылова. – Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. – 591 с.

4 Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – 2-е изд. доп. – М.:Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.

5 Мишков Я. Є. Методика розслідування хабарництва: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 / Мишков Ярослав Євгенович. – Х., 2005. – 179 с.

Способи одержання неправомірної вигоди службовою особою

Базір Станіслав Станіславович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Одним із найбільш значущих елементів криміналістичної характеристики неправомірної вигоди є способи вчинення злочину. Способи давання неправомірної вигоди дуже різноманітні, оскільки вони охоплюють значний діапазон прагнень різноманітних осіб у тій чи іншій сфері посадової діяльності.

Матеріальні вигоди, що можуть бути предметом неправомірної вигоди, зараз набули значного поширення. До їх переліку входять: зарубіжні і туристичні поїздки хабароодержувача і членів його сім'ї, сприяння в придбанні кредитів, оплата за вступ і навчання дітей у зарубіжних і вітчизняних навчальних закладах, виплата завищених гонорарів за публікації, оплата теле- і радіочасу з метою розміщення реклами посадової особи, виборчої кампанії, сприяння в проведенні конкурсів красоти та ін.

Тим часом боротьба з хабарництвом ведеться явно недостатньо. Як свідчить узагальнення слідчої практики, виявлення фактів хабарництва і притягнення винних у вчиненні цього злочину до відповідальності частіше за все обмежується дрібними епізодами, де сума неправомірної вигоди і антисоціальний характер вчиненого незначні. Поза сферою боротьби з хабарництвом залишаються великі спільні підприємства, податкові служби, Приватизаційні служби, прикордонна адміністрація, окремі міністерства, відділи міських і обласних адміністрацій, що здійснюють дозвільні функції. У таких службах рівень злочинної діяльності значно вище, діапазон ширше. Продажність чиновників, яка охоплює все більше окремих сфер діяльності, підриває економічні та організаційні основи функціонування державної та іншої служби, тягне за собою прорахунки в кадровій політиці, «поширення психології вседозволеності і допустимості використання, правовий нігілізм і правовий цинізм».

Хабарництво є одним з найбільш складних для розслідування злочинів.

По - перше, воно відбувається в більшості випадків за відсутності очевидців. Це пояснюється тим, що всі учасники злочину - особа, що надає вигоду, набувач вигоди і посередник - зацікавлені в скоєнні злочину і приймають всі заходи до приховування слідів своєї злочинної діяльності.

По - друге, тому що всі учасники злочину несуть кримінальну відповідальність за скоєне, вони зазвичай відмовляються давати правдиві показання, створюють своєрідну кругову поруку.

По - третє, нерідкі випадки хабарництва за здійснення законних дій. При цьому встановлення факту дачі - отримання неправомірної вигоди ускладнюється, тому що відсутні сліди (головним чином, у документах) здійснення незаконних дій, а законні дії, природно, не завжди свідчать про злочин.

По - четверте, у ряді випадків набувачі вигоди пов'язані з розкрадачами державного, муніципального та приватного майна та іншими особами, які вчиняють економічні злочини, і викрити нерідко розгалужену і глибоко законспіровану групу злочинців дуже складно.

По - п'яте, у порівнянні з іншими злочинами при розслідуванні хабарництва порівняно невеликий обсяг доказів, в більшості випадків звинувачення будується на непрямих доказах, оцінка яких представляє значні труднощі.

У сучасних умовах змінилася якісна характеристика хабарництва: суми неправомірної вигоди незмірно зросли в порівнянні з тими сумами, які передавалися в колишні роки. Змінився і предмет неправомірної вигоди. В умовах інфляції та дефіциту неправомірної вигоди найчастіше даються не грошима, а цінними предметами: меблевими гарнітурами, автомобілями, коштовностями тощо Нерідкі факти оформлення на роботу одержувача і його близьких при фактичному невиконанні ними будь - яких обов'язків. У комерційні структури зараховуються посадові особи з числа працівників виконавчої влади, банківські працівники, податкові інспектори та ін.

До числа елементів криміналістичної характеристики хабарництваналежать способи приховування злочину. Спосіб приховування злочинів як сукупність прийомів, спрямованих на протидію правоохоронним органам по боротьбі зі злочинністю, є частиною злочинної дії і здійснюється в процесі вчинення злочину або після нього. Спосіб приховування багато в чому обумовлений не тільки галуззю, в якій вчиняється злочин, а й його особистісними якостями — вмінням знайти засоби маскування, фальсифікації, інсценування, поширення неправдивих відомостей про злочин. Як зазначав Р Бєлкін, який детально досліджував проблему приховування злочину, «приховування злочину недіяльність (елемент хючинної діяльності), спрямована на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину і злочинця та їх носіїв».

Способи приховування неправомірної вигоди визначаються двома групами чинників: з одного боку — суб'єктивними інтересами і можливостями хабародавця, з іншого — об'єктивною обстановкою, що сприяє неправомірна вигодаництву або перешкоджає йому. Разом з тим способи приховування багато в чому залежать від сфери діяльності осіб, де факти хабарництвамають місце. Проте способи приховування фактів хабарництва; достатньо типові і полягають в такому:

1. Підробка в документах або створення нових документів, що відображають приймання на роботу, створення нових посадових структур.

2. Створення фіктивних реєстраційних документів, що фіксують одержання квартири, оформлення кредиту та ін.

3. Виправлення дат, підробка підписів у документах, що фіксують створення приватних підприємств, комерційних структур та ін.

4. Підробки, що допускаються в письмових документах, пов'язаних із вступом до вищих навчальних закладів (виправлення помилок у творах, передача екзаменаційного білета, по якому відповідатиме абітурієнт; заміна

суб'єкта, що екзаменується, на іншу особу, яка має високий рівень підготовки тощо).

5. Особисті вказівки (довірчі) відповідальному секретарю про необхідність прийняття певних осіб до вищого навчального закладу, маючи на увазі посадову залежність останнього від ректорів, проректорів та Інших відповідальних осіб.

6. Прийняття неправомірних управлінських рішень про надання монопольного права торгівлі нафтопродуктами або електроенергією шляхом оформлення протоколів неіснуючих зборів, видання наказів, розпоряджень, що явно суперечать наявній практиці.

7. Створення документів на аукціонну ціну будівель і споруд при передачі їх комерційним структурам як явно збиткову, яка, проте, вуалюється неіснуючими недоліками останніх і відсутністю бажаючих запропонувати більш високі ціни на аукціоні.

8. Поширення відомостей про сувору дисципліну в тій чи іншій установі, законослухняність та непідкупність окремих чиновників, що дозволяє прикривати хабарництво.

Наведені положення не вичерпують усіх можливих варіантів приховування давання неправомірна вигодаів. Слід зазначити, що названі форми вдосконалюються, притому, що законодавство, яке регулює ринкові відносини, недосконале, є багато прогалин, які використовуються окремими особами в злочинних цілях.

Розвиток наукових уявлень про застосування криміналістичних знань адвокатами

Бишевець О. В., кандидат юридичних наук,асистент кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У вітчизняній правовій доктрині розвиток наукових уявлень про застосування криміналістичних знань адвокатами відбувався у нерозривному взаємозв'язку із становленням інституту професійної адвокатури, що включає в себе наступні етапи: 1-ий етап – зародження адвокатури в Україні у період польсько-литовської доби (XIV-XVI ст.); 2-ий етап – адвокатура у період XVII століття; 3-ий етап – адвокатура у період судової реформи 1864 року; 4-ій етап – адвокатура у радянський період (з 1917 року по 90-і рр. XX ст.); 5-ий етап – сучасна адвокатура (90-і рр. XX ст. по теперішній час) [1, с. 18-53].

На території сучасної України адвокатська діяльність як професія сформувалася у період польсько-литовської доби. На той час правовідносини, в тому числі і процесуальні, регулювалися нормами Статутів Великого князівства Литовського, які в усіх своїх трьох редакціях (1529, 1566, 1588 років) діяли на українських землях аж до 1840 року. Саме в цих пам'ятках українського права і містяться положення, які регулювали діяльність захисників, які на той час називалися «прокуратори», а також вказували на необхідність застосування криміналістичних знань при виконанні функції захисту в суді. Наприклад, зі змісту артикулу 23 *«Якби хто представив свідків, а вони показали проти нього»* розділу VI *«Про суддів»* Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1529 року [2, с. 249], артикулу 57 *«Про доводи письмові»* розділу IV Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1566 року [3, с. 321] і артикулу 77 «*Про докази і спростування доказів*» розділу IV «*Про суди і про суддів*» Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1588 року [4, с. 177] випливає, що прокуратор (захисник) повинен був володіти знаннями не тільки про те які докази мають подаватися на підтвердження заявлених вимог, але й те, яким чином їх слід спростовувати. Очевидно, щоб висловити заперечення проти поданих доказів, захиснику необхідно знати способи підробки документів, вміти виявити недобросовісні показання, а також обґрунтувати свої доводи перед судом.

На другому етапі формування адвокатської діяльності вимоги до адвокатів та обсягу знань, необхідних для вирішення їх професійних завдань, були визначені у проекті першого кодексу українського права, який називався «Права, за яким судиться малоросійський народ» 1743 року (надалі за текстом – Права). У артикулі 7 *«Про адвокатів і повірених»* передбачено, що в якості адвоката до участі у кримінальній справі слід залучати особу, яка в силу наявних у неї знань та вмінь може виправдати невинуватого [5, с. 121-

122]. Звичайно ж, в Правах не було конкретизовано, якими саме уміннями повинен був володіти адвокат, однак зі змісту низки артикулів можна зробити висновок, що це вміти відрізняти дійсний документ від фальшивого, підроблений підпис від справжнього, спростовувати показання недобросовісних свідків.

У період судової реформи 1864 року професійна адвокатура діяла на підставі Установи судових встановлень і Судових статутів: Статуту цивільного судочинства і Статуту кримінального судочинства. Згідно до положень зазначених нормативно-правових актів адвокати іменувалися присяжними повіреними і приватними повіреними. Що ж до обсягу знань, якими повинен володіти кандидат у повірені, то відповідно до пункту 354 розділу IX «*Про осіб, що знаходяться при судових місцях*» Установи судових встановлень присяжними повіреними могли бути особи, які здобули вищу юридичну освіту в університетах або ж в інших учбових закладах, а також мають досвід практичної роботи не менше 5 років на посаді помічника присяжного повіреного або на будь-якій іншій посаді у складі судового відомства, що дозволяла їм здобути практичні знання щодо провадження судових справ [6, с. 71].

У період радянської доби криміналістичні знання розглядають як засіб із арсеналу працівників органів внутрішніх справ, прокуратури і суду, оскільки кримінально-процесуальне законодавство того часу було зорієнтоване саме на задоволення потреб слідчих та судових органів. Такий підхід до визначення суб'єкта застосування криміналістичних знань був виправданим, оскільки проведення допитів, очних ставок та інших слідчих дій, у процесі яких виникала необхідність звертатися до можливостей криміналістики, належала до сфери професійної діяльності слідчого, прокурора, судді. Водночас, на практиці спостерігалася інша тенденція, зокрема, через надмірну завантаженість слідчих та низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення вони не вважали за потрібне відшукувати нові засоби, що дозволять оперативно вирішити професійні завдання. Траплялися ситуації, коли слідчий зацікавлений у недоведеності певних фактів у справі, а тому проводив допити поверхово і ставив запитання так, щоб допитуваний міг ухилитися від змістовної відповіді або ж був позбавлений можливості відповісти по суті справи. В описаних випадках визначальна роль у повному, всебічному та об'єктивному дослідженні обставин справи належала адвокатові. Враховуючи потреби практики та реалії правозастосування, у науковій літературі почали висловлюватися точки зору про те, що для оптимального здійснення функції захисту необхідним є використовувати положення криміналістичної тактики [7, с. 112].

На сьогоднішній день у науковій літературі наголошується, що досягненню завдань, поставлених перед захисником кримінально-процесуальним законом, сприяє тактика захисту [8, с. 33-38]. З огляду на зазначене сучасне розуміння місця криміналістики в системі юридичних наук

дає підстави розглядати відповідні тактичні прийоми як засоби розв'язання завдань не тільки слідчими,прокурорами, але й адвокатами.

Список використаних джерел:

1.Адвокатура України: підручник / Погорецький М.А., Яновська О.Г. – К.: Юрінком Інтер, 2014. – 368 с.

2.Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса : Юрид. літ., 2002–2004. – Т. 1: Статут Великого князівства Литовського 1529 року.– 2002. – 464 с.

3.Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса : Юрид. літ., 2002–2004. – Т. 2: Статут Великого князівства Литовського 1566 року. – 2002. – 558 с.

4.Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса : Юрид. літ., 2002–2004. – Т. 3: Статут Великого князівства Литовського 1588 року. – Кн. 2. – 2004. – 566 с.

5.Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743 / [упоряд. та авт. нарису В. К. Вислобоков]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1997. – 574 с.

6.Российское законодательство X—XX веков : в 9 т. / [под ред. Б. В. Виленского]. – М. : Юрид. лит., Т. 8: Судебная реформа. – 1991. – 496 с.

7.Воробьев Г. А. Тактика и психологические особенности судебных действий / Воробьев Г. А. – Краснодар : Изд-во Краснодарского ун-та, 1986. – 208 с.

8.Титаренко В. В. Вопросы тактики участия защитника в производстве следственных и судебных действий / В. В. Титаренко // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1979. – Вып. 19. – С. 33–38.

Організаційно – правові заходи проведення люстраційних дій в державній службі України з надзвичайних ситуацій: перспективи та реалії сьогодення

Боднар Василь Євгенович – здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

Україна, повертаючи собі право європейської держави, повинна провести низку глобальних реформ, що стосуються подолання корупції й бюрократизму задля досягнення належного життєвого рівня мільйонів співгромадян, що прагнуть західного вектора розвитку. Одним словом, повне перезавантаження (люстрація) на всіх рівнях, яку продемонструвала низка пострадянських країн. Як результат, нова управлінська система з її чітким розподілом повноважень. В зворотному випадку – хиткий муляж, що працюватиме лише на так звану владну верхівку, а не на благо держави й суспільства [1, с.74].

Стабільність політичного життя і непорушність демократичних процедур є ключовою умовою для існування громадянського суспільства. Тільки на таких умовах можна будувати стабільність. Сьогодні Україна повинна зробити все, щоб зберегти цілісність держави, підняти рівень економіки та підвищити рівень довіри суспільства до влади. Але будування нового правового суспільства, на думку багатьох вчених, є неможливим без реформування української політичної верхівки. Суспільство потребує вдосконалення «демократичної держави», тому все більше громадськості наголошує на проведенні люстраційних дій [2, с. 181].

Люстрація є необхідністю, яка виникає в умовах докорінних суспільно-політичних змін в країні. Це фактично революційна потреба відбору кадрів на державну службу. Історичний досвід люстрації мають постсоціалістичні країни Східної Європи і Грузія, що мало для них позитивні результати в питаннях подолання корупції та підвищення компетентності державних службовців [3, с.101].

Запровадження люстрації є одним, але не єдиним способом консолідації суспільства і подолання негативних наслідків авторитарного режиму і одночасно системою заходів, спрямованих на захист демократії, та способом досягнення “ретроактивної справедливості”. Люстраційні закони по своїй суті встановлюють спеціальні вимоги, які регулюють доступ та перебування на державній службі і визначають процедуру перевірки того, чи співпрацювала особа, що обіймає певну посаду чи має намір обіймати таку посаду, із репресивним апаратом поваленого авторитарного режиму.

Розглянувши поняття люстрації, слід коротко охарактеризувати законодавство та нормативно-правові акти в сфері протидії корупції в державній службі України з надзвичайних ситуацій. Такі документи знаходять своє відображення у: Конституція України; Конвенція ООН проти корупції; Кримінальний кодекс України; Указ Президента України від

26.03.2010 № 454 «Питання Національного антикорупційного комітету»; Постанова КМУ від 08.12.2009 № 1336 «Про затвердження Порядку інформування громадськості про результати роботи у сфері протидії корупції»; Наказ Головного управління державної служби України від 04.08.2010 № 214 «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця»: Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції" від 07.04.2011 № 3206-VI; Декларація про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2012 рік керівництва ГУ ДСНС України у м. Києві; Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» (від 14.10.2014 № 1699-VII); Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» (від 14.10 2014 № 1701-VII); Закон України «Про Національне бюро України» (від 14.10 2014 № 1698-VII); Закон України «Про запобігання корупції» (від 14.10.2014 № 1700-VII; вступить в дію з 26.04.2015) [4]; Закон України «Про очищення влади» (від 16.09.2014 № 1682-VII вступить в дію з 26.04.2015) [5]; Постанова КМУ від 16 жовтня 2014 р. № 563 Деякі питання реалізації Закону України "Про очищення влади"[6]. Розпорядження КМУ від 16 жовтня 2014 р. № 1025-р Про затвердження плану проведення перевірок відповідно до Закону України "Про очищення влади" [7].

Слід відзначити, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій окрім вище вказаних нормативно-правових актів в сфері протидії корупції впроваджує й свої заходи щодо недопущення службових зловживань, а саме: Наказ МНС від 04.08.2010 № 626 «Про недопущення корупційних правопорушень при здійсненні державних закупівель»; Наказ МНС від 30.12.2010 № 120 «Про забезпечення відкритості та прозорості в діяльності МНС щодо проведення державних закупівель»; Наказ МНС від 10.03.2011 № 238 «Про інформування громадськості в сфері запобігання та протидії корупції»; Наказ МНС від 10.03.2011 № 239 «Про інформування громадськості в сфері запобігання та протидії корупції територіальними управліннями МНС». Останнім документом є Наказ ДСНС України № 633 від 12.11.2014 "Про початок проведення перевірок відповідно до Закону України "Про очищення влади" в Державній службі України з надзвичайних ситуацій" [8].

Підсумовуючи, зазначимо, що хоча за останній рік і було внесено значні зміни до антикорупційного законодавства України, однак сьогодні значне коло питань ще потребує свого правового регулювання. На нашу думку багато в чому антикорупційне законодавства не відповідає вимогам рекомендацій Ради Європи та може перетворити люстрацію з механізму захисту демократії на механізм вибіркового політичного переслідування управлінців та остаточного знищення незалежних інституцій. З поглибленням інтеграційних процесів, суттєвих змін зазнає не лише державний устрій, а усі інститути влади, що повинно ефективно вплинути на стабілізації в Україні економічної, політичної та суспільної сфер життя.

Список використаних джерел:

1. Клименко Д. К. Проблеми державотворення і правотворення на різних історичних етапах в Україні / Д. К. Клименко // Проблеми становлення України як демократичної та правової держави:матеріали круглого столу (17 жовтня 2014 р.) [Текст]. –К. : Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – с. 73-74

2. Тищенкова І. О., Комлєва О. С. Організаційно-правові заходи проведення люстраційних дій в Україні / І. О. Тищенкова, О. С. Комлєва О. С. //Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 жовт. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – с. 181-184.

3. Павленко С. О. Люстрація в сучасній Україні: проблеми та зарубіжний досвід / С. О. Павленко // Актуальні проблеми протидії організованій злочинній діяльності : матеріали Всеукр. наук.- практ. Інтернет - конф. (Одесса, 26 верес. 2014 р.). – Одесса : держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 101–102.

4. Закон України «Про очищення влади» № 1682-VII від 16.09.2014. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-18.

5. Постанова КМУ від 16 жовтня 2014 р. № 563 Деякі питання реалізації Закону України “Про очищення влади”. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/563-2014-п.

6. Розпорядження КМУ від 16 жовтня 2014 р. № 1025-р Про затвердження плану проведення перевірок відповідно до Закону України “Про очищення влади”. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1025-2014-р.

7. Наказ ДСНС України № 633 від 12.11.2014 "Про початок проведення перевірок відповідно до Закону України "Про очищення влади" в Державній службі України з надзвичайних ситуацій". - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/files/2014/11/12/633.pdf.

8. Матат А. В. Реформа чи модернізація – оптимальний варіант зміни конституції України в умовах Євроінтеграції? / А. В. Матат // Європейський вектор конституційної і судової реформ. – К., 2014. –С.60-69

Антикорупційна безпека працівника органів внутрішніх справ

Братель Сергій Григорович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Таке поняття можна визначити, як один з аспектів антикримінальної безпеки особистості і одну з проблем,яку належить вирішувати в ході реформування органів внутрішніх справ. Цю проблему, як правило, розглядають по відношенню до особистості, суспільства і держави, безпеку яких повинні забезпечувати органи внутрішніх справ.

Працівник ОВС такий же, як інші громадяни, чиї життя, здоров'я, права і свободи він покликаний захищати. Відповідно і його нематеріальні блага, права і свободи підлягають захисту.В принципі життя, здоров'я працівника ОВС більшою мірою схильні до ризику, або можливості злочинного посягання.Крім того, його діяльність – цереалізація владної (правозастосовної) функції держави. Проблема антикримінальної безпеки працівника ОВС сьогодні набуває особливої гостроти. Справа тут зовсім не в тому, що злочинністьсильніше міліції в матеріально-технічному плані, її озброєності, підтримці населення тощо. Злочинність чинить опір міліції іншою, сучасною і більш надійною зброєю, ім'я якому корупція. Так, за данимидослідників проблем економічної безпеки, організовані злочинні структуривиділяють на підкуп працівників правоохоронних органів майже половину своїх доходів. Тема антикорупційної безпеки працівника ОВС більш ніж актуальна.Що стосується самого поняття «антикорупційна безпека», то це відносно нова наукова категорія, що розробляється переважно в «руслі» правової теорії заходів безпеки. Поняття антикорупційної безпеки стосовно працівника органів внутрішніх справ можна було б застосувати як «стан захищеності життєво важливих інтересів особистості працівника органів внутрішніх справ від корупційної діяльності». Але,по-перше, в такому визначенні захищеністьадресована тільки життєво важливим інтересам,або сукупності потреб особистості, задоволення яких забезпечує її нормальнеіснування і розвиток. По-друге, захист цихінтересів передбачає спрямованість на корупціогенну діяльність. До речі, дане поняття насьогоднішній день відсутнє. Важливо зауважити, що діяльність як заняття,праця, як процес активної спрямованості суб'єктівна який-небудь об'єкт виникає і здійснюється не сама по собі, а в процесі взаємодії, тому діяльність завжди має функціональний характер. Але існують інші корупційні загрози для особистості, наприклад, в самій корупціогенній посадіпрацівника органів внутрішніх справ, в корупційності середовища, в якому працівник ОВСздійснює свою діяльність. Тобто мова повинна йти про зовнішні корупційні загрози, які до того ж мають як безпосередній, так і опосередкований характер.Нарешті, захищеність передбачає виключення корупційно небезпечного (кримінального) впливу, який може виходити з самої особистості працівника ОВС. Вважаємо більш коректним визначити

дане поняття аналогічно кримінологічному поняттю антикримінальної безпеки особистості.

Таким чином, антикорупційна безпека – це система знань про інтегровану властивість особистості працівника ОВС, виражена в його стійкості перед корупційною загрозою при наявності правових гарантій юридичного забезпечення захисту від проявів корупції.

Що стосується загроз, то їх можна розглядати з двох сторін: внутрішньої, або та, що відноситься до особистості працівника ОВС і зовнішньої, яка відноситься до оточуючого середовища.

Важливо звернути увагу на те, що корупційно-небезпечна поведінка працівника ОВС нерозривно пов'язана з його посадовим становищем. Працівник ОВС є суб'єктом владних повноважень, а це означає наділення його відносно більшими правами і обов'язками, дискреційною владою. Саме посадове становище виступає потужним корупціогенним фактором, завдяки якому, наприклад, будуються відносини особистої зацікавленості з підприємцями, реалізується можливість надавати протекцію.

Що стосується наявності правових гарантій і юридичного забезпечення захисту від проявів корупції, то тут ми маємо на увазі зовнішню сторону антикорупційної безпеки працівника ОВС. По-перше, правові гарантії (наявність відповідного законодавства) його самозахисту. Правові гарантії забезпечуються законодавством і відомчими нормативно-правовими актами. Тут проблема полягає в тому, щоб положення, прописані в нормативних актах максимально виключали можливість для працівника ОВС діяти на свій розсуд і забезпечували законність в його діяльності. Природньо, що добросовісна реалізація законодавства і повинна втілювати в себе юридичний захист антикорупційної безпеки працівника ОВС.

Виходячи з вищевикладеного, можна прийти до висновку про складний характер інтегрованого феномена корупційно небезпечної загрози по відношенню до працівника ОВС. Такого роду загроза витікає з відповідних факторів, які можна класифікувати, наприклад, наступним чином:

1. Індивідуальні фактори:
- особистісно-психофізіологічні;
- особистісно-соціальні.

2. Соціальні фактори:
- зовнішні фактори мікросередовища, включаючи посадове становище, корупційну ситуацію в колективі тощо;
- зовнішні фактори макросередовища, включаючи відношення до органів внутрішніх справ в суспільстві, характер громадської думки тощо.

Підстави виникнення адміністративно-деліктних правовідносин за участю Служби безпеки України

Бунечко Віталій Іванович, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Відповідно до п. 4-1 статті 25 Закону України «Про Службу безпеки України» співробітникам СБУ для виконання покладених на них обов'язків надається право складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції СБУ, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Реалізація зазначених вище прав та обов'язків знаходить свій вираз у здійсненні покладених на СБУ завдань і уможливлює виникнення адміністративно-деліктних правовідносин за участю СБУ.

Однак законодавством України не визначено чітких критеріїв виникнення таких правовідносин.

Оскільки адміністративно-деліктні правовідносини є різновидом правоохоронних відносин, які у свою чергу входять до системи адміністративно-правових відносин, спробуємо висвітлити та проаналізувати підстави їх виникнення, висунуті сучасними вченими-дослідниками.

На думку В.К. Колпакова, адміністративно-правові відносини виникають внаслідок державної волі, що вимагає від суб'єктів вступити у правові зв'язки між собою на паритетних засадах. Ця воля завжди виражена у формі адміністративно-правового акта. Таким чином, підставою для виникнення цих відносин є та сама адміністративно-правова норма. Внаслідок цього, суб'єкти (адресати норми) не можуть відмовитися від вступу у правовідносини, а також не можуть вийти за рамки державних настанов, якими регламентовано їхні взаємні права та обов'язки [1, с. 161].

Без сумніву, адміністративно-правові відносини результат державної волі. Водночас не можемо погодитися з твердженням В.К. Колпакова стосовно того, що адміністративно-правова норма є єдиною підставою для виникнення адміністративно-правових відносин. На нашу думку, норма права одночасно містить зміст правила поведінки та певні життєві обставини з яким воно пов'язане, які тільки у своїй сукупності є підставами для виникнення адміністративно-правових відносин загалом та адміністративно-деліктних правових відносин зокрема.

У підручнику «Адміністративне право України», за загальною редакцією Ю.П. Битяка, зазначається, що підставою виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин є юридичні факти. Це дії та події.

Під діями розуміють факти, які виникають за волею людей. Вони можуть бути як правомірними, так і неправомірними.

Правомірні дії відповідають вимогам адміністративно-правових норм. Адміністративно-правові відносини виникають також у зв'язку з діями

окремих громадян і посадових осіб, наприклад, у разі звернення громадянина зі скаргою на дії посадової особи. Крім цього, юридичним фактом, що зумовлює виникнення адміністративно-правових відносин, може бути бездіяльність.

Неправомірні дії – це правопорушення, проступки, що тягнуть за собою застосування заходів примусового впливу. До неправомірних дій належать правопорушення, в тому числі адміністративні та дисциплінарні, за які настає відповідальність, наприклад, адміністративна. Адміністративно-правові відносини виникають не тільки в результаті діяльності людей, а й у разі виникнення подій.

Зокрема, події пропонується розуміти як явища, що не залежать від волі людей, але зумовлюють певні правові наслідки.

Цілком погоджуючись із запропонованою підставою виникнення адміністративно-правових відносин, спробуємо висвітлити й інші, наявні у юридичних джерелах, підстави виникнення адміністративно-деліктних правових відносин [2, с. 82].

Л.В. Коваль відзначає, що адміністративно-деліктні відносини, як і інші правові відносини, є юридичною формою фактичних відносин. Тому й взаємозв'язок об'єкта і суб'єкта відносин, подібно взаємозв'язку між цими ж елементами в інших правовідносинах, характеризується фактичною єдністю матеріального змісту та юридичної форми. Досліджувані відносини, як і всякі правовідносини, носять вольовий характер, оскільки виникають у зв'язку з провиною, і ця вольова поведінка правопорушника є підставою виникнення адміністративно-деліктних відносин [3, с. 40].

Аналіз зазначеного дає підстави висловити думку, стосовного того, що поведінка правопорушника, як підстава виникнення адміністративно-деліктних правових відносин за участю СБУ, є синонімом такого структурного елементу механізму адміністративно-правового регулювання, як юридичний факт.

Наприклад, відповідно до статті 259 Кодексу України про адміністративні правопорушення, з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення, при порушенні законодавства України про державну таємницю, в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, порушника може бути доставлено до органів СБУ її співробітником.

Отже, спостерігаємо, що підстава виникнення адміністративно-деліктних правових відносин – вольова поведінка правопорушника, яка характеризується провиною (порушенням законодавства України про державну таємницю). Водночас акт винного проступку суб’єкта-правопорушника адміністративно-деліктних правовідносин являється юридичним фактом, що передбачений самою нормою права і активує її для досягнення врегулювання правовідносин, що виникли.

Додатково слід зазначити, що виникнення адміністративно-деліктних правовідносин за участю СБУ відбудеться не тільки завдяки наявності відповідної норми права та юридичного факту (сукупності юридичних

фактів). Оскільки правовідносини – це результат дії норми права на поведінку суб'єктів таких відносин за конкретних життєвих дій та подій, то у цій структурі не вистачає елементу забезпечення реалізації норми права. На нашу думку, в межах теми нашого дослідження таку функцію виконують уповноважені посадові особи органів СБУ в межах своєї компетенції через акти реалізації норм права, тобто виконання своїх посадових обов'язків, використання прав та дотримання заборон, що передбачені для них у зв'язку зі службовою діяльністю.

Отже, підводячи підсумок дослідження, на нашу думку, до підстав виникнення адміністративно-деліктних правових відносин за участю Служби безпеки України можна віднести: 1) норму права; 2) юридичний факт (сукупність юридичних фактів); 3) акти реалізації норм права уповноваженими посадовими особами Служби безпеки України.

Вважаємо, що вказані підстави уможливлюють виникнення адміністративно-деліктних правовідносин тільки у своєму комплексі. У іншому випадку суспільні відносини не відбудуться як адміністративно-правові відносини.

Список використаних джерел:

1. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.

2. Адміністративне право України : [підруч. для юрид. вузів і фак-тів / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін.] ; За ред. Ю. П. Битяка. – Харків : Право, 2001. – 528 с.

3. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – К. : Вища школа, 1979. – 486 с.

Захист бюджетних коштів – пріоритетний напрям у діяльності підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України

Бурак Марія Василівна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ)

Бюджетна сфера завжди була і залишається привабливим об'єктом злочинних зазіхань. В України вона є однією з найбільш криміналізованих. Кожен шостий економічний злочин, який викривається в Україні, пов'язаний із зазіханнями на кошти державного або місцевого бюджетів.

У ситуації, яка нині склалася в країні, визначились декілька пріоритетів в роботі підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю, ефективність роботи яких оцінюється не за кількісними показниками, а через призму якості документування економічних кримінальних правопорушень, яка досягається лише спільними зусиллями працівників ДСБЕЗ та органів досудового розслідування.

Першочергово всі сили і засоби підрозділів ДСБЕЗ спрямовані на протидію зловживанню з коштами державного і місцевого бюджетів, що виділяються для фінансування загальнодержавних і регіональних програм, підтримки пріоритетних галузей і секторів економіки, зазіханням на кошти державних цільових фондів, субвенції і дотації місцевим бюджетам, а також перерозподіл таких субвенцій між місцевими бюджетами для забезпечення обслуговування громадян, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, видатки, призначені для компенсації витрат пільгових категорій громадян по сплаті платежів за воду, тепло, газ, пасажирські перевезення, при проведенні процедур державних закупівель та при поверненні з бюджету податку на додану вартість.

Питання захисту бюджетних коштів щоразу розглядається на нарадах з підведення підсумків за результатами роботи підрозділів ДСБЕЗ.

Додатково результати роботи ДДСБЕЗ із захисту бюджетних коштів розглядаються на колегії Генеральної прокуратури України з питань додержання законодавства при використанні бюджетних коштів, здійсненні державних закупівель.

Об'єктом посягання у цих правопорушеннях є кошти бюджетів усіх рівнів, у тому числі державних та комунальних підприємств.

Наприклад, у 2014 році за рівнем бюджетного фінансування 54 % кримінальних правопорушень пов'язані з видатками державного бюджету та 46 % - з видатками місцевих бюджетів.

На фоні загальних позитивних досягнень у роботі підрозділів ДСБЕЗ слід відзначити наявність серйозних прорахунків, що допускалися раніше в організації супроводження державних закупівель.

Зазначені вище негативні тенденції, значною мірою обумовлені нерозумінням, а в деяких випадках ігноруванням вимог керівництва Міністерства та Департаменту щодо виконання покладених на службу завдань, зокрема з викриття корумпованих чиновників органів влади та управління, протидії тонізації та розкраданню видатків державного бюджету за загальнодержавними програмами, а також корупційній складовій при проведенні державних закупівель тощо.

Зважаючи на викладене, з метою виконання завдань, поставлених Президентом України та Урядом, щодо захисту бюджетних коштів, першочергово на визначених пріоритетних напрямах діяльності, підрозділам ДСБЕЗ необхідно продовжувати налагодження системного і ефективного захисту бюджетних видатків на усіх рівнях – від загальнодержавного до бюджету кожної сільської і селищної Ради. На реалізацію поставлених завдань слід:

1. Здійснювати моніторинг та оперативне перекриття сфери бюджетних видатків та вжиття заходів з документування зловживань службових осіб державних підприємств, галузевих управлінь і відділів обласних та районних державних адміністрацій, комітетів з конкурсних торгів, регіональних підрозділів Державного казначейства при здійсненні ними розподілу коштів, передбачених державним, обласними та місцевими бюджетами на фінансування державних цільових програм у 2015 році.

2. З метою зменшення рівня криміналізації сфери державних закупівель, а також втрат бюджетних коштів продовжити вжиття заходів, спрямованих на участь працівників ДСБЕЗ у складі комітетів з конкурсних торгів, для отримання доступу до паспортів бюджетних програм, які ними реалізовуються. У разі виявлення порушень під час проведення процедур державних закупівель приймати рішення щодо інформування органів прокуратури, Антимонопольного комітету стосовно зупинення або відміни процедури закупівель.

3. Організовувати системне відпрацювання головних управлінь, управлінь капітального будівництва, житлово-комунального господарства, охорони здоров’я, освіти, соціального захисту населення облдержадміністрацій, комунальних підприємств та інших розпорядників коштів з питань повноти освоєння коштів і виконання робіт за кошти державного та місцевого бюджетів, виділених на будівництво і ремонт доріг, шкіл, лікарень, об’єктів соціально-культурної сфери, які були освоєні виконавцями робіт минулого року. Особливу увагу приділяти при перерозподілі субвенцій між місцевими бюджетами для забезпечення обслуговування громадян, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції.

4. Вживати ефективні заходи, спрямовані на виявлення та розкриття кримінальних правопорушень з бюджетними коштами, що виділяються в

рамках державних цільових у сфері житлово-комунального блоку, у тому числі з фінансування витрат, пов’язаних з наданням щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, (здійснюється за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету та коштів, що надходять до державного бюджету як благодійна або міжнародна допомога).

Такі заходи контролю дозволять підрозділам ДСБЕЗ спрацювати по захисту бюджетних видатків результативніше і на більш якісному рівні, передусім через досягнення значного економічного ефекту.

Запобігання конфлікту інтересів як захід протидії корупції: міжнародний досвід

Василинчук Віктор Іванович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ);
Бодюл Євгеній Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент (Національна академія внутрішніх справ)

Корупція виникає в усіх країнах, але між тими країнами, де корупція має системний характер, та тими, де вона просто епізодична, існує докорінна різниця. Для країн, в яких корупція носить епізодичний характер, характерним є таке: потерпілі або свідки знають, що можуть повідомити про таке діяння відповідній особі або звернутися до відповідної установи, і при цьому вони помірковано сподіваються, що у більшості випадків за фактами корупції буде здійснюватися розслідування, їй буде покладено край, а винні будуть покарані. В таких суспільствах широкий загал щиро вірить у те, що корупція – це ненормальна і неприйнятна поведінка, і така віра віддзеркалюється в законах, інструкційних структурах і механізмах, прийнятих як з метою недопущення корупції, так і покарання у випадках її викриття.

У тих країнах, де корупція системна, вона набуває загальнопоширеного характеру. Відсутні ефективні засоби протистояння корупції – іншими словами, відсутні інститути, які мають волю і повноваження належним чином розслідувати та карати тих, хто скоює корупційні діяння. Також відсутні механізми запобігання корупції. І тоді складається загальне соціальне припущення, що корупція – явище більш-менш нормальне, і що це просто так влаштований світ.

Якщо проаналізувати системність та епізодичність корупції, то ми побачимо, що це речі, полярно протилежні на уявній шкалі, де можна розмістити всі країни. Ми погоджуємося з думкою Б.Витвицького, що країна, в якій корупція загалом носить епізодичний характер, може, тим не менш, мати регіон або місто, в яких корупція є явищем системним.

Коли піднімається питання запобігання та протидії корупції, то найбільш вірогідно питання зводиться до того, щоб звести системну корупцію до епізодичної. Однак, як свідчить аналіз дослідження, навіть запобігання та протидія корупції можуть бути корупційними самі по собі. Наприклад, під прикриттям боротьби з корупцією здійснюється переслідування своїх опонентів чи конкурентів тощо [1].

Як свідчить аналіз міжнародної практики, найпоширенішими формами корупції є хабар (неправомірна вигода) та використання конфлікту інтересів.

У відповідності до вимог ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» дається визначення основних термінів, де під неправомірною вигодою розуміється – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Питання конфлікту інтересів законодавцем класифіковано на потенційний та реальний конфлікт інтересів. Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень [2].

Виходячи із актуальності питань запобігання корупції, нами проведено аналіз міжнародної практики, зокрема Сполучених штатів Америки у питаннях конфлікту інтересів як заходу запобігання корупції.

Так, у США розроблений Довідник з питань етики, у якому містяться закони про конфлікт інтересів (Збірник законів США), адміністративного указу 12674 про Принципи етичної поведінки з поправками ЕО 12731, загальноприйнятних Стандартів етичної поведінки для службовців органів виконавчої гілки влади у CFR 5 Частині 2635, нормативних актів Міністерства юстиції США у CFR 5 Частині 38011, що доповнюють загальноприйняті стандарти та додаткові нормативні акти Міністерства у CFR 28 Частині 45.

У відповідності до вимог даного Довідника передбачено наступні положення:

1. *Загальне правило:* слід уникати ситуацій, коли службові дії мають вплив або видаються такими, що мають вплив на приватні інтереси фінансового або не фінансового характеру;

2. *Встановлена законом заборона:* не дозволяється брати участь особисто та по суті у справі, у якій ви, ваша дружина чи чоловік, неповнолітня дитина або головний партнер мають фінансовий інтерес. Ця заборона також має силу, коли організація, у якій ви працюєте як посадова особа, директор, довірена особа або найманий працівник, має фінансовий інтерес, або якщо особа або організація, з якою ви знаходитесь у процесі перемовин з приводу майбутнього працевлаштування, має фінансовий інтерес;

3. *Норма про неупередженість:* потрібно звернутися за порадою, перш ніж залучатися до участі у будь-якій справі, у якій ваша неупередженість може бути поставлена під сумнів. Вам не дозволяється брати участь у справі, що стосується особистих інтересів, де сторони – учасниці можуть мати вплив на фінансові інтереси членів вашої родини, або у якій один з наступних виступає стороною або виступає від імені сторони того, у кого ви працюєте

або маєте намір працевлаштуватися, або здійснюєте підприємницьку діяльність, маєте договірні чи інші фінансові відносини; члени вашої родини або родич, з яким ви підтримуєте близькі родинні стосунки; теперішній або майбутній роботодавець дружини (чоловіка), одного з батьків або дитини; або організація, у якій ви зараз активно працюєте або працювали як найманий працівник або в іншій якості впродовж минулого року;

4. *Купівля конфіскованої власності:* без письмового дозволу не дозволяється купувати або користуватися власністю, яка була конфіскована на користь держави та виставлена на продаж;

5. *Незвичайні виплати:* якщо ви отримали виплату розміром понад 10000 доларів від колишнього роботодавця, яка не була передбачена у плані на виплату допомоги працівникам, ви повинні на два роки самоусунутися від справ, що мають вплив на інтерес цього колишнього роботодавця, за винятком прийняття рішення про скасування дії цієї вимоги;

6. *Механізми захисту від конфлікту інтересів:* якщо у вас виникає фінансовий конфлікт інтересів або ви вважаєте, що ваша неупередженість може бути поставлена під сумнів, ви повинні або усунутися від вчинення дії, яка може вплинути на ваш інтерес, або звернутися до свого Заступника DAEO [1] та обміркувати такі альтернативи:

У випадку фінансового інтересу ви можете спробувати відшукати порядок скасування дії цієї вимоги, або відмовитися від інтересу. (Якщо ви отримали вказівку про відмову від інтересу, ви можете отримати право на відстрочення застосування податкових заходів у зв'язку з відмовою). Голова вашого структурного підрозділу може прийняти рішення про скасування дії цієї вимоги, якщо виявиться, що ваш фінансовий інтерес не є настільки суттєвим, щоб вплинути на сумлінність вашого служіння в ім'я Держави;

У тому випадку, коли ваша неупередженість може викликати запитання, ви можете отримати від голови свого структурного підрозділу офіційне рішення, в якому говориться, що зацікавленість відомства у тому, щоб ви взяли участь, переважає над занепокоєнням щодо можливого виникнення сумнівів у сумлінності роботи відомства;

При участі у справі, яка має вплив на ваші фінансові інтереси, ви маєте необмежений пільговий режим на участь у диверсифікованих взаємних фондах та у певних планах виплати допомоги працівникам, де на холдингову участь може мати вплив дана справа. Крім того, ви маєте звільнення на 50000 доларів на сумарні відсотки доходів у спільних фондах сектору, на який може мати вплив справа, у якій ви берете участь. Вам також надається пільговий режим на відсотки у цінні папери, що знаходяться у вільному обігу на суму не вище 15 000 доларів у сторін у справі та 25 000 доларів у тих, хто не є сторонами, на інтереси яких впливає ця справа. Також ви маєте

[1] Призначеним відповідальним з питань етики у відомстві (DAEO) від Міністерства юстиції США виступає Заступник Генерального прокурора з адміністративних питань. Управління з питань етики при Міністерстві юстиції США відповідає за загальне керівництво програмами з питань етики у відомстві. Кожне бюро, управління, відділ та підрозділ має Заступника DAEO, який і повинен стати першою дорадчою інстанцією, до якої вам слід звертатися

звільнення на 25 000 доларів на один актив за участі у справі загального застосування, за нормативними актами та більшою частиною законодавства, з об'єднаними лімітами на 50 000 доларів в усіх підприємствах, на інтереси яких має вплив ця справа;

7. *Непотизм:* ви не маєте права призначати, приймати на роботу або просувати по службі родича на посаді у відомстві, або підтримувати ідею призначення, прийняття на роботу, просування або підвищення на посаді родича;

8. *Гласність фінансової звітності:* до вас може бути висунута вимога про надання фінансового звіту, який буде використаний з метою встановлення можливого або наявного конфлікту інтересів. Якщо ви не впевнені у стані вашого порядку надання документів, звертайтеся за інформацією до Заступника DAEO

Окрім того, у відповідності до вимог нормативних актів США, протягом 90-та днів після заступання на посаду кожен новий працівник відомства повинен отримати Довідник з питань етики, у якому містяться закони про конфлікт інтересів, а в робочому графіку йому повинні виділити хоча б одну годину робочого часу на вивчення Норм етичної поведінки для службовців органів виконавчої гілки влади [3].

Як свідчить аналіз дослідження, у міжнародній практиці працівник, який доводить усі факти конфлікту інтересів до відома відповідального з питань етики та діє згідно з отриманою порадою, не притягується до дисциплінарної відповідальності за порушення стандартів поведінки, а голови структурних підрозділів у консультації з відповідним Заступником DAEO забезпечують прийняття найбільш правильних рішень з питань етики включно з застосуванням винятків та отримання дозволів.

Виходячи із змісту запобігання конфлікту інтересів, які існують у США, доцільно зупинитися на врегулюванні даного питання законодавством України. Так, у відповідності до ст. ст. 28 – 36 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування – зобов'язані: 1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; 2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший, визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень, у якому виник конфлікт інтересів; 3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; 4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який

спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення (ініціювання) звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.[1]

Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення (ініціювання) звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

У разі виникнення в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства.

Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням, пізніше було виявлено конфлікт інтересів.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що українське законодавство з питань запобігання корупції нічим не поступається міжнародним нормам з цих питань, однак законодавство щодо запобігання конфлікту інтересів містить лише загальні формулювання без встановлення спеціальних законодавчих правил щодо запобігання конфлікту інтересів та його вирішення з урахуванням специфіки сфери регулювання. Ще одним аспектом проблеми є відсутність належного інституційного забезпечення виконання правил щодо конфлікту інтересів. Не забезпечено запровадження механізму дотримання норм щодо вирішення конфлікту інтересів шляхом застосування ефективних та стримуючих санкцій.

Список використаних джерел:

1. Б.Витвицький. Корупція, верховенства права та Україна. Огляд важливих аспектів системи запобігання та протидії корупції. 27 лютого – 3 березня 2012 року Вашингтон, округ Колумбія та Детройт, штат Мічіган

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700−VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141701.html.

3.Міністерство юстиції США. Довідник з питань етики. www/usdoj.gov/jmd/ethics

[1] Національне агентство у випадку одержання від особи повідомлення про наявність у неї реального, потенційного конфлікту інтересів упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Способи учинення незаконного видобування бурштину-сирцю

Вязмікін Сергій Анатолійович, начальник управління протидії злочинності у сфері економіки МВС України в Житомирській області

Кількість екологічних злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони або використання надр, постійно збільшується. Негативно впливає на стан боротьби з вказаними злочинами і відсутність відповідної окремої криміналістичної методики, структурним елементом якої є криміналістична характеристика даного виду злочинів.

Суттєве місце в криміналістичній характеристиці порушень правил охорони або використання надр посідають **типові способи їх учинення**. Криміналістичне розуміння способу вчинення злочину тісно взаємопов'язане з кримінально-правовим.

Порушення правил охорони або використання надр можуть бути вчинені як шляхом активних дій, так і бездіяльності. Проте, незаконне видобування корисних копалин вчиняється тільки шляхом активних дій.

Залежно від виду природокористування слід розрізняти: способи порушення встановлених правил охорони надр, способи порушення правил використання надр, а також способи незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення. Оскільки незаконне видобування корисних копалин вчиняється шляхом активних дій, то специфіка способу даного злочину полягає у способі його підготовки, способі вчинення і способі приховування слідів.

До підготовки незаконного видобування корисних копалин слід віднести активні дії, спрямовані на забезпечення можливості виконання задуманого злочину, такі як: визначення предмета посягання; підбір місця скоєння злочину; підбір співучасників та розподіл між ними ролей; підбір знарядь учинення злочину та перевірка їх технічної готовності; підкуп працівників, що здійснюють державний контроль та нагляд за використанням і охороною надр, представників органів місцевої влади.

Приховування таких злочинів полягає у прихованні чи знищенні засобів вчинення злочинного правопорушення, предмета злочину, продуктів його переробки; підготовці алібі; збуту добутих природних ресурсів. Збут незаконно добутого здійснюється шляхом продажу чи оплатної передачі «випадковим» покупцям або за спеціальним замовленням, чи суб'єктам господарювання, яке передбачає собою або одноразовий збут у великих розмірах, або збут невеликими партіями протягом тривалого часу [29, с. 64].

Застосування спеціальних технічних засобів, що можуть призвести до небажаних змін навколишнього природного середовища, можливе тільки після погодження з місцевими Радами народних депутатів, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України на місцях.

Аналіз матеріалів слідчої та судової практики свідчить, що видобування корисних копалин відбувається відкритим та підземним способом.

Під відкритим способом незаконного видобування корисних копалин розуміють вилучення їх з верхніх пластів залягання (з кар'єрів, з копальні).

Підземний спосіб незаконного видобування корисних копалин вказує на вилучення їх з родовищ, крім з поверхні землі, шляхом викачування, побудови шахт, копалень.

Видобування корисних копалин вчиняється з прямим умислом. За особливостями засобів учинення порушень правил охорони або використання надр спосіб може бути простим, складним і небезпечним.

Простий спосіб полягає у вилученні корисних копалин з родовищ за допомогою найпростіших знарядь праці: кирки, лопати, металевих тичок, компресора, лебідки тощо.

Складний спосіб видобування корисних копалин має місце, коли їх злочинці вилучають із родовищ за допомогою складних механізмів, зокрема: технологічних установок (бурове устаткування, мотопомпи, електричні насоси тощо), спеціальної техніки (бульдозерів, екскаваторів, гужового транспорту тощо). Треба зазначити, що в деяких випадках способи незаконного видобування корисних копалин та способи законного їх видобування співпадають. Відрізняються вони лише в оформленні дозволів. Незаконне видобування корисних копалин відбувається без належним чином оформленого дозволу акта про надання гірничого відводу або з відхиленням від умов, зазначених у цьому документі.

Під небезпечним способом розуміється вчинення порушень правил охорони або використання надр шляхом застосування вибухових речовин та механізмів (шляхом вибуху), шляхом підпалу чи іншими загальнонебезпечними способами.

Розроблення бурштинових руд родовищ України може проводитися відкритим способом – екскаваторно-транспортним методом. Збагачення руд виконується методом промивання на металевих ситах (грохотах). Пісок і глина змиваються водою, а кусочки бурштину вибираються й надсилаються на сортування та подальше використання.

Також незаконний видобуток бурштину-сирцю здійснюється місцевим населенням Рівненської області та Житомирської області з використанням водяних помп шляхом вимивання породи з товщі ґрунту (до 10 метрів вглиб). До ймовірного місця залягання підганяють компресор і мотопомпу. Остання складається з двигуна й пожежного насоса. Під великим напором води в це місце ллють воду. Утворюється яма, через яку легший за воду бурштин виштовхується нагору.

Цей спосіб видобування можна віднести до складних підземних.

Цю технологію браконьєри за мінералами перейняли у своїх «колег» з Польщі. Нововведення дозволяє без великого ризику для життя за короткий проміжок часу намити значну кількість коштовних камінців. Сьогодні ліс і дороги рівненського Полісся перетворилися на глибокі провалля.

Рекультивацію розкопаних ділянок ніхто не проводить. Так, щороку внаслідок незаконного видобутку бурштину знищуються десятки гектарів лісових масивів та земельних угідь. А відсутність належного законодавства призвела до того, що унікальні корисні копалини (Польська Академія наук у Варшаві та Музей Землі, дослідивши бурштини-сукциніти Клесівського родовища, визнали унікальність їх світлих жовто-зелених різновидів, підтвердивши свій висновок відповідним сертифікатом) розкрадаються.

Наприклад, Поблизу села Гута Бісівська Маневицького району працівники сектору ДСБЕЗ Маневицького РВ УМВС України у Волинській області виявили незаконну діяльність групи осіб у складі чотирьох громадян Дубровицького району Рівненської області. Спритники за попередньою змовою незаконно видобували бурштин-сирець. При цьому правоохоронці вилучили спеціальну техніку: мотопомпу, понад 120 м пожежних рукавів, підсаки, ліхтарі, каністри з пальним та автомобіль ГАЗ-66.

В Житомирській області поблизу с. Гулянка Коростенського району правниками УДСБЕЗ УМВС було виявлено незаконну діяльність групи осіб у складі восьми громадян, під керуванням двох мешканців Рівненської області, які за попередньою змовою, використовуючи мотопомпи здійснювали видобування бурштину. На місці пригоди було вилучено 2 мотопомпи, 5 автомобілів правопорушників, 2 електродвигуни, понад 200 метрів пожежних рукавів тощо.

У разі коли поклади бурштину знаходяться на невеликій глибині (від 3 до 7 метрів), як це наприклад в лісових масивах Олевського району Житомирської області, правопорушники видобувають його за допомогою лопат, викопуючи при цьому ями глибиною до 7 метрів.

Крім цього, правопорушники з метою прикриття своєї злочинної діяльності, користуючись корупційними зв'язками в органах державної влади останнім часом розпочали оформляти (в тому числі і на підставних осіб) право власності та користування на земельні ділянки де знаходяться поклади бурштину.

Так на території одного з районів Житомирської області правопорушникам з цією метою було передано у власність та користування ділянки на яких попередньо виявлялись факти незаконного видобування бурштину. В подальшому районною державною адміністрацією було затверджено робочий проект щодо землювання даних ділянок, шляхом зняття з них же родючого шару ґрунту, що фактично узаконює та завуальовує незаконні земляні роботи пов'язані з видобуванням бурштину.

Вищевказані дії відповідних державних органів створюють підґрунтя для розвитку такого суспільно-небезпечного явища, як незаконне видобування бурштину.

За вищевказаними фактами СУ УМВС України в Житомирській області відкрито кримінальне провадження за ст. 364 ч.2 КК України.

Необхідність професійно –психологічної підготовки працівників міліції щодо сприйняття морально –психологічного виміру корупції

Воят Людмила Іванівна, старший науковий співробітник НЛ з проблем кадрового забезпечення діяльності ОВС ННІПФПМГБПС та НГУ, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ)

Корупція розглядається як складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави, загрожує демократії та правам людини, реалізації принципу верховенства права, підриває соціальну справедливість, легітимність публічних інститутів, добробут, завдає шкоди суспільству, соціальному прогресу та національній безпеці.

Корупція має морально-психологічний вимір: психологічно розбещує не тільки суспільство в цілому, деформуючи його соціально-політичні інститути та моральність народу, а й самого хабародавця. Найбільш проблемною характеристикою явища корупції стало те, що воно почало сприйматись на повсякденному рівні як суспільна норма.

Існування корупції призводить до того, що фактично у суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми - офіційна та неофіційна: перша з яких дотримується правових і моральних норм, друга - використовує протиправні методи. Суб'єкти корупції функціонують у неофіційному середовищі, де панує своя система цінностей, свої цілі і методи їх досягнення, а життя будується не за офіційними законами, а за правилами, що створюються на основі викривлення моральних цінностей. Також останніми роками в суспільній думці утвердився стереотип «міліціонера-корупціонера», який використовує своє становище при будь-якій нагоді чи й загалом безпричинно. На жаль, він підкріплюється не завжди виваженою позицією високопосадовців, які прагнуть відмежуватися від відповідальності за прорахунки кадрового відбору та професійного навчання працівників міліції, а також за фактичне ігнорування необхідності їх професійно-психологічної підготовки. Тому цей факт потребує відповідного висвітлення в засобах масової інформації з коментарями щодо прав, наданих працівникам міліції для попередження та припинення правопорушень, законності/ незаконності їх дій у конкретних ситуаціях.

Діяльність правоохоронних органів завжди знаходилась під пильним оком суспільства, оскільки вона в тій чи іншій мірі зачіпає інтереси всіх його членів і її результати безпосередньо впливають на забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави, реалізацію їх законних інтересів. Праця правоохоронних органів пов’язана з багатьма моральними проблемами, які породжуються специфікою цілей, змісту, форм, методів та засобів їх діяльності. Вже одне те, що забезпечувати правопорядок, спокійне життя

громадян доводиться з використанням засобів примусу та обмеження прав особистості, викликає цілий комплекс протиріч як у суспільній, так і в індивідуальній свідомості.

В цих умовах особливе значення набуває чітка постановка суспільством завдань, які стоять перед правоохоронними органами, визначення їх функцій та повноважень, можливих та припустимих засобів боротьби з корупційними правопорушеннями. Надання суспільством співробітникам правоохоронних органів не лише правової, але і моральної санкції на проведення відповідної діяльності по охороні та захисту прав громадян з використанням владних повноважень покладає на цих співробітників високу відповідальність за чітке та точне дотримання законності, з одного боку, та, з іншого боку, - меж допустимості дій, пов'язаних з виконанням службових обов'язків. І в першому, і в другому випадках мова йде про моральні вимоги до поведінки співробітників правоохоронних органів.

Необхідність психологічної підготовки працівників міліції зумовлена, зокрема, їх постійною взаємодією з громадянами різного віку, що часто набуває конфліктного характеру, та необхідністю постійного підтримання психологічної стійкості до впливу стресогенних чинників професійної діяльності. Для цього працівник міліції повинен не тільки розвивати в собі професійно значущі якості, а й уміти уникати негативного впливу емоцій, мінімізувати негативний вплив поширених стереотипів щодо різних категорій громадян, які можуть заважати адекватно сприймати ситуацію та відповідним чином на неї реагувати. Тому включення до системи формування і підвищення професійної майстерності особового складу ОВС психологічної підготовки є науково обґрунтованим і практично виправданим.

Цінності регулюють соціальну поведінку людини. Діяльність працівників міліції є досить відповідальною та однією з найважливіших в суспільстві тому необхідно знати, що впливає на поведінку цих осіб. Ціннісні орієнтації особистості є саме тим механізмом, який спонукає її до тієї чи іншої діяльності, наповнюючи цю діяльність певним змістом. Крім того, система цінностей особистості під впливом різних життєвих ситуацій має властивість змінюватися з часом.

Оскільки діяльність працівників міліції за своїм соціально-функціональним призначенням передбачає активну протидію правопорушенням та злочинам, небезпечність є її невід'ємною сутністю. Ризикованість при цьому виступає стрес-чинником, що відображає міру усвідомлення працівником міліції ситуації, за якої правопорушники чи злочинці можуть завдати йому фізичної або психологічної шкоди. Водночас характерною є і наявність такого сильного стресора, як відповідальність за життя людей, які потребують правової допомоги. Численні дослідження реакцій на цей стресор виявили два основні типи реагування в такій ситуації: адаптивні (вроджені захисні реакції та індивідуально набуті реакції уникнення небезпеки й ціннісно-зумовлені реакції уникнення) і неадаптивні, у вигляді надситуативної активності. Службова діяльність не тільки не

передбачає реакції уникання небезпеки, а й вимагає активності особистості, безпосередньо спрямованої на джерело небезпеки з метою її усунення. Відповідно, можна стверджувати, що з психологічної точки зору активність працівників міліції під час виконання службових обов'язків здебільшого має неадаптивний характер.

Зазначене засвідчує необхідність професійно-психологічної підготовки працівників міліції щодо ситуації морально-психологічного виміру корупції, оскільки вирішальне значення при цьому мають особливості особистості, та сприйняття нею ступеня небезпечності ситуації, а негативні наслідки корупції зводяться до істотне розходження між оголошеними і реальними цінностями.

Оперативно-розшукові заходи і негласні слідчі (розшукові) дії: спільне та відмінне

Глушков Валерій Олександрович, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри СК №1 (Національна академія СБ України);
Білічак Олена Анатолівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри СК №1 (Національна академія СБ України)

Застосування правоохоронними органами форм та методів роботи, пов'язаних із обмеженням гарантованих Конституцією та міжнародними нормативними актами про права людини, завжди виступало предметом гострих наукових дискусій щодо підстав та порядку такого втручання та визначення меж його допустимості. Поряд з тим, прослідковуючи ґенезу законодавства, що регламентує порядок провадження оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень як на Україні так і за кордоном, слід дійти висновку, що загальна кількість оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, в ході яких правоохоронними органами можуть обмежуватись права людини, невпинно зростає. З об'єктивної точки зору, ці явища беруть витоки у науково-технічному прогресі суспільства, здобутками якого користується злочинність. Захищаючи інтереси суспільства й окремих осіб, держава, в особі своїх правоохоронних органів, змушена протиставляти прогресуючій злочинності такі засоби протидії, що забезпечують максимальну ефективність виявлення і розкриття протиправних діянь на самих ранніх етапах їх підготовки та вчинення. Переважним чином, ними виступають інтрузивні оперативно-розшукові заходи та слідчі дії, що переважно проводяться із використанням сучасних технологій у сфері інформатизації та зв'язку. Ужиття правоохоронними органами наведених засобів дає змогу утаємничено, конспіративно вести спостереження за окремими особами та їх спільнотами, що обґрунтовано підозрюються у підготовці чи вчиненні протиправних діянь, не розкриваючи перед ними своєї заінтересованості, що забезпечує максимальну ефективність діяльності у частині виявлення, запобігання та розкриття злочинів.

Повертаючись до проблематики співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у діяльності державних органів із розкриття та розслідування злочинів, варто зауважити, що за змістом вони є подібними, але не ідентичними. Зокрема, чітко корелюють за змістом такі оперативно-розшукові заходи й негласні слідчі (розшукові) дії як: аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного

засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтроль місця, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. До системи негласних слідчих (розшукових) дій входить також контроль за вчиненням злочину, що відбувається у таких організаційних формах, як оперативна, контрольована закупка, контрольована поставка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки вчинення злочину. Наведеним НСРД у системі оперативно-розшукової діяльності, за винятком спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки вчинення злочину, відповідають аналогічні за назвою та змістом оперативно-розшукові заходи.

Як вже зазначалося в роботі, негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи мають низку спільних та відмінних ознак. Однією із визначальних рис оперативно-розшукових заходів, що водночас є притаманними системі НСРД, є те, що вони відбуваються легально. Легальність у даному контексті означає санкціонованість законодавцем, надання їм статусу адекватних та прийнятних засобів правоохоронної діяльності, що за певних підстав та із дотриманням відповідних умов можуть застосовуватися уповноваженими суб'єктами. Наступною спільною ознакою є направленість на вирішення поставлених перед окремими видами державної діяльності завдань. Використовуючи притаманні їм засоби та методи впливу, оперативно-розшукова та кримінальна процесуальна діяльність в кінцевому підсумку підпорядковуються досягненню спільної мети, якою виступає забезпечення державної безпеки, існуючого правопорядку та соціальної справедливості.

Деякі відмінності у правовій регламентації, та, відповідно юридичній природі оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, полягають у підставах їх здійснення. Виходячи з аналізу норм законодавства, оперативно-розшукові заходи в більшій мірі є засобом попередження злочинів, негласні слідчі (розшукові) дії – їх розкриття, хоча таке розмежування є доволі умовним. Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій може бути отримано інформацію про злочин, що готується, та надалі можуть бути застосованими передбачені законом заходи його попередження (ст. 257 КПК України). У ході проведення оперативно-розшукового заходу можуть бути здобуті відомості, що сприятимуть розкриттю злочину, викриттю винних та притягненню їх до кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 99 КПК України). Спільним для оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій також є те, що вони відбуваються із використанням методів, у загальному розумінні притаманних ОРД, також при проведенні вказаних дій використовуються специфічні засоби, що забезпечують збирання та фіксацію інформації.

Поряд з тим, слід звернути увагу на існуючі відмінності між системою оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Передусім, оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії дещо відрізняються за суб'єктним складом, адже проводити оперативно-

розшукові заходи мають право лише визначені ст. 5 Закону України уповноважені оперативні підрозділи. На противагу, проведення негласних слідчих (розшукових) дій забезпечується слідчим, що веде досудове розслідування, або за дорученням слідчого – оперативним підрозділом, де за таких обставин уповноважені суб'єкти проведення НСРД набувають повноважень слідчого (ст. 41 КПК України) [1, ст. 88].

Певні відмінності також існують у порядку фіксації та використання результатів оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно діючого оперативно-розшукового законодавства, спектр основних напрямів використання результатів оперативно-розшукових заходів дещо ширший, ніж у негласних слідчих (розшукових) дій. Інформація, отримана за результатами ОРЗ, використовується не лише з метою виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень, але й для запобігання, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на національну безпеку, в інтересах контррозвідки, для забезпечення безпеки під час здійснення розвідувальних заходів, захисту сил, засобів та інформаційних систем і облікових даних розвідувальних органів та джерел розвідувальної інформації, а також з метою її доведення до підрозділів, правоохоронних органів, органів державної влади та інших заінтересованих органів у випадках, передбачених законом (п. 14 постанови КМУ № 1169) [2, с. 2725]. Окрім того, результати проведення оперативно-розшукових заходів можуть посвідчуватись складанням широкого переліку оперативно-службових документів (зведення, довідки, висновки, рапорти, протоколи тощо). На противагу, результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій оформлюються виняткового протоколом, додатками до якого виступатимуть матеріальні носії юридично значимої інформації, отриманої внаслідок їх проведення. Деякі відмінності між оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями виявляються під час аналізу форм та методів відомчого контролю та прокурорського нагляду за їх провадженням. Зокрема, що стосується відомчого контролю, з огляду на аналіз підзаконних нормативних актів СБ України, співробітник оперативного підрозділу є більш обмеженим у можливостях щодо прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів порівняно зі слідчим, повноваження якого на прийняття рішення проведення НСРД передбачаються положеннями кримінального процесуального законодавства (ст.ст. 40, 246, 248, 250 КПК України). Водночас, прокурорський нагляд за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій та використанням здобутих результатів, порівняно із установленим за організацією та здійсненням оперативно-розшукових заходів, є більш суворим, оскільки у кримінальному провадженні рішення про використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій приймає виняткового прокурор (ст.ст. 249, 250, 252, 255, 257 КПК України).

За підсумками проведеного аналізу можна зробити висновок, що негласні слідчі (розшукові) дії становлять цілісну систему, елементи якої в

цілому корелюють із системою оперативно-розшукових заходів. Відмінності між оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями передусім полягають в їх правовій природі. Окрім того, вони різняться за суб'єктним складом, напрямами та порядком використання отриманих результатів, формами та обсягом відомчого контролю за законністю їх провадження. Дії, направлені на негласне отримання та фіксацію інформації про особу з метою запобігання, припинення та розкриття злочинів, можуть відбуватися в межах відокремленого виду державної діяльності, яким є оперативно-розшукова, а також, в рамках кримінального провадження. Отже, за законодавством України, правове регулювання негласних дій із здобуття інформації про підгототовлювані, вчинювані, вчинені злочини має подвійну правову природу: кримінальну процесуальну та оперативно-розшукову.

Здійснюючи порівняльний аналіз таких категорій як оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії, ми дійшли висновку, що своєю гносеологічною суттю вони є подібними. Водночас аналіз оперативної, слідчої та судової практики вказує на те, що ураховуючи їх подібність, та з огляду на нечіткість правового регулювання оперативно-розшукових заходів, недостатність їх розмежування на законодавчому рівні із негласними слідчими (розшуковими) діями, створює певні проблеми під час організації та проведення, що загалом негативно в цілому впливає на стан правоохоронної діяльності в Україні. Зміни й доповнення до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», внесені у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України, ускладнюють її ведення передбаченими законом суб'єктами. Передусім у оперативно-розшуковому законі невирішеною лишилася проблема системи оперативно-розшукових заходів, порядку реалізації окремих передбачених законом прав оперативних підрозділів. Відсилочні норми, що встановлюють порядок організації окремих оперативно-розшукових заходів у інтересах досудового розслідування, з метою протидії розвідувально-підривним посяганням спеціальних служб іноземних держав проти України, вносять плутанину і перешкоджають адекватному розумінню положень закону. Наведені питання потребують глибокого наукового аналізу на предмет вироблення чіткої теоретичної моделі ОРД та досудового розслідування, їх співвідношення та розмежування, а також практичних рекомендацій з метою підвищення ефективності державних органів у сфері кримінального переслідування. Сучасна проблематика ведення оперативно-розшукової діяльності уповноважених законом органів потребує глибоких наукових досліджень, результати яких можуть і повинні бути врахованими у законотворчій роботі, з метою якісного поліпшення стану її нормативно-правового регулювання [3, с. 42-50; 4, с. 59-64]. З нашої точки зору, у зв'язку з прийняттям та вступом в дію Кримінального процесуального кодексу України, постає необхідність не лише ревізії теорії ОРД, але й створення універсальної правової основи діяльності оперативних підрозділів. Причому слід взяти до уваги, що в частині наукового обґрунтування та нормативного правового регулювання

ОРД Україна значно відстає від інших держав СНД, зокрема, Росії. Зважаючи на те, що в Росії лишився науковий потенціал Радянського Союзу, російські вчені нині вже пропонують та обговорюють формування єдиної оперативно-розшукової теорії всіх правоохоронних органів [5, с. 38-39]. Водночас, в науковій літературі все частіше висловлюються думки щодо доцільності розробки та прийняття окремого нормативного акту, що забезпечував би детальну правову регламентацію організації та ведення оперативно-розшукової діяльності, забезпечивши її чітку правову основу, органічно пов'язану з кримінальним процесуальним законодавством, та водночас, такого якісного рівня, що забезпечував би однозначне та несуперечливе тлумачення положень законодавства.

Як свідчать результати проведених наукових досліджень, деякого удосконалення потребують й окремі положення КПК України, зокрема ті, що встановлюють підстави та порядок проведення НСРД, використання сформованих за ними матеріалів у кримінальному провадженні. Підсумовуючи викладене, слід дійти висновку, що тільки системний підхід до реформування оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства забезпечить гармонійне поєднання норм відповідних законодавчих актів, що сприятиме удосконаленню державної діяльності із протидії злочинності та вирішенню завдань кримінального судочинства у масштабах усієї країни, а внесення змін до законодавства повинно відбуватися з урахуванням результатів наукових досліджень, проведених за цим напрямом, та за широкої участі представників зацікавлених відомств.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України КПК України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13.– Ст. 88.

2. Постанова КМУ № 1169 від 26.09.2007р. «Про порядок отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини та використання добутої інформації» // Офіційний вісник України від 08.10. 2007. – № 73. – Ст. 2725.

3. Глушков В. О. Актуальні проблеми документування результатів негласних слідчих дій / В. О. Глушков, О. А. Білічак // Нова форма досудового розслідування в проекті КПК України та проблеми її реалізації в діяльності СБ України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 27 квітня 2012 року, м. Київ. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – С. 68-72.

4. Шилін М. О. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України / М.О. Шилін // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 1. – С. 59-64.

5. Усенко В. Ф. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: погляд сьогодення: монографія / В. Ф.Усенко, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк. – К.: КНТ, 2007. – 204 с.

Пошук та використання оперативної інформації

Греченко Сергій Юрійович, ад`юнкт кафедри оперативно-розшукової діяьності (Національна академія внутрішніх справ)

Інформація – це поняття, що має різні значення залежно від контексту. Походить від латинського слова «informatio» , яке має декілька значень, а саме -роз`яснення, виклад фактів, подій, витлумачення, ознайомлення, просвіта тощо.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «завданнями оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб тагруп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах суспільства і держави».[4,ст.1]

До основних напрямівrозвитку інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності відносить: підготовку відповідних кадрів для оперативних підрозділів; телекомунікації, широкохвильовий та супутниковий зв'язок; міжнародні комунікації та інформаційну політику; автоматизовані банки даних; конфіденційність та розкриття інформації, право на нерозголошування інформації; комп'ютерна безпека, правове регулювання інформаційної безпеки; галузеві та відомчі інформаційні мережі; інтелектуальна власність; інформаційні технології в освіті, інновації; управління відомчими інформаційними ресурсами; інформаційне законодавство.

Сьогоднізгідно з концепцією розвитку системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України в Департаменті оперативної інформації МВС України розроблені та вдосконалюються автоматизовані інформаційні системи, що здійснюють інформаційну підтримку оперативно-розшукової діяльності. Відомо, що до структури ДОІ МВС України входять, зокрема, центр кримінальної інформації та центр оперативно-довідкової інформації.

Інформацію оперативний працівник може отримувати від різних джерел, якіможна умовно поділити на дві системи:

а) живі системи (люди, тварини, птиці, рослини і т.п.);

б) технічні системи (обладнання, прилади, пристрої, апарати іт.п.). Джерела інформації можна поділити на рухомі, переносні і стаціонарні-постійно діючі пункти накопичення, зберігання, обробки і передачі інформації.

Оперативна інформація може бути первинною, перевіреною (достовірною), тотальною (повною, вичерпною) або частковою, поточною, конкретною, загальною або деталізованою, відкритою (доступною), закритою (таємною, особливо таємною, конфіденційною, для службового

користування), оціночною, програмною, прямою і непрямою. При всій розбіжності характеристик інформації чи при її наявності в достатніх обсягах, оперативний працівник не може нехтувати будь-якою додатковою інформацією, яка б вона не була початковою чи загальною.

Як ми зазначили вище досвідчений і професійно грамотний оперативний працівник може постійно отримувати потрібну інформацію на протязі робочого часу і поза ним із різних джерел. Джерела інформації можуть бути відкритими, легальними і загальнодоступними і закритими, конфіденційними.

Отримана інформація дозволяє орієнтуватись в ситуаціях, планувати подальші дії, відслідковувати результативність здійснюваних заходів, ухилятися від випадковостей і уникати помилок, прийняти тактичні і стратегічні рішення, ставити нові завдання по збору додаткової інформації. Оперативний працівник сам вибирає конкретні форми пошуку інформації залежно від цілей і завдань, поставлених перед ним, а також залежно від ситуації, яка складується.

Збирання інформації, її накопичення та обробка є безперервним і трудомістким процесом, який складає основну форму оперативно-розшукової роботи, головним напрямком якої є збирання конфіденційної інформації негласними методами.

Ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» свідчить, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в інтересах кримінального судочинства. Використання слідчим даних, що отримані від оперативних підрозділів, істотно підвищується обґрунтованість рішень, які приймаються, як по кримінальній справі, так і про проведення слідчих дій, прийняття важливих процесуальних рішень. Одночасно оперативні працівники орієнтуються на підвищення надійності наданої інформації. Що стосується критеріїв оцінки ступеня готовності конкретних матеріалів та порядку передачі їх слідчому для прийняття рішень по них, то це повсякденно вирішується в практичній роботі.

Переваги, що характерні для оперативно-розшукової діяльності при зборі інформації про злочин, більш успішно можуть бути реалізовані тільки в межах процесу доказування, який встановлений законом, тобто, за рахунок послідовного їх «включення» до процедур, що передбачені кримінальним процесуальним законом. Оперативні підрозділи вирішують завдання щодо надання юридичної чинності якому-небудь факту або дії за рахунок тих дій, що здійснюються до моменту передачі його слідчому (а у відповідних випадках - і прокурору чи суду), а слідчий від моменту надходження до нього таких даних і до закінчення розслідування.

Згідно з Концепцією розвитку системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ України інформаційні підсистеми як основна складова частина системи інформаційного забезпечення, що призначені для збору, накопичення, зберігання та обробки інформації певних напрямків обліків та орієнтовані на використання в діяльності багатьох служб, мають

загальновідомчий характер і відносяться до загально-відомчих інформаційних підсистем.

Для оперативного інформаційного забезпечення службової діяльності всіх підрозділів (від міськрайлінорганів до міністра внутрішніх справ) в системі органів внутрішніх справ створюються інформаційні обліки.

Повнота даних на кожному рівні по категоріях обліку визначається відповідними нормативними документами.

Таким чиномс соціально-економічний і науково-технічний розвиток України на сучасному етапі пов'язані з вирішенням проблем інформатизації держави, суспільства, правопорядку. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності є складовою частиною інформатизації правоохоронних органів, що являється невід'ємною частиною інформаційної системи України.

Для ефективної боротьби зі злочинністю оперативним підрозділам необхідно мати відповідну оперативну інформацію щодо діяльності кримінальних структур, процесів, що відбуваються у злочинному середовищі, лідерів та авторитетів організованих злочинних угруповань. Для протидії насильницькій злочинності, захисту особи від кримінальних посягань оперативним підрозділам необхідно, насамперед, підвищити ефективність негласної пошукової роботи на основі використання можливостей наданих оперативно-розшуковим законодавством, використання можливостей оперативно-технічних підрозділів, інформаційних систем. Міністерство внутрішніх справ України, зокрема, в своїх нормативно-правових актах, зосереджує увагу на якісно новому рівні діяльності по вдосконаленню тактики і методики розкриття та розслідування злочинів, запровадженні в практику діяльності передових вітчизняних та зарубіжних форм і методів роботи. Безумовно, ефективність використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності за зазначеними напрямками буде зростати, якщо вони будуть опрацьовані в інформаційно-аналітичних системах.

Список використаних джерел:

1.http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

2. Бандурка О. М. Б23 Оперативно-розшукова діяльність. Частина 1: Підручник – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутрішніх справ, 2002. – 244 с

3. Закон України «Про інформацію» Верховна Рада України, Закон від 02.10.1992 р. № 2657-XII

4. Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» Верховна Рада України; Закон від 18.02.1992 № 2135-XII

5. {Положення Конституції України, прийнятої на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України № 2222-IV від 08.12.2004, № 2952-VI від 01.02.2011, № 586-VII від 19.09.2013, визнано такими, що є чинними на території України Постановою Верховної Ради України № 750-VII від 22.02.2014}

Оперативно-розшукова та кримінальна процесуальна компетенція оперативних підрозділів національного атикорупційного бюро України

Грібов Михайло Леонідович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування факультету підготовки фахівців для спеціальних підрозділів (Національна академія внутрішніх справ)

З прийняттям 12.02.2015 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБ) та Національного агентства з питань запобігання корупції» суттєво змінено коло та повноваження суб'єктів, компетенцію яких становить протидія корупційній злочинності. До того ж законодавцем було створено прецедент, який виявився у скасуванні чіткого розмежування суб'єктів ОРД та кримінального процесу. Так, сьогодні КПК України одночасно відносить підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро до органів досудового розслідування (ст. 38) та до оперативних підрозділів (ст. 41).

При цьому на відміну від інших оперативних підрозділів їм надано право здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Комплексний аналіз зазначених законодавчих норм, а також положень ст. 216 КПК України «Підслідність» дозволяє дійти певних висновків. По-перше оперативні підрозділи НАБ України (підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю) мають забезпечувати доказування корупційних злочинів, що становлять загрозу національній безпеці, суб'єктами яких є вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно забезпечення доказування решти корупційних злочинів є компетенцію підрозділів БЕЗ МВС України. Оперативні підрозділи СБ України можуть забезпечувати доказування корупційних злочинів (ст.ст. 364–367 КК України), якщо вони виявлені під час розслідування злочинів пов'язаних з розголошенням державної або військової таємниці (ст.ст. 328, 329, 422 КК України), а їх розслідування не віднесено до компетенції НАБ. Розслідування, а відповідно і забезпечення доказування злочинів передбачених ст. 368 КК України не входить до компетенції СБ України. Отже забезпечення доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою відповідно до категорії особи, що її вичинила покладене на оперативні підрозділи НАБ та БЕЗ МВС України.

При цьому в системі МВС чітко розмежовано суб'єктів доказування (органи досудового розслідування) та суб'єктів, які лише забезпечують цей

процес (оперативні підрозділи). В системі НАБ таке розмежування відсутнє у зв'язку з тим, що підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю віднесено і до органів досудового розслідування і до оперативних підрозділів. Останні відповідно до останньої редакції ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є повноцінними суб'єктами ОРД.

Такий підхід законодавця лише з першого погляду є суперечливим. Проте його детальний аналіз дозволяє стверджувати: можливість одного і того ж структурного утворення одночасно попереджати й в'являти злочини, розслідувати їх та здійснювати оперативно-розшукове забезпечення доказування є позитивним зрушенням в організації боротьби зі злочинністю та продовжує запроваджену законодавцем тенденцію щодо зближення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. З нашого погляду, їх розмежування повинно мати суто організаційний а не юридичний характер. Працівники відповідного підрозділу правоохоронного органу повинні мати рівні повноваження як в ОРД так і в кримінальному процесі і лише за своїми функційними обов'язками, що закріплені внутрішніми наказами та інструкціями мають розмежовуватися на тих хто здійснює ОРД і тих, хто веде кримінальний процес.

Тому, віддаючи належне позитивним зрушенням у законодавчому регулюванні кримінального процесу (в частині наділення підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю НАБ процесуальними та оперативно-розшуковими повноваженнями) не можна не відмітити непослідовності законодавця, який розповсюдив корисні новації лише на один з правоохоронних органів держави.

Слушним є те, що законодавець не наділив повноваженням органу досудового розслідування та не надав право самостійно право ініціативи проведення СРД та НСРД оперативно-технічний підрозділ НАБ. Він належить до категорії негласних оперативних підрозділів, що функціонують також у складі МВС (оперативної служби та оперативно-технічні), СБ України та податкової міліції (оперативного документування та оперативно-технічні). Ці підрозділи спеціалізуються на проведенні конкретних оперативно-розшукових (зокрема оперативно-технічних заходів) та аналогічних за змістом НСРД. Проте не зрозуміло чому законодавець в положеннях КПК згадує лише один негласний оперативний підрозділ конкретного правоохоронного органу.

З огляду на викладене вважаємо доцільним у ст. 41 КПК України зазначити, що наступне:

Оперативні підрозділи – це суб'єкти, які відповідно до законодавства України уповноважені на проведення ОРД та функціонують у складі правоохоронних органів, визначених у ст. 38 КПК України. Ці підрозділи поділяються на слідчо-оперативні (діють у складі органів досудового розслідування) та спеціалізовані негласні (діють у складі правоохоронного органу до якого належить орган досудового розслідування, спеціалізуються на проведенні конкретних негласних слідчих (розшукових) дій та аналогічних оперативно-розшукових заходів). Оперативні підрозділи

зобов’язані проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Працівники слідчо-оперативного підрозділу мають повноваження слідчого: у разі самостійного виявлення ними в процесі ОРД обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (в частині внесення відповідні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, початку розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій у невідкладному порядку); у разі виконання доручень слідчого прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних; в частині оформлення доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій спеціалізованого негласного підрозділу.

Працівники слідчо-оперативного підрозділу уповноважені здійснювати процесуальні дії та оперативно-розшукові заходи не пов’язані із втручанням у приватне спілкування у кримінальному провадженні за власною ініціативою (за погодженням зі слідчим, якому доручено проведення досудового розслідування) або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Працівники спеціалізованого негласного оперативного підрозділу не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Оперативно- технічі заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час фіксації неправомірної вигоди

Грибовський Олександр Віталійович, здобувач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ)

Як свідчить аналіз дослідження нині термін „оперативно-технічний захід" вийшов за межі надбання теорії й має нормативне закріплення. Так, ст. 7 Закону України "Про контррозвідувальну діяльність" установлене що в ході контррозвідувальної діяльності органи, підрозділи та співробітники Служби безпеки України мають право: проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативні і оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України (п. 3). Досліджуваний термін без роз'яснення його сутності використано в Указі Президента України від 07.11.2005 № 1556 "Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів".

Аналіз наукових досліджень свідчить що ОТЗ є різновидом оперативно-розшукових заходів і терміни співвідносяться як загальне та часткове. Враховуючи переважний науковий підхід до визначення оперативно-розшукового заходу як дій, у процесі яких здобувається інформація, потребує послідовності й щодо визначення ОТЗ. Тому інформаційна ознака щодо останніх має родовий характер.

Тому, під ОТЗ необхідно розуміти різновид передбаченого законодавством оперативно-розшукового заходу, який проводиться негласно оперативним підрозділом за участі оперативно-технічного підрозділу в межах заведеної оперативно-розшукової справи на підставі ухвали слідчого судді із застосуванням оперативно-технічних засобів з метою виявлення та фіксації неправомірної вигоди, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо, або надзвичайно складно.

Результати проведеного дослідження засвідчили що, поняття ОТЗ указує на такі ознаки: місце ОТЗ у системі оперативно-розшукових заходів; наявність оперативно-розшукової справи; в) негласний характер рішень та дій; застосування оперативно-технічних засобів; судовий контроль (дозвіл) на проведення; суб'єкти проведення (оперативний підрозділ за участі оперативно-технічного підрозділу); мета заходу (здобуття фактичних даних про неправомірну вигоду; винятковість заходу (неможливість іншим способом виявити та зафіксувати неправомірну вигоду).

Зазначені ознаки виділені на підставі аналізу нормативно-правового регулювання відносин у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження.

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України питання застосування оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів суттєво змінилося.

Так донедавна переважна більшість НСРД, регламентованих главою 21 Кримінального процесуального кодексу України, проводились як оперативно-розшукові та оперативно-технічні заходи. Отримана внаслідок їх проведення інформація використовувалась під час досудового слідства та суду за умови, що такі дії не розшифровували форм і методів оперативно-розшукової діяльності, які становлять державну таємницю. Уведення до системи досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно прогресивним кроком законодавця, що направлений на її вдосконалення.

Проведене дослідження дозволило встановити, що негласні слідчі (розшукові) дії, регламентовані главою 21 КПК України, різняться за своєю організаційною сутністю, змістом проваджуваних дій, суб'єктним складом, і розглядаються як єдине ціле, що становить її систему.

Негласними слідчими діями, відповідно до КПК України, є аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК).

Отже, Кримінальний процесуальний кодекс України визначає перелік і порядок організації негласних слідчих (розшукових) дій та, відповідно, правова регламентація кожної з них забезпечується його окремими нормами.

Урахування положень кримінального процесуального законодавства під час розгляду питань ОТЗ в процесі фіксації неправомірної вигоди обумовлено тим, що відповідно ч. 2 ст. 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність" прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями гл. 21 КПК України з урахуванням особливостей, установлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та

проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

У цьому зв'язку під час проведення ОТЗ в процесі фіксації неправомірної вигоди необхідно керуватись нормативно-правовими актами, які регулюють оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну діяльність.

Крім того, Законом України від 13.04.2012 р. „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України" внесені зміни до Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність", якими обмежено підстави для проведення оперативно-розшукових заходів наявністю достатньої інформації про злочини, що готуються, осіб, які готують вчинення злочинів, тощо.

Надходження ж інформації про вчинений злочин зокрема неправомірну вигоду є підставою для початку кримінального провадження та усуває можливість заведення оперативно-розшукової справи з метою його розкриття.

Разом з тим, у гл. 21 КПК України встановлено процедури негласного розслідування шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання конфіденційного співробітництва та заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів.

Установлення в ст. 275 КПК України права органів розслідування використання під час проведення НСРД інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до їх проведення надає можливість проведення внутрішньокамерної розробки під час НСРД в межах кримінального провадження під час розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Таким чином, можна стверджувати про наявність правових підстав на проведення оперативно-технічної фіксації неправомірної вигоди як під час оперативно-розшукової діяльності, так і під час розслідування у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи викладене слід зазначити що, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, порядок застосування яких встановлено Кримінальним процесуальним кодексом України здійснюються уповноваженими на те суб'єктами (слідчим, оперативним підрозділом за письмовим дорученням слідчого), без розголошення інформації про факт і методи їх проведення з метою виявлення, припинення, а також швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, а оперативно-технічні заходи – це різновид передбаченого законодавством оперативно-розшукового заходу, який проводиться негласно оперативним підрозділом за участі оперативно-технічного підрозділу в межах заведеної оперативно-розшукової справи на підставі ухвали слідчого судді із застосуванням оперативно-технічних засобів з метою здобуття (пошуку і фіксації) фактичних даних та запобігання вчиненню тяжкого або

особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо або надзвичайно складно.

Оперативно-технічні заходи та негласні слідчі (розшукові) дії є однорідними за організаційно-правовим критерієм і різняться за своєю організаційною сутністю, правовим статусом, змістом проваджуваних дій, суб'єктним складом. За організаційно-правовим критерієм негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити на три групи, а саме: ті, що проводяться з дозволу слідчого судді, за рішенням слідчого, прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також ті, які здійснюються винятково за рішенням прокурора. *За ознакою тяжкості вчиненого злочину*, з метою розкриття та розслідування якого проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, їх можна поділити на такі групи: ті, що проводяться за тяжкими, особливо тяжкими злочинами, а також ті, що проводяться за будь-якими злочинами, незалежно від ступеню тяжкості. *За суб'єктним складом* у оперативно-розшуковій діяльності проведення оперативно-розшукових заходів може здійснюватися лише уповноваженими оперативними підрозділами, а негласних слідчих (розшукових) дій – слідчим, прокурором, або, за їх дорученням, уповноваженим оперативним підрозділом. *За змістом*: оперативно-розшукові заходи проводяться з метою виявлення, попередження та розкриття злочину, що готується, а негласні слідчі (розшукові) дії направлені на виявлення та перевірку інформації, необхідної для розслідування вже вчиненого злочину.

Розслідування та система кримінально-процесуальних функцій

Гловюк Ірина Василівна, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету "Одеська юридична академія", кандидат юридичних наук, доцент

Метою кримінального процесу є забезпечення правильного застосування норм матеріального права, що, враховуючи правозастосовчий характер кримінально-процесуальної діяльності, здійснюється найперше шляхом правильного і повного встановлення фактичних обставин кримінального провадження, що у межах загальної теорії права розглядається як перший етап правозастосовчої діяльності – встановлення фактичних обставин справи [1, с. 249].

Беззаперечно, що ця діяльність здійснюється, починаючи із моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР або з моменту проведення огляду місця події, шляхом побудови та висунення версій, збирання та перевірки доказів, засоби збирання та перевірки яких регламентовані КПК. Ця дослідницька діяльність повинна бути всебічною та повною, на що скеровують суб'єктів, що здійснюють досудове розслідування, положення кримінального процесуального законодавства (ст. 22 КПК 1960 р., ч. 2 ст. 9 КПК 2012 р.). Ця вимога вступає у певну суперечливість із традиційним розмежуванням основних кримінально-процесуальних функцій, у зв'язку із чим у доктрині є протилежні та суперечливі підходи щодо визначення її функціональної спрямованості.

Якщо звернутися до становлення теорії кримінально-процесуальних функцій, то неважко помітити, що теорія розподілу функцій на три основні кримінально-процесуальні функції: обвинувачення, захисту та вирішення справи була піддана критиці не в останню чергу тому, що функціональну спрямованість діяльність слідчого, органів дізнання за такої системи функцій визначити було достатньо складно, хоча деякі вчені і указували на те, що слідчий здійснює усі три ці функції [2, с. 226].

Натомість, ряд вчених, пояснюючи функціональну спрямованість діяльність слідчого, виділили особливу самостійну кримінально-процесуальну функцію, яка у літературі отримала назву: розслідування, проведення попереднього слідства, дізнання, дослідження обставин справи, встановлення, перевірка даних стосовно злочину, їх розслідування. У подальшому термін "розслідування" як назва цієї функції активно використовувався у літературі, активно вживається в доктрині і натепер.

У період дії КПК України 1960 р. ряд вчених підтримували виділення у діяльності слідчого функції розслідування [3, с. 162; 4, с. 21]. За КПК України 2012 р., хоча слідчого і віднесено до сторони обвинувачення, деякі вчені знову ж виділяють у його діяльності функцію розслідування [5, с. 144; 6, с. 15; 7, с. 94; 8, с. 877, 878].

Для визначення можливості позиціонування розслідування як кримінально-процесуальної функції слід проаналізувати сутність цього напрямку діяльності та співвіднести його із такими ознаками кримінально-процесуальних функцій, як: діяльнісний характер; цілеспрямований характер та наявність завдань; генеруючий характер (визначення характеру кримінально-процесуальної діяльності) – векторність функції; генеруючий характер (визначення прав та обов'язків, компетенції суб'єкта (суб'єктів) реалізації функції; невіддільність від носія функції – суб'єкта кримінального провадження; наділення суб'єкта процесуальною компетенцією або процесуальним статусом для реалізації функції – суб'єктний елемент функції; правовий характер; наявність процесуальних засобів реалізації функції.

У літературі є різні визначення поняття функції розслідування, однак усі вони пов'язують розслідування із діяльністю, спрямованою на розкриття злочину, встановлення та викриття винного у вчиненні злочину, із всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження [9, с. 8]. Саме розслідування у цьому значенні, яке ми підтримуємо, і буде проаналізовано із позицій ознак кримінально-процесуальних функцій.

Діяльнісний та правовий характер розслідування, враховуючи те, що воно являє собою систему кримінально-процесуальних дій, регламентованих нормами КПК, є беззаперечним.

Розслідування спрямоване на виконання загальних завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК, однак при цьому має і власні завдання, яким є встановлення події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК) та особи, яка його вчинила.

Для реалізації цього напрямку діяльності суб'єктам ***функції розслідування***, до яких відносяться слідчий та оперативні підрозділи, підрозділ детективів та підрозділів внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, слідчі підрозділи, керівник органу досудового розслідування – у разі особистого здійснення досудового розслідування, а також службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій у порядку Глави 41 КПК надано процесуальні повноваження (більшість яких викладена у ст. 40 КПК). Відповідно, процесуальними засобами реалізації функції є процесуальні дії та рішення, що проводяться та приймаються вищезазначеними суб'єктами.

Таким чином, обґрунтованим є віднесення до системи кримінально-процесуальних функцій функції розслідування.

Список використаних джерел:

1.Черданцев, А. Ф. Теория государства и права : Учебник для вузов / А. Ф. Черданцев. М. : Юрайт, 2002. 432 с.

2. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / Строгович М. С. - М. Наука. 1968. Т. 1. - 470 с.

3. Аленін Ю. П. Ще раз до питання про самостійність і незалежність слідчого // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Вип. 44. - Одеса: Юридична література, 2008.

4. Альперт С. А. Субъекты уголовного процесса. – Х., 1997. – 61 с.

5. Рева А. Функції слідчого у кримінальному провадженні: теоретико-правовий аналіз / А. Рева // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. –С. 139–146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ap.gp.gov.ua/chasopis/ua/ pdf/1-2014/139-reva.pdf

6. Басиста І. В. Правові основи прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування [Текст] : автореферат... д-р юрид. наук, спец.: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / І. В. Басиста. — Запоріжжя : Класичний прив. ун-т, 2012. — 40 с.

7. Юрчишин В. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України // Вісник прокуратури. – 2012. - №6 (132). – С. 89-97. - С. 94

8. Марочкін О. І. Процесуальні рішення слідчого як вираження його кримінальних процесуальних функцій // Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитомної монографії "Правова доктрина України", Харків, 20-21 листоп. 2013 р. – Х.: Право, 2013. – С. 876-880.

9. Колодко В. В. Уголовно-процессуальная функция расследования : дисс. на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.09 - уголовный процесс / В. В. Колодко. - Челябинск, 2013.

Щодо умов вступу прокурора в провадження у справах про адміністративні правопорушення

Гош Дарія Володимирівна, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Відповідно до ст. 250 Кодексу України про адміністративні правопорушення прокурор має право здійснювати нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні в справах про адміністративне правопорушення, під час якого він наділений такими повноваженнями: порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення: знайомитися з матеріалами справи; перевіряти законність лій органів (посадових осіб) при провадженні в справі; брати участь у розгляді справи; заявляти клопотання; давати висновки з питань, що виникають під час розгляду справи; перевіряти правильність застосування відповідними органами (посадовими особами) заходів впливу за адміністративні правопорушення; опротестувати постанову і рішення по скарзі справі про адміністративне правопорушення; зупиниш виконання постанови, а також вчиняти інші передбачені законом дії. Однак, дане повноваження не повністю узгоджується з положеннями ст. 2 новоприйнятого Закону «Про прокуратур», де серед функцій прокурора не визначено нагляд за дотриманням законності під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення (крім випадків застосування заходів примусового характеру, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадян).

Водночас, дана функція цілком співвідноситься з п. 5 ст. 121 Конституції України, в якому зазначено, що на прокуратуру покладається, крім іншого, повноваження щодо здійснення нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами. З цього приводу слід зазначити, що чинний Закон України «Про прокуратуру» обмежив функції прокурора в порівнянні з конституційно визначеними.

При провадженні у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-172-9 Кодексу про адміністративні правопорушення, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою. Мова йде про справи: порушення встановленого порядку видачі сертифіката відповідності, порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви), порушення вимог фінансового контролю, порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів, незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень та невжиття заходів щодо протидії корупції.

Виходячи з положень ч. 3 ст. 56 та ч. 2 ст. 60 КАС України прокурор здійснює в суді представництво інтересів громадян або держави в порядку,

встановленому КАС України та іншими законами, і може здійснювати представництво на будь-якій стадії адміністративного процесу. Виходячи з цього положення підставою для участі прокурора в провадженні є потреба в представництві інтересів вищевказаних осіб.

Таке представництво можливе, як у випадку, якщо така особа є потерпілою від адміністративного правопорушення, так і якщо вона виступає правопорушником, вина якого у вчиненні адміністративного правопорушення доводиться в суді. Крім того, представництво можливе як у суді першої, такі і апеляційної та касаційної інстанціях.

Як вірно зазначає О. В. Анпілогов, відносини між прокурором та громадянином, інтереси якого представляються в адміністративному судовому процесі, відмінні за своєю правовою природою від взаємин, які складаються в рамках договірного і законного представництва батьками, опікунами, піклувальниками тощо. На відміну від останніх, приватноправових (цивільних, сімейних) за їх характером, вони є публічними правовими, зв’язаними з реалізацією прокуратурою соціальної функції захисту прав і свобод у сфері публічного управління осіб, які не здатні самостійно за різних причин це робити. Вступ у процес з метою захисту інтересів такої категорії осіб не є правом, а обов’язком прокурора в рамках виконання покладених на нього державою службових завдань гарантувати права та свободи громадян України [1, 173].

Таким чином, представництво інтересів громадян в суді є обов’язком прокурора, який, між тим, обмежений такими умовами:

1) інтереси громадянина, який вчинив адміністративне правопорушення або постраждав від нього, потребують захисту в суді. З цього приводу О. В. Агєєв пропонує визначення інтересів громадян в контексті реалізації представницької функції прокурором. На думку науковця, інтереси громадян, що можуть представлятися прокурором, являють собою засновані на суб'єктивному переконанні громадянина і законні з погляду прокурора вимоги, спрямовані на реалізацію відповідних правових норм, що закріплюють конкретні права та адекватні їм обов'язки, і зв'язані з задоволенням певних життєвих потреб [2, 169-170];

2) громадянина не спроможній самостійно захистити свої інтереси з підстав, що чітко визначені законодавством;

3) законні представники, інші органи, які зобов’язані (формулювання, наведене в законі «мають право» вважаємо не зовсім коректним) захищати інтереси такого громадянина не виконують належним чином своїх зобов’язань.

Представництво інтересів громадянина або держави в суді здійснюється відповідно до Наказу Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» № 6гн від 28.11.2012 р. Аналіз положень цього Наказу, а також ст. 23 Закону «Про прокуратур» дозволяє визначити, що підставою участі прокурора у провадженні у справах про адміністративні правопорушення у формі

представництва інтересів громадян в суді є наявність інформації, яка надходить з матеріалів наглядових перевірок, від органів державної влади, органів місцевого самоврядування і державного нагляду (контролю), матеріалів кримінальних проваджень, справ про адміністративні, у тому числі корупційні правопорушення, публікацій у засобах масової інформації, мережі Інтернет, документів, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, -звернень фізичних і юридичних осіб, депутатів усіх рівнів, громадських об'єднань та організацій та інших джерел щодо порушення прав та інтересів особи, яка внаслідок недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, не спроможна самостійно себе захистити.

Що ж стосується держави, то представництво здійснюється у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу (ч. 3 ст. 23 Закону «Про прокуратуру»). Здійснюючи представництво інтересів держави в суді, прокурор має впевнитися, що він не підміняє повноваження інших державних органів або посадових осіб, а також дотримуватися обмежень щодо представництва інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів та в інших випадках, визначених абзацом 3 ч. 3 ст. 23 Закону «Про прокуратуру». Отже, умовами представництва є по-перше, відсутність обмежень, встановлених Законом «Про прокуратуру», по-друге, відсутність державного органу, уповноваженого здійснювати представництво або не виконання ним своїх функцій належним чином, а підставою – наявність інформації про порушення або загрозу порушення інтересів держави.

На загальнотеоретичному рівні необхідно розмежовувати поняття «підстави» та «умови» участі прокурора у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Зокрема, підстави участі прокурора у провадженні по справам досліджуваної категорії є фактичні об'єктивні данні, що містяться в документах, заявах, повідомленнях, інших інформаційних джерелах, які слугують необхідними приводами та передумовами для участі прокурора в провадженні у справах про адміністративні правопорушення в різних формах. Умовами є фактичні обставини об'єктивної дійсності, визначені законодавством, за наявності яких прокурор наділяється владними повноваженнями в провадженнях у справах про адміністративні правопорушення. При цьому конкретні підстави участі прокурора у провадженні у справах про адміністративні правопорушення залежать від форм такої участі. Що ж стосується умов, то особливі умови встановлені лише щодо такої форми участі як представництво інтересів громадянина або держави в суді. Стосовно інших форм, основною умовою є дотримання законності та встановленого порядку участі прокурора у провадженні у справах про адміністративні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Анпілогов О. В. Правове регулювання участі прокурора в адміністративному судочинстві щодо захисту прав і свобод громадянина: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07 / Анпілогов Олег Вікторович. – К., 2008. – 196 с.

2. Агєєв О. В. Прокурор як суб’єкт адміністративного процесу: дис. … канд.. юрид. наук: 12.00.07 / Агєєв Олександр Володимирович. – Х., 2006. – 199 с.

Запобігання корупції як передумова забезпечення бюджетної безпеки держави

Герасименко Лариса Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент начальник кафедри економічної безпеки ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Бюджетна безпека постійно знаходиться під впливом певних чинників, що створюють небезпеку її цілісності та стійкості. У чинному національному законодавстві закріплено визначення загроз національній безпеці, як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України. Отже, виходячи із законодавчого визначення ми розуміємо загрози як певні чинники, як наявні так і потенційні, що створюють небезпеку та завдають шкоди певним відносинам, т.т. сегментам системи. Саме у цьому аспекті й слід сприймати корупцію як загрозу бюджетній безпеці держави.

Слід зазначити, що досить цікавою виявляється думка, що існують не окремі загрози, а має місце певна система загроз безпеці, яка являє собою динамічну систему причино-наслідкових зв'язків, наявність яких може суттєво підвищувати результат реалізації будь-якої конкретної загрози. Не є виключенням й корупція, як одна із загроз бюджетній безпеці держави.

Основним негативним наслідком розвитку корупційної ситуації є сприйняття України у світі як корумпованої держави, керівництво якої не здатне забезпечити в повному обсязі права і свободи людини, суттєве зменшення іноземних інвестицій в економіку та її віднесення до групи держав із високим рівнем впливу корупції на суспільні відносини. Тому підвищення тиску на корупцію з боку державних органів і громадянських інституцій, активізація антикорупційної політики свідчать про фактичне визнання боротьби з корупцією важливим аспектом гарантування національної безпеки нашої держави.

Україна як член міжнародного співтовариства, перебуває в полі зору світової спільноти, яка висловлює свою позицію щодо розвитку корупційної ситуації в нашій державі, визначає вплив цього явища на розвиток демократичних інституцій, пропонує заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням. При цьому аналізуються й оцінки, що даються в указах Президента України, рішеннях уряду та в інших підзаконних актах. Серед них слід вирізнити: спеціалізовані національні програми та концепції боротьби з корупцією: Національну програму боротьби з корупцією (1997 р.), Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки (1998 р.), Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» (2006 р.); рішення парламенту (Про підсумки парламентських слухань щодо стану боротьби з корупцією в Україні: постанова Верховної Ради України від 5 липня 2001); рішення Кабінету Міністрів України, зокрема й програмні документи (наприклад, постанови «Про стан виконання центральними і

місцевими органами виконавчої влади Закону України «Про боротьбу з корупцією» та Національної програми боротьби з корупцією» (1998 р.). «Про хід виконання законів України, рішень Президента України та Кабінету Міністрів України з питань боротьби з корупцією і злочинністю та звіти керівників центральних органів виконавчої влади щодо виконання Законів України «Про державну службу» та «Про боротьбу з корупцією» (1997 р.), програми діяльності Кабінету Міністрів України «Реформи заради добробуту» (2000 р.), програму діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» (2008 р.), розпорядження «Про виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» (2010 р.) та деякі інші; рішення Ради національної безпеки і оборони, введені в дію указами Президента України («Про заходи щодо реалізації національної антикорупційної стратегії та інституційного забезпечення цілісної антикорупційної політики» (2008), «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції» (2009) тощо.

Вивчення цих правових актів з свідчило, що корупція в Україні визначається як суспільне зло, що становить найсерйознішу політичну проблему і є основною загрозою соціально-економічному і демократичному розвитку суспільства, конституційним основам державного ладу в Україні та національній безпеці України. Вона є причиною бідності країни та напруженості в суспільстві; підриває довіру громадян до держави та її владних структур; сприяє тінізації економіки; негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини, гальмує розвиток економіки та становлення ринкових відносин, підриває міжнародний авторитет України. Стан корупції в Україні оцінюється як загрозливий, її рівень таким, що досяг надзвичайно високого рівня, при цьому масштаби криміналізації та корумпованості влади мають тенденцію до невпинного зростання, сягаючи критичної меж. На заваді цьому покликано стати сучасне антикорупційне законодавство, зокрема, Закон України «Про запобігання корупції», у якому визначені правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Поняття і класифікація основних принципів запобігання та протидії корупції

Дерев'янко Павло Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник кафедри СТ та ОРД ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ);
Шевчук Оксана Юрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри СТ та ОРД ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Принципи запобігання і протидії корупції – керівні ідеї, основні засади, які напрацьовані практичною діяльністю суб'єктів протидії корупції та організованій злочинності, закріплені в нормативно-правових актах, регулюють суспільні відносини у даній в сфері між її учасниками.

У відповідності до вимог Закону України «Про запобігання корупції» діяльність із запобігання та протидії корупції ґрунтується на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;
- пріоритетності запобіжних заходів;
- невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів;
- забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» основними принципами діяльності Національного бюро є:

1) верховенство права;
2) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина;
3) законність;
4) безсторонність та справедливість;
5) незалежність Національного бюро та його працівників;
6) підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам;
7) відкритість для демократичного цивільного контролю;
8) політична нейтральність і позапартійність;
9) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Принцип верховенства права – це правова норма, яка передбачає, що жодна людина не може діяти поза законом, ніхто не може бути покараним

державою, крім як за порушення закону, і ніхто не може бути засудженим за порушення закону іншим чином, ніж у порядку, встановленому законом.

Принцип законності є складовою принципу верховенства права і передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші закони, що регламентують цей вид правоохоронної діяльності, крім принципів, раніше зазначених, вказують і на інші принципи, які закріплені в оперативно-розшуковому законодавстві та відомчих нормативних актах, які є галузевими (спеціальними), так як вони притаманні саме такій галузі правоохоронної діяльності, як оперативно-розшукова.

Такими принципами є конфіденційність, конспірація, наступальність (оперативність), поєднання гласних та негласних заходів боротьби зі злочинністю.

Принцип конфіденційності – це вимога нормативно-правового характеру, що зобов’язує оперативного працівника, а також осіб, які беруть участь в ОРД, не розголошувати конфіденційні відомості про осіб, які співробітничають з оперативними підрозділами, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій.

Принцип конспірації – полягає в організації діяльності ОРД таким чином, щоб зберегти в таємниці від сторонніх осіб (перш за все від тих, хто вчинив злочин чи підозрюється у його вчиненні) тактику, зміст, форми, заходи, сили і засоби здійснення конкретних оперативно-розшукових заходів.

Принцип наступальності (оперативності) – напрацьований практикою, передбачає швидке і систематичне проведення оперативно-розшукових заходів, що випереджають дії осіб як при підготовці ними злочинів, так і після їх вчинення.

Принцип поєднання гласних та негласних заходів боротьби зі злочинністю – випливає зі змісту самого поняття ОРД, яка являє собою систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, а саме дає можливість реалізувати результати негласної роботи в інтересах кримінального судочинства.

Проблемні питання розвитку сфери зв'язку та інформатизації

Демедюк Сергій Васильович, начальник управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України

На сьогодні одним із проблемних питань протидії кіберзлочинності є відсутність чіткого та прозорого механізму блокування та видалення протиправного контенту, поширення якого завдає шкоди охоронюваним законом інтересам громадян, суспільства та держави у сферах національної безпеки, охорони власності, громадської безпеки та моральності.

Україна залишається чи не останньою державою в Європі, де в національному сегменті Інтернет-мережі ще можливо безперешкодно поширювати дитячу порнографію, відеоматеріали з проявами крайньої жорстокості, в тому числі за участю неповнолітніх осіб. У даний час особливу небезпеку містять інтернет-сайти, на яких розміщено заклики до участі у незаконних збройних формуваннях та фінансування тероризму.

Вважаємо, що успішна протидія зазначеним негативним явищам неможлива без участі громадськості та представників галузі зв'язку. Зокрема, статтею 17 Конституції визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

З метою протидії злочинності та усунення негативних наслідків поширення незаконного контенту, до запровадження в Україні відповідного законодавства, що визначить процедуру блокування та видалення протиправної інформації, пропонуємо учасникам інтернет-галузі створити громадську раду, до якої на добровільних засадах увійдуть уповноважені представники провайдерів.

Основною функцією громадської ради буде опрацювання за поданнями правоохоронних органів та скерування провайдерам пропозицій щодо блокування чи видалення конкретного протиправного контенту.

У разі згоди учасників сфери телекомунікацій на створення громадської ради, пропонується у найкоротші строки погодити засади її формування, розробити процедуру та строки розгляду подань правоохоронних органів, вимоги до звернень правоохоронців, порядок скерування пропозицій по блокування та видаленню контенту провайдерам, інші аспекти роботи громадської ради.

Аналізуючи діюче законодавство України та міжнародні правила вважає, що громадська рада зможе ефективно функціонувати на підставі:

- статті 55 Конституції України, відповідно до якої кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань;

- процедури реєстрації доменних імен, схвалених 27 червня 2013 року Інтернет корпорацією з присвоєння імен та номерів, відповідно до якої дано

визначення «протиправної діяльності», під якою розуміється реєстрація та використання доменного імені з метою, що суперечить закону;

- договорів публічної оферти, з якими користувачі погоджується перед реєстрацією доменних імен, замовленням послуг хостингу чи користуванням онлайн-ресурсами.

Взаємодія оперативних підрозділів з органами досудового розслідування у виявленні та припиненні злочинів у бюджетній сфері

Данченко Лєна Іванівна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Дозвольте мені, в першу чергу, щиро подякувати організаторів за ідею проведення круглого столу та надану можливість взяти участь у обговоренні надзвичайно важливої і цікавої теми.

Аналіз результатів практичної діяльності правоохоронних органів України свідчить про досить значне поширення злочинів у бюджетній сфері.

При цьому відзначається низька ефективність механізмів контролю за законністю і ефективністю їх використання.

Як наслідок, саме бюджетна сфера була і залишається сферою з високим рівнем корупційних проявів та інших злочинних посягань.

Наразі хочу зупинитися на злочинах у такому сегменті бюджетної сфери як державні закупівлі, та організації взаємодії під час їх виявлення і припинення.

За даними фахівців, від 50 до 75 % бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоювалося з численними порушеннями.

Тільки через корупційні оборудки у цій сфері збитки **щорічно становлять 10–15 % видаткової частини держбюджету**.

А за оцінками експертів, зробленими у 2014 році, обсяг "відкатів" і "хабарів", які підприємці змушені були платити чиновникам за право брати участь тендерах, становить **близько 80 млрд грн на рік.**

Загалом можна стверджувати, що масштаби злочинності у сфері державних закупівель вже становлять реальну загрозу національній безпеці держави.

Серед основних економічних наслідків злочинності у сфері державних закупівель науковці виділяють:

- ✓ зростання масштабів тіньової економіки;
- ✓ руйнування механізмів ринкової конкуренції;
- ✓ зменшення податкових надходжень до бюджету;
- ✓ неефективне витрачання та розкрадання бюджетних коштів;
- ✓ втрата довіри учасників ринку до державної влади, її спроможності.

Тож, можна стверджувати, що злочинність у сфері державних закупівель призводить до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків.

У межах виконання своїх основних повноважень, порушення у сфері державних закупівель виявляються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та низкою інших контролюючих і правоохоронних органів.

Проте кількість зафіксованих порушень і сума відшкодування завданих збитків державі значно нижчі за експертні оцінки обсягів корупційної складової вартості державних закупівель[1].

Все це засвідчує непрозорість та високий рівень криміналізації держзакупівель, а також недостатню ефективність правоохоронних заходів, у тому числі через відсутність належної взаємодії між уповноваженими органами.

Так, відповідно до ст. 7 Закону України від 10 квітня 2014 року "Про здійснення державних закупівель" у межах компетенції здійснюють державне регулювання та контроль у сфері державних закупівель, зокрема:

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України,

Державна казначейська служба України,

Рахункова палата України,

Антимонопольний комітет України,

Державна фінансова інспекція України (ДФІ України)

та їх територіальні органи.

І тут хотілося б зупинитись саме на взаємодії між контролюючими і правоохоронними органами.

На сьогоднішній день напрацьована достатня правова база взаємодії контролюючих і правоохоронних органів щодо виявлення правопорушень у бюджетній сфері, у тому числі під час державних закупівель. Її складають Закони України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні", "Про міліцію", "Про прокуратуру", "Про Службу безпеки України", інші закони та міжвідомчі нормативні акти.

Відповідно до статті 12 Закону України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" та підпункту 5.3 Порядку що регламентує взаємодію органів Державної фінансової інспекції, Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, затвердженого спільним наказом від 19 жовтня 2006 року (№ 346/1025/685/53) у разі виявлення порушень законодавства, що передбачають кримінальну відповідальність або містять ознаки корупційних діянь, органи державної фінансової інспекції України зобов’язані передавати матеріали перевірок до правоохоронних органів.

Однак, така інформація часто надходить запізно (коли вже неможливо забезпечити відшкодування збитків), або контролюючі органи обмежуються штрафними санкціями, не вбачаючи в діях ознак кримінального правопорушення.

За даними звітів, органами Держфінінспекції України та її територіальними підрозділами у 2013 році проведено лише 53 таких заходів державного фінансового контролю, як перевірка державних закупівель, а у

1 Щодо подолання корупції у сфері державних закупівель в Україні : аналітична записка підготовлена Національним інститутом стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1486/

2014 році – понад 13,6 тис.[1]. Зростання їхньої кількості або повна відсутність в попередні роки зумовлена тим, що Порядок проведення перевірок державних закупівель затверджено постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення перевірок державних закупівель Державною фінансовою інспекцією та її територіальними органами і внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України" № 631 лише 1 серпня 2013 року. Тобто всі державні закупівлі, які здійснювались до цього часу, фактично залишались поза увагою ДФІ України.

При цьому, законність проведення тендерів підлягала перевірці тільки в межах запланованих інспектувань підконтрольних об'єктів.

В умовах дії мораторію на перевірки суб'єктів господарювання (коли, наприклад, орган внутрішніх справ може ініціювати проведення перевірки фінансово-господарської діяльності в рамках кримінального провадження), реалізація правоохоронними органами в порядку Кримінального процесуального кодексу України матеріалів перевірок державних закупівель, направлених для прийняття відповідних рішень, набуває неабиякої актуальності. Їх можна розглядати одним із офіційних джерел, які вже містять інформацію про вчинений злочин, і можуть бути використаними як докази.

Підсумовуючи викладене, доцільно зауважити, що декриміналізація сфери державних закупівель потребує значної консолідації зусиль усіх контролюючих та правоохоронних органів.

У першу чергу, це стосується налагодження своєчасного інформування правоохоронних органів про виявлені порушення Міністерством економічного розвитку і торгівлі України й Держфінінспекцією України та забезпечення прийняття рішень правоохоронними органами у відповідності до вимог кримінального процесуального законодавства.

[1] Звіти про результати діяльності Державної фінансової інспекції України та її територіальних органів за 2013–2014 роки // Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/

Оперативна розробка торговців жінками з метою сексуальної експлуатації

Дубина Владислав Іванович, перший заступник начальника Департаменту БЗПТЛ МВС України

Однією з найефективніших форм боротьби з організованим злочинним угрупованням є оперативна розробка, що дає можливість під час її здійснення виконувати складні завдання щодо викриття злочинної діяльності членів організованих злочинних угрупувань та їх лідерів. Головним завданням оперативної розробки є отримання інформації, яка б свідчила про причетність членів організованих злочинних угрупувань до вчинення ними злочинів. Кінцевою метою є викриття членів і лідерів та ліквідація злочинної діяльності організованих злочинних угрупувань. Досягається це шляхом документування у процесі проведення оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, фіксації та закріплення фактичних даних, які б могли бути використані як докази у кримінальному судочинстві.

Перш ніж розпочати пошук оперативно значущих даних на осіб або організованих злочинних угрупувань, що займаються торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації, слід цілком чітко уявляти ознаки, що можуть свідчити про можливість існування таких осіб, або організованих злочинних угрупувань. Тобто одним із першочергових завдань для оперативних підрозділів ОВС є вірогідне визначення реальності існування і злочинної діяльності осіб та організованих злочинних угрупувань, що займаються торгівлею людьми, на території обслуговування. Саме припущення про це дозволяє розпочати планомірний збір і оцінку інформації. Оскільки діяльність злочинних груп, що займаються торгівлею людьми, має глибоко законспірований характер, тому способи отримання інформації про них мають свої особливості, зумовлені різноманітністю її джерел.

В процесі здійснення оперативної розробки слід вирішити такі завдання:

1. виявлення кола співучасників, та тих осіб, які будь-яким чином торкаються злочинної діяльності осіб або організованих злочинних угрупувань, що займаються торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації, мають стосунки з членами цих злочинних груп або інших осіб, причетних до злочинної діяльності, пов’язаної з торгівлею жінками;
2. виявлення намірів та встановлення фактів злочинної діяльності осіб, що займаються торгівлею жінками, документування їх злочинних дій;
3. недопущення продовження злочинної діяльності в період здійснення оперативної розробки;
4. виявлення жінок, які стали об’єктами торгівлі або можуть бути свідками у справі;

5. встановлення конкретних фактів злочинної діяльності осіб та злочинних формувань, які займаються торгівлею жінками, та їх документування;
6. виявлення структури злочинних формувань, їх внутрішніх та зовнішніх зв'язків;
7. встановлення дієвих оперативних позицій, як у організованих групах, так і серед їх оточення;
8. встановлення кола корумпованих зв'язків учасників злочинних формувань;
9. попередження вчинення з боку учасників злочинних формувань тяжких злочинів;
10. виявлення причин і умов, що сприяють торгівлі жінками;
11. вжиття заходів щодо забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочином.

Головну увагу у боротьбі із торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації необхідно приділити:

1. особливостям забезпечення негласними співробітниками провадження в оперативно-розшуковій справі;
2. аналізу наявного в оперативних підрозділах досвіду та особливостям роботи щодо цього виду справ.

Негласні працівники можуть залучатися:

1. для перевірки причетності до вчиненого злочину конкретних осіб;
2. установлення свідків, які з певних причин не сповіщають правоохоронні органи про відомі їм обставини;
3. перевірки показань очевидців і свідків, якщо вони мають суттєві розбіжності, а також установлення причин цих розбіжностей;
4. виявлення злочинів, невідомих правоохоронним органам.

Для висвітлення злочинної діяльності торговців жінками з метою сексуальної експлуатації найкраще залучати до негласного співробітництва такі категорії осіб:

1. працівники місць проведення дозвілля: нічних клубів, кафе, ресторанів, барів тощо;
2. працівники туристичних, комерційних фірм;
3. повії;
4. ті, які входять до складу злочинних формувань, або підтримують стосунки з їх членами за видом своєї діяльності (близькі та далекі родичі, сусіди);
5. обслуговуючий персонал бань, саун, басейнів;
6. інші особи, послугами яких користуються члени організованих груп та злочинних організацій;
7. приватні підприємці та корумповані представники влади та засобів масової інформації або посадові особи, які дискредитували себе зв'язками з «нечистими на руку» ділками та злочинцями, ведуть спосіб життя, що не відповідає прийнятим у суспільстві нормам моралі.

У випадках, коли злочинці для підшукування жінок використовують засоби масової інформації, ознаками такої злочинної діяльності можуть бути оголошення в газетах (передусім, регіональних, що спеціалізуються винятково на публікації різноманітних оголошень), по радіо і телебаченні, в яких пропонуються послуги щодо працевлаштування за кордоном та запрошуються жінки і дівчата (при цьому основними, а нерідко й єдиними критеріями підбору є молодий вік та приваблива зовнішність).

Достовірність відомостей, що містяться у вказаних оголошеннях, необхідно перевірити, з'ясувавши, зокрема:

- чи зареєстрована така фірма у встановленому законом порядку;
- чи має вона відповідний дозвіл (ліцензію) на посередництво у працевлаштуванні, або інші види діяльності, про які йдеться в оголошенні тощо.

Суттєве значення має й наявність додаткової інформації, яка може бути отримана оперативним шляхом: наприклад, про належність таких фірм існуючим організованим злочинним угрупуванням, або про контроль за їх діяльністю з боку останніх, про «спеціалізацію» таких фірм щодо надання ними послуг сексуального характеру як на «зовнішньому», так і «внутрішньому» (у межах міста) ринках, оскільки нерідко вони розпочинають свою діяльність саме з цього. Тому особлива увага повинна приділятися одержанню інформації про можливу злочинну діяльність саме з оперативних джерел.

Певні можливості у цьому аспекті надає також й аналіз інформації про жінок молодого віку, які отримували закордонні паспорти для виїзду за межі України на доволі тривалий час (щонайменше декілька місяців), передусім, саме в ті країни, що характеризуються наявністю розгалуженого ринку сексуальних послуг (зокрема, Туреччина, країни Східної, Південної та Центральної Європи – Югославія, Хорватія, Греція, Угорщина, Чехія, Німеччина, Близького Сходу – Єгипет, Ліван, Кіпр, арабські країни тощо). Таку інформацію можна отримати у відділах віз та реєстрації, паспортної, реєстраційної та міграційної роботи.

Викриттю злочинної діяльності сприяє налагодження постійного обміну інформацією з підрозділами Прикордонних військ про факти затримання жінок під час спроби незаконного перетину державного кордону (у випадках, коли вони вивозяться за кордон за підробленими документами або взагалі без таких документів), оскільки це дозволяє своєчасно встановити обставини, пов'язані з їх вивезенням, та причетних до цього осіб.

Іноді наявність зв'язків між злочинцями та потерпілими не дозволяє отримати достовірну інформацію: особи, що постраждали від злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, можуть приховувати ці факти, боячись розголошення компрометуючої інформації чи насильницьких дій, в такому випадку потерпілий не звертається з офіційною заявою до ОВС з кількох причин:

- добровільності виїзду;
- наявності відносин між злочинцем і потерпілим;

– страху потерпілого щодо розголошення конфіденційної інформації;

– впевненості у тому, що правоохоронні органи не зможуть надати кваліфіковану допомогу, і члени організованих злочинних угрупувань, що займаються торгівлею людьми, залишаться на волі, що надасть їм можливість виконати свої погрози стосовно потерпілого;

– довгих строків розслідування кримінальних проваджень, що надає можливість членам злочинних груп, які залишилися на волі, здійснювати тиск на потерпілих з метою відмови від свідчень.

З уваги на те, що кримінальне провадження неможливо розпочати без свідчень потерпілого чи близьких йому осіб, необхідно здійснювати оперативний вплив на потерпілого з метою встановлення контакту з потерпілим та отримання згоди потерпілого на співробітництво.

Потерпілий може погодитися звернутися з офіційною заявою, коли йому стає відомо, що правоохоронні органи мають інформацію про вчинювані щодо нього дії. Неабиякий вплив на потерпілого здійснює стан боротьби з торгівлею людьми у районі (для цього необхідно використовувати засоби масової інформації для висвітлення роботи оперативних підрозділів у напрямі боротьби з торгівлею людьми задля створення довіри у широких кіл населення).

Коли з потерпілим встановлено психологічний контакт, необхідно провести такі заходи, які гарантуватимуть, що після початку кримінального провадження і проведення слідчих (розшукових), та негласних слідчих (розшукових) дій потерпілий не відмовиться від своїх свідчень у разі зміни обставин (виплата потерпілому грошових сум, покриття матеріальних чи моральних збитків, залякування шляхом погроз тощо):

- індивідуально-психологічний підхід до кожної особи, яка опинилася в сфері оперативної розробки з метою схилення до певної поведінки, як виконання свого громадянського обов’язку;
- роз’яснення можливої небезпеки для потерпілого та його близьких;
- роз’яснення можливості вжиття відповідних заходів щодо його захисту (зміна місця проживання: тимчасовий переїзд близьких до родичів, які мешкають в іншій місцевості тощо);
- роз’яснення положень Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»;
- виказується обізнаність оперативних працівників про дії злочинців та становище потерпілого;
- роз’яснення можливості звільнення їх від кримінальної відповідальності за вчинені ними протиправні дії (у випадках незаконного перетинання державного кордону, зайняття проституцією) у разі сприяння викриттю організаторів учинення таких дій.

Під час проведення оперативної розробки вже на початковому етапі потрібно враховувати процесуальну необхідність встановлення осіб, які викликають оперативний інтерес, з подальшим відновленням ланцюжка

конкретних дій стосовно останніх. Вказані докази можна одержати на підставі записаних телефонних розмов, візуальних спостережень і відомостей, отриманих за допомогою інших джерел.

Існуючі форми подолання протидії викриттю та розслідуванню злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, з боку організованих злочинних угрупувань можна розділити на дві групи:

- форми подолання протидії учасників кримінального процесу;
- форми подолання протидії доказової частини кримінального процесу.

До першої групи належать методи затримання членів організованих злочинних угрупувань; захисту потерпілих, свідків та інших учасників кримінального судочинства; використання науково-технічних засобів; зашифрування свідків, а також чинник раптовості.

Тільки завдяки добре організованій системі нейтралізації протидії розкриттю торгівлі людьми, можна ефективно нівелювати спроби обвинувачених (підсудних) та інших зацікавлених осіб протидіяти установленому порядку кримінального судочинства, з метою уникнення відповідальності за торгівлю людьми.

Міжнародний досвід запобігання корупції

Данченко Роман Олегович, аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму

Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, у першу чергу їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим негативним явищем, запроваджених у межах Організації Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Так найважливішими серед останніх документів Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією є Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції, в якій визначено основні засади боротьби з цим негативним явищем в Євросоюзі та окреслено принципи вдосконалення протидії корупції в нових країнах-членах, країнах-кандидатах і третіх країнах, а також Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 р. «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі», в якому визначається поняття «активної» та «пасивної» корупції і встановлюються санкції у відношенні осіб, у тому числі юридичних, за вчинення такого роду злочинів.

Основною метою створеної у травні 1999 року «Групи країн проти корупції» (GRECO), що діє в межах Ради Європи, є оцінка рівня корупції в державах-членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції.

Корупція, як соціальне явище, притаманна будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції. Однак окремим країнам світу вдається ефективно боротися з цим негативним явищем.

Так досить чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на солідну нормативно-правову базу та однозначну підтримку суспільства діє у **Фінляндії.** Саме цю країну міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає як одну з найменш корумпованих країн серед 133 країн світу. Фінляндія як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Однак імплементація європейських законів у національну правову систему здійснюється цією країною досить виважено. Головним принципом цього процесу є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським із мінімально можливими змінами першого.

Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський

законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину.

У галузі боротьби з корупцією у **Бельгії** пішли не лише традиційним репресивним шляхом – установлення кримінальної відповідальності за корупційні діяння, а також подбали про попередження корупції. Так ця проблема знайшла своє відображення у межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління), зокрема у реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології).

Досвід боротьби з корупцією у **Німеччині** та **Словаччині** свідчить про ефективність задіяння громадськості для боротьби з корупцією. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30 % стосується справ щодо корупції.

У структурі Міністерства внутрішніх справ Словацької Республіки діє Антикорупційний комітет, до повноважень якого входить проведення превентивних заходів та розслідування фактів корупції серед співробітників міністерства та поліцейських структур країни.

З метою отримання інформації про посадові злочини та локалізації цього явища в правоохоронних структурах установлено спеціальну телефонну лінію, по якій громадяни країни можуть повідомляти про відомі їм протиправні дії правоохоронців. Одночасно в міжнародній інформаційній мережі «Інтернет» створено веб-сторінку, де бажаючі можуть висловити свої пропозиції щодо необхідних заходів по боротьбі з корупцією в державних установах.

Крім того, в деяких державах у боротьбі з корупцією активно використовуються різноманітні громадські організації. Зокрема у **Швеції** незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена 1994 року громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація займається і вивченням специфічних питань, у т. ч. пов'язаних із боротьбою з корупцією.

Разом з цим слід зазначити, що втілення в життя ефективних заходів із боротьби з корупційними проявами в окремих країнах не проходить без суттєвих проблем, подолання яких вимагає підвищення ефективності ведення боротьби з корупцією, створення дієздатних систем протидії цьому негативному явищу.

Характеристика антикорупційного законодавства України

Заїка Сергій Олегович, кандидат юридичних наук, заступник начальника інституту заочного навчання з координації роботи регіональних відділень (Національна академія внутрішніх справ)

У жовтні 2014 року Верховна Рада України прийняла низку законів, спрямованих на посилення протидії корупції, у тому числі:

Закон України «Про запобігання корупції» прийнятий 14 жовтня 2014 року № 1700–VII.

Вказаний Закон України:

1. Чітко встановлює коло суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону (ст. 3):

а) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

б) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

в) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та перебувають з підприємствами, установами, організаціями в трудових відносинах.

2. Визначає статус (ст. 4) Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство).

Національне агентство – є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Також Закон визначає: склад (ст. 5), повноваження (ст. 7, 11), права (ст. 12), організацію діяльності (ст. 8), гарантії незалежності (ст. 9), правовий статус членів, працівників апарату та територіальних органів (ст. 10), контроль за діяльністю (ст. 14), соціальний захист членів та працівників апарату (ст. 15), оплату праці членів та працівників апарату (ст. 16), фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. 17) Національного агентства.

3. Передбачає формування та реалізацію антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) (розділ ІІІ, ст. 18), засади якої визначаються Верховною Радою України; приймаються Антикорупційні програми (ст. 19); Національним агентством готується проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України (ст. 20); передбачає участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції (ст. 21).

4. Визначає заходи запобігання корупційним та пов’язаним з корупцією правопорушенням (Розділ IV).

Встановлює обмеження щодо: використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22); одержання подарунків (ст. 23); запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24); сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25); обмеження після припинення діяльності, пов’язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26); спільної роботи близьких осіб (ст. 27).

5. Визначає заходи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (Розділ V), зокрема покладає на суб’єктів цього Закону (п. 1, 2 ст. 3), певні зобов’язання (ст. 28).

Для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів передбачаються заходи: зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів (ст. 29); усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті (ст. 30); обмеження доступу до інформації (ст. 31); перегляд обсягу службових повноважень (ст. 32); здійснення повноважень під зовнішнім контролем (ст. 33); переведення, звільнення особи у зв’язку з наявністю конфлікту інтересів (ст. 34).

6. Встановлює вимоги до поведінки осіб (ст. 37), додержання етичних норм (ст. 38); пріоритету інтересів (ст. 39); політичної нейтральності (ст. 40); неупередженості (ст. 41); компетентності та ефективності (ст. 42); нерозголошення інформації (ст. 43); утримання від виконання незаконних рішень чи доручень (ст. 44).

7. Передбачає заходи щодо фінансового контролю (Розділ VII), а саме: подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 45), перелік інформації, що зазначається в декларації (ст. 46); облік та оприлюднення декларацій (ст. 47); контроль та перевірку (ст. 48); строки подання декларацій (ст. 49); повну перевірку зазначених у декларації відомостей (ст. 50); моніторинг способу життя суб’єктів декларування (ст. 51); а також додаткові заходи здійснення фінансового контролю (ст. 52).

8. Забезпечує державний захист викривачів, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції (Розділ VIII, ст. 53)

9. Встановлює інші механізми запобігання і протидії корупції (Розділ IX), зокрема: заборону на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 54); вимоги щодо антикорупційної експертизи (ст. 55); спеціальної перевірки (ст. 56) та порядку її проведення (ст. 57); використання результатів проведення спеціальної перевірки (ст. 58); ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення (ст. 59); вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60).

10. Визначає засади запобігання корупції у діяльності юридичних осіб, що передбачають антикорупційну програму (ст. 62) та вимоги до неї (ст. 63), правовий статус Уповноваженого (посадової особи юридичної особи, що

призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою), (ст. 64).

11. Передбачає відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків (Розділ XI. ст. 65). За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, можуть бути притягнуті до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності.

Також передбачено порядок відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення (ст. 66); визнання незаконними актів та правочинів (ст. 67); відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення (ст. 68); вилучення незаконно одержаного майна (ст. 69).

12. Окрім того, визначено засади міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції (Розділ XII ст. ст. 70 – 73), відповідно до укладених Україною міжнародних договорів про співробітництво з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.[1]

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Законом визначено статус Національного антикорупційного бюро України (ст. 1); правову основу, основні принципи його діяльності (ст. ст. 2 – 3); гарантії незалежності (ст. 4); загальну структуру і чисельність (ст. 5); обов'язки (ст. 16), права Національного бюро та його працівників (ст. 17), порядок конкурсного відбору Директора Національного бюро, порядок його призначення та повноваження (ст. ст. 6 – 8); директорів територіальних управлінь (ст. 9), працівників Національного бюро (ст. 10), їх спеціальні звання (ст. 11), присягу (ст. 12); застосування засобів впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї (ст. 18); обмеження (ст. 13); порядок стажування (ст. 14); відповідальність (ст. 20); правовий і соціальний захист (ст. ст. 21 – 22); оплату праці (ст. 23); фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. ст. 24 – 25); контроль за діяльністю Національного бюро та його підзвітність (ст. 26); підрозділи внутрішнього контролю (ст. 27).

Для отримання заяв і повідомлень, у тому числі анонімних, про кримінальні правопорушення в Національному бюро створюється спеціальна телефонна лінія та забезпечується можливість подання таких повідомлень

[1] Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

через офіційний веб-сайт Національного бюро в мережі Інтернет та засобами електронного зв'язку (ст.19).[1]

Закон України «**Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від** 14 жовтня 2014 року визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері, яка включає в себе формування та реалізацію державної антикорупційної політики; запобігання корупції; покарання за корупцію; формування негативного ставлення до корупції; оцінку результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії. Фактично це програма протидії корупції, яка вперше прийнята у вигляді окремого закону. Раніше подібні програми Кабінет Міністрів України ухвалював постановами.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів», що встановлює механізм розв'язання проблеми виявлення фізичної особи – кінцевого вигодоодержувача юридичних осіб, а також вільного доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Дія цього Закону спрямована на унеможливлення легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, оскільки всі юридичні особи приватного права повинні вказувати кінцевого вигодоодержувача – фізичну особу при реєстрації, зміні власності юридичної особи, а також при відкритті рахунків у фінансових установах.

Однак, найважливішим, на нашу думку, є доповнення Кримінального кодексу України ст. 209[2] «Порушення вимог щодо подання інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи», яка передбачає відповідальність керівника юридичної особи або особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи (виконавчого органу), за неподання державному реєстратору інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи, передбаченої Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», або подання ними державному реєстратору завідомо неправдивої інформації про кінцевого вигодоодержувача (вигодоодержувачів) юридичної особи. Такі діяння караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин.[2]

---

[1] Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1698-18.

[2] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1701-VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1701-18.

Деякі шляхи протидії корупції в Україні

Іванчик Ігор Анатолійович, ГУМВС України в Київській області

Визначаючи сутність корупції, слід передусім виходити з того, що корупція не може бути зведена до якогось конкретного суспільно-небезпечного діяння, до певного правопорушення. Корупція є соціальне явище, яке має соціальну обумовленість та соціальні закономірності розвитку, здійснює негативний вплив на соціальні процеси. Існуючи в суспільстві, будучи породженням суспільних відносин, корупція пронизує різні соціальні сфери суспільства, деформує різні групи суспільних відносин.

Глибинний аспект корупції як соціального явища підкреслюють деякі енциклопедичні словники, які тлумачать латинське слово «коруптіо» як псування і розбещування. Явище корумпованості як «порчі» механізму управління публічними справами відоме людству з давніх часів.

Жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, а також її можливості, що визначаються ставленням до неї держави і суспільства.

Історико-правові дослідження засвідчують той факт, що корупція існувала у суспільстві завжди - з моменту виникнення держави, а отже і утворення державного апарату управління суспільством. Шарль Монтексk'є писав: «Відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямі, доки не досягне належної їй межі».

Як свідчить аналіз практичної діяльності, на нашу думку для успішної протидії корупції в Україні необхідно здійснити комплекс заходів, серед яких:

Незалежна і професійна судова система;

Можливий ризик від втрати посади й відповідного соціального пакету, що додається до посади, повинен перевищувати блага отримані як неправомірна вигода, іншими словами, чиновнику повинно бути що втрачати.

Незалежність ЗМІ;

експертиза нормативно-правових актів на предмет корупції як на стадії їх розробки так і вже прийнятих (бажано із залученням юристів від авторитетних недержавних і міжнародних організацій);

забезпечення прозорості державних процедур і зведення до мінімуму прямих контактів громадян і чиновників;

стимулювання державних чиновників до чесної праці (наприклад, пільговими кредитами, великими пенсіями тощо);

декларування витрат, як своїх особисто так і членів своєї сімї (наприклад, чиновник, майно або витрати якого вочевидь перебільшують його законні доходи, зобов'язаний пояснити джерела таких надходжень.

Якщо чиновник не в змозі засвідчити своїх доходів, частина, що перевищує його доходи, має вважатись незаконними доходами. У такому випадку незаконно отримані доходи – конфісковуються.); доступна громадськості декларація будь якого чиновника і членів його сімї (на сайті інтернет тощо); спеціальна пропаганда (активне впровадження в суспільство свідомого розуміння того, що підкупати чиновника, значить шкодити в першу чергу собі); на законодавчому рівні необхідно закріпити провокацію неправомірної вигоди; заохочення інформування про факти неправомірної вигоди та корупції (у разі підтвердження і притягнення до відповідальності чиновника заявник отримує певний відсоток від суми незаконно отриманої винагороди чиновником); посилення відповідальності за корупційні діяння та неправомірної вигоди (в першу чергу конфіскація майна чиновника яка належить не тільки йому особисто, але і членам його сімї);

Результативність роботи у боротьбі з корупцією могла бути ще більш ефективною, якби були своєчасно усунуті ті проблеми, з якими доводиться зустрічатись оперативним працівникам, а саме:

1. Кадрова проблема.
2. Не достатній рівень підготовки оперативних працівників.
3. Не належний рівень взаємодії оперативних підрозділів з іншими службами, правоохоронними контролюючими органами, та громадськими організаціями.
4. Низьке технічне забезпечення оперативно-технічними засобами оперативні підрозділи які уповноважені на проведення ОРЗ та НСРД.
5. Недостатнє фінансування оперативно-розшукових заходів.
6. Проблеми законодавчого та нормативно-правового характеру, дублювання функцій в правоохоронних органах, на які покладено завдання протидії корупції.
7. Необхідність зміщення акцентів у протидії корупції в напрямку відновлення довіри насаленні до правоохоронних органів й судів
6. Проблеми нормативно-правового характеру.
7. Необхідність зміцнення акцентів у протидії корупції, а саме відновлення довіри населення до міліції.

Отже, як вбачається основний позитив має бути досягнутий не від кількості викритих корупційних проявів, а в результаті організації комплексу системних заходів не лише з боку правоохоронних органів, а й усіх без виключення державних інституцій, громадських організацій, спрямованих на усунення чинників що призводять до вчинення корупційних діянь, максимальне скорочення регуляторних й дозвільних функцій, контролюючих органів, зарегульованності економіки, детінізацій економічних відносин, створення прозорих, конкурентних й зрозумілих умов ведення бізнесу, проведення роз'яснювальної компанії серед населення і знову є таки відновлення довіри населення до органів державної влади, управління, правоохоронних органів й судів.

Деякі питання взаємодії підрозділів оперативно-технічних заходів органів внутрішніх справ щодо протидії корупції

Канцідайло Олександр Олександрович, заступник начальника Департаменту МВС України;
Нагорський Федір Михайлович, головний спеціаліст Департаменту МВС України

Корупція як негативне явище зумовлена багатьма факторами, що, в свою чергу, потребує реагування політичними, економічними, юридичними (правовими) засобами [1, с. 19 -22]. До останніх належить сфера компетенції правоохоронної системи держави, зокрема, наявність ефективних правових механізмів щодо спроможності протидіяти корупції залежно від її форм.

При цьому необхідно мати на увазі, що протидія корупції ускладнена певними чинниками. Зокрема, це значна латентність корупційних правопорушень, що обумовлена поведінкою суб'єктів суспільно-небезпечних дій. Здебільшого як особа, що отримує неправомірну вигоду, так і той, що її пропонує, зацікавлені в нерозголошенні факту злочинних відносин.

Наступний чинник – це досить складна конструкція правових норм особливої частини Кримінального кодексу України щодо об'єктивної сторони корупційних злочинів. Не сприяє набуттю досвіду протидії і численні зміни норм кримінального матеріального й процесуального права.

Як правило, суб'єкт злочину володіє відомостями про методи оперативно-розшукової діяльності й вживає заходів протидії діяльності правоохоронних органів, використовує негласні форми спілкування. У світі та в Україні відбулися революційні зміни в інформаційних відносинах, що зумовлені розвитком телекомунікаційної техніки та її повсякденного використання. Поширення набирає рухомий (мобільний) зв'язок, соціальні мережі Інтернет, передавання даних програмними засобами „скайп" тощо. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, в Україні нараховується 3752 операторів телекомунікацій, із яких 2351 операторів надають послуги доступу до Інтернет [2].

Станом на кінець 2013 року кількість абонентів мобільного зв'язку склала 62458,8 тисяч і зросла порівняно з 2012 роком на 3115,1 тисяч абонентів. Рівень проникнення мобільного зв'язку в Україні становить 137,3%. Фіксований зв'язок характеризується встановленням 11428,5 тисяч одиниць засобів телефонного зв'язку. Абоненти Інтернет становлять 5957,4 тисяч чоловік з темпом росту в 117,7% [3].

На теперішній час можна стверджувати про значне переміщення комунікацій в телекомунікаційні мережі, що потребує зміни напрямів та акцентів уваги в правоохоронній діяльності.

Зазначені чинники обумовлюють потребу в особливих методах виявлення та розкриття таких злочинів. На це вказують й норми

міжнародного права, зокрема, статтею 23 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, передбачено, що кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, - включаючи заходи, що дозволяють застосування спеціальних слідчих методів із дотриманням національного законодавства, - які можуть бути необхідними для забезпечення їй можливості сприяти збиранню доказів у зв'язку із кримінальними злочинами, визначеними у статтях 2-14 цієї Конвенції [4].

У цьому напрямі ефективним засобом фіксування злочинних дій є використання можливостей підрозділів оперативно-технічних заходів органів внутрішніх справ. Така робота в тісній взаємодії з оперативними підрозділами та органами слідства дозволяє досягти виконання завдань кримінального провадження у корупційних злочинах.

Ефективність проведення оперативними підрозділами заходів, які тимчасово обмежують права людини (оперативно-технічні заходи (далі – ОТЗ), негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), під час ведення оперативно-розшукової справи або кримінального провадження обумовлена належною взаємодією суб'єктів, які здійснюють такі провадження, прокурорський та судовий контроль на етапах організації, безпосереднього проведення, фіксуванні результатів і використанні здобутих відомостей.

Не вдаючись до дискусії щодо поняття взаємодії, їх класифікацій (групування) за певними ознаками, організаційних та процесуальних форм прояву, визначимо особливості взаємодії слідчого, оперативного підрозділу, прокурора, слідчого судді під час проведення заходів, які потребують застосування спеціальних технічних засобів та залучення відповідних оперативно-технічних підрозділів.

Крім КПК, керівним актом у регулюванні відносин взаємодії є спільний міжвідомчий наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року №114/1042/516/1199/936/1681/5 "Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні" (далі – Інструкція про НСРД).

Наявні особливості взаємодії в практиці органів внутрішніх справ знайшли нормативно-правове закріплення в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (далі – Інструкція про взаємодію), затвердженої наказом МВС України від 14.08.2012 № 700.

Зокрема, у Інструкції про взаємодію викладені приписи щодо особливостей організації взаємодії на етапі надходження заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу, на стадіях досудового розслідування (створення та організація роботи слідчо-оперативних груп, виконання співробітниками оперативного

підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД, зупинення досудового розслідування), судового розгляду кримінальних проваджень.

За видами злочинів у Інструкції про взаємодію врегульовані особливості взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи (розділ 9), при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод (розділ 10), злочинів, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (розділ 11), у сфері господарської та службової діяльності (розділ 12), при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій (розділ 13).

За певною аналогією є привабливим розглядати взаємодію в сфері НСРД на етапах організації, безпосереднього проведення, фіксування результатів і використання здобутих відомостей.

Організація НСРД включає:

- визначення правових підстав (підставами для проведення НСРД є наявність відомостей, які потребують перевірки, про вчинений злочин та особу, яка його вчинила, з метою їх підтвердження або спростування, за умови, що в інший спосіб, крім проведення негласної слідчої (розшукової) дії, отримати інформацію неможливо) і умов допустимості проведення певного виду слідчої дії (тяжкість злочину, неможливість іншим шляхом здобути відомості, внесення відомостей до ЄРДР, можливість досягти мети);
- підготовка клопотання про дозвіл на проведення НСРД;
- погодження клопотання з прокурором;
- внесення погодженого клопотання до слідчого судді;
- участь слідчого (прокурора) в розгляді клопотання;
- отримання рішення слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД (про відмову в такому дозволі);
- організація виконання рішення слідчого судді шляхом безпосереднього проведення НСРД слідчим або через підготовку доручення.

Суб'єктами процесуальних форм взаємодії на цьому етапі є слідчий, прокурор, слідчий суддя. Звичайно, на організаційному етапі важливо взаємодіяти з підрозділами оперативно-технічних заходів (далі – ПОТЗ) для визначення аспектів тактики проведення НСРД, формулювань змісту клопотання, його обґрунтованості, технічних можливостей виконання рішення суду тощо.

Етап проведення НСРД визначається особливостями виду слідчої дії, тактикою її проведення та тактикою застосування спеціальних технічних засобів. Зазначена частина діяльності не підлягає розголошенню та становить державну таємницю.

Важливим є визначитись із суб'єктами взаємодії під час проведення цих дій.

Згідно ч. 6 ст. 246 КПК проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням –

уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення НСРД можуть залучатися також інші особи.

Проведення такої НСРД як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається лише на уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ та органів безпеки (ч. 4 ст. 263 КПК).

Системний аналіз норм КПК гл. 21 та ст. 36 КПК щодо повноважень прокурора можна стверджувати, що прокурор не наділений правом особистого проведення НСРД, а лише уповноважений доручати їх проведення слідчому або відповідним оперативним підрозділам.

Таким чином, за законодавчим визначенням НСРД можуть проводити, а тому і вступати у взаємодію на цьому етапі, наступні суб'єкти:

- слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину;
- уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України (за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування злочину);
- інші особи, які можуть залучатися за рішенням слідчого чи прокурора. До цих осіб можуть належати як інші підрозділи, зокрема, органів внутрішніх справ, так і фізичні особи, у тому числі з якими встановлене конфіденційне співробітництво відповідно до ст. 275 КПК.

Недоліком нормативного регулювання є те, що ч. 6 ст. 246 КПК установлено право лише слідчого чи прокурора залучати інших осіб до проведення НСРД. Наразі в практиці їх проведення за дорученням слідчого уповноваженими оперативними підрозділами виникає потреба у залученні таких осіб оперативними підрозділами. Тому є доцільним внесення змін до ч. 6 ст. 246 КПК, виклавши останнє речення в такій редакції: „За рішенням слідчого, прокурора чи уповноваженого оперативного підрозділу, який виконує доручення слідчого, до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи".

Особисте проведення слідчим більшості НСРД із-за їх складності є практично неможливим, а тому необхідна належна взаємодія з оперативними підрозділами, у тому числі з ПОТЗ.

Безпосереднє проведення слідчим НСРД із залученням відповідно до ч. 6 с. 246 КПК на підставі відповідного завдання ПОТЗ можливе, наприклад, для зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, оскільки його проведення відповідно до ч. 4 ст. 263 КПК покладається на уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ та органів безпеки.

Правовою підставою підготовки слідчим завдання для залучення оперативно-технічних підрозділів з метою забезпечення ними умов проведення НСРД може бути аналогія норм п. 3.8 Інструкції про НСРД.

У разі проведення НСРД слідчим особисто із залученням ПОТЗ взаємодія проявляється у наступному:

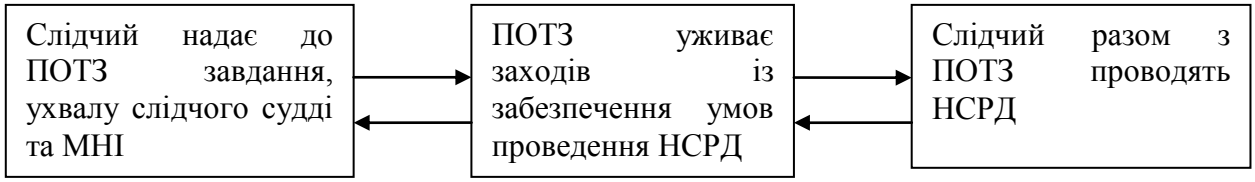

Досить поширеною в практиці є взаємодія слідчого, , прокурора при проведенні НСРД оперативним підрозділом за доручення слідчого.

Взаємодія у разі надання слідчим доручення про проведення НСРД уповноваженому оперативному підрозділу включає:

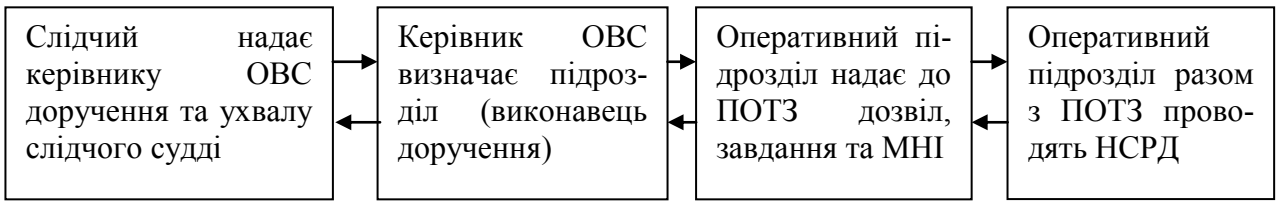

Надання доручень слідчого через керівника органу внутрішніх справ обумовлений іншими нормами Інструкції про взаємодію, зокрема, необхідністю

їх реєстрації в канцелярії територіального органу внутрішніх справ (п. 6.4), надсиланням матеріалів про виконання доручень слідчих до слідчого підрозділу разом із супровідним листом за підписом начальника територіального органу внутрішніх справ, який реєструється в канцелярії органу внутрішніх справ (п. 6.7), покладенням контролю за виконанням співробітниками оперативних підрозділів доручень слідчих на начальника територіального органу внутрішніх справ, який зобов'язаний:

- визначати конкретних осіб з числа співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки з виконання доручень слідчих (п. 6.8.1);

- визначати шляхом видання наказу конкретних осіб з числа співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки щодо ведення обліку доручень слідчих для їх своєчасного виконання (п. 6.8.2);

- щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу внутрішніх справ інформувати про стан виконання доручень слідчих (п. 6.8.3).

Право слідчого надавати доручення на проведення НСРД передбачено нормами п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК, які кореспондують з положеннями ст. 41 кодексу щодо обов'язкового виконання оперативними підрозділами письмових доручень слідчого.

Принагідно зазначаємо про необхідність внесення змін до зазначених статей з метою розширення повноважень слідчого та оперативних підрозділів

щодо надання доручення про проведення й інших процесуальних дій, наприклад, тимчасового доступу до речей і документів тощо.

Порядок надання доручень на проведення НСРД, його зміст, організація виконання визначені в розділі ІІІ Інструкції про НСРД.

Необхідно звернути увагу на наявність неоднакової практики надання доручень. Такі доручення іноді спрямовуються безпосередньо до певного оперативного підрозділу або ПОТЗ.

Натомість відповідно до п. 3.3 Інструкції про НСРД слідчий, прокурор надсилає доручення керівнику органу, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення і у складі якого знаходяться орган розслідування та/або оперативний підрозділ, уповноважений на проведення НСРД.

Практики надання слідчим, прокурором доручення про проведення НСРД і матеріального носія інформації безпосередньо до ПОТЗ ускладнює її проведення без залучення оперативного підрозділу, наприклад, підрозділу карного розшуку, підрозділу ДСБЕЗ тощо.

Убачаємо правильною практику, у тому числі з огляду теорії управління, надання доручення про проведення НСРД на адресу керівника органу, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення й у складі якого знаходиться уповноважений оперативний підрозділ. У такому випадку керівник органу визначає оперативний підрозділ, який буде виконувати доручення слідчого із залученням на підставі відповідного завдання підрозділ оперативно-технічних заходів.

Має особливості взаємодія слідчого, прокурора, оперативного підрозділу та підрозділу оперативно-технічних заходів на стадії завершення проведення НСРД, фіксації її результатів (складання протоколу, підготовка додатків тощо), використання матеріалів у кримінальному провадженні.

У розвиток уже висвітлених проблем взаємодії під час проведення НСРД необхідно відзначити відсутність однакової практики органів прокуратури, досудового слідства, оперативних підрозділів щодо застосування норм ч. 5 ст. 249 КПК про припинення подальшого проведення такої дії.

У МВС вживались заходи уніфікувати практику дострокового припинення проведення НСРД та з Генеральною прокуратурою погоджено позицію (лист № 04/2/1-2665 вих. 13 від 27.12.2013), що достроковим припиненням є завершення НСРД за рішенням прокурора до закінчення дії ухвали слідчого судді за наявності обставин, які перешкоджають досягненню мети проведення.

Разом з тим, проведення проникнення з обстеженням об’єкта, під час якого досягнута мета (ст. 267 КПК), встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та його вилучення (ст. 268 КПК), затримання особи, стосовно якої здійснювався аудіо-, відеоконтроль за особою (ст. 260 КПК), взяття під варту підозрюваного, відносно якого проводилось зняття інформації з транспортних каналів зв’язку (ст. 263 КПК), спостереження за

особою (ст. 269 КПК) не потребує окремого рішення прокурора про дострокове припинення НСРД у зв'язку з досягненням мети проведення.

На реалізацію норм щодо дострокового припинення НСРД нами пропонується наступний алгоритм дій:

- ПОТЗ інформує (рапортом, листом) про наявність підстав для припинення проведення НСРД оперативний підрозділ, який виконує доручення слідчого, та слідчого або тільки слідчого, якщо він особисто її проводить;

- слідчий письмово інформує прокурора, який здійснює процесуальне керівництво в кримінальному провадженні, про наявність підстав для припинення проведення НСРД;

- прокурор виносить постанову про припинення подальшого проведення НСРД при наявності відповідних підстав, примірник якої надається до ПОТЗ.

Разом з тим, для усунення прогалин у правовому регулюванні пропонується внести зміни до ч. 5 ст. 249 КПК такого змісту:

„Стаття 249. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії

5. Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність, або наявності інших обставин, які не дозволяють досягнути мети її проведення.

Припинення проведення негласної слідчої (розшукової) дії вважається достроковим, якщо її проведення припиняється за рішенням прокурора до закінчення терміну дії ухвали слідчого судді без досягнення мети проведення".

Запропонована новела урегулює практику завершення проведення НСРД та дозволить звільнити прокурорів від необхідності винесення постанови про дострокове припинення НСРД, у разі її припинення до закінчення дії ухвали слідчого судді у зв'язку з досягненням мети проведення, наприклад, установлення місцезнаходження мобільного терміналу, розшуку особи, яка ухилялась від слідства, фіксування факту отримання неправомірної вигоди із затриманням особи тощо.

І наостанок, при прийнятті рішення про використання в кримінальному провадженні матеріалів НСРД, проведення яких продовжується, прокурор повинен взаємодіяти з слідчими, оперативними підрозділами в питаннях завершення проведення НСРД.

На завершальному етапі взаємодія включає складання й передачу прокурору протягом 24 годин з моменту завершення НСРД протоколу з додатками.

Взаємодія на етапі використання у кримінальному провадженні відомостей, здобутих під час проведення НСРД, обумовлена відповідним рішенням прокурора, який здійснює процесуальне керівництво, та передбачає процедуру розсекречування матеріалів.

Розсекречування включає:

- прийняття погодженого з керівником прокуратури рішення (постанова) прокурора, який здійснює повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, про необхідність розсекречування;

- підготовку прокурором та надання керівнику органу, у якому засекречено МНСІ, клопотання із зазначенням підстави для скасування грифа секретності, облікового номеру та назви МНСІ. До клопотання долучаються МНСІ, грифи секретності яких пропонується скасувати (п. 5.11 Інструкції про НСРД);

- розсекречування МНСІ здійснюється на підставі рішення експертної комісії з питань таємниць (далі – експертна комісія), що створюється керівником органу, в якому здійснювалося їх засекречування, у максимально стислий строк, але не більше 10 діб з моменту отримання клопотання (п. 5.12, 5.26 Інструкції про НСРД);

- про розсекречення МНІ службова особа, яка його здійснила, зобов'язана письмово повідомити прокурора, якому такі носії інформації або документи були передані. У письмовому повідомленні зазначається підстава (реєстраційний номер та дата затвердження акта експертної комісії) для скасування грифа секретності, обліковий номер та назва матеріального носія секретної інформації, документа, попередній гриф секретності та наданий після перегляду реквізит.

Викладені вище та ряд інших проблем, які обумовлені недоліками нормативного регулювання в КПК України, Законі України Про оперативно-розшукову діяльність, неоднаковою практикою застосування правових норм, потребують подальшого вирішення й стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних дежерл:

1. Регуляторна політика як інструмент боротьби з корупцією. Конспект лекцій / За ред. Д. В. Ляпіна та К. М. Ляпіної – К.: Інститут Конкурентного Суспільства. 2007. – 228 с.

2. НКРЗІ про результати 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wireless.ua/1040-nkrsi-ob-itogax-2013-goda.html

3. Галузь зв'язку: цифри та факти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=149&language=uk

4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 47-48.

5. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ ГПУ, МВС України та ін. від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/936/16875/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index.

Напрями вдосконалення діяльності органів прокуратури України у сфері протидії корупції

Кальчук Олексій Миколайович, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Здійснюючи реформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, у тому числі й органів прокуратури, насамперед слід враховувати такі чинники: забезпечення незалежності інституту прокуратури як умови ефективної її діяльності, місця прокуратури в системі гілок влади, функцій прокуратури у правовій демократичній державі.

Наразі питання реальної незалежності прокуратури в Україні є першочерговим, адже в європейському розумінні цього поняття не тільки прокуратура, а й вся правоохоронна система повинна бути незалежною та має підкорятись лише закону. Це аксіома, ані у політиків, ані у пересічних громадян не викликає жодних сумнівів. Однак, варто зауважити, що прокуратура багато років перебувала у центрі політичної боротьби. У результаті такої перманентної боротьби формальне право перестало бути загальним, а діяло вибірково. Саме тому науковці та практики на перший план реформування прокуратури ставлять проблему реального забезпечення її незалежності [1].

Прийнятий Верховною Радою України Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VI «Про прокуратуру» визначає правові засади організації діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України [2]. Стаття 16 вказаного закону проголошує гарантії незалежності прокурора у здійсненні покладених на нього повноважень. Згідно з цією нормою забороняється незаконний вплив, тиск чи втручання у здійснення повноважень прокурора. Проте реально ця норма закону довгий час фактично не діяла. Кожна політична сила, кожний новий уряд, приходячи до влади, хотіли, щоб прокуратура боронила лише їхні інтереси, що суперечить головному правовому принципу, згідно з яким прокурор, як і суддя, підпорядковується лише закону. Саме на такому принципі побудована прокуратура в розвинутих європейських країнах. До цього закликає і Парламентська асамблея Ради Європи, яка у резолюції «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 19 квітня 2007 р. у черговий раз закликала владу України поновити роботу над удосконаленням Конституції України та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів влади, в тому числі й прокуратури.

У світі в цілому не вироблено єдиного стандарту щодо місця і ролі прокуратури у системі державної влади. Рекомендація (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи передбачає можливість існування прокуратури як частини виконавчої влади, так і частини судової влади. Якщо прокуратура

залежить від виконавчої влади, мають бути виконані застереження п. 13 Рекомендації (2000). Якщо вона є незалежною частиною судової влади, п. 14 Рекомендації вимагає, щоб характер та межі її незалежності були встановлені законом [3].

У Швейцарії, наприклад, кантональна організація держави, і кожен кантон обирає прийнятний для себе шлях вирішення цього питання. У деяких з них прокуратура є частиною виконавчої гілки влади, і прокурори призначаються урядом, в інших кантонах вони обираються парламентом та мають такий самий статус, як і судді. В Німеччині прокуратура входить у систему Міністерства юстиції, хоча функціонально абсолютно незалежна, а федеральний генеральний прокурор призначається довічно, що зміцнює його незалежність. Тобто кожна країна шукає свій шлях, щоб зробити систему прокуратури дієвою та ефективною.

В Україні, окремі представники правової науки вважають, що включення прокуратури до судової гілки влади вирішує принципове питання, оскільки «інтеграція прокуратури до судової гілки влади має переслідувати поступове наближення правового статусу прокурора до правового статусу судді». Такі наміри України включити прокуратуру до судової гілки влади схвалюються і Венеціанською комісією. Досвід країн розвиненої демократії також переконує, що це оптимальний варіант, оскільки реально наближає статусу прокурора до статусу судді. В Італії, наприклад, статус прокурора прирівняний до статусу судді, що забезпечує його реальну незалежність та дозволяє висувати звинувачення навіть проти вищих посадових осіб держави.

За європейською традицією не менш важливим заходом щодо забезпечення незалежності прокурора є бездоганна демократична процедура призначення і звільнення прокурорів та термін каденції.

Нова редакція Закону України «Про прокуратуру» визначає засади організації і діяльності прокуратури (Розділ 1); організаційні основи системи прокуратури (Розділ ІІ); статус прокурора (Розділ ІІІ); повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій (Розділ ІV); порядок зайняття посади прокурора та порядок звільнення прокурора з адміністративної посади (Розділ V); дисциплінарна відповідальність прокурора (Розділ VI); звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді (Розділ VII); прокурорське самоврядування та органи, що забезпечують діяльність прокуратури (розділ VIII); соціальне та матеріально-побутове забезпечення прокурора та інших працівників органів прокуратури (Розділ ІХ); організаційне забезпечення діяльності прокуратури (Розділ Х); міжнародне співробітництво (Розділ ХІ); прикінцеві положення (Розділ ХІІ). Цей Закон визначає функції прокуратури, які зводяться до наступних: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового

характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України [2].

Відповідно до статті 10 зазначеного вище закону Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори з метою підвищення ефективності протидії злочинності та корупції координують діяльність правоохоронних органів з питань протидії злочинності та корупції. З цього приводу слушною є думка М. Бурбики, який стверджує, що мета координації органами прокуратури діяльності щодо протидії злочинності полягає у підвищенні ефективності діяльності правоохоронних органів на основі об'єднання їх спільних зусиль, спрямованих на попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, а також усунення (запобігання) дублювання їх повноважень під час виконання професійних завдань і функцій [5].

Таким чином, окремим напрямом підвищення ефективності діяльності органів прокуратури є вироблення нових шляхів координації правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції. Зміст вказаного напряму полягає у систематичному проведенні органами прокуратури спільно з іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері запобігання і протидії корупції координаційних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, проведення узгоджених заходів, аналітичної діяльності тощо.

У чинному національному законодавстві, зокрема Наказі Генеральної прокуратури України «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю та корупцією» 04.05.2012 р. № 1/1гн, визначено основні критерії оцінки ефективності координаційної діяльності прокурорів, до числа яких віднесено: реальний вплив на покращання стану боротьби із злочинністю та корупцією, підвищення ефективності їх профілактики; захист прав і свобод громадян та інтересів держави від злочинних посягань, у тому числі щодо відшкодування завданих їм збитків. До таких критеріїв необхідно також додати думку громадськості щодо ефективності координаційної діяльності органів прокуратури по боротьбі зі злочинністю та корупцією. Вважаємо, що врахування думки про роботу органів прокуратури у цій сфері може виступати якісним критерієм, оскільки аналіз покращання стану боротьби із злочинністю та корупцією, підвищення ефективності їх профілактики, здійснюється загалом за різноманітними статистичними даними що є кількісним критерієм.

Систему оцінювання ефективності діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції необхідно вдосконалювати з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн, де основним критерієм оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів виступає ступінь задоволеності населення їх діяльністю. На нашу думку, оцінка ефективності роботи органів прокуратури не за кількісними, а за якісними показниками, тобто зменшення в оцінюванні діяльності ролі кількісних показників, сприятиме створенню реальних умов для покращання якісних складових.

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок, що подальше впровадження у практику діяльності органів прокуратури вимог нового антикорупційного законодавства при кваліфікованому і професійному підході до його застосування слугуватиме підвищенню ефективності координаційної діяльності, що вимагає від прокурорів застосування сучасних методів координації, правильного визначення стратегії і тактики взаємодії правоохоронних органів щодо протидії корупції, виключення випадків підміни й дублювання повноважень, здійснення належної аналітичної роботи.

Список використаних джерел:

1. Якимчук М. К. Організаційно-правові основи управління в органах прокуратури України : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / М. К. Якимчук ; Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2002. – 470 с.

2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua.

3. Про корупцію у контексті кримінального права : конвенція Ради Європи // Страсбург, 1999. – 27 січ.

4. Бурбика М. Сутність та особливості координаційної діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності / Михайло Бурбика // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 70–74.

Законодавчі механізми запобігання корупції

Калюк Сергій Миколайович, здобувач кафедри СТ та ОРД ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Запобігання, протидія та суттєве зниження рівня корупції в Україні є одним із пріоритетних напрямів загальнодержавної політики, визначених концептуальними документами, що схвалені Верховною Радою України, Президентом України та Урядом України.

Можна констатувати, що на сьогодні майже завершено формування законодавчої бази протидії корупції, яка відповідає стандартам законодавства Європейського союзу.

Вперше на рівні закону схвалено Антикорупційну стратегію, яка визначає засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки.

Прийнято Закон України «Про запобігання корупції», який встановлює правові та організаційні засади функціонування системи запобіганнякорупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційнихправопорушень.

Серед основних складових превентивної антикорупційної системи Законом передбачено створення спеціалізованого превентивного антикорупційного центрального органу виконавчої влади – національного агентства з питань протидії корупції, яке реалізовує антикорупційну політику за участю громадськості.

Повноваження Національного агентства закріплені статтею 11 Закону. До них, зокрема, належать:

- здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

- надання роз’яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб.

Національному агентству надається право отримувати від органів необхідну інформацію, вносити обов'язкові для виконання приписи щодо усунення порушень виконання антикорупційного законодавства, звертатися до правоохоронних органів із обов'язковими для розгляду висновками, що стосуються виявлених ознак правопорушень, звертатися до суду з позовами (заявами) про визнання незаконними нормативно-правових актів,

індивідуальних рішень, прийнятих у результаті порушення антикорупційного законодавства.

Також Указом Президента України № 808/2014 на зміну Національному антикорупційному комітету створено Національну раду з питань антикорупційної політики, на яку покладено наступні завдання:

підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії;

здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії;

підготовка пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції;

оцінка стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання та протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері;

сприяння науково-методичному забезпеченню питань запобігання і протидії корупції.

Також прийнято Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», яке повинно стати основним органом протидії з корупції, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, що вчинені вищими посадовими особами та становлять загрозу національній безпеці.

Бюро утворюється Президентом України, а його директор призначається та звільняється з посади главою держави за згодою Верховної Ради України за результатами відкритого конкурсного відбору.Цього року суспільство стало свідком безпрецедентно нової форми публічного відбору претендентів на посаду Голови Національного антикорупційного бюро.

Крім того, для забезпечення належної діяльності органів у сфері запобігання прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції», яким внесено низку змін до 13 законодавчих актів, які надають додаткові можливості для реалізації їх повноважень. Зокрема,

Незважаючи на законодавче забезпечення та значний практичний досвід запобігання і протидії корупції, який напрацьований правоохоронними органами, значних змін у цій сфері ще не відбулося. На фоні виявлення поодиноких фактів корупції, вчинених високопосадовцями, все ж таки, переважно, продовжується практика документування незначних правопорушень серед держаних чиновників сільського та районного рівня. Через прогалини законодавства чиновникам вдається уникати перебування під вартою, шляхом внесення коштів у вигляді застави, та в подальшому переховуватися, уникаючи від передбаченої законодавством відповідальності.

Саме небажання чиновників державних органів середньої ланки відмовитись від можливості швидкого збагачення коштом держави та зловживання своїм впливом призводять до гальмування і уповільнення реформ, які задекларовані та очікуються суспільством.

Такий стан призводить до зміцнення в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до корупції, поєднання в масовій свідомості визнання суспільної шкоди корупції й готовності обирати корупційні шляхи вирішення проблем [1, с. 5].

Міжнародною неурядовою організацією Transparency Internationalне вперше зазначалося про те, що зловживання посадовими повноваженнями, таємні угоди та підкуп продовжують справляти руйнівний вплив на різні співтовариства по всьому світу. Індекс сприйняття корупції в Україні в 2014 році за даними зазначеної організації посідає 144 місце зі 177.

Україна стабільно залишається у групі «підвищеного ризику» разом з Камеруном, Іраном, Нігерією,Центральною Африканською Республікою та Папуа Новою Гвінеєю, але в наступному році вона ризикує опинитися ще нижче [2]. 35% українців вважають хабар простим та легким способом вирішення проблеми, а 77,6% респондентів тією чи іншою мірою визнають необхідність дачі хабара. Корупція підриває віру громадян у демократію, порушує принципи верховенства права, забезпечення прав людини, перешкоджає соціально-економічному розвитку [3].

Неурядовою організацією Transparency International Україна з метою виявлення реального стану корупції в Україні після подій Революції Гідності у лютому – березні 2015 року спільно з громадськими організаціями було проведено соціологічне дослідження «Рівень сприйняття корупції бізнесом». За результатами дослідження 57,2% опитуваних вважають, що ситуація з корупцією за останні півроку лишилася незмінною, 27,7% - що ситуація погіршилася, і тільки 15,1% респондентів відзначають покращення ситуації[4].

Підводячи підсумок слід зазначити, що в умовах нового антикорупційного законодавства на початку функціонування новостворених органів необхідно здійснити напрацювання методик та шляхів запобігання корупції, вивчення її причин і особливостей під час реформування суспільних відносин.

Варто зазначити, що окрім створення законодавчих засад протидії корупції необхідно забезпечити належне дотримання антикорупційного законодавства державними, і в першу чергу уповноваженими на протидію корупції органами. Тому, діяльність із протидії корупції повинна носити комплекснийі наступальний характер, що ґрунтується на формуванні негативного ставлення суспільства до самого цього явища, його засудження, застосування дієвих превентивних заходів та вироблення добро. Прозорість в діяльності державних органів, запровадження системи добропорядної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів,мінімізація чинників, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень при наданні публічних послуг, а також залучення

громадськості до діяльності із їх виявлення сприятимуть зниженню рівня корупції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андрійко О. Ф. Правові засоби протидії корупції / О. Ф. Андрійко // ЧасописКиївського університету права. – 2007. – № 4. – С. 3–8.

2. Офіційний сайт «TransparencyInternational – Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ti-ukraine.org/content/4052.html.

3. Кожен п’ятий українець за останній рік давав хабар – дослідження. 30 серпня2013 року // Сайт-платформа моніторингу корупційних правопорушень «Corrupt.UA»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://corruptua.org/2013/08/kozhen-p-yatiyukrayinets-za-ostanniy-rik-davav-habar-doslidzhennya/#more-4582.

4. Офіційний сайт «TransparencyInternational – Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ti-ukraine.org/news/5203.html.

Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності оперативних підрозділів у протидії зі злочинністю

Калюк Олексій Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент заступник начальника ННІПФПГБНГ (Національна академія внутрішніх справ)

Новий КПК змінив ситуацію докорінно. Ті дії, які раніше називались оперативно-розшуковими, нині називаються негласними слідчими (розшуковими), однак і Закон України „Про оперативно-розшукову діяльність" не позбавив оперативні підрозділи на проведення оперативно-розшукових заходів.

Згідно зі 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» «Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно_технічних засобів». У ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Водночас якщо проаналізувати негласні слідчі (розшукові) дії передбачені ст. ст. 260 – 264, 267 – 275 КПК України, а також оперативно-розшукові заходи які передбачені частиною першою статті 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність", пунктами: 2, 7 – 12, 14, 17, отже зазначені дії і заходи є тотожними, хоча й мають різну назву.

Як свідчить аналіз практики, та законодавства що є деякі проблемні питання, які впливають на ефективність ОРД та потребують врегулювання на законодавчому рівні.

Зокрема, структура і зміст деяких положень статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не відповідають завданням та специфіці оперативно-розшукової діяльності, об'єкту цієї діяльності, що відрізняє оперативно-розшукову діяльність від аналогічного виду негласних слідчих (розшукових) дій і згубно впливає на діяльність підрозділів які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Отже, переважна більшість оперативно-розшукових заходів визначених частиною першою статті 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність" прирівнюється до негласних слідчих (розшукових) дій визначених статтями 260-264, 267-271 КПК України, дозвіл на проведення яких надається судом на підставі клопотання слідчого або прокурора.

Вказане обмежує оперативний підрозділ у праві самостійно звертатися з клопотанням до слідчого судді щодо проведення оперативно-розшукових заходів у рамках оперативно-розшукової справи, а також відмови суду надавати зазначений дозвіл.

Це обґрунтовується тим, що законодавство України не містить чіткого розмежування між оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) заходами.

Суперечливим є не тільки зазначене, а той факт, що у самому Законі України „Про оперативно-розшукову діяльність" взагалі відсутні поняття оперативно-розшукових заходів, їх класифікація. Натомість визначає порядок їх проведення, відносячи до них негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені в КПК України

При цьому, порядок проведення переважної більшості оперативно-розшукових заходів здійснюються у відповідності з вимогами Кримінального процесуального кодексу України (частина перша статті 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність" пунктів 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17), тобто за участі працівників слідчого підрозділу, а за його відсутності – на підставі відповідного доручення слідчого.

Вказане суперечить вимогам частини 2 статті 7 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність", оскільки орган досудового розслідування може отримати зібрані матеріали, які містять ознаки злочину виявлені оперативним підрозділом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння осіб і груп для початку кримінального провадження та подальшого здійснення досудового розслідування.

Підсумовуючи сказане слід зазначити про необхідність усунення розбіжностей між Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» КПК України і відомчими наказами та інструкціями у визначені оперативно-розшукові заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема:

- потребує нового визначення поняття "оперативно-розшукова діяльність", яке повинно більш чітко розкривати її характер (пошуковий, розвідувальний та контррозвідувальний), форми реалізації (гласну і негласну), а також за змістом включати не тільки проведення оперативно-розшукових заходів, але й негласних слідчих (розшукових)дій і роботу з негласним апаратом, тощо;

- оперативно-розшукову діяльність доцільно розділити на декілька стадій, зокрема, стадію пошуку первинної оперативно-розшукової інформації, її перевірки, а також провадження в оперативно-розшукових справах та негласних слідчих (розшукових) дій;

Потребує доповнення:

- ст 6. у якій зазначити що Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину *або можуть бути причетними до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, ознаки та склад якого неможливо встановити іншим шляхом.* Так як фактична вся інформація, яка надходить до оперативних підрозділів органів внутрішніх справ стосується осіб, які вже вчинили кримінальне діяння. Така інформація потребує перевірки за

допомогою гласних та негласних заходів, у тому числі оперативно-розшукових, із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Перевірка такої інформації може проводитися лише в межах оперативно-розшукових справ, оскільки проведення певної категорії заходів потребує процедури отримання відповідних дозволів і погоджень.

Направлення же неперевіреної інформації або інформації з неповними даними щодо конкретного кримінального правопорушення або особи, яка його вчинила до органів досудового розслідування призведе до негативних наслідків (збій у статистичних відомостях, збільшення неправдивих повідомлень та незаконно вжитих запобіжних заходів).

- ст. 7 у якій передбачити що Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: у межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вжити необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів, *отримання інформації про осіб, причетних до вчинення злочинів,* викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень. Запропонована редакція пункту 1 частини 1 статті сьомої закріпить обов'язок вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів для отримання інформації, яка дозволить притягнути до відповідальності та затримати причетних до вчинення злочину осіб.

- також необхідно на законодавчому рівні усунути існуючу правову колізію, через яку сьогодні неможливо чітко розмежувати права оперативних підрозділів та оперативно-розшукові заходи і негласні слідчі (розшукові) дії, які вони можуть застосовувати, для цього необхідно: а) дати поняття оперативно-розшукових заходів; б) провести їх класифікація на ті, які можуть застосовуватися до і після заведення оперативно-розшукових справ; в)надати оперативним підрозділам право звертатися до суду із клопотанням про проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ.

Отже, необхідно чітко розмежувати оперативно розшукові заходи з негласними слідчими (розшуковими) діями, передбаченими в пунктах 7-12 статті 8 Закону України „Про оперативно розшукову діяльність".

Крім того, доцільно в Законі закріпити виключний перелік оперативно-розшукових заходів та порядок їх проведення за ініціативою оперативного підрозділу, а не відсилання на порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які здійснюються виключно в кримінальному провадженні.

Напрями удосконалення захисту персональних даних в системі інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів

Катеринчук Іван Петрович, кандидат юридичних наук,докторант Державного науково-дослідного інституту МВС України

Сучасний період цивілізаційного розвитку характеризується підвищенням ролі інформаційних технологій у життєдіяльності держави та суспільства. Рівень розвитку інформаційного забезпечення правоохоронних органів України сьогодні впливає не лише на стан злочинності в нашій державі, а й на додержання прав і свобод людини та громадянина, на можливість позбавитися від витратних екстенсивних за рахунок впровадження економічних інтенсивних технологій управління, а також на інтеграцію нашої держави у світовий інформаційний простір. Безумовно, останнім часом прийнято низку законодавчих актів, що визначають нові для органів державної влади та місцевого самоврядування орієнтири на шляху розбудови інформаційного суспільства, однак механізм їх реалізації ще не можна вважати досконалим.

Правоохоронні органи України, з метою ефективної реалізації своїх законодавчо закріплених обов'язків, у своєму інформаційному забезпеченні активно використовують ресурс, наданий інформаційними технологіями та телекомунікаційними мережами. Дані, що містяться у інформаційно-аналітичних системах правоохоронних установ та відомств, дозволяють економити, в першу чергу, часовий ресурс, який у правоохоронній діяльності відіграє одну з головних ролей під час виконання службових завдань та функцій. Водночас формування баз даних, обробка та поширення відомостей про осіб без їх відома викликають виникнення проблем, пов'язаних з інформаційною безпекою людини та захистом її персональних даних.

Право на захист персональних даних – це одна зі складових права людини на особисте життя і стосується таких відомостей щодо неї, як прізвище, ім'я, по батькові, адреса, телефони, паспортні дані, національність, освіта, сімейний стан, релігійні та світоглядні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, дата і місце народження, місце проживання та перебування, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи (за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органу місцевого самоврядування) і т. ін., тобто відомостей, за якими ідентифікується або може бути ідентифікована фізична особа [1]. Законодавством України не встановлено і не може бути встановлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними, в тому числі при обробці персональних даних в інформаційних (автоматизованих) базах даних, у

зв’язку з розмаїттям ситуацій їх оброблення на цей час і з урахуванням змін у технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя в майбутньому.

Україна зробила величезний крок на шляху до світової демократичної спільноти щодо захисту прав людини на особисте життя та забезпечення прозорості діяльності державних органів. Однак у цій сфері державного управління досі залишилась низка невирішених проблем. У зв’язку з цим, ми б вважали за доцільне внести наступні пропозиції:

1) необхідно доповнити положення пункту 7 частини 2 статті 7 та пункту 1 частини 2 статті 21 Закону України «Про захист персональних даних» [2] позицією стосовно дій органів досудового розслідування в системі правоохоронних органів під час проведення ними розслідування по кримінальних провадженнях;

2) внести зміни до законодавчих актів, що регламентують діяльність правоохоронних органів, з урахуванням чіткого визначення мети обробки персональних даних (наприклад, з метою забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів тощо), складу персональних даних, процедури обробки персональних даних з огляду на специфіку обробки персональних даних у сфері правоохоронної діяльності тощо;

3) вжити невідкладних заходів щодо прийняття в усіх гілках правоохоронної системи України відомчих нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію порядку обробки персональних даних у відомчих інформаційних (автоматизованих) системах та базах даних;

4) з метою запобігання створенню умов для зловживання з боку посадових осіб правоохоронних органів України у сфері захисту персональних даних осіб, та забезпечення прозорості їх діяльності, запровадити механізм контролю з боку громадськості за обробкою персональних даних через уповноважений орган з питань захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації: рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи № 854 (1979) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/117.

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України // Офіційний вісник України. – 2011. - № 10. – Ст. 20.

Практика реалізації боротьби з корупцією в правоохоронних структурах Великої Британії

Квітка Я. М. кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Незважаючи на заходи, які вживаються в Україні, корупція, будучи неминучим наслідком надмірного адміністрування з боку держави, як і раніше серйозно ускладнює нормальне функціонування всіх суспільних механізмів, перешкоджає проведенню соціальних перетворень та підвищенню ефективності національної економіки, викликає в українському суспільстві серйозну тривогу і недовіру до державних інститутів.

У зв'язку з цим розробка заходів щодо протидії корупції, насамперед з метою усунення її причин, і реалізація таких заходів в контексті забезпечення розвитку країни в цілому та вдосконалення правоохоронних органів зокрема, стають нагальною потребою.

Причини корупції в поліцейських відомствах зарубіжних країн характерні і для нашої країни. Факти корупції серед співробітників поліцейських відомств частіше мають місце там, де відсутній належний контроль за діяльністю поліції. Якщо правопорушення службовців не помічає їхнє керівництво, то вони роблять висновок, що їх неправомірні дії не будуть викриті, а відповідно вони не нестимуть покарання за такі діяння [1]. Подібна ситуація характерна і для діяльності співробітників ОВС України.

Свої особливості протидії корупції серед співробітників поліції має Велика Британія**,** яка є мало корумпованою країною у порівнянні із іншими країнами Європи. Для цієї країни традиційними є високі стандарти громадянської поведінки, які є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективного соціального контролю за державними службовцями. Особливістю антикорупційних законодавчих актів Великої Британії, які були прийняті ще в 1889 році – закон про корупцію в державних органах та закони про попередження корупції 1906 та 1916 років – є те, що на відміну від традиційних для цієї країни правових принципів, зазначені закони зобов’язують посадових осіб доводити свою невинність [2].

В юриспруденції Великої Британії питання відповідальності за корупційні правопорушення встановлені на рівні прецедентного права. Відповідно до цих джерел, суб’єктом корупційного правопорушення може бути публічний службовець, який сам або спільно з іншою особою вимагає, отримує або дає згоду на отримання для себе або іншої особи матеріальну вигоду всупереч закону, в обмін на дії або утримання від певних дій щодо питання чи прийняття рішення, яке стосується його компетенції. Якщо особа отримує подарунок і при цьому розуміє, що це хабар, то її вважають такою, що уклала корупційну угоду, навіть за умови, якщо ця посадова особа не

мала наміру її виконувати (прецедент 1956 року, справа Корони проти Карра) [4, с.54-57].

Занепокоєння суспільства поширенням корупції серед поліції у Великій Британії набули наприкінці минулого століття. Його причиною стали резонансні скандали, пов'язані із зловживаннями поліцейськими службовим становищем, фактів корупції деяких поліцейських, які займали високі посади в цьому відомстві [2].

У Великій Британії термін поліцейська корупція охоплює такі діяння, як одержання матеріальної винагороди поліцейським у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків та зловживання службовим становищем, метою якого є матеріальна вигода. Відповідальність за такі діяння регламентується як кримінальним кодексом, так і дисциплінарним статутом поліцейської служби [5].

З метою протидії корупції в поліції, у Великій Британії створено автономні поліцейські підрозділи, головним завданням яких є пошук та притягнення до відповідальності поліцейських, винних у вчиненні корупційних правопорушень. Для викриття та доказування корупційного діяння поліцейського ці підрозділи вживають різноманітні заходи та методи пошуку. Їх обсяг не обмежується проведенням слідчих дій для збирання доказової бази. Окрім проведення традиційних та таємних операцій, опитів, інформаційних запитів, інформація збираються як від постійних інформаторів, так і з інших джерел, які дають повідомлення неофіційно у конфіденційній формі. Після уточнення оперативних даних за санкцією відповідного начальника проводиться подальше поглиблене розслідування. У процесі слідства вирішується питання про порушення кримінальної справи або притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності [6].

Досліджуючи діяльність антикорупційних підрозділів Великої Британії А. Куліш зазначає, що вони займаються винятково справами, пов'язаними з корупційними правопорушеннями, мають високий рівень матеріального забезпечення та незалежне фінансування. Ефективність і оцінка діяльності таких підрозділів визначається результативністю розгляду кримінальних справ про корупційні діяння, а також виходячи із кількості поліцейських покараних за корупційні правопорушення [6].

Завдяки системній антикорупційній діяльності поліція Великої Британії почала запроваджувати «стратегію профілактики», яка включає в себе системне вивчення потенційних кандидатів на посади поліцейських, створення системи захисту інформації та обмеження доступу до неї відповідно до обсягу виконуваних завдань та займаної посади. Значна увага приділяється етичному вихованню поліцейських. Крім того, апробується застосування інших антикорупційних заходів серед працівників поліції. У разі, коли в силу певних обставин виникли сумніви щодо непідкупності співробітника поліції, розроблюється індивідуальний план дій, який повинен забезпечити можливість постійного контролю за підозрюваним працівником з метою відновлення довіри до нього або ж виявлення доказових фактів вчинення ним корупційних діянь [6]. Значний вплив на високі стандарти

професійної діяльності, а також моральні засади поліцейських у Великій Британії справляє велика кількість громадських утворень, які наділені правом здійснювати нагляд за розслідуванням справи про протиправні діянні співробітника поліції [3].

На нашу думку, досвід такої країни як Велика Британія буде корисним і для України, оскільки саме в ній розроблено системні заходи протидії корупції в поліцейському відомстві, які дають позитивні результати.

Підсумовуючи викладене, хочеться зазначити, що високий рівень заробітної плати державних службовців закордонних країн – не вирішальний антикорупційний чинник. Важливе значення має етика поваги до чесної праці та осуду нечесної поведінки. Разом з тим необхідно врахувати, що однією із складових протидії корупції серед працівників поліції зарубіжних країн є створення умов проходження служби, за яких правомірна поведінка вигідна поліцейському у правовому, соціальному, економічному, суспільному, службовому, матеріальному плані, що впливає на перспективи службового, кар'єрного росту та гарантії набуття інших соціальних переваг.

Список використаних джерел:

1. Матюхіна Н. П. До проблеми поліцейської корупції // Право і безпека. – 2002. – № 1. – С.70-73.
2. Матюхіна Н. П. Корупція в поліції зарубіжних країн: проблеми запобігання //Проблеми запобігання службовим злочинам у сфері господарської діяльності: Матер. наук.-практ. семінару. [Харків] 9 лист. 2004 р. / Редкол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – К.: «Юрінком Інтер», 2005. – С.110-113.
3. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління / Нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Консум, 2001. – 131с.
4. Ответственность за должностные преступления в зарубежных странах / Ф. М. Решетников (отв.ред.).– М. : Юрид. лит., 1994. – 128 с.
5. Осика М. І. Проблеми корупції у Великобританії. Організаційні та правові проблеми боротьби з корупцією: Матеріали «круглого столу» 5 червня 1998 р., м. Харків. – Х.: 1998 – С.71-74.
6. Куліш А. Досвід боротьби з корупцією в поліції Великої Британії // Право України. – 2005. – № 12. – С.141-145.

Правопорушення в сфері державних закупівель – як одна із загроз національній безпеці України

Купранець Ігорь Михайлович, начальник Департаменту протидії злочинності у сфері економіки МВС України

Аналіз наукових досліджень і результатів правозастосовної діяльності правоохоронних органів України свідчить про непрозорість процедур проведення державних закупівель в Україні, низький рівень конкуренції на цьому ринку та неефективність механізмів контролю уповноважених органів за цим процесом.

Саме тому, державні закупівлі були і залишаються сегментом бюджетної сфери, яка характеризується високим рівнем корупційних проявів та інших злочинних посягань. Така неконтрольована ситуація призводять до нецільового і неефективного використання бюджетних коштів та виведення їх в "тіньовий" обіг з використанням корупційних схем недоброчесними чиновниками.

Варто погодитись з тим, що через нераціональне та неефективне витрачання бюджетних коштів, невиконання державою бюджетних зобов’язань загострюються і соціальні проблеми, а через безкарність чиновників, які розкрадають бюджетні кошти, дискредитується право. [1, с. 15, 145–155].

За даними фахівців, від 50,0 до 75,0 % бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоювалося з численними порушеннями. Через корупційні оборудки у сфері держзакупівель збитки становлять 10,0 – 15,0 % видаткової частини держбюджету щорічно. А за оцінками Федерації роботодавців України, зробленими у 2014 році, обсяг "відкатів" і "хабарів", які підприємці змушені були платити чиновникам за право брати участь у тому чи іншому тендері, становить близько 80 млрд грн на рік.

Найбільш чутливим індикатором оцінки поширення корупції є бізнес, представники якого безпосередньо на собі відчувають тиск державних органів. Неурядовою організацією Transparency International Україна з метою виявлення реального стану корупції в Україні після подій Революції Гідності у лютому – березні 2015 року спільно з громадськими організаціями було проведено соціологічне дослідження «Рівень сприйняття корупції бізнесом».

За результатами дослідження 57,2% опитуваних вважають, що ситуація з корупцією за останні півроку лишилася незмінною, 27,7% - що ситуація погіршилася, і тільки 15,1% респондентів відзначають покращення ситуації.

Близько 14,6% опитаних підприємств відповіли, що за останні півроку державний орган примушував їх компанію до дачі хабара із них близько 2 % під час проведення держзакупівель.

Загалом можна стверджувати, що масштаби злочинності у сфері державних закупівель становлять реальну загрозу національній безпеці держави.

Серед основних економічних наслідків злочинності у сфері державних закупівель слід виділити: зростання масштабів тіньової економіки; руйнування механізмів ринкової конкуренції; зменшення податкових надходжень до бюджету; неефективне витрачання та розкрадання бюджетних коштів; втрата довіри учасників ринку до державної влади, її спроможності.

Отже, можна стверджувати, що злочинність у сфері державних закупівель призводить до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків.

Ураховуючи неоднорідність криміногенного впливу на сферу державних закупівель, загрози національній безпеці можна класифікувати на окремі види. Цілком погоджуємось із думкою науковців, які вважають досить операціональним розподіл загроз кримінологічної безпеки державних закупівель на:

1) безпосередні загрози (злочинні дії економічного та службового характеру та дотичні правопорушення у сфері реалізації державних закупівель);

2) опосередковані загрози ("фонові" явища злочинності, зокрема деструктивні процеси соціально-економічного характеру, що виявляються у бюджетній сфері);

3) аутозагрози (віктимна поведінка учасників державних закупівель) [2, с. 229–236].

На думку практиків та деяких вітчизняних науковців, здебільшого злочинна діяльність виявляється у різного роду службових, корупційних злочинах (публічного та приватного секторів, що характеризується зрощенням бізнес-структур і державного сектора економіки), злочинах з ознаками шахрайства тощо [3, с. 83–90]. Зловживання під час державних закупівель опосередковують вторинну злочинну діяльність у вигляді розкрадання бюджетних коштів та їх подальшої легалізації.

За оцінками експертів, серед найбільш криміналізованих сфер державних закупівель в Україні є агропромисловий та паливно-енергетичний комплекси, сфери охорони здоров’я, соціального захисту населення, ЖКГ, а останнім часом, також і оборонна сфера.

Правоохоронними органами виявлено непоодинокі факти розкрадання коштів у особливо великих розмірах під час проведення закупівель пального, у тому числі для зони АТО, високопосадовцями Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

При перевірці дотримання законодавства щодо закупівель матеріально-технічного, речового, продовольчого, медичного та інших видів забезпечення військовослужбовців у Міністерстві оборони України, установлено факти закупівлі речей, які, згідно з висновками експертів, не

відповідають державним стандартам, виготовлені з неякісних матеріалів і не мають маркування. У результаті закупівлі неякісного військового спорядження (касок, бронежилетів) загинуло та було поранено значну кількість військовослужбовці Збройних Сил України, що негативно вплинуло на стан обороноздатності держави.

Через злочинну недбалість, непрофесійний підхід до виконання своїх обов'язків, упродовж тривалого часу Міністерство охорони здоров'я України належним чином не організовує своєчасну закупівлю ліків для важко хворих категорій населення, гостро стоїть питання відсутності ліків для вакцинації новонароджених дітей. У квітні ц.р., з метою покращання ситуації із закупівлею ліків, Верховною Радою України прийнято закон, який передбачає звільнення від оподаткування деяких груп імпортних лікарських засобів, а також здійснення державних закупівель ліків за участю міжнародних організацій. Однак, не дивлячись на позитивні зміни в законодавстві, і можливості здійснювати закупівлі за посередництва міжнародних спеціалізованих організацій (серед яких такі як ВООЗ, ЮНІСЕФ, UNDP, а також великі неприбуткові організації, що закуповують ліки для багатьох країн світу: "Crown Agents" – Великобританія, IDA Foundation – Нідерланди, Partnership for supply chain management (PFSCM) – Америка, Global Drug Facility (GDF) – Швейцарія), МОЗ досі не оприлюднив документів, які б свідчили про початок цієї роботи.

Причина такої ситуації вбачається у бажанні чиновників МОЗ зберегти існуючі корупційні схеми. Слід зазначити, що, за даними Служби безпеки України на державних закупівлях МОЗ щороку переплачує до 40% їх вартості, частину з яких у вигляді "відкатів" привласнюють чиновники.

Як доводить міжнародний досвід, повністю локалізувати прояви державної корупції у сфері державних закупівель ще не вдалося в жодній країні світу. Однак, досягти суттєвого зниження її рівня шляхом вжиття комплексу ефективних заходів усе ж цілком реально.

Серед заходів, спрямованих на подолання корупції у сфері держзакупівель, передбачено поступове запровадження системи електронних закупівель. З 12 лютого ц.р. в Україні розпочалось пілотне використання системи електронних державних закупівель "ProZorro", основна мета якої – це боротьба з корупцією, забезпечення прозорості процесу державних закупівель, підвищення довіри бізнесу до державних інститутів.

Підсумовуючи викладене, доцільно зауважити, що ситуація з державними закупівлями потребує особливої уваги, оскільки не проведення своєчасних закупівель у соціально важливих сферах може викликати невдоволення широких верств населення, а неналежне забезпечення військовою і спеціальною технікою та озброєнням Збройних Сил України, інших військових формувань загрожує зниженням їх боєздатності.

Для стабілізації ситуації у сфері держзакупівель пропонується:

1. Забезпечити створення прозорих, конкурентних умов на ринку державних закупівель, у т.ч. шляхом впровадження проведення електронних торгів;

2. Посилити державний контроль з використанням можливостей контролюючих та правоохоронних органів і, у першу чергу, Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Державної фінансової інспекції, за законністю проведення державних закупівель.

3. Вжити невідкладних заходів щодо відновлення довіри підприємницьких структур до держави як платоспроможного замовника (оскільки підприємці відмовляються брати участь у державних закупівлях через затримки з виплатами за вже надані товари або послуги).

4. З метою забезпечення своєчасності та якості проведення закупівель для потреб оборонної сфери доцільно внести зміни до:

- статті 3 Закону України "Про державне оборонне замовлення", де передбачити норму, яка б зобов'язувала уповноважений орган (Мінекономрозвитку) вносити на розгляд Кабінету Міністрів України в установленому порядку проект основних показників оборонного замовлення на відповідний бюджетний період, одночасно з прийняттям Державного бюджету на відповідний рік;

- розділ 1 "Злочини проти основ національної безпеки України" Особливої частини Кримінального кодексу України доповнити новою статтею 114-2 "Придбання продукції, робіт та послуг оборонного призначення, що не відповідають встановленим стандартам та вимогам технічних регламентів", де передбачити кримінальну відповідальність посадовців, які проводять закупівлі продукції, робіт та послуг оборонного призначення неналежної якості, якщо це призвело до зниження обороноздатності, або інших негативних наслідків для держави.

Список використаних джерел:

1. Скосырская Ю. В. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями коррупционной направленности, совершаемыми в сфере государственных закупок : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю. В. Скосырская - М., 2011. – 211 с.

2. Мельничук Т. В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель / Т. В. Мельничук // Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского«Юридические науки». – 2013. – № 2–1 (ч. 2). Том 26 (65). – С. 229–236.

3. Василинчук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: монографія. – К.: ФОП Кандиба Т. П., 2013 – 346 с

Шляхи підвищення ролі громадського контролю в діяльності Служби безпеки України

Калінін Олександр Володимирович, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Особливістю сучасного етапу розвитку української державності є зростання ролі громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування у всіх сферах суспільних відносин. Не є виключенням й Служба безпеки України, на яку законом покладено здійснення завдань з захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [1]. Разом з тим слід констатувати наявність у сфері діяльності правоохоронних органів України взагалі й Служби безпеки України зокрема низки проблем, вирішення яких потребує більшої прозорості їх діяльності і більш активної участі громадськості у питаннях їх реформування. Аналіз же всіх аспектів діяльності правоохоронних органів свідчить, що такі проблеми можна розділити на чотири основних блоки.

По-перше, це проблеми фінансування правоохоронних органів і пов’язаного з останнім матеріально-технічного забезпечення діяльності їх органів, підрозділів й окремих працівників. Не є секретом, що у розподілі державних коштів, виділених на забезпечення діяльності правоохоронних органів, часто спостерігається певна диспропорційність: на утримання адміністративного апарату, особливо вищої ланки, часто витрачається непропорційно більше коштів, особливо порівняно з незадовільним станом фінансування територіальних підрозділів цього ж органу. Тут могла б стати у нагоді допомога громадськості з пошуку слабких ланок у фінансуванні певного органу і надання пропозицій щодо перерозподілу бюджетних потоків з метою посилення певних напрямів діяльності.

По-друге, це проблеми кадрового забезпечення органів і підрозділів правоохоронних органів. З цього приводу заслуговує на увагу досвід органів внутрішніх справ, де призначення посадових осіб вищої ланки відбуваються після консультацій з представниками громадськості. Разом з тим, безумовно, в активному залученні представників громадськості до комплектування правоохоронних органів є загроза лобіювання інтересів тих чи інших фінансово-економічних та інших груп, однак запобігти її, на наш погляд, цілком можливо шляхом підвищення прозорості системи кадрових призначень.

Третій блок проблем пов'язаний із додержанням прав і свобод людини і громадянина у діяльності правоохоронних органів. На жаль, протягом останніх років, внаслідок причин як глобально-політичного, так і

індивідуально-суб'єктивного характеру ситуація із додержанням прав і свобод людини в нашій державі значно погіршилася. Однак демократичні зміни, які відбулися в Україні у 2014 році, дають підстави вважати, що вже створено певні важелі впливу народу в особі найбільш активних його представників, громадських об'єднань, представників засобів масової інформації, на діяльність правоохоронних органів у даній сфері. Найбільш важливим уявляється тут збирання, аналіз та розповсюдження об'єктивної інформації щодо порушень прав і свобод людини працівниками правоохоронних органів, здійснювані представниками громадянського суспільства, щоб на їх підставі оперативно вносити зміни як у відповідні нормативно-правові акти, так й удосконалювати практику їх реалізації.

І четвертий блок проблем пов'язаний із ефективністю діяльності правоохоронних органів за тими напрямками, що не охоплені необхідністю додержання приписів законодавства про державну таємницю. Велику роль тут відіграє доступ до публічної інформації, розпорядниками якої є правоохоронні органи. Хоча не всі приписи Закону України «Про доступ до публічної інформації» [2] виконуються в повному обсязі, саме його прийняття спричинило докорінні зміни у відносинах громадськості й державних органів, у тому числі правоохоронних, в інформаційній сфері, оскільки низці прав громадськості нині кореспондує обов'язок означених органів надавати певні відомості. Це, у свою чергу, слугує підґрунтям для пошуку тих видів діяльності, які можна здійснювати більш продуктивно (або взагалі від них відмовитися з-за дублювання функцій кількох державних органів). Проблеми ефективності діяльності правоохоронних органів включають й боротьбу з корупцією, оскільки остання неминуче призводить до викривлення пріоритетів у роботі правоохоронців, завадити чому може діюча система громадського контролю.

Отже, значення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів для розвитку демократичної правової держави полягає у створенні належного правового та фінансово-економічного підґрунтя діяльності правоохоронних органів з метою підвищення ефективності їх роботи та максимального додержання прав і свобод людини і громадянина на підставі збирання, аналізу та оприлюднення представниками громадськості відомостей щодо особливостей функціонування відповідного правоохоронного органу та підготовки пропозицій щодо його оптимізації.

І, відповідно, значення громадського контролю для діяльності Служби безпеки України полягатиме в оптимізації її діяльності щодо визначених законом завдань та функцій, пов'язаних, у першу чергу, із захистом державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності нашої держави, на підставі аналізу інформації, що не захищена законодавством про державну таємницю, і підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення правового регулювання та правозастосовної практики, які мають використовуватися під час прийняття відповідних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України „Про Службу безпеки України” щодо приведення Закону у відповідність до рекомендації ПАРЄ № 1402 (1999) та 1713 (2005)” http://rada.gov.ua

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. //Відомості Верховної Ради України. − 2011 − № 32. − Ст. 1491.

Алгоритм дій службових осіб оперативного підрозділу, прокурора, слідчого щодо організації та проведення ОРЗ, НСРД під час виявлення та припинення злочинів

Когунь Андрій Миколайович, кандидат юридичних наук, начальник штаба УМВС України в Хмельницькій області

Види оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ) визначені частинами першою і третьою статті восьмої Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а перелік НСРД – ст.ст. 260–264, 266–272, 274 КПК та поділені на ті, які полягають у втручанні в приватне спілкування та ін. Крім того як свідчить аналіз дослідження, ОРЗ, НСРД в процесі фіксації неправомірної вигоди можна класифікувати за ознакою суб'єкта прийняття рішення на їх проведення:

а) заходи, які проводяться за рішенням слідчого судді (аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою (ст. 268 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України);

б) заходи, які проводяться за рішенням прокурора (контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);

в) заходи, які проводяться за рішенням слідчого (дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України), спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України);

г) заходи, які у виняткових випадках розпочинаються за погодженою з прокурором постановою слідчого (керівника оперативного підрозділу): установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою (ст. 269 КПК України), негласне отримання зразків для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Під час організації та проведенні ОРЗ (НСРД) готуються документи, які з певною умовністю можна розділити на процесуальні (передбачені КПК України, Законом України „Про оперативно-розшукову діяльність") та відомчі (закріплені нормативно-правовими актами МВС України).

До процесуальних документів можна віднести клопотання про дозвіл на проведення ОРЗ (НСРД), ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення ОРЗ (НСРД), постанова на проведення ОРЗ (у невідкладних випадках,

передбачених ст. 250 КПК України), доручення слідчого на проведення НСРД, завдання на проведення ОРЗ (НСРД), протокол проведення ОРЗ (НСРД), інші документи як носії інформації (у тому числі електронні), які є додатками до протоколу (ст. 99, 105 КПК).

Виходячи із аналізу дослідження нами розроблений та запропонований алгоритм дій службових осіб оперативного підрозділу, прокурора, слідчого судді щодо організації та проведення ОРЗ який полягає у наступному:

- складання службовою особою оперативного підрозділу, в провадженні якого перебуває ОРС, клопотання про дозвіл на проведення ОРЗ під сас фіксації неправомірної вигоди (ч. 2 ст. 248 КПК України), підписання його керівником оперативного підрозділу, затвердження керівником органу, в складі якого діє оперативний підрозділ, та погодження з прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням закону органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність (ч. 3 ст. 246 КПК України, ч. 3 ст. 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність");

- надання клопотання про дозвіл на проведення ОРЗ під час фіксації неправомірної вигоди на розгляд до слідчого судді суду апеляційної інстанції (Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційний суд області, міст Києва та Севастополя), у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться оперативний підрозділ, що веде провадження оперативно-розшукової справи (ст. 247 КПК України);

- розгляд клопотання про дозвіл на проведення ОРЗ під час фіксації неправомірної вигоди слідчим суддею протягом 6 годин з отримання такого звернення (ч. 1 ст. 248 КПК) і, за наявності підстав, постановлення ухвали про дозвіл на проведення ОРЗ (злочин відповідної тяжкості, можливість отримати відомості, речі, документи, які мають значення для провадження (ч. 3 ст. 248 КПК України), неможливості отримати їх іншим шляхом (ч. 2 ст. 246 КПК України);

- проведення у визначений в ухвалі слідчого судді строк ОРЗ оперативним підрозділом;

- складання уповноваженим працівником підрозділу-ініціатору протоколу про проведення ОТЗ під час фіксації неправомірної вигоди (ст. 252 КПК України;

- виготовлення додатків до протоколу, упакування їх з метою надійного збереження, а також засвідчення підписами осіб, які виконували НСРД (ст.105 КПК України, п. 4.7.1 Інструкції НСРД);

- ужиття співробітниками (працівниками) оперативного підрозділу, необхідних заходів щодо забезпечення збереження і цілісності одержаних матеріалів (захист від несанкціонованого втручання, деформації, розмагнічування, знебарвлення, стирання тощо) у період до передачі їх для використання в інтересах ОРС або кримінального провадження (п. 4.9 Інструкції НСРД).

Кримінологічна характеристика запобігання корупції в Україні

Курач Андрій Миколайович, ГУ МВС України в Київській області

Сьогодні корупція є суттєвим чинником посилення напруженості та дестабілізації суспільних відносин, виникнення деформації у сфері господарювання, уповільнення темпів економічного розвитку держави, а також однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою. Це повною мірою стосується України, для якої корупція набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, усе глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей.

Унаслідок поширення корупції діяльність державних органів виявилася фактично підпорядкованою корпоративним та особистим інтересам колишнього керівництва держави, а в деяких випадках й інтересам інших держав. Привласнення державних коштів набуло загрозливих масштабів. Численні хаотичні трансформації дезорганізовували роботу державних органів, практика призначень за принципами політичної лояльності й корупційної «доцільності» призвела до критичної депрофесіоналізації державної служби.

За оцінками як вітчизняних, так і зарубіжних експертів і громадських організацій, рівень корупції в Україні залишається високим.

Так, за даними Міжнародної громадської організації Transparency International Україна, відповідно до результатів нового Індексу сприйняття корупції в 2014 році, наша країна отримала лише один додатковий бал порівняно з 2013 роком, тобто в черговий раз потрапила до списку найбільш корумпованих країн світу.

Такі невтішні результати, на думку міжнародної антикорупційної спільноти, викликані малопомітним кроком у руйнуванні корупційних схем, отриманих у спадок від усіх правлячих режимів часів незалежності України. Адже, незважаючи на "зміну фасаду", Україна продовжує тупцювати на місці. Попередні антикорупційні закони не дали відчутних результатів в антикорупційній боротьбі [1].

За даними всесвітнього дослідження «Барометр Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), проведеного Transparency International та Gallup International Association, протестувати проти корупції готові 68 % українців, а 36 % – вийти на вулицю з цією метою. 43 % опитаних вважають, що за останні два роки рівень корупції в Україні значно зріс, 74 % упевнені,

[1] Україна на 142 місці за рівнем корупції – Transparency International [Електронний ресурс] / Українська правда. – 2015. – квітень. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/3/7046234/.

що державний сектор корумпований, 80 % – охарактеризували дії Уряду в боротьбі з корупцією як нерезультативні.

На думку 66 % українців, найкорумпованішою є судова система, за нею слідують: правоохоронні органи (64 %), сектор державної служби (56 %), сфера охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), освітня система (43 %), бізнес (36 %), військова сфера (28 %), ЗМІ (22 %), релігійні інституції (21 %), громадські організації (20 %).

Зростання недовіри до цих сфер підкріплене різкою тенденцією щодо збільшення кількості випадків неправомірної вигоди. Адже найчастіше українці сплачували неправомірну вигоду при отриманні послуг у таких установах: у правоохоронних органах (49 %), медичних установах (41 %), освітніх закладах (33 %), земельних службах (25 %), реєстраційних і дозвільних службах (22 %), судах (21 %), податковій (18 %), комунальних підприємствах (6 %).

Зізналися в тому, що в них вимагали хабар, 35 % опитуваних, при цьому 53 % відмовилися його сплатити. Найпопулярнішою причиною сплати хабара назвали: неможливість отримати послугу іншим шляхом (33 %), на знак вдячності (33 %), для прискорення процесу (28 %), для здешевлення послуги (6 %). Не повідомляють про корупційні випадки – 74 %, адже бояться наслідків – 24 %, а вважають, що це нічого не змінить – 63 %.

Закон України «Про запобігання корупції» має за мету комплексне реформування системи запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав.

У контексті впровадження в дію нового антикорупційного законодавства цілком логічними є висновки Центру Разумкова щодо розв'язання цієї проблеми в системі МВС лише шляхом реформування нинішньої репресивної моделі органів внутрішніх справ у демократичну модель європейського зразка – демілітаризовану, децентралізовану систему легітимних публічних спеціалізованих служб, захищених від кон'юнктурних політичних впливів [1].

Проведені Центром дослідження засвідчили про відсутність необхідної довіри суспільства до правоохоронних органів та, безумовно, до Міністерства внутрішніх справ. Так, повною мірою довіряють міліції лише 2 % громадян, при цьому рівень загальної довіри становить 25 % проти 69 % тих, хто міліції не довіряє.

Від корупції в міліції, зловживань повноваженнями страждають не лише громадяни, а й самі правоохоронці (насамперед, низової і середньої ланок), позбавлені належного рівня забезпечення умов праці та соціального захисту. При цьому працівники міліції не відчувають підтримки влади – як

[1] Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України. Інформаційно-аналітичні матеріали до круглого столу «Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ» (16 квіт. 2015 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uceps.org/upload/przh_Melnyk_militsiya_2015_8_5.pdf.

державної (64 %), так і місцевої (55 %), а також підтримки з боку місцевих громад (57 %), що може свідчити про високий ступінь їх соціальної ізольованості. У поєднанні ці показники свідчать про головну проблему як забезпечення громадського порядку, так і стану й умов діяльності органів внутрішніх справ – взаємне відчуження міліції і суспільства.

Водночас, ефективна протидія корупції неможлива без посилення практичної складової антикорупційної підготовки працівників міліції, а також глибокого й послідовного наукового забезпечення, передусім об'єктивного аналізу факторів корупції та реальної оцінки здійснюваних заходів.

Адаптація в національне законодавство міжнародно-правових основ зазисту дітей від злочинних посягань

Кушнір Микола Миколайович, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права (Національна академія внутрішніх справ)

Світовою спільнотою визнано, що діти, підлітки потребують особливоїохорони їх прав, захисту від свавілля, злочинного посягання, аморального впливу дорослих.

Резолюцією 40/30 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 прийняті Стандартні мінімальні правила, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) [1, с. 51–85].

У документі звертається увага на особливості підліткового віку. Головною метою при відправленні правосуддя є забезпечення благополуччя неповнолітніх, їх виховання і підготовка до нормального життя в суспільстві. Підкреслюється необхідність створення повсюдно спеціальних підрозділів поліції.

Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеєю ООН від 20 листопада 1989 [1, с. 23–50], містить перелік обов'язків держав щодо забезпечення законодавчих, адміністративних заходів захисту прав і законних інтересів осіб, що не досягли повноліття. Стаття 1 Конвенції говорить : « Дитиною є кожна людська істота до досягнення 18 річного віку».

Сім'я визначається головним суб'єктом виховання дітей та підлягає захисту державою.

У документі визначені завдання щодо захисту дітей від жорстокості та насильства в сім'ї, щодо забезпечення прав на освіту, відпочинок і дозвілля, на захист від економічної експлуатації.

Резолюцією 45 / 112 Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1990 р. прийняті керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх (Керівні принципи, прийняті в Ер-Ріяді) [1, с. 86–102]. У керівних принципах позначені всі основні напрями організації профілактичної роботи.

У 1990 р. Генеральною Асамблеєю ООН прийнято Правила захисту неповнолітніх, позбавлених волі [1, с. 103–128].

У статті 1 Правил сказано: «Ув'язнення неповнолітнього до виховної установи повинно завжди застосуються як крайній захід і на протязі мінімально необхідного періоду часу».

Міжнародні документи приймалися не в формі юридично обов'язкових договорів, а у вигляді рекомендацій. Водночас більшість країн, включаючи Україну, привели законодавство і практику відповідно до цих стандартів. Однак діти в силу особливостей їх психіки, фізіології, соціально-правового статусу потребують спеціально-правового (ювенального) регулювання.

Видається за доцільне прийняти Закон про неповнолітніх, в якому з урахуванням передової вітчизняної та зарубіжної практики, місцевих умов, визначалися б :

– права, правовий статус і соціальний стан неповнолітніх в суспільстві, в тому числі в сім'ї, навчальному та трудовому колективі;

– обов'язки неповнолітніх по відношенню до рідних, суспільству, держави, оточуючих, з дотримання законів, норм моралі;

– відповідальність неповнолітніх за протиправну і аморальну поведінку;

– обов'язки держави, батьків, посадових та інших осіб з виховання та забезпечення нормальних умов життєдіяльності підлітків;

– відповідальність посадових осіб, батьків, інших дорослих, що порушують права неповнолітніх, які не виконують своїх обов'язків по вихованню та забезпеченню нормальних умов їх життєдіяльності.

З урахуванням що відбуваються в суспільстві змін потрібно поступове вдосконалення кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого (пенітенціарного) законодавства.

Слід зазначити, що новели Кримінального кодексу України 2001 р. в певний мірі відображають ці зміни. Передбачена спеціальна глава 21 «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх. У статтях визначена кримінальна відповідальність за ті чи інші дії проти неповнолітніх, а також за їх втягнення у злочинну діяльність.

У ряді статей Кримінального кодексу України (ст. ст. 117, 121) визнаються кваліфікуючою ознакою діяння проти неповнолітніх з підвищенням санкцій.

Однак у національному законодавстві по відношенню до дітей (неповнолітнім), на наш погляд, повинні бути передбачені норми, які забезпечують безпеку підлітків, додаткові гарантії збереження таємниці розслідування справ, за якими вони проходять потерпілими або свідками.

Водночас потреби ювенального віктимологічні аналізу злочинності настійно диктують необхідність перегляду існуючих форм статистичного звіту про жертви злочинів [2, с. 20–21].Доцільно розробити нову форму для формування статистики жертв злочинів – картку ф. 2.1. «Про потерпілих і заподіяний збиток». У ній, зокрема, повинні знайти відображення відомості про соціально-демографічної характеристиці потерпілого (стать, вік, сімейний стан тощо).

Необхідно ввести у всій системі кримінальної юстиції спеціалізацію співробітників міліції, прокуратури, а також суддів у справах, за якими потерпілими проходять неповнолітні.

З досвіду зарубіжних країн доцільно в обласних центрах створити так звані притулку для тимчасового перебування жінок, у тому числі з дітьми, які переховуються від свавілля їх чоловіків, інших дорослих членів сім'ї[3, с. 27–28].

Здійснення комплексної, цілеспрямованої роботи, в тому числі з урахуванням думки колишніх і потенційних потерпілих, дозволить

ефективніше захистити підлітків та молодь від злочинних посягань та втягнення їх у злочинну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних. – М., 1998. – С. 51–85.

2. Квашис В. Е. Зарубежные законодательные и практические защиты жертв преступлений : [монография] / Квашис В. Е., Вавилова Л. В. – М., 1996. – С. 20–21.

3. Курганский М. К., Лялеков В. А. Основы безопасности человека в экстремальных ситуациях. – Воронеж, 1994. – С. 27–28.

Поняття і значення вивчення особи злочинця для розслідування злочинів проти життя та здоров'я

Клименко Дмитро Сергійович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Ефективність запобігання злочинності можлива лише у тому випадку, коли увага буде сконцентрована на особі злочинця, оскільки саме особа є носієм причин вчинення злочину. Особа злочинця – основний та важливий елемент всього механізму злочинної поведінки. Ті її особливості, які породжували таку поведінку, повинні бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу. Тому проблема особи злочинця належить до числа основних і водночас складних проблем.

Наукове уявлення про особу злочинця складалося з різноманітних теоретичних джерел: філософії, соціології, психології, криміналістики, кримінального права. Потреби суспільної практики, необхідність підвищення ефективної боротьби зі злочинністю сприяли дослідженню особи злочинця.

Особа злочинця є різновидом особистості взагалі. Особистість - соціальна характеристика людини, яка свідчить про наявність свідомості, мови, здатності до діяльності. Людина не народжується особистістю, але стає такою в результаті спілкування, тому поза суспільством формування особи неможливо. Людина не народжується злочинцем, але стає ним у результаті несприятливого морального формування його особистості.

Вчення про особу злочинця становить наукову теорію, по-перше тому, що це непросто сукупність або сума знань про певне соціальне явище, а складно організована, систематизована, внутрішньо-замкнена та логічно побудована теорія, що має свої принципи, ідеї, судження, факти та понятійний апарат.По-друге, на основі емпіричних даних можна описати та пояснити особу злочинця, його основні риси, механізм формування. По-третє, є можливість прогнозування індивідуальної злочинної поведінки та розробки методики такого прогнозування. По – четверте, значення про особу злочинця є основою для практичних рекомендацій, що широко використовуються при здійсненні індивідуальної профілактики та виправлення злочинців.

Дослідження особи злочинця має надзвичайно важливе значення, особливо для профілактики злочинів. Втім, поняття особи злочинця досить умовне і формальне, оскільки віднесення певних дій до числа злочинних залежить від законодавця.

У цілому особу злочинця можна визначити як певну модель, соціальну та психологічну, якій притаманні специфічні риси, це: антисуспільні погляди, негативне ставлення до моральних цінностей, схильність до вибору суспільно – небезпечного шляху для задоволення власних потреб або прояву необхідної активності при недопущенні негативного результату. Це

визначення охоплює і тих, хто вчинив злочин навмисно і тих, хто вчинив злочин з необережності.

При кримінологічному підході акцент робиться на генезисі особи злочинця, тобто процесі її становлення і розвитку, який розкриває детермінанти її формування. Такий інтерес зникає, коли дана особа перестає бути антисоціальної спрямованості. Таким чином, антисуспільні властивості, які характеризують особу злочинця, існують до злочину і зумовлюють його вчинення, проте визнання конкретної особи злочинцем можливе лише після і у зв'язку з вчиненням нею злочину. З огляду на завдання кримінологічного аналізу злочинності у процесі його здійснення можуть використовуватися обидва зазначені підходи. Тобто суть твердження полягає в поєднанні цілої системи негативних соціальних психічних властивостей особи з тією обстановкою, в якій ця особа опинилася та яка сприяла вчиненню нею злочину. Зрозуміло, що поняття „особа злочинця" повинно розглядатися як з юридичної точки зору, так і з соціологічної, адже будь-яка особа є прямим відображенням соціальних і психічних властивостей суспільства, під впливом якого тривалий час формувалися погляди, ідеї, цінності, переконання особи тощо. Соціально – психологічні особливості особи знаходять своє відображення в усіх, без винятку, сферах суспільного життя. Мова іде як про відношення до оточуючих, так і про відношення до навколишнього середовища та суспільства в цілому.

Безумовно, формування особистості - процес складний і тривалий. В залежності від того які позитивні чи негативні складові переважають при цьому процесі, і визначається остаточна поведінка особи. Формується суспільно – небезпечна особа не в момент вчинення злочину направленого проти життя чи здоров'я іншої особи, а ще задовго до того. На її формування в кінцевому результаті, так чи інакше, впливають безліч чинників, в тому числі і власний життєвий досвід. А звідси випливає необхідність проведення чіткого послідовного аналізу всіх періодів розвитку та формування особи.

Необхідність вивчення особи полягає в виявленні та вивченні детермінантів, які сприяли її формуванню та злочинним намірам. З точки зору вивчення особи злочинця для розслідування злочинів проти життя та здоров'я мова йде про близьке оточення та ширше коло знайомих, спосіб життя та соціальну орієнтованість, освітній рівень та зайнятість особи, дозлочинну поведінку та причини злочину.

Оцінка даних про осіб, котрі потрапили в поле зору кримінального судочинства об'єднує інформацію, отриману за допомогою вивчення особи затриманого підозрюваного чи обвинуваченого з метою вичерпної криміналістичної оцінки особи-суб'єкта злочину. З цією метою збирають відомості не тільки про ціннісні орієнтації, особливості анти суспільних поглядів, але й характерну інформацію про особу суб'єкта злочину, його зв'язки, особливості поведінки до, під час та після вчинення злочину, що може допомогти слідчому чи оперативному працівнику встановити зі злочинцем необхідний психологічний контакт, отримати правдиві відомості, а також обрати найбільш дієві способи профілактичного впливу на нього.

Шляхи удосконалення адміністративно-правових відносин, що виникають за участю органів прокуратури

Кобилянський Олександр Миколайович, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

В процесі реалізації своїх повноважень органи прокуратури вступають в чисельні суспільно-правові відносини, серед яких особливо важливе місце посідають адміністративно-правові відносини [1, с.3]. Специфіка цих правовідносин полягає в тому, що вони охоплюють собою практично всі напрямки діяльності органів прокуратури і відіграють в ній регулюючу та контролюючу роль. Вступ органів прокуратури в адміністративно-правові відносини є необхідною умовою їх нормального та ефективного функціонування, реалізації ними повноважень, наданих законодавством України.

В нашій державі триває процес європейської інтеграції, активно вивчається міжнародний досвід у різних сферах суспільних відносин. З метою приведення законодавства України у відповідність з вимогами європейських стандартів була прийнята нова редакція Закону України «Про прокуратуру», чим було суттєво посилено гарантії незалежності прокурорів, скасовано функцію загального прокурорського нагляду та внесено ряд інших змін, які в цілому повинні позитивно позначитися на адміністративно-правовому статусі прокурора. Поряд з цим, на жаль, досі залишаються проблеми в сфері правового регулювання адміністративних правовідносин, що виникають за участю органів прокуратури, пов’язаних з перехідним етапом адміністративної реформи в цій сфері, зокрема: невідповідність інших актів адміністративного законодавства (Кодексу України про адміністративні правопорушення, законів «Про звернення громадян», «Про виконавче провадження» тощо) новій редакції Закону «Про прокуратуру»; відсутність необхідних відомчих галузевих наказів Генерального прокурора України, яким регламентуються функції та повноваження прокурорів відповідно до нової редакції Закону, деталізація порядку заміщення прокурорських посад тощо.

Адміністративно-управлінські правовідносини за участю органів прокуратури класифікуються за такими критеріями: 1) в залежності від мети та завдань: а) правовідносини з планування діяльності в органах прокуратури; б) правовідносини з організації діяльності; в) правовідносини з приводу упорядкування та узгодження дій прокуратур та прокурорів різних рівнів; г) правовідносини з контролю та нагляду за діяльністю органів прокуратури; д) правовідносини щодо моніторингу та узагальнення діяльності прокуратури; 2) в залежності від функцій, які при цьому виконуються: а) адміністративні правовідносини, що виникають в ході підготовки, підбору, розстановки кадрів та роботи з кадрами в органах прокуратури; б) адміністративні правовідносини, що виникають в процесі

правозахисної діяльності органів прокуратури, тобто при виконанні їх основних функцій; в) адміністративні правовідносини, що виникають під час взаємодії з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, громадянами, юридичними особами тощо; 3) в залежності від підстав виникнення: а) ті, що виникають на підставі закону і не потребують додаткового оформлення управлінського акту керівника; б) ті, що потребують видачі управлінсько-розпорядчого акту керівника.

З урахуванням позитивного досвіду країн ближнього зарубіжжя, необхідно удосконалити положення національного законодавства, що регламентує суспільні правовідносини за участю органів прокуратури, зокрема: 1) в Законі «Про прокуратуру» [2] чітко сформулювати мету та завдання діяльності органів прокуратури України; 2) розробити та визначити в Законі «Про прокуратуру» механізм забезпечення органами прокуратури об'єктивності та законності судових рішень, постанов, ухвал та інших актів, які приймаються суддями (судами); 3) покласти на органи прокуратури функцію здійснення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, що видаються правоохоронними органами, Кабінетом міністрів України, іншими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також державними підприємствами, установами, організаціями; 4) визначити в Законі «Про прокуратуру» процедуру та підстави оскарження рішень, дій або бездіяльності прокурорів, а також визначити порядок зупинення (призупинення) дії винесених прокурором рішень.

В світлі європейської інтеграції, доцільно розробити та затвердити такі накази Генерального прокурора України: а) «Про організацію та забезпечення органами прокуратури захисту прав та інтересів громадян та юридичних осіб в сфері провадження в справах про адміністративні правопорушення», в якому визначити порядок та підстави вступу прокурора в провадження у справі про адміністративні правопорушення, порядок та періодичність проведення планових перевірок в органах, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення; б) «Про організацію роботи органів прокуратури щодо забезпечення дотримання і застосування законів органами державної виконавчої служби та їх посадовими особами в процесі виконавчого провадження», де передбачити порядок участі прокурора у виконавчому провадженні в межах здійснення ним захисту державних інтересів або представництва інтересів окремих категорій громадян тощо.

Список використаних джерел:

1. Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти: Дис… канд. юр. наук: 12.00.07 // Шуба Володимир Васильович – Дніпропетровськ, 2006. – 200 с.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.

Щодо шляхів мінімізації криміногеної ситуації, протидії корупції і організованій злочинності в Україні

Корольчук В.В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи (Національна академія внутрішніх справ)

Антикорупційне законодавство містить величезну кількість заходів, спрямованих на подолання корупції в різних сферах діяльності органів державної влади в Україні. Проте доводиться констатувати, що влада так і не спромоглася вплинути на обмеження рівня і масштабів корупції в Україні. Таким чином, проблема полягає не у відсутності заходів, а у їх предметному виконанні. У переважній своїй більшості вони так і залишаються нереалізованими, переходячи із одного документа в інший, внаслідок їх невиконання відповідними посадовими особами. Йдеться, зокрема, про запровадження і реалізацію правового механізму декларування доходів та видатків осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та членів їх сімей; створення єдиного координаційного органу з питань протидії корупції; створення служби кримінологічної експертизи проектів нормативно-правових актів; розробку кодексів доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування; створення єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб, притягнутих до адміністративної чи кримінальної відповідальності за корупційні дії; розробку механізму повідомлення, реєстрації, перевірки та розгляду фактів корупційних діянь; посилення юридичної відповідальності державних службовців, які вчинили антикорупційні діяння; формування у населення негативного ставлення до корупції.

Наведене дозволяє зробити лише один висновок: відповідні посадові особи не виконують покладених на них державою функції, нехтують законами, проявляючи тим самим неповагу до суб'єктів законотворення і байдужість до ситуації з корупцією в Україні загалом. Такій ситуації треба покласти край. Що для цього треба зробити?

Передусім треба розпочати з моніторингу виконання відповідальними суб'єктами законів України, указів Президента і розпоряджень Кабінету Міністрів з питань протидії корупції. Зокрема, це стосується розробки плану дій щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності", схваленої Указом №742/2006 від 11 вересня 2006 року. Після цього необхідно поставити питання про притягнення до юридичної відповідальності відповідних державних службовців всіх рівнів, які винні у невиконанні чи неналежному виконанні службових обов'язків. Водночас необхідно поставити питання про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у нецільовому використанні бюджетних коштів, що виділяються Урядом на протидію корупції.

2. Одне з ключових (головних) антикорупційних завдань полягає в тому, щоб зробити корупцію справою невигідною і ризикованою. Разом із визначеними мною раніше напрямами впливу на корупціонерів, вважаю за потрібне встановити обов'язок державних органів відшкодовувати фізичним і юридичним особам шкоду, яка була спричинена внаслідок корупційних діянь. Держава має відповідати за незаконні дії вчиненні її представниками! Відшкодована фізичним і юридичним особам з державного бюджету шкода має бути стягнута з відповідного державного службовця.

3. Антикорупційному законодавству нашої держави бракує цілісності, повноти і завершеності, а тому його система потребує вдосконалення. Положення антикорупційного законодавства потребують приведення у відповідність до Конституції України та підписаних і ратифікованих Україною міжнародних документів.

Так, Україною ратифікована Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (Законом від 18.10.2006 р. № 252-V) та Додатковий протокол до неї (Законом від 18.10.2006 р. № 253-V), проте відповідні зміни у чинне законодавство й до сьогодні не внесені. Необхідно терміново привести національне законодавство у відповідність до положень ратифікованої Конвенції. Йдеться, зокрема, про встановлення кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою безпосередньо чи опосередковано неправомірної переваги службовим особам з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків. Крім того, постає питання про визнання юридичних осіб суб'єктами корупційних злочинів, оскільки у зазначеній Конвенції юридичні особи визнаються суб'єктами таких правопорушень. Зазначене положення Конвенції не узгоджується зі ст. 18 КК України, у якій зазначено, що суб'єктом злочину може бути лише фізична особа. Безумовно, внесення відповідних змін у вітчизняне законодавство гальмується через «недієздатність» механізму реалізації кримінально-правової політики. У зв'язку з цим держава втрачає свій авторитет перед світовою спільнотою (зокрема, це можна спостерігати на прикладі доволі «прохолодного» та скептичного ставлення до України з боку ЄС).

4. Нагальною видається потреба в узгодженні між собою схожих і аналогічних за змістом антикорупційних положень, що передбачені різними нормативно-правовими актами. Потребують також скасування необґрунтовані з правової точки зору антикорупційні обмеження.

5. Суб'єктами корупційних діянь (згідно ст. 2 Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією») та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією фактично не можна визнавати, наприклад, працівників органів внутрішніх справ, оскільки вони не є державними службовцями (відповідно до Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу»).

6. Відповідно до ст. 10 Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» керівники міністерств і відомств, державних підприємств, установ та організацій чи їх структурних підрозділів у разі

виявлення чи отримання інформації про вчинення підлеглим корупційного діяння або порушення спеціальних обмежень, встановлених статтею 5 цього Закону, в межах своєї компетенції зобов'язані вжити заходів до припинення таких діянь та негайно повідомити про їх вчинення будь-який з державних органів, зазначених у пунктах "а", "а-1" і "б" статті 4 цього Закону. Умисне невжиття такими керівниками зазначених заходів тягне за собою адміністративну відповідальність.

При цьому недбале (тобто необережне) ставлення вказаних службовців до своїх безпосередніх обов’язків тягне за собою кримінальну відповідальність (ст. 367 КК України). Тому вважаємо, що необхідно передбачити кримінальну відповідальність за умисне невиконання державним службовцем своїх службових обов’язків.

7. Проблемою корупції повинні опікуватися не лише правоохоронні органи. До протидії цьому явищу мають долучатися також інші державні органи і громадські організації. Наразі є нагальною потреба створення спеціального антикорупційного правоохоронного органу держави, створення якого було передбачено Планом заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією на 2000 р., затвердженого постановою КМУ від 03.07.2000 р. №1050.

8. Доцільно більш широко використовувати майнові санкції (штраф, конфіскація майна) за корупційні злочини (тобто за злочини у сфері службової діяльності).

9. У боротьбі з організованою злочинністю першочергове значення набувають загальносоціальні заходи удосконалення правоохоронної діяльності. Для цього потрібно: 1) завершити радикальну реформу економічної, соціальної, політичної та інших сфер суспільства на засадах чесної конкуренції та демократії, подолати глибоку кризу, в якій опинилась Україна при здійсненні економічної та адміністративної реформ; 2) налагодити ефективну податкову систему, сприятливі умови для підприємницької діяльності, щоб громадяни мали реальну можливість працювати в межах закону; 3) запровадити обов'язкове декларування доходів усіма державними службовцями.

10. Окрім загальнопрофілактичних, нагальною видається потреба посилити спеціальні заходи протидії організованій злочинності. Так, суттєвого удосконалення вимагає чинне законодавство, що значною мірою заганяє економіку в "тінь". У зв’язку з цим, по-перше, необхідно вдосконалити законодавство, що спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю, а, по-друге, розробити законодавчі акти, що забезпечували б прозорість економічних відносин у державі.

11. Вимагають перебудови організаційна структура та діяльність спеціальних підрозділів правоохоронних органів, які забезпечують боротьбу з організованою злочинністю, професійна підготовка співробітників, їх правовий і соціальний захист, поліпшення матеріально-технічного забезпечення цих підрозділів. Належить удосконалити стратегію і тактику оперативно-розшукової та розвідувально-аналітичної роботи, всебічно

вивчати криміногенні ситуації, пов’язані з функціонуванням кредитно-банківської системи. Назріла потреба у централізованому обліку керівників кримінального середовища, встановлення за ними постійного контролю (у тому числі в місцях виконання покарань).

Саме такий комплексний підхід може стати ефективним засобом детінізації суспільно-економічних відносин і зниження корупції в Україні.

Феномен документа в правовій системі України

Клочкова Наталія Вікторівна, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Згідно з Конституцією, наша країна є правовою державою, в якій забезпечується верховенство права. В Україні влада здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову, а права і свободи людини гарантуються державою [1]. Документи, як носії інформації, пронизують всі сфери суспільного життя, що обумовлює необхідність їх юридичного оформлення. Правова природа документу характеризується, серед іншого, ознакою офіційності, що надає документу особливого значення – визнання державою. Звідси документ набуває особливого значення в національній правовій системі України.

Документ виконує ряд функцій, що відображують призначення його існування. Залежно від різних підстав всі функції документів поділяються на загальні та спеціальні.

До загальних функцій документів слід віднести:

1) інформаційну (документ створюється для зберігання інформації);

2) соціальну (документ – соціально значимий об'єкт, оскільки він задовольняє певну соціальну потребу);

3) комунікативну (документ – це засіб зв'язку між організаціями та іншими суспільними структурами);

4) культурну (документ закріплює та передає культурні традиції, зокрема рівень наукового та технічного розвитку).

До спеціальних функцій документа належать такі:

1) управлінська (документ відіграє велику роль в управлінні);

2) правова (документ має юридичну силу);

3) історична (документ є надбанням історії, матеріальним підтвердженням подій, явищ, що відбувалися у світі). Документи являють собою джерело історії [2, 15].

Значну роль документи відіграють для фіксації та передання первинних даних у сфері господарської діяльності фізичних та юридичних осіб. У державному управлінні та приватно-правовій управлінській діяльності за допомогою документів здійснюється організація праці підлеглих, а також оформлення її результатів. Більш того, з юридичної точки зору, документи мають правову природу, що зумовлено їх здатністю засвідчувати та підтверджувати певні факти про події та явища реального життя. Особливо актуальним виявляється ця здатність для доказування в судовому процесі, зокрема адміністративному.

Такі види документів, як договір або довіреність на здійснення представництва в суді, підтверджують повноваження представників, які беруть участь в адміністративному процесі.

Відповідно до ст.58 Кодексу адміністративного судочинства України, оригінали довіреностей або засвідчені підписом судді копії з них приєднуються судом до справи. Повноваження адвоката як представника можуть також посвідчуватися ордером, дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги. До ордера обов'язково додається витяг із договору, у якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій [3].

В адміністративному судочинстві при розгляді справ сторони мають довести ті обставини, на які вони посилаються, як на підставу своїх тверджень та заперечень. Часто з метою доказування використовуються різні засоби, в тому числі письмові докази.

На думку багатьох науковців, письмові докази - це документи, у тому числі електронні, акти управління, листи, телеграми, адміністративні договори (угоди), будь-які інші письмові записи, що містять у собі відомості про обставини, які мають значення для справи. До письмових доказів належать також звіти, інформація у вигляді слів, цифр, креслень, схем місця події, планів забудови населених пунктів, будинків, розміщення межових знаків та ін. Документ - це результат відображення фактів, подій явищ об’єктивної дійсності і розумової діяльності людини [4, 198].

Слід зазначити, що галузь адміністративного права та судочинства входять до вітчизняної системи права, в якій нормативно-правові акти, що існують у формі документів, є головним джерелом права. Отже, документ є джерелом права і в адміністративному судочинстві, містить інформацію про події, обставини, факти та діяльність учасників такого судочинства.

Визначаючи перспективи підвищення ролі документу в національній правовій системі України, необхідно звернути увагу на розвиток інформаційних технологій, що неминуче впливає і на форми та функції документу.

Враховуючи викладене, подальшими перспективами розвитку документу в національній правовій системі України слід визначити:

1) укріплення різних видів документів в якості джерела права;

2) офіційне надання актам судової гілки влади, оформлених документально, якостей джерел національного права;

3) збільшення кількості видів документів та розширення складу суб’єктів, уповноважених на їх видання;

4) встановлення загальних та спеціальних вимог до документів, порядку їх видання та оформлення на рівні законодавства;

5) створення єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, а також реєстру нормативних актів, що регламентують права, свободи та обов’язки людини і громадянина;

6) надання нотаріусам права засвідчувати справжність судових доказів.

Ці та інші перспективи еволюції документу в правовій системі України мають сприяти ствердженню законності та правопорядку в державі, забезпеченню прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. - 2010. - / № 72/1 Спеціальний випуск /. – Ст. 2598.
2. Іванова Т. В. Діловодство в органах держ управління та місцевого самоврядування: [підручник] / Т. В. Іванова, Л. П. Піддубна. - К.: Академія муніципального управління, 2007 - 350 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Офіційний вісник України. - 2005.- № 32. – Ст. 1918.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар; За ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонової / С. В. Ківалов, О. І. Харитонова, О. М. Пасенюк, М. Р. Аракелян та ін. - Харків: Одіссей, 2005. – 552 с.

Особливості отримання зразків для проведення експертизи у провадженнях про масові заворушення

Кузьменко О. П., здобувач кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проведення експертизи у кримінальних провадженнях про масові заворушення є невід'ємною складовою процесу доказування обставин їх вчинення. Так, відповідно до ч. 2, 3 ст. 91 КПК України, експертиза є засобом отримання доказів (висновків експертів) сторонами кримінального провадження, що використовується ними за наявності потреби у наукових, технічних та інших спеціальних знаннях для вирішення певного питання у кримінальному провадженні. До спеціальних не відносяться загальновідомі зання, а також знання у галузі права. Проведення експертизи для з'ясування питань права не допускається (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини кримінального провадження. Судова експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання (ч. 1 ст. 242 КПК України).

У кримінальних провадженнях про масові заворушення можуть виникнути підстави для обов'язкового призначення експертизи, зокрема, це встановлення причин смерті; встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень та визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням (ч. 2 ст. 242 КПК України).

Основними видами судової експертизи, що проводиться у кримінальних провадженнях щодо масових заворушень є: криміналістичні; інженерно-технічні; судово-медичні та судово-психіатричні. З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики проводяться комплексі експертизи (Наприклад, медико-трасологічні, психолого-психіатричні та ін.)

Проведення експертизи здійснюється в порядку залучення експерта як стороною обвинувачення, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого, так і стороною захисту на договірних умовах, у тому числі для проведення обов'язкової експертизи. У випадках, якщо слідчий, прокурор відмовив у задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта, сторона захисту може звернутися до слідчого судді із клопотанням про залучення експерта, що містить визначені ч. 2 ст. 244 КПК України дані.

В ряді випадків для експертного дослідження та формулювання висновків, разом із досліджуваним об'єктом необхідно надати зразки для

проведення експертизи – матеріальні об’єкти, що відображають певні властивості, ознаки, якості досліджуваного об’єкта (у тому числі й особи). Зразки передають зовнішні особливості, особливості структури та хімічного складу, психофізіологіні та інші особливості досліджуваного об’єкта.

Проблемним питанням є визначення процесуального значення зразків для експертних досліджень. Так, виходячи з результатів матеріалів судово-слідчої практики, а також результатів опитувань слідчих ОВС, найчастіше зразки, що отримуються для експертних досліджень, практичні працівники відносять до речових доказів. Свою точку зору (в ході анкетування та опитування) вони мотивують тим, що, по-перше, вони є матеріальними, тобто речовими об’єктами, а по-друге, вони містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження (ч. 1 ст. 98 КПК України).

На наш погляд, такий підхід є гносеологічно не вірним, оскільки зразки для проведення експертних досліджень самі по собі нічого не доводять й не встановлюють, а використовуються виключно для проведення експертизи та не мають іншого процесуального (доказового) значення у кримінальному провадженні.

Процесуальний порядок відбирання зразків визначений ст. 245 КПК України. Так, у випадку необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертизи призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. ст. 160-166 КПК України). Разом з тим, необхідно пам'ятати, що сторона кримінального провадження, суд може отримати речі або документи – зразки для експертного дослідження також й за умови їх добровільного надання володільцем без застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

В ході розслідування масових заворушень виникає потреба у отриманні також і біологічних зразків у особи, що здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України. Так, відбирання біологічних зразків у особи здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Якщо така дія супроводжується оголенням особи, в якої відбираються біологічні зразки, то це здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при відбиранні біологічних зразків у особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу.

Особі пред'являється постанова прокурора та пропонується добровільно надати біологічні зразки. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони, що

розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

На наш погляд, такий порядок отримання дозволу на отримання біологічних зразків особи у разі її відмови від добровільного їх надання, є таким, що штучно створює перепони для швидкого та ефективного розслідування, оскільки збільшує терміни проведення основного заходу – проведення експертизи. На наш погляд, постанова прокурора, що здійснює нагляд за додержанням законності в ході розслідування масових заворушень є достатньою юридичною підставою для отримання біологічних зразків особи у встановленому законом порядку. При цьому слід пам’ятати, що при відбиранні біологічних зразків у особи не допускаються дії, які принижують її честь і гідність або небезпечні для її здоров'я.

Щодо запобігання і протидії корупції у діяльності регуляторних органів державного та місцевого рівнів

Клименко Олена Василівна, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Корупція наразі є однією з проблем, які потребують першочергового вирішення, адже вона становить загрозу не лише демократії, реалізації принципу верховенства права, розвитку громадянського суспільства, а й національній безпеці держави. З огляду на це, потрібно створити дієву систему запобігання корупції, розробити комплексні заходи для протидії цьому негативному явищу, а також щодо виявлення та подолання причин і умов, що її породжують.

На міжнародному рівні Україна має репутацію корумпованої держави, про що свідчить її низький рейтинг за рівнем доброчесності, визначений за результатами досліджень, проведених протягом останніх років авторитетними міжнародними інституціями. Поглиблений аналіз проблеми протидії корупції свідчить, що її поширення в Україні обумовлено організаційно-правовими, економічними та соціально-політичними факторами. Крім того, подальша "тінізація" економіки породжує і характеризує рівень корупції, а кримінальна та адміністративна статистика констатує лише результати протидії цьому явищу. Складною залишається ситуація і в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Зважаючи на те, що державна влада, як здатність держави приймати обов'язкові рішення та домагатися їх виконання, - явище цілісне, державний вплив на господарську діяльність за допомогою функції регулювання реалізується через усю систему представницьких та виконавчих органів державної влади на основі конституційного принципу розподілу компетенції законодавчої та виконавчої влади взагалі. Однак, слід зауважити, що нині державне регулювання є вкрай складним, обтяжливим та потребує зайвих витрат, і не лише коштів, а й часу суб'єктів господарської діяльності. Тому останні здебільшого хочуть відкупитися від держави, що висуває до них нераціональні, а нерідко й непосильні, вимоги. "Звісно ж: набагато легше "домовитися" з посадовою особою, яка державу власне й представляє. Саме в цьому випадку і виникає загроза корупції, яка за своєю природою є змовою з "третьою особою". А можливість змови виникає тоді, коли не існує офіційної та взаємовигідної угоди між державою і підприємцем, за якою держава гарантує йому сприятливі умови для діяльності, а підприємець, наприклад, бере на себе зобов'язання справно сплачувати податки [1].

Практика підтверджує таку закономірність: що складнішим є регуляторне середовище для ведення господарювання на центральному й регіональному рівнях – дозвільно-погоджувальні, митні процедури, оподаткування, оренди, землекористування – то більше підстав отримують посадові особи органів влади для вимагання хабарів у тій чи іншій формі та вчинення корупційних дій [2]. Тому потреба у створенні реальних механізмів

запобігання та протидії корупції зумовила необхідність прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на попередження та боротьбу з корупційними діяннями. Започаткований у 2014 році процес реформування вітчизняного антикорупційного законодавства має чітку антикорупційну спрямованість щодо судової, фіскальної, адміністративної реформ, вдосконалення механізму доступу громадян до публічної інформації та отримання безоплатної правової допомоги тощо. Однак ситуація яка склалася на наразі в Україні у сфері регуляторної діяльності, зважаючи на всі тяжкі випробування, які випали на її долю, є проблемною, і ефективне просування перетворень та протидія корупції набувають доленосного значення.

Наразі потрібні рішучі кроки, конкретні заходи та механізми запобігання і протидії корупції, спрямовані на усунення регуляторних, адміністративних бар'єрів, які перешкоджають ефективному веденню господарської діяльності, зокрема щодо ліцензійних і дозвільних процедур регулювання господарської діяльності; процедур технічного регулювання господарської діяльності; процедур державного нагляду (контролю) щодо регулювання господарської діяльності; процедур митного та податкового регулювання господарської діяльності; покращення позицій України у рейтингу ведення бізнесу; зниження адміністративного тиску на суб'єктів господарської діяльності та ін.

Для визначення основних шляхів та способів розв'язання вказаної проблеми потрібно: по-перше, визначити причини і умови, що сприяють виникненню корупції, усунути фактори, що призводять до її виникнення та негативних наслідків; по-друге, постійно підвищувати рівень довіри громадян до регуляторних органів; по-третє, запроваджувати систему моніторингу ефективності антикорупційних заходів.

Основними шляхами реалізації запобігання та протидії корупції в регуляторних органах України є: 1) повідомлення про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості; 2) подання запитів та одержання від органів державної влади та органів місцевого самоврядування в обсягах та порядку, не заборонених законом, інформацію про діяльність щодо запобігання і протидії корупції; 3) проведення, замовляння проведення громадської антикорупційної експертизи проектів регуляторних актів, подання за результатами експертизи пропозицій до відповідних органів державної влади; 4) внесення пропозицій суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають під час здійснення регуляторної політики у сфері господарювання; 5) проведення заходів щодо інформування населення з питань запобігання і протидії корупції у діяльності регуляторних органів; 6) здійснення громадського контролю за виконанням законів регуляторними органами у сфері запобігання і протидії корупції, з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству.

Окремо варто звернути увагу на слабкість і нерозвиненість функції внутрішнього контролю в регуляторних органах як державного, так і місцевого рівнів, що істотно впливає на стан корупції. Його неефективність проявляється, насамперед, у відсутності у більшості регуляторних органів обов'язку щодо контролю за дотриманням правил професійної етики та антикорупційного законодавства їх співробітниками. Внутрішній контроль повинен здійснюватися, насамперед, керівництвом органу. При цьому, інструменти перевірки варто використовувати не лише для покарання порушників, а й для профілактики порушень та удосконалення діяльності регуляторних органів.

Як свідчить практика у багатьох випадках вимоги Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» щодо підготовки аналізу впливу регуляторних актів, відстеження їх результативності не виконуються, або виконуються формально, а неналежна увага до регуляторної діяльності в цілому призводить до системного браку ресурсів, які повинні спрямовуватися на професійну підготовку та впровадження регуляторних актів. З метою запобігання та протидії корупційним проявам у сфері регуляторної діяльності необхідно створити Єдиний загальнодержавний реєстр регуляторних актів, куди включати тексти регуляторних актів, аналізи їх регуляторного впливу, звіти про відстеження результативності, хронологію процесу розробки, прийняття та відстеження регуляторних актів органами державної влади та місцевого самоврядування. Крім того, потрібно передбачити створення регіональних та галузевих реєстрів регуляторних актів у межах загальнодержавного, а також забезпечити обов'язковий вільний доступ до Єдиного загальнодержавного реєстру регуляторних актів в мережі Інтернет. Також потрібно законодавчо передбачити можливість подання заяв, клопотань до органів державної влади та місцевого самоврядування у форматі електронних документів та зобов'язати регуляторні органи розглядати електронні документи, подані суб'єктами господарювання та громадянами, нарівні з документами на паперових носіях. Поряд з цим, необхідно створити при всіх органах влади, які наділені повноваженнями з розробки і видання регуляторних актів, спеціальні регуляторно-ревізійні комісії на паритетних засадах за участю суб'єктів господарювання і представників громадськості з метою відстеження результативності дії всіх виданих ними регуляторних актів, які зачіпають інтереси суб'єктів господарювання та громадян, а також для скасування діючих регуляторних актів, які були прийняті з порушенням процедур. Містять корупційне підґрунтя чи не досягли задекларованих цілей і мають обґрунтовано неефективні результати. Спеціальні регуляторно-ревізійні комісії мають здійснювати підготовку пропозицій щодо удосконалення регуляторного середовища у відповідних секторах і сферах регулювання; удосконалення практичних механізмів реалізації засад державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності.

Необхідно також створити при Президенті України Експертно-апеляційну раду у сфері регуляторної політики органів влади всіх рівнів для

оперативного і кваліфікованого перегляду і задоволення скарг громадян на порушення їхніх прав на участь в державному управлінні. На нашу думку, в державному бюджеті України та в місцевих бюджетах слід передбачати обсяг фінансування достатній для здійснення фахової підготовки, впровадження регуляторних актів, а також відстеження їх результативності.

Отже, прибравши неефективні регуляторні перепони, держава сприятиме збільшенню підприємницької активності. Суб'єкти господарювання отримають додатковий імпульс для підвищення своєї ефективності, що стане передумовою до зростання доходів бюджету держави через збільшення бази оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Глібіщук Я. Нова регуляторна політика має подолати корупцію / Я. Глібіщук // 100 тисяч. – 2000. – № 19–20. – С. 2–3.

2. Корупція в повсякденному житті суб'єктів підприємництва та роль громадських організацій у процесі її подолання // МГО Міжнародний Комітет захисту прав людини. Департамент по боротьбі з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sites.google.com/site/committekiev.

Прокурорський нагляд за негласною діяльністю оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України з попередження та виявлення злочинів

Коник Максим Юрійович, старший прокурор прокуратури Бабушкінського району м. Дніпропетровська

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року до кола суб'єктів оперативно-розшукової діяльності було зараховано підрозділи детективів, оперативно-технічні, внутрішнього контролю зазначеного бюро.

Відповідно до цього, на них розповсюджуються усі норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема і ст. 14, яка передбачає здійснення прокурорського нагляду за ОРД. Адже не зважаючи на те, що оперативно-розшукова діяльність є невід'ємною складовою боротьби зі злочинністю та найефективнішим засобом викриття кримінально-караних діянь (зокрема корупційних), виходячи із світового досвіду, минулого і сучасності, вона таїть в собі, загрозу правам і свободам людини [1].

Прокурорський нагляд має здійснюватися нагляд за всією оперативно-розшуковою діяльністю, маючи своїм предметом забезпечення її законності на всіма суб'єктами на всіх етапах. Проте є цілком очевидним, що далеко не вся оперативно-розшукова діяльність уповноважених суб'єктів Національного антикорупційного бюро України буде охоплена прокурорських наглядом. Зокрема це стосується наступних аспектів.

1. Заходи з виявлення та попередження корупційних злочинів, що будуть проводитися до заведення ОРС.

Комплексний аналіз окремих норм Законів України «Про прокуратуру» (ст. 25), «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 4 ч. 3 ст. 14), наказу Генерального прокурора України від 3 грудня 2012 року № 4/1гн «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» (п. 4) дають підстави для висновку, що нагляд за діяльністю оперативних підрозділів, в числі іншого, своїм предметом має їх дії (з пошуку і фіксації фактичних даних про злочини), що мають місце до заведення оперативно-розшукової справи. Це повним обсягом стосується корупційних злочинів, розслідування яких становить компетенцію антикорупційного бюро. Вживання у нормах загаданих правових актів таких термінів як «попередження», «своєчасне виявлення і припинення злочинів» передбачає, що оперативні підрозділи мають вживати для цього відповідних заходів ще до того, як заведено оперативно-розшукову справу: з метою отримання підстав для проведення ОРД. При цьому оперативні підрозділи досить часто здатні не лише отримати такі підстави, а й виявити і задокументувати факти підготовки та

вчинення злочинів. Заходи, що вживаються для цього мають регламентуватися Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно такі заходи є оперативно-розшуковими. Водночас ст. 9 вказаного закону забороняє проведення будь-яких оперативно-розшукових заходів до заведення ОРС.

Водночас аналіз інших норм зазначених вище правових актів (зокрема щодо повноважень прокурора) свідчить, про те що нагляд розпочинається лише із заведенням оперативно-розшукової справи. Такої самої позиції дотримуються розробники методичних рекомендацій щодо проведення перевірок додержання законів органами внутрішніх справ при здійсненні оперативно-розшукової діяльності Р. М. Говда, О. В. Геселев, які зазначають, що при виявленні фактів проведення оперативно-розшукової діяльності без заведення оперативно-розшукової справи чи ведення стосовно однієї особи декількох справ потрібно невідкладно надавати доручення щодо проведення перевірки з метою усунення порушень закону керівнику відповідного органу внутрішніх справ. За результатами перевірки вирішувати питання про відповідальність осіб, які допустили порушення вимог закону [2, с. 20].

Разом з тим, створення оперативно-розшукових документів, що містять фактичні дані про корупційні злочини може мати місце до заведення оперативно-розшукової справи. На підставі даних, що містять означені документи в подальшому і виносять постанову про заведення оперативно-розшукової справи.

З цього приводу О. Куценко слушно зазначав, що прокурор здійснює нагляд не в цілому за законністю ОРД, а за незначною її частиною – законністю ведення ОРС, до яких потрапляє лише незначна частина документів, що складаються під час оперативно-розшукової діяльності. Наглядом охоплена лише мізерна частина правовідносин, що виникають під час ОРД [3].

2. Діяльність негласних оперативних підрозділів, що входитимуть до складу Національного антикорупційного бюро України.

До функцій прокуратури належить нагляд за діяльністю всіх суб'єктів ОРД, однак реально він не проводиться щодо оперативних підрозділів, які діють на засадах конспірації та спеціалізуються на виконанні конкретних оперативних і оперативно-технічних заходів та відповідних негласних слідчих (розшукових) дій [4; 5]. До їх числа входять як суб'єкти визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (оперативно-технічні підрозділи та підрозділи оперативного Служби безпеки України), так і ті, про які у даному документі не йдеться (підрозділи оперативної служби та оперативно-технічних заходів МВС України). Те саме стосується і майбутніх негласних підрозділів Національного антикорупційного бюро України, без яких воно не зможе виконувати покладених на нього функцій. Це ті підрозділи які будуть конспіративно виконувати завдання підрозділу детективів та внутрішнього контролю, а також доручення слідчих на проведення: аудіо-, відеоконтролю особи та місця; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних

інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця тощо.

Як слушно зазначає М. Л. Грібов, відсутність прокурорського нагляду та підміна його функцій відомчим контролем сприяли тому, що негласні оперативні підрозділи, завжди використовувалися представниками різних політичних сил та бізнес-еліт для задоволення власних незаконних інтересів [4]. Цьому можна навести непоодинокі приклади з новітньої історії України є [6–8 та ін.], але, враховуючи можливості негласних оперативних підрозділів, цілком імовірно, що значна кількість подібних випадків залишаються невідомими. Для запобігання порушенням законності з боку негласних оперативних підрозділів, зокрема тих, що входять до складу Національного антикорупційного бюро України доцільно юридично унормувати та встановити організаційні засади проведення прокурорського нагляду за ними.

Список використаних джерел:

1.Погорецький М. А. Судовий контроль і прокурорський нагляд за використанням протоколів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному процесі / М. А. Погорецький // Вісн. Верховного Суду України. – К., 2003. – №2. – С. 32–38.

2.Говда Р. М. Методичні рекомендації щодо проведення перевірок додержання законів органами внутрішніх справ при здійсненні оперативно-розшукової діяльності / Р. М. Говда, О. В. Геселев. – К.: Генеральна прокуратура України; Національна академія прокуратури України, 2013. – 39 с.

3.Куценко О. Основні напрями посилення ефективності прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність / О. Куценко // Вісник прокуратури. – 2010. – № 4. – С. 49–57.

4. Грібов М. Л. Законність діяльності оперативних підрозділів під час виконання завдань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / М. Л. Грібов // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2014. – № 11. – С. 121–129.

5. Грібов М. Прокурорський нагляд за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / М. Грібов, В. Соколовий // Вісник Прокуратури. – 2014. – № 10. – С. 41–48.

6.Меделян І. Олексія Пукача засудили до довічного ув’язнення за вбивство Георгія Гонгадзе [Електронний ресурс] / І. Меделян // Перший Національний. – Режим доступу : http://1tv.com.ua/uk/news/2013/01/29/33939.

7.Рябека О. За кем следят «Грифи» СБУ [Электронный ресурс] / О. Рябека. – Режим доступа : http://ord-ua.com/2008/10/20/za-kem-sledyat-grifyi-sbu/.

8.Лещенко С. Еще одно преступление Алексея Пукача [Электронный ресурс] / С. Лещенко // Украинская Правда. – 2009. – 3 сент. – Режим доступа : http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2009/08/3/4497122/.

Елементи адміністративно-правового статусу Верховного суду України

Квасневська Наталія Дмитрівна, кандидат юридичних наук, докторант Державного науково-дослідного інституту МВС України

Верховний Суд України є найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції [1], що обумовлює особливості його правового статусу. На цей орган законодавством України покладається ряд важливих функцій та повноважень, що визначають його місце та роль у системі судової влади, та відповідно, специфіку його правового становища в ній.

В свою чергу, адміністративно-правовий статус Верховного Суду України, який є різновидом правового статусу, окрім інших елементів, включає адміністративно-правові повноваження, завдання та функції [2, 47], що характеризують його як судовий орган, уповноважений на здійснення судового адміністрування та виконання інших адміністративних завдань. Це означає, що Верховний Суд України є особливим органом в системі судової влади, наділений не тільки повноваженнями з відправлення правосуддя, але і адміністративно-управлінськими функціями.

Характерними ознаками адміністративно-правового статусу Верховного Суду України, як державного органу в системі судової влади, він: 1) є складною багатоелементною категорією; 2) кожен елемент адміністративно-правового статусу закріплений в нормах адміністративного законодавства; 3) виражає правове становище Верховного Суду України в системі судової влади з точки зору його державно-управлінських повноважень; 4) визначає роль Верховного Суду України в механізмі державного управління системою судів загальної юрисдикції; 5) обумовлює місце Верховного Суду України в адміністративно-правових відносинах з іншими суб'єктами, в тому числі, державними органами.

Таким чином, адміністративно-правовий статус Верховного Суду України – це закріплена в нормах адміністративного законодавства система взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів, що визначають правове становище Верховного Суду України в адміністративно-правових відносинах з іншими суб'єктами, а також характеризують його роль та призначення в управлінні системою судів загальної юрисдикції.

Адміністративно-правовий статус Верховного Суду України характеризується складною структурою. Аналіз елементів адміністративно-правового статусу Верховного Суду України дозволяє виділити такі його особливості: 1) підвищенні вимоги до кандидатів на посаду суддів Верховного Суду України у відношенні віку, досвіду роботи на посаді судді, стажу, наукової, науково-педагогічної роботи тощо; 2) особливості мети діяльності Верховного Суду України, як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, яка полягає у забезпеченні однакового та

правильного застосування всіма судами при розгляді справ та винесені по ним рішень; 3) особливості управління у Верховному Суді України, які реалізуються у формі засідань двох органів, в яких приймають участь всі судді – Пленуму та Зборів Верховного Суду України; 4) застосування специфічних методів управління системою судів загальної юрисдикції – відсутність прямого державно-владного впливу, а використання для цього методів опосередкованого управління: узагальнення та аналіз судової практики та надання на цій основі роз'яснень щодо правильності застосування окремих положень законодавства суддями під час розгляду справ.

Перспективою розвитку адміністративно-правового статусу Верховного Суду України, та відповідно, подальших досліджень в цій сфері, мають стати: 1) уточнення правового статусу Пленуму та Зборів суддів Верховного Суду України; розмежування їх повноважень; 2) однозначне формулювання мети та завдань діяльності Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції; 3) визначення особливостей проведення кваліфікаційного оцінювання кандидатів на посади суддів у Верховному Суді України.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України в ред. від 12.02.2015 № 192-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – №17. – Ст. 24.
2. Коломієць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Коломієць Т. О. – К.: Юрінком-Інтер, 2011. – 576 с.

Характеристика портрета потенційного корупціонера

Лапко Олександр Віталійович, заступник начальника Департаменту протидії злочинності у сфері економіки МВС України

Онтологічний підхід до тлумачення поняття корупції (як нормативно-правового, так і науково-методологічного), наочно виявляє її суто гуманітарну забарвленість.

Вітчизняні дослідники соціально-психологічних засад корупції як гуманітарного явища (В. С. Медведєв, В. Ю. Мейтус, Ірхін Ю. Б., М. І. Мельник, О. В. Шаповалов) серед основних причин її виникнення, зокрема, визначають:

– психологічну схильність до вчинення правопорушних дій;

– наявність певної соціальної, афективної чи моральної патології особистості;

– недосконаліть (відсутність) належного психологічного супроводження в органах державної влади.

У зазначених чинниках наявно виявляється психологічна складова корупції як форми соціальної девіації.

Наші власні дослідження свідчать, що потенційну корупційність як гуманітарний феномен складають певні соціальні, моральні, етичні, індивідуально-психологічні та моральнісні компоненти.

Зокрема, підвищену корупційну загрозу особистості становлять соціально-психологічні вади, які в кримінальній психології відносяться до категорії соціальних патологій:

– корупційна спрямованість;
– корупційна мотивація;
– корупційні схильності;
– корупційні здібності.

У залежності від джерел та умов буття людини як соціальної істоти сутність зовнішніх поведінкових форм потенційного корупціонера обумовлюється:

1) індивідуально-психологічними рисами;
2) біологічними засадами;
3) умовами виховання;
4) впливом на психіку навколишнього середовища і соціуму.

Біологічні засади корупційної схильності особистості до порушень установлених норм права, моралі та етики, соціальних обмежень чи перешкод обумовлює суспільна сутність людини.

Практично всім людям у світі, як окремому біологічному ряду, притаманні такі основні види правопорушної поведінки:

– девіантна поведінка (різноманітні відхилення від норми);
– делінквентна поведінка (злочинне поводження);

– аддиктивна поведінка (пов’язана з різними залежностями чи зловживанням психотропних речовин).

Враховуючи суто гуманітарну основу корупції як соціального явища, провідним спонукальним чинником виникнення корупційної поведінки є девіалізація особистості. Тобто – патологічна схильність не підпорядковуватися встановленим нормам.

Цікаво, що переважна більшість девіантів належить до „благополучних” верств населення. На думку Л. Б. Філонова схильність до вчинення правопорушень представників соціально благополучних прошарків населення (особливо – заможних соціальних груп) з точки зору соціальної психології обумовлюється усвідомленим ігноруванням чинних соціальних норм саме через їх неприйняття в якості соціально-значимих обмежень.

Тобто, переважна частка норм соціальної поведінки та суспільного поводження представниками заможних соціальних груп сприймається в якості небажаних обмежень.

Таким чином, виникає підсвідоме прагнення уникати природні обмеження та перепони на шляху до соціального благополуччя.

На ґрунті підсвідомого небажання сприймати чинні соціальні норми формується девіанто-делінквентна поведінка, яка на більш високому рівні розвитку виявляється уже в усвідомленому порушенні чинних правових, моральних чи етичних норм. Тобто, поведінка людини зі звичайної девіантної перетворюється на свідомо делінквентну.

Враховуючи, що даний механізм полягає в дискурсі соціального буття благополучних прошарків населення (заможних соціальних груп), яким не притаманне вчинення соціально-небезпечних, жорстоких та зухвалих злочинів, свідома делінквентна поведінка в дорослому віці благополучних людей виявляється саме в корупційних діях.

За даними наших власних психологічних досліджень процес формування власного внутрішнього світу (уявлення, світогляду) потенційного корупціонера складається із таких елементів:

– прояв індивідуальності (протест);
– визнання оточення чи соціуму (формального і неформального);
– схвалення значимих людей.

Самі собою окремо кожен з цих компонентів не містить у собі жодних ознак загрозливості чи небезпеки, але, сукупність цих чинників у єдиному симптомокомплексі тягне за собою виникнення латентної делінквентної поведінки, як правило – корупційної.

Потенційна схильність особистості до вчинення усвідомлених латентних правопорушних дій (зокрема – корупційних) виникає в соціально благополучній особистості (у законослухняної людини) внаслідок таких морально-психологічних чинників:

– відчуття соціальної нерівності;
– відчуття неповноцінності чи ущербності;
– відчуття другорядності чи непотрібності.

У комплексі ці морально-психологічні чинники створюють потенційну налаштованість (якнайменше – готовність) на вчинення усвідомлених латентних правопорушник дій, зокрема, корупційних.

Розроблений нами типовий психологічний портрет потенційного корупціонера дозволяє встановити, що підґрунтям виникнення правопорушної поведінки корупційного характеру у чоловіків активного репродуктивного віку (25-45 років) як правило є порушення статтєворольовій ідентифікації в ранньому дитинстві.

Симптомокомплекс правопорушної поведінки корупційного характеру у чоловіків дорослого віку (понад 25 років від народження) здебільшого обумовлюється пролонгованими вадами у соціально-психологічній сфері особистості (що формується навколишнім соціальним середовищем), які виникли в дитинстві й розвивалися в юнацтві внаслідок впливу таких чинників:

– відсутність акцентів на маскулінних заняттях сина з боку матері (провокує гіперкомпенсацію маскулінних проявів у соціальній діяльності);
– відторгненість батьком (вітчимом);
– пуританський характер матері;
– гіперопіка та гіперлюбов матері до сина (позиція улюбленця);
– прагнення матері бути в центрі уваги сина;
– боязнь отримання травм у дитинстві (на фобічному рівні);
– уникнення бійок, змагальних ігор та ситуацій;
– відчуття й почуття одинокості.

Окреслені психологічні чинники є орієнтовними маркерами ймовірності виникнення корупційних проявів у поведінці людини, які ґрунтуються на підсвідомому прагненні до самоствердження в соціумі.

Їх врахування має забезпечуватися повним комплексом заходів соціально-психологічного вивчення особистості та методів психологічного портретування.

Завчасна діагностика та виявлення провокуючих чинників, що обумовлюють потенційну схильність до вчинення правопорушник дій корупційного характеру, дозволить суттєво знизити потенційний ризик виникнення безпосередньо корупційної поведінки.

Античні погляди на розуміння корупції

Луговий Віктор Олександрович, здобувач кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Корупція відома людству з глибокоїдавнини. Король Македонії Філіп II, характеризуючи корупцію, заявляв: «Не існує такихвисоких кріпосних стін, через які б неможливо було перебратися ослу, нав'юченому золотом». Сьогодні значний інтерес представляють античні уявлення прокорупцію. Античні мислителі Платон і Аристотель неодноразово згадували про негативні тенденції зловживання владою, хабарництво в соціально-економічній, політичній сферахдіяльності держави. У своїй роботі «Політика»Аристотель розглядав корупцію як руйнівну силу, здатну привести державу до виродження. Протидію корупціїфілософ вважав основним засобом забезпеченнядержавної стабільності: «Найголовнішепри всякому державному ладі –за допомогою законів влаштуватисправу так, щоб посадовим особам неможливо було наживатися».

Про можливість корумпованості і про негативні тенденції корупції вів роздуми Платон у своїй праці «Держава» (360 м дон. е.). Ідеальною Платон бачив держава, в якій немає мети зробити «якось особливо щасливим один з шарів його населення, але, навпаки ...зробити такою всю державу в цілому». Значна частина міркувань Платона присвячена ідеальному образу стражів (в сучасному розумінні – правоохоронних органів). Страж був покликаний охороняти державу, володіти вираженим прагненням до мудрості, пізнання, бути моторним ісильним. Платон в ідеальній державі виокремлює для нього скромний, а часом навіть аскетичний спосіб життя. Правоохоронцям не дозволено булокористуватися в ідеальній державі «золотомі сріблом, навіть торкатися до них, бути з нимипід одним дахом, прикрашатися ними або пити іззолотих і срібних судин». Тількиза таких умов стражі були в силах захиститиі зберегти державу. І як наслідок, наявністьвласної землі, будинків, грошей призведе до трансформації стража в господаря, що неминуче викличе ненависть решти населення, і вся держава покотиться до своєї якнайшвидшої загибелі.

Сучасна України далека від ідеальної держави Платона. І проблеми, про які згадує філософ, виступають на перший план у сучасній українській дійсності. Основною причиною, що сприяє поширенню корупції на різних рівнях управління, є недосконаліть державного механізму. Першочерговим завданням у боротьбі з корумпованістю чиновників є підвищення вимог до державнихі місцевих службовців. Недоліки в правовому регулюванні ряду питань, сприяють зародженню корупціїі розпорошенню апарату управління. Але разом зтим, тільки недосконалістю правової бази не можна детермінувати сучасні масштаби корупції. У роботі «Релігія в межах тільки розуму»І. Кант встановлює класифікацію того,що заважає людині діяти

відповідноз моральним законом. По-перше, сюди відноситься слабка мотивація у дотриманні прийнятих норм, по-друге – схильність до змішуваннянеморальним мотивів з моральними, в завершення – схильність до прийняття злих мотивів. Людина, яка не пручається зовнішнім обставинамабо внутрішнім спонуканням, діє всуперечморальному началу. Вона, з точки зору І. Канта, одночасно належить до світу, який пізнається за допомогою науки наукою і світу недоступному для пізнаннязвичайними логічними методами. Людина –істота глибоко ірраціональна. І. Кант показав,що раціонально сконструйована політичнаорганізація – це всього лише завіса, за якоюбушує прірва людської ірраціональності,пов'язаної з «темними силами». Людина ніколи небуде задоволена створюваним правопорядком,ніяка складно організована система не зможепримирити індивіда з суспільством і державою.Ірраціональна природа людини буде прагнути до зламу існуючого правопорядку.Платон в «Державі» розмірковує про три начала, які притаманні людині і які визначають її природу. Перше сприяє людському розумному пізнанню, друге – «за допомогоюякої вона розпікається», третє – надзвичайної сили жадання їжі, питва, любовних утіхі всього того, що з цим пов'язано». До останнього філософ відносить грошолюбство у зв'язку зпотребою фінансових ресурсів для задоволення позначених вище жадань.Останнє начало Платон інакше називає нерозумним, близьким другом всякого роду задоволенням і насолодам. При цьому домінування одного начала над іншим пов'язане з поняттямсправедливості. Справедливість і несправедливість нічим не відрізняються від здорових або хворобливих начал. Внести справедливість в душуозначає встановити там природні відносинипанування і підвладності її начал, а внестинесправедливість – значить встановити там панування одного начала над іншим або підкорення одного іншому всупереч природі.Поряд з цим у Платона закономірно виникає наступнепитання про доцільність вчиняти справедливо або скоювати злочини, чи залишається цеприхованим чи ні. Як аргумент виступаєпорівняння несправедливості з хворобою на тілі,що неминуче тягне пошкодження тілесної оболонки.В епоху індустріальної цивілізації, де домінує раціоналізована форма економіки, людина здійснює свою діяльність наоснові раціонального мислення, при якому холодному розрахунку піддається система цінностейпро доцільність та корисність того чи іншої дії і максимізації власної вигоди.Практичність і розважливість у діяльності в сучасному світі виходить на перше місце. Людина зав’яз і стала заручником власних вад черезпостійну гонитву за матеріальними благами. Людська сутність передбачає в якостіпріоритету задоволення потреб нижчогорівня на відміну від енергоємної роботи по досягненню духовної досконалості.

Поняття і підходи до змісту корупції

Луговий Ігор Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)

Вивчаючи проблему корупції, потрібно визначитиїї поняття. Слід зазначити, що в науковій літературі відсутнє загальноприйняте визначення корупції, аіснуючі поняття сильно різняться міжсобою, при тому що перші згадки про різнівиди діяльності, що носить корупційний характер, беруть свій початок з часів найдавніших цивілізацій. Перші згадки про корупцію зустрічаються ще вепоху стародавньої цивілізації Вавилона. Однак своєсоціальне значення термін «корупція» придбавзначно пізніше – вантичний період. Необхідно відзначити, що в Стародавньому Римі термін «корупція» вперше отримав юридичне закріплення в Законах XII Таблиць. Давньоримське законодавство тим самимзаклало основу для вивчення корупції в нормативно-правовому аспекті. Згадка про корупцію, її засудження присутнє у всіх провідних релігіях світу. Знайти підтвердження цьому можна в Біблії і Корані, в іудаїзмі.

У Середньовіччі поняття «корупція» отримало виключно теологічне значення. Воно розглядалось як будь-який відступ від закону. Великий просвітитель епохи Відродження Н. Макіавеллі порівнював корупцію з хворобою,наприклад з сухотами. Спочатку її важко розпізнати, але простіше лікувати. Якщо ж вона запущена, то їїлегко розпізнати, але вилікувати важко. Такі корупція в державі. Автор піднімав питання про ступінь поширення корупції, її вплив на суспільство. Проблема корупції неодноразово досліджувалася в працях таких просвітителів як Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є та інших. В їх роботах корупція розумілася як дисфункціясуспільства. Новим етапом в еволюції теоретичного поняття корупції в розвинених країнахстав рубіж XIX-XX століть. З одного боку, почалось чергове посилення влади чиновників, зіншого – народжувався приватний бізнес, який в конкурентній боротьбі став вдаватися вже не до епізодичного підкупу окремих дрібних державних службовців,а до прямого підпорядкування діяльності політиків івищих чиновників справі і захисту інтересів капіталу.Одне з найбільш коротких сучасних визначень корупції було запропоновано в 1960-х роках Дж. Сентурі: зловживання публічною владоюзаради приватної вигоди. Це визначення не уточнює, чи відноситься це діяння до розряду законних абопротизаконних, зачіпає воно суспільну думку, чи має наслідки у вигляді збільшення суспільного блага або шкоди громадському добробуту, чи виникає нематеріальний результат – втрата довіри. У Великій радянській енциклопедії корупція визначається якзлочин, що полягає в прямому використанні посадовою особою прав, наданих їй за посадою, з метою особистого збагачення.З наведеного вище історичного оглядувидно, що мають місце різні точки зору насутність і розуміння корупції. Це не могло

непозначитися на формуванні сучасних підходів до визначення поняття і змісту корупції.

Відмінноюрисою нових досліджень, на наш погляд, є міждисциплінарний підхід.У контексті соціологічного підходу корупція вивчається як складне соціальне явище,яке охоплює всі сфери взаємовідносинміж державою і громадянським суспільством,стаючи нормою. Корупція являє собоюособливу соціальну структуру, тобто сукупність стійких і досить універсальних норм, принципів взаємовідносин людей. При цьому маються на увазі не поодинокі випадки і персони, а соціальні групи, які підтримують цю структурув якості головної або невід'ємної умови (джерела) свого існування. Корупція виступає як неофіційна система регулювання, яка існує паралельно з офіційним механізмом і породжується неефективною діяльністю органівдержавної влади.

З точки зору політичного підходу корупцію можна розглядати як спосіб боротьби завладу, як спосіб її існування. Корупційна діяльність розуміється як поведінка, що виражається в нелегітимному використанні посадовими особами свого становища з метою утримання влади в суспільстві.Традиційно під політичною корупцією розуміється незаконне фінансування політичних партій, вплив на висунення кандидатів, парламентські зловживання, зтим щоб в подальшому отримати можливостідля просування своїх незаконних інтересів.

В економічному підході корупція є породженням економічних відносин і безпосередньо впливає на їх розвиток. Даний феномен вивчається виходячи з того, що він є раціональним (нормальним) різновидом поведінки, спрямованої на знаходження оптимального способу реалізації інтересів в умовах обмеженості ресурсів. З точки зору економічного підходу, на нашпогляд, важливим завданням у протидії корупції є створення перешкод для зрощування влади табізнесу.

З погляду юридичного підходу феномен корупції визначається як суспільно небезпечне протиправне явище, що характеризується підкупом – продажністю посадових осіб прикорисливому використанні ними своїх посадових повноважень. В юридичній науці корупція розглядається як правопорушення, злочин державних службовців проти інтересів держави і суспільства. а заходи протидії пов'язаніз досконалістю нормативної бази та створенням умов невідворотності покарання за вчинення протиправного діяння.

Деякі шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України у разі використання інформаційних ресурсів міністерств та відомств

Матвієнко В'ячеслав Петрович, здобувач кафедри СТ та ОРД ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Підрозділами з протидії злочинності у сфері економіки МВС України уживаються заходи, спрямовані на документування фактів розкрадання бюджетних коштів та недопущення в подальшому зловживань при розпорядженні бюджетними коштами.

За результатами здійснення моніторингу бюджетних видатків установлено, що лише у 2014 році через механізми конкурсних закупівель освоєно понад 110 млрд. грн. Під час державних закупівель освоювалися капітальні видатки та видатки на придбання товарів, послуг, створення державних запасів, підтримку державних і комунальних підприємств.

Як свідчать результати оперативного та економічного аналізу, виток бюджетних коштів у тіньовий обіг за цими видатками, у т.ч. «відкати» службовим особам розпорядників, складав 20-30%. Вимагання чиновниками різних рівнів "відкатів" призводило до збільшення вартості продукції, що систематично відображалося на додаткових витратах бюджету.

На сьогодні, дедалі більше чиновниками державних установ використовуються способи розтрати та привласнення бюджетних коштів шляхом безпідставного включення до вартості предмета закупівлі податку на додану вартість до спеціальної групи товарів.

Проте, законодавець передбачив певні обмеження при використання таких коштів. Так, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спеціальних засобів індивідуального захисту та лікарських засобів» від 01.07.2014 № 1561-VII, за яким ПДВ на товари індивідуального захисту не сплачуються.

Крім цього, аналогічна норма законодавства передбачена для забезпечення ефективної діяльності спеціальних установ. Так, відповідно до ст. 197.1.7 п. ґ Податкового кодексу України («Операції звільнені від оподаткування») звільняються від оподаткування операції з харчування, що надаються особам, які утримуються в установах пенітенціарної системи.

Аналіз кримінальних проваджень на цей час свідчить, що лише за кожним третім злочином доводилася вина розпорядників коштів, за рештою – притягалися до кримінальної відповідальності виконавці робіт та послуг, постачальники товарів.

З метою виправлення зазначеної ситуації та належного виконання доручення Уряду щодо заходів, спрямованих на скорочення бюджетних витрат та напрямків їх використання, які затверджені постановою КМУ №65 від 01.03.2014 «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету»

уживаються заходи у напрямках відпрацювання видатків бюджетів 2012-2014 років та недопущення втрат бюджету поточного року.

У зв'язку з цим аналізуються фінансові потоки бюджету минулих років від головного розпорядника до кінцевого отримувача. За встановленими незаконними оборудками здійснюються заходи, спрямовані на притягнення до кримінальної відповідальності перш за все службових осіб розпорядників коштів, а також відшкодування ними завданих збитків.

Разом з тим на сьогодні відсутність автоматизованого доступу до інформаційних ресурсів не дозволяє в повній мірі впливати на декриміналізацію сфери бюджетних відносин.

Отримання доступу до інформаційних ресурсів міністерств та відомств, які відображають поточне розпорядження бюджетними коштами та майном дає можливість реальному прогнозуванню кримінальних процесів, сприяє своєчасному припиненню злочинів та взагалі підвищить ефективність роботи підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України.

На сьогодні доцільно вирішити питання про надання працівникам підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України оперативного доступу до інформаційних ресурсів наступних відомств:

1. **Державній фіскальній службі України:**
   - "Податковий блок";
   - "АІС ОР";
   - ЦБД "Єдина автоматизована інформаційна система" та "Інспектор 2006".
2. **Державній казначейській службі України**:
   - база даних "Казна".

3. **Міністерству юстиції України:**

- Єдиний реєстр нотаріусів України;
- Єдиний реєстр довіреностей;
- Державний реєстр обтяжень рухомого майна;
- Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;
- Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень;
- Державний реєстр бази персональних даних;
- Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

4. **Державному комітету статистики України**:
   - Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України;
   - База статистичної звітності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
5. **Міністерству соціальної політики України:**
   - Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- База даних про виплату щорічної разової допомоги ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань;
- Реєстр ветеранів війни, які отримали санаторно-курортне лікування;
- Реєстр виплат довічних державних стипендій;
- Реєстр наданої щомісячної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів АТО.

Організація взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування під час розслідування злочинів у бюджетній сфері

Марков Михайло Миколайович, кандидат юридичних наук, викладач навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ)

Оперативно-розшукова діяльність являє собою особливу правоохоронну функцію. Особливість цієї функції в першу чергу виявляється у тому, що вона носить переважно негласний характер і спрямована на отримання інформації, що використовується для виявлення, попередження та розслідуванні злочинів, розшуку злочинців, які переховуються від слідства та суду, а також безвісно відсутніх осіб.

Питання взаємодії та координації діяльності оперативних підрозділів набуває особливої актуальності, коли злочинність носить різноманітний характер, глибоко законспірована, а їй протистоїть діяльність розгалуженої мережі підрозділів правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв’язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості і маневру силами та засобами

Підвзаємодією ми розуміємо засновану на законах і підзаконних нормативних актах, погоджену за цілями, місцем, і часом діяльність незалежних один від одного підрозділів чи окремих працівників щодо поєднання можливостей, сил, методів і засобів, які є у їх розпорядженні, для успішного проведення комплексу процесуальних, оперативно-розшукових, організаційно- технічних, профілактичних і інших заходів боротьби зі злочинністю.

Працівники кримінальної міліції беруть активну участь у проведенні невідкладних процесуальних дій. Отримана в результаті цього інформація використовується для встановлення особи того чи іншого підозрюваного, його зв'язків, способу життя, фактів, що характеризують його минуле, а також для виявлення свідків, місцезнаходження викраденого майна, цінностей, набутих незаконним шляхом, виявлення всього злочинного ланцюжка. Вся ця інформація значно полегшує виконання завдань, поставлених перед досудовим розслідуванням. У той же час інформацію, отриману слідчим у процесі його роботи по кримінальному провадженню, широко використовують працівники кримінальної міліції для активізації оперативно-розшукових заходів.

Поширеною формою початкової взаємодії слідчого й оперуповноваженого під час виявлення та розслідування злочинів у бюджетній сфері є спільна праця у складі оперативної групи, що виїжджає на місце події. Керівництво такими групами згідно чинного законодавства здійснює слідчий. Під час проведення першочергових оперативно-розшукових заходівоперуповноважені завжди вільні у виборі засобів і

методів ведення розшукових заходів. Вони організовують та проводять відповідні розшукові заходи і забезпечують слідчого необхідною інформацією, на підставі якої розробляються слідчі та оперативно-розшукові версії.

Під час виявлення та розслідування злочинів у бюджетній сфері потрібна спільна праця слідчих підрозділів з декількамипідрозділами оперативних служб, які займаються проведенням вузько направлених оперативних заходів (ДОС, ДОТЗ), а іноді потрібно залучати інші підрозділи правоохоронних органів, які разом повинні працювати в даному напрямку для отримання якісного результату.

Взаємодія оперативних підрозділів зі слідчими підрозділами служить в основному меті розкриття окремих злочинів, її необхідність виникає з отриманням інформації про вчинений злочин і при огляді місця події.

Основні умови ефективності такої взаємодії:

- комплексність і цілеспрямоване використання сил та засобів, якими користуються оперативні служби й слідчий апарат;
- чіткий поділ їх компетенції;
- організуюча роль слідчого у взаємодії на всіх стадіях розслідування;
- самостійність оперуповноважених у виборі засобів і тактичних прийомів, що можуть бути використані з метою розкриття злочинів;
- недопустимість розголошення даних досудового розслідування, а також інформації, отриманої за допомогою негласних джерел.

Під час оперативного пошуку осіб, предметів і фактів, що становлять оперативний інтерес, велике значення має тісний взаємозв'язок усіх оперативних підрозділів і служб між собою, адже процес виявлення осіб, предметів і фактів, які становлять оперативний інтерес під час розслідування злочинів у бюджетній сфері, не зводиться лише до отримання первинних даних (сигналів) криміногенного характеру, а включає їх перевірку засобами суб'єктів взаємодії.

Взаємодія в межах оперативно-розшукової профілактики здійснюється шляхом використання профілактичних можливостей - усіх органів, служб і підрозділів органів внутрішніх справ України.

Взаємодія на рівні оперативної розробки передбачає здійснення оперативно-розшукових заходів щодо особи (групи осіб), яка обґрунтовано підозрюється у підготуванні або вчиненні злочинів у бюджетній сфері.

У процесі оперативної розробки взаємодія оперативних підрозділів між собою здійснюється, як правило, шляхом комплексного застосування негласних сил і засобів, спеціальної техніки, автоматизованих банків даних спеціального призначення, агентури та інших оперативно-розшукових сил і засобів.

Крім того, взаємодія на централізованому управлінському рівні допомагає встановити необхідні відносини між працівниками різних служб і підрозділів та усуває умови, коли галузеві інтереси ставляться вище за інтереси, заради яких здійснюються комплексні заходи боротьби зі злочинністю у бюджетній сфері.

Взаємодія на організаційно-управлінському рівні - це спеціальна функція оперативно-розшукового управління, яка виражається в організаційному забезпеченні узгоджених чи спільних дій різних органів при застосуванні оперативно-розшукових засобів і методів з урахуванням їх специфіки.

Організація взаємодії оперативних підрозділів з іншими підрозділами правоохоронних органів у тому числі із органами досудового розслідування має широкий та різнобічний характер і здійснюється у таких напрямках:

- організація державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, насамперед зі злочинами пов'язаними у сфері посягань на економічні основи держави;
- профілактика злочинів та інших правопорушень;
- виявлення, припинення, попередження та розслідування злочинів;
- розшук і затримання злочинців;
- удосконалення правової бази боротьби зі злочинністю.

Кримінологічні фактори встановлення кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239[1] КК України)

Олійник О. С., викладач кафедри кримінального права (Національна академія внутрішніх справ)

Для забезпечення оптимальної кримінально-правової політики вельми важливо забезпечити високий рівень підготовки та вдосконалення кримінального законодавства, головною запорукою чого є розробка й використання наукових засад правотворчої діяльності. Відповідно, внесення змін до чинного Кримінального кодексу, як і у разі доповнення його ст. 239[1] КК, потребує належного обґрунтування, а саме визначення тих причин, системи факторів, що приймаються до уваги законодавцем і стають вирішальними на користь рішення про закріплення норми найсуворішого виду юридичної відповідальності – встановлення кримінально-правової заборони чи криміналізації [1, с. 5]. В даному випадку ми зупинимось на встановленні саме кримінологічних факторів кримінальної відповідальності за розглядуваний злочин, якими виступають насамперед – характер і ступінь суспільної небезпеки. Згідно до позиції А. О. Пінаєва, характер суспільної небезпеки є її якісною властивістю і визначається значущістю тих суспільних відносин, на які посягає злочин, а ступінь – це кількісна характеристика і залежить від розміру заподіяної шкоди, вини, способу, мотиву тощо [2, с. 41]. Ми також погоджуємось із тим, що суспільна небезпека є основним кримінологічним фактором встановлення та збереження кримінальної відповідальності за злочин, який передбачений ст. 239[1] КК України, а також з тим, що при визначенні її характеру й ступеню необхідно враховувати соціальну цінність охоронюваних суспільних відносин, поліоб'єктність, тяжкість та незворотність наслідків.

Що стосується соціальної цінності суспільних відносин, яким заподіюється шкода діянням, зазначеним у ст. 239[1] КК, то на сьогоднішній день сільське виробництво в Україні поки що не набуло вирішальної ролі у створенні валового внутрішнього продукту, хоча це питання часу і в найближчій перспективі наша країна займе належне місце на світовому ринку зі своєю агропромисловою продукцією. Як свідчить аналіз матеріалів численних міжнародних організацій про особливості й тенденції демографічного, соціально-економічного розвитку суспільства й наслідків науково-технічної революції, над людством нависла реальна загроза проблеми забезпечення предметами першої необхідності: водою, повітрям, продуктами харчування тощо. За таких умов рішення законодавця щодо визнання землі основним національним багатством (ст. 14 Конституції) набуває нового значення, а наявність родючих ґрунтів стає незамінною складовою забезпечення фізичного існування населення нашої держави. Відповідно, норми кримінального законодавства мають враховувати цілком очікувані негативні зміни і працювати на відвернення їх настання. Як слушно

зауважується науковцями, основою юридичного, у тому числі кримінально-правового планування є передбачення тих майбутніх змін у житті суспільства, які вимагатимуть змін у правовій системі.

Разом з тим, слід враховувати, що родючі землі є природним благом, яке має доволі тривалий період власного формування і швидко виснажується без застосування відновних технологій. Крім того, сільськогосподарські угіддя можуть потерпати від водної та вітрової ерозії, внаслідок дії яких скорочуються посівні площі, знижується їх врожайність, зменшується сукупний валовий продукт. Протидія як безгосподарському використанню земель, так і негативному природному впливу становить важливе завдання для держави та суспільства, вимагає значних людських зусиль, матеріальних та часових витрат. При цьому самостійним аспектом цієї складної проблеми є протиправна діяльність окремих осіб, які зменшують наявний природний ресурс, незаконно вилучаючи ґрунтовий покрив із земельних ділянок, використовуючи його не за цільовим призначенням чи вчинюючи інші подібні дії (бездіяльність) на порушення вимог чинного законодавства.

У свою чергу держава, в особі уповноважених органів, намагається забезпечити такий порядок, за якого зберігається екологічна рівновага при використанні та збереженні родючих земель. Досягається вона за тих умов, що зняття ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель відбувається за загальним правилом при наявності спеціального дозволу, а вже знятий покрив належним чином зберігається та у подальшому використовується для відновлення порушеної земельної ділянки. Завдяки цьому зберігається можливість постійного користування земельним ресурсом.

Викладене дозволяє стверджувати, що суспільні відносини, сформовані із приводу забезпечення екологічної рівноваги шляхом збереження та правомірного використання гумусного горизонту ґрунту представляють досить високий рівень соціальної цінності і підлягають захисту від посягань, у тому числі нормами кримінального закону.

На доповнення та у розвиток тез щодо високої соціальної цінності охоронюваних суспільних відносин необхідно вказати на спроможність досліджуваного злочину слугувати своєрідним каталізатором злоякісних природних процесів, таких як розорювання поверхні землі і руйнування трав'яного покриву, який утримує поверхневі родючі землі від вивітрювання та вимивання, що в свою чергу призводить до повітряної та водної ерозій.

Щодо кількості вчинення зазначених протиправних діянь, то відповідь на це питання дозволить, окрім іншого, довести недостатність застосування до винних осіб лише заходів адміністративного впливу.

Враховуючи викладене зазначимо, що суспільна небезпека незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239^1 КК) має характер і ступінь, що є цілком достатніми для криміналізації. З огляду на можливість протидії вказаному діянню заходами цивільного та адміністративного законодавства зазначимо, що їх недостатньо.

Список використаних джерел:

1. Борисов, В. И. Уголовнаяответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающихбезопасностьдорожногодвижения [Текст]: монография / В. И. Борисов, С. В. Гизимчук. – Х. : Консум, 2001. – 160 с.;

2. Пинаев, А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права [Текст] : учебн. пособие в 2 кн. / А. А. Пинаев. – Х. : ЮридическийХарьков, 2001. – Кн. 1 : О преступлении. – 2001. – 289 с.

Правовий аспект фінансового контролю та протидії корупції у сфері цивільного захисту та природно-техногенної безпеки

Павлов Дмитро Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри економіко-правових дисциплін (Національна академія внутрішніх справ)

Актуальність дослідження питань фінансового контролю та протидії корупції у сфері забезпечення природної та техногенної безпеки у контексті реалізації державної функції цивільного захисту зумовлена специфікою контрольної діяльності за використанням коштів на забезпечення пожежної безпеки, запобігання і реагування на інші надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, ліквідацію їх наслідків та здійснення дозвільної роботи у сфері цивільного захисту. Особливістю фінансування системи цивільного захисту є складність визначення обсягу видатків на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, значна кількість суб'єктів, задіяних у реалізації заходів у сфері цивільного захисту, розподіл видатків між державним та місцевими бюджетами [1].

На важливість протидії корупції у сфері цивільного захисту вказує недавня гучна справа, коли окремі керівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій створили злочинну схему навколо закупівлі паливно-мастильних матеріалів. Наразі корупційна схема викрита, а її фігуранти були затримані безпосередньо під час засідання Уряду.

Оскільки основним джерелом фінансування заходів у сфері забезпечення природної та техногенної безпеки виступає бюджет, в першу чергу доцільно вести мову про оптимізацію саме бюджетного контролю у досліджуваній сфері суспільних відносин. Завданнями бюджетного контролю є запобігання ухваленню рішень, які можуть призвести до вчинення бюджетних правопорушень; виявлення бюджетних правопорушень та вжиття заходів для їх припинення; виявлення слабких місць у виконанні бюджетних програм; розроблення пропозицій щодо попередження бюджетних правопорушень та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів [1, с. 36-43].

Ефективність витрачання бюджетних коштів або рівень їх віддачі у сфері природно-техногенної безпеки не завжди можна визначити фінансовим аудитом, оскільки критерієм ефективності є рівень досягнення запланованих цілей який значною мірою залежить від якості прийнятих управлінських рішень. З огляду на це у світовій практиці поряд з фінансовим аудитом вже давно використовується така форма контролю як аудит адміністративної діяльності, який ще називають операційним, управлінським аудитом. Аудит адміністративної діяльності — це форма бюджетного контролю, за допомогою якого вивчаються процедури прийняття і виконання управлінських рішень суб'єктами бюджетного процесу з метою досягнення певних цілей. Невід'ємним елементом аудиту адміністративної діяльності є

аудит ефективності використання бюджетних ресурсів. Він являє собою контроль якості управлінських рішень з погляду економічності та ефективності використання бюджетних коштів. При цьому контролери ставлять під сумнів не лише законність і достовірність використання ресурсів за призначенням (як при ревізії або фінансовому аудиті), а й доцільність і необхідність того чи іншого управлінського рішення про використання бюджетних коштів взагалі. Результатом дослідження є аудиторський звіт, в якому міститься висновок: чи доцільно продовжувати вкладення бюджетних коштів у неефективну програму або які зміни необхідно внести для поліпшення управління реалізацією програми [2, с. 448-450].

Таким чином, змінюється ідеологія державного фінансового контролю — від перевірки достовірності витрат переходять до аналізу ефективності управління бюджетними коштами, державним і комунальним майном.

Взаємозв'язок між заходами антикорупційного характеру та розвитком державного фінансового контролю у сфері забезпечення природно-техногенної безпеки є очевидним та обопільним. Удосконалення антикорупційного законодавства сприяє розвиткові державного фінансового контролю, який, зі свого боку, забезпечує попередження фінансових правопорушень і недопущення застосування корупційних схем розкрадання коштів. Зокрема, окремі статті Кодексу цивільного захисту України, містять відповідні норми антикорупційного законодавства, що безпосередньо пов'язані з питаннями комплектування органів управління та сил цивільного захисту, проходження служби цивільного захисту.

Враховуючи, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25.04.2014 № 120 діяльність Державної служби з надзвичайних ситуацій спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, доцільним видається об'єднання служб внутрішнього аудиту МВС та ДСНС з метою усунення дублювання функцій та скорочення управлінського персоналу [3]. Обґрунтованим видається також розширення компетенції підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції ДСНС України. Крім того, особливості здійснення фінансового контролю та аудиту у сфері природно-техногенної безпеки повинні бути відображені у главі 20 Кодексу цивільного захисту України.

Список використаних джерел:

1. Чубенко А. Г. Теоретико-правові засади бюджетного контролю за використанням коштів у сфері цивільного захисту / А. Г. Чубенко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2010. – № 9 (71). – С. 36–43.
2. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. Ред.. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
3. Питання спрямування та координації діяльності Державної служби з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2014 № 120. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/newsnpd

Координація та взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів у виявленні та знешкодженні корупційних схем фінансування тероризму та пов'язаних із ними інших правопорушень

Підюков Петро Павлович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення навчально-виховного процесу ННІПП НАВС;
Осипенко Руслан Іванович, начальник Шевченківського РУ ГУ МВС України у м. Києві

Суспільно-політичні перетворення, що відбуваються в Україні сьогодні, яскраво свідчать про те, що держава впевненими й послідовними кроками прямує шляхом реформування й демократизації громадянського суспільства, орієнтуючись на європейські цінності, обов'язковою складовою яких є, зокрема, рішуча й непримиренна боротьба з корупцією, яка останнім часом набула значних масштабів і системного характеру в інститутах державної влади, судово-правоохоронних і військових відомствах, вразила економічну, фінансову та інші важливі сфери суспільного життя країни, гноблячи їх та створюючи реальну загрозу її національні безпеці і українській державності загалом.

Особлива небезпечність корупції полягає в тому, що вона завжди зумовлює або є супутньою чи суміжною, пов'язаною з іншими не менш небезпечними злочинами, насамперед, із хабарництвом, зловживаннями владою або службовим становищем, розкраданнями державного майна, а також, як засвідчили події, що вже другий рік тривають на Сході нашої країни чи відбувалися останнім часом в інших її регіонах, - із сепаратизмом і тероризмом та їх фінансуванням.

Слід зазначити, що починаючи з 1995 року, реалізації державної антикорупційної політики в Україні присвячено цілу низку законодавчих, підзаконних та інших нормативно-правових актів (у тому числі ухвалені Верховною радою України 14 жовтня 2014 року п'ять законів, включаючи Закон «Про Національне антикорупційне бюро» [1]), спрямованих на визначення та реалізацію протягом певних конкретно визначених періодів антикорупційної стратегії держави як невід'ємної складової забезпечення національної безпеки України.

Наприкінці минулого року Верховною радою України прийнято також закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2], яким передбачаються чіткі механізми й методики фінансового моніторингу й контролю за фінансовими операціями спеціально уповноваженими органами, відповідальність юридичних і фізичних осіб за порушення вимог

законодавства у визначеній сфері, відновлення прав і законних інтересів громадян та низка інших правових новацій щодо успішного розв'язання існуючих проблем.

Позитивно оцінюючи в цілому вищезазначені законодавчі й нормативно-правові новели, загальним їх недоліком вважаємо те, що в жодному з них як раніше, так і дотепер не передбачено розробки та запроваджених сучасних ефективних методик і нормативно-правових механізмів, які б регламентували (і надійно забезпечували) координацію і взаємодію, по-перше, на загальнодержавному рівні відповідних державних органів зі спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції та пов'язаним із нею злочинами, включаючи тероризм та його фінансування, а також, по-друге, що не менш важливе, - відповідну координацію і взаємодію між вказаними спеціально уповноваженими суб'єктами на відомчих, міжвідомчих і регіональних (міжрегіональних) рівнях.

Варто зазначити, що до останнього часу окреслені питання поки що залишаються поза увагою і вітчизняних науковців, а відтак до цього часу не сформульовані як наукові принципи й прикладні форми організації взаємодії та координації зусиль суб'єктів оперативно-розшукового забезпечення протидії тероризму чи корупції (та їх фінансуванню), так і відсутні організаційно-правові моделі реалізації останніми функцій такої організації і взаємодії.

Втім, як нам здається, саме в цьому серед інших криється одна з основних причин не досить вдалої протидії сепаратизму і тероризму в рамках антитерористичної операції, яка надто затягнулася на Сході нашої країни та значного і ще більш тривалого й невпинного поширення корупції в суспільстві всупереч вимог і положень відповідних державних стратегій і програм, що розроблялися до цього в Україні.

На користь цього свідчать, зокрема, і матеріали практики належного забезпечення такої координації і взаємодії, наприклад, при звільненні антитерористичними формуваннями заручників і мирних жителів м. Слов'янська й інших тимчасово окупованих населених пунктів Донецької і Луганської областей, при проведенні силовими структурами антитерористичних формувань спецоперації в м. Дебальцевому [3, с. 3], це підтверджується також прикладами вдалого знешкодження МВС спільно з СБУ, Генпрокуратурою України в Донецько-Луганському регіоні бандитських і диверсійно-терористичних груп, організованих злочинних угруповань, у тому числі ОЗГ, очолюваного сином колишнього народного депутата від Партії регіонів та губернатора Донецької області А. Близнюка, яке протягом 2014-2015 р.р. фінансувало бойовиків-терористів «ДНР» і «ЛНР», незаконно реалізуючи державі фактично державне ж вугілля, видобуте на захоплених терористами шахтах [4, с. 19], та ряд інших.

Втім, такі приклади є лише епізодичними.

Отже, для надання їм системного характеру вважаємо за необхідне розробити уніфіковані організаційно-правові моделі реалізації функцій координації і взаємодії суб'єктів забезпечення протидії тероризму (і його

фінансуванню в тому числі) та подолання корупції, які, відповідно до законодавства України, повинні містити такі складові: а) інституційні утворення держави, до яких відносяться і вищевказані суб'єкти; б) нормативно-правову основу у вигляді законодавчих, підзаконних та відомчих (включаючи спільні) нормативно-правових актів, яка б цілком дозволяла цим суб'єктам впевнено і результативно діяти у правовому полі відповідно до визначених функцій і повноважень, реалізуючи в частині, що їх стосується, функції координації і взаємодії; в) механізми (процедури) реалізації функції координації і взаємодії як на загальнодержавному, так і внутрішньовідомчих і міжвідомчих рівнях.

На наш погляд, такий підхід значно мінімізував би існуючу нині практику «негативної» координації і взаємодії зацікавлених суб'єктів, яка виникає при наділенні системи управління функціями, що спричиняють (зумовлюють) виникнення конфлікту інтересів між її суб'єктами і в кінцевому результаті призводить до зниження ефективності їх спільної діяльності.

Щодо ж подальшого удосконалення й розвитку зазначених вище моделей реалізації функцій координації і взаємодії між суб'єктами як антитерористичних так і антикорупційних інституцій, то його основними напрямами могли б, для прикладу, стати такі:

1) подальше організаційно-правове удосконалення діяльності суб'єктів запобігання і протидії корупції та тероризму (включаючи фінансування останнього), в тому числі шляхом створення нових державних інституцій, покликаних підвищити ефективність і якість такої координації і взаємодії на державному загалом та внутрішньовідомчому зокрема рівнях;

2) створення належних умов для реалізації існуючих правових механізмів забезпечення ефективної координації і взаємодії;

3) напрацювання належного організаційно-правового підґрунтя для підвищення рівня взаємодії суб'єктів запобігання і протидії тероризму та корупції з інститутами громадянського суспільства [5, с. 12];

4) удосконалення системи державного контролю та належного оцінювання рівня ефективності діяльності суб'єктів запобігання й протидії корупції та тероризму і їх фінансуванню.

На наше глибоке переконання, саме реалізація запропонованого підходу до розв'язання окреслених проблем значно сприяла б досягненню бажаних і очікуваних суспільством результатів (а зовсім не сподівання на «мирні плани», коли РФ, лицемірно зображаючи зацікавленість у дипломатичному вирішенні конфлікту, водночас надсилає сепаратистам військову й фінансову допомогу, відверто ігноруючи мляві протести з боку Заходу» [6, с. 2] чи на те, що нещодавно створене Національне антикорупційне бюро зможе «поламати» чинну корупційну систему, яка напрацьовувалась і зміцніла за двадцять три роки до масштабів надзвичайних, перевершивши навіть класичну сіцілійську» [7, с. 10].

Список використаних джерел:

1. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. - № 47 - Ст. 2051

2. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014.- № 50-51. – Ст. 2057.

3. Заява Президента з приводу ситуації в Дебальцевому// Міліція України. – 2015. - № 1-2 (211-212). – С. 3.

4. Хто фінансував бойовиків? // Моменти. – 2015. - № 4. – С. 19.

5. Щербина О. Подолаємо корупцію разом // Міліція України. – 2015. - № 1-2 (211-212). – С. 12.

6. Соколюк Л. Між миром і війною // Міліція України. – 2015. - № 1-2 (211-212). – С. 2.

7. Ящембська І. Віктор Гвоздецький: «Подолати стару корупційну систему зможемо, якщо будемо дотримуватись закону» // Міліція України. – 2015. - № 1-2 (211-212). – С. 10-12.

Антикорупційне бюро: правове регулювання та основні принципи його діяльності

Петренко Руслан Васильович, ГУ МВС України в Київській області

Існуючий механізм протидії корупційним проявам в Україні є неефективним. Одним зі шляхів покращення ситуації законодавець вважає інституційну реформу органів, що здійснюють досудове розслідування та кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Тому парламентом було схвалено створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів), основною функцією якого є виявлення та розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку.

Таким органом стало Національне антикорупційне бюро. Його створення було передбачене Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», прийнятим 14 жовтня 2014 року. На етапі законопроекту він мав назву «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Закон набрав чинності 25 січня 2015 роу.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Подібні структури існують у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії.

Національне антикорупційне бюро України - державний правоохоронний орган, основне завдання якого - попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами, а також запобігання вчиненню нових.

Законом визначено статус Національного антикорупційного бюро України (ст. 1); правову основу, основні принципи його діяльності (ст. ст. 2 – 3); гарантії незалежності (ст. 4); загальну структуру і чисельність (ст. 5); обов’язки (ст. 16), права Національного бюро та його працівників (ст. 17), порядок конкурсного відбору Директора Національного бюро, порядок його призначення та повноваження (ст. ст. 6 – 8); директорів територіальних управлінь (ст. 9), працівників Національного бюро (ст. 10), їх спеціальні звання (ст. 11), присягу (ст. 12); застосування засобів впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї (ст. 18); обмеження (ст. 13); порядок стажування (ст. 14); відповідальність (ст. 20); правовий і соціальний захист (ст. ст. 21 – 22); оплату праці (ст. 23); фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. ст. 24 – 25); контроль за діяльністю Національного бюро та його підзвітність (ст. 26); підрозділи внутрішнього контролю (ст. 27).

Для отримання заяв і повідомлень, у тому числі анонімних, про кримінальні правопорушення в Національному бюро створюється спеціальна телефонна лінія та забезпечується можливість подання таких повідомлень через офіційний веб-сайт Національного бюро в мережі Інтернет та засобами електронного зв’язку (ст.19).

Основні принципи кадрової політики НАБУ

Рівні можливості: у конкурсі може брати участь кожен громадянин України, який відповідає вимогам до кандидатів на вакантну посаду в Національному бюро.

Відкритість та прозорість: конкурс здійснюється відкрито, з обов'язковим інформуванням громадськості шляхом оприлюднення інформації про вакантні посади, основні вимоги до кандидатів на вакантні посади, процедуру, етапи та строки проведення конкурсу, принципи та умови відбору кандидатів, хід проведення конкурсу та його результати на офіційному веб-сайті Національного бюро.

Об'єктивність оцінки: багатоступеневий відбір у ході проведення конкурсу створюєумови для об'єктивної оцінки відповідності кандидатів за особистими, діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем спроможних ефективно виконувати відповідні службові обов'язки на посадах працівників Національного бюро.

Проблемні питання захисту інформації у системі електронних грошей в Україні

Проценко Андрій Тарасович, здобувач Міжрегіональної Академії управління персоналом

Виникнення та запровадження електронної форми грошей слід вважати закономірним результатом поступового розвитку електронної комерції та пов'язаних із нею нових інструментів оплати. Сучасні автори вказують на необхідність розмежування банківських платіжних систем (системи безготівкових розрахунків) та платіжних систем, у яких функціонують електронні гроші, зважаючи на те, що електронні гроші на початковому етапі свого виникнення оберталися поза банківською системою та фактично були еквівалентом емітованих готівкових коштів. Таким чином, на думку сучасних вчених, електронні гроші не можна включати до сфери безготівкових розрахунків.

Існує ряд особливостей, якими обумовлюється необхідність розробки спеціальних нормативно-правових актів, спрямованих на визначення меж поведінки учасників відносин електронної комерції: по-перше, відповідні взаємовідносини функціонують у вигляді угод, що укладаються в електронній формі; по-друге, більшість комерційних операцій здійснюються з використання Інтернет; по-третє, наявним є повний цикл економічних процесів: замовлення товарів/послуг, проведення платежів, доставка товарів/послуг з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Основою правового забезпечення захисту інформації у системі електронних грошей в Україні є загальні закони, що регулюють комплекс суспільних відносин, об'єктом яких є інформація. А саме: Закон України «Про інформацію» [2], Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [3], Закон України «Про Національну програму інформатизації» [4] тощо.

Загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України, відповідальність суб'єктів переказу, а також загальний порядок здійснення нагляду за платіжними системами визначений у Законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [5].

Для сфери електронних платежів, комплекс відносин додатково урегульовується спеціальними актами законодавства, що визначають правовий статус та порядок використання електронного цифрового підпису та електронного документа. Такими актами є: Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6] та Закон України «Про електронний цифровий підпис» [7].

Як вже зазначалося вище, Національний банк України у 2008 році розробив Положення про електронні гроші в Україні, яке було викладено в новій редакції згідно з постановою Правління «Про внесення змін до деяких

нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» [8]. Основною метою даного нормативно-правового акта є правове забезпечення діяльності, пов'язаної з випуском електронних грошей в Україні, та запровадження моніторингу за такою діяльністю. Крім того, дане Положення встановило вимоги Національного банку до суб'єктів здійснення випуску, обігу та погашення електронних грошей, а також до платіжних систем на програмній основі.

Проте зазначені нормативно-правові акти повною мірою не вирішили проблем правового забезпечення захисту інформації у системі електронних грошей в Україні. Так, сучасні вчені звертають увагу на необхідність дослідження на теоретичному та практичному рівні питань, пов'язаних з підтримкою безпеки у сфері функціонування системи електронних платежів. Незалежно від обраних способів і методів правового регулювання суспільних відносин у сфері електронної комерції, які залежать від специфіки правової системи відповідної країни та рівня розвитку економіки в кожній окремій країні, проблеми захисту від шахрайства як продавців, так і покупців сучасні експерти називають однією зі найважливіших проблем електронної комерції [9].

Досліджуючи масив документів, що урегульовують відносини електронної комерції у розрізі окресленої нами проблематики, можемо дійти наступних висновків.

У Законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [5] міститься ряд положень, які стосуються, серед іншого, також захисту інформації в системах електронних грошей. Ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» встановлені особливості випуску електронних грошей і здійснення операцій з ними. Так, згідно із п. 15.2 ст. 15 Закону, банк, що має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актом Національного банку України. Порядок здійснення операцій з електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України [5].

Окремо слід зазначити, що, згідно із п. 9.2.1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» правила платіжної системи мають установлювати, серед іншого, систему захисту інформації. Згідно із п. 14.6 цього ж Закону, електронний платіжний засіб має відповідати вимогам щодо захисту інформації, передбаченим Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та нормативно-правовими актами Національного банку України. У відповідності із п. 33.3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», платник зобов'язаний відшкодувати шкоду, заподіяну банку або іншій установі – учаснику платіжної системи, що його обслуговують, внаслідок недотримання

цим платником вимог щодо захисту інформації і проведенням незаконних операцій з компонентами платіжних систем (платіжні інструменти, обладнання, програмне забезпечення тощо). При цьому банк або інша установа – учасник платіжної системи, що обслуговує платника, звільняється від відповідальності перед платником за проведення переказу [5].

Нарешті, розділом VIII Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» закріплені основні положення щодо захисту інформації при проведенні переказу коштів. Визначено, що система захисту інформації повинна забезпечувати безперервний захист інформації щодо переказу коштів на усіх етапах її формування, обробки, передачі та зберігання. Встановлено, що порядок захисту та використання засобів захисту інформації щодо переказу визначається законами України, нормативно-правовими актами Національного банку України та правилами платіжних систем. Порядок захисту та використання засобів захисту інформації учасниками міжнародних платіжних систем визначається правилами цих систем, а за відсутності в таких правилах відповідних положень – законами України та нормативно-правовими актами Національного банку України. Захист інформації забезпечується суб'єктами переказу коштів шляхом обов'язкового впровадження та використання відповідної системи захисту, що складається з: законодавчих актів України та інших нормативно-правових актів, а також внутрішніх нормативних актів суб'єктів переказу, що регулюють порядок доступу та роботи з відповідною інформацією, а також відповідальність за порушення цих правил; заходів охорони приміщень, технічного обладнання відповідної платіжної системи та персоналу суб'єкта переказу; технологічних та програмно-апаратних засобів криптографічного захисту інформації, що обробляється в платіжній системі.

Система захисту інформації повинна забезпечувати: цілісність інформації, що передається в платіжній системі, та компонентів платіжної системи; конфіденційність інформації під час її обробки, передавання та зберігання в платіжній системі; неможливість відмови ініціатора від факту передавання та отримувачем від факту прийняття документа на переказ, документа за операціями із застосуванням засобів ідентифікації, документа на відкликання; забезпечення постійного та безперешкодного доступу до компонентів платіжної системи особам, які мають на це право або повноваження, визначені законодавством України, а також встановлені договором. Розробка заходів охорони, технологічних та програмно-апаратних засобів криптографічного захисту здійснюється платіжною організацією відповідної платіжної системи, її учасниками або іншою установою на їх замовлення [5].

Виходячи зі змісту розділу VIII Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», можливо дійти висновку про те, що до складу системи захисту інформації платіжних систем, серед інших складових входить нормативно-правова підсистема, яка містить: законодавчі акти України та інші нормативно-правові акти, нормативно-правові акти Національного банку України, а також правила платіжних систем. Відтак,

можемо дійти висновку про те, що вказані компоненти є характерними також для захисту інформації у системі електронних грошей.

Поряд із цим, слід звернути увагу на той факт, що випуск електронних грошей в Україні та моніторинг за такою діяльністю додатково врегульовується Положенням про електронні гроші в Україні, яке затверджене постановою Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» [10]. П. 6.1 чинного Положення про електронні гроші в Україні, встановлено, що особа, яка має намір створити систему електронних грошей та здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язана узгодити з Національним банком правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей. Платіжна організація платіжної системи, створеної резидентом, члени/учасники якої мають намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язана узгодити з Національним банком правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей. Якщо правила системи електронних грошей є складовою правил платіжної системи, то узгодження Національним банком правил платіжної системи є узгодженням правил системи електронних грошей. Згідно із п. 6.2 (б) Положення про електронні гроші в Україні, правила системи електронних грошей, серед іншого, мають містити положення про систему безпеки і захисту інформації в системі електронних грошей та розмежування прав доступу до інформаційних ресурсів системи електронних грошей [10].

Таким чином, у випадку, коли правила системи електронних грошей не є складовою правил платіжної системи, нормативно-правова підсистема системи захисту інформації, повинна включати у себе крім законодавчих актів України; інших нормативно-правових актів; нормативно-правових актів Національного банку України; правил платіжних систем також правила системи електронних грошей.

Підсумовуючи отримані результати, можемо дійти висновку про те, що основними елементами нормативно-правової складової захисту інформації у системі електронних грошей в Україні є: законодавчі акти України; інші нормативно-правові акти; нормативно-правові акти Національного банку України; правила платіжної системи; правила системи електронних грошей.

Дослідження масиву документів, якими урегульовані відносини електронної комерції, у розрізі окресленої проблематики, дозволило зробити наступні висновки: правове регулювання обігу електронних грошей повною мірою не вирішує проблем правового забезпечення захисту інформації у системі електронних грошей в Україні; не знайшло належного врегулювання перелік елементів нормативно-правової складової захисту інформації у системі електронних грошей в Україні. Зазначені проблеми потребують найшвидшого вирішення, що і слугуватиме темою наших подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Трубін І. О. Особливості визначення поняття «електронні гроші». – Режим доступа: http://ndi-fp.asta.edu.ua/

2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII / ВВР. – 1992. - № 48. – Ст. 650.

3. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 31, ст.286

4. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 27-28, ст.181

5. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2346-III // ВВР. – 2001. - № 29. – Ст. 137.

6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV // ВВР. – 2003. - № 36. – Ст. 275.

7. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 року № 852-IV // ВВР. – 2003. - № 36. – Ст. 276.

8. Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Національного Банку України № 481 від 4 листопада 2010 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10

9. Шепета О. В. Нормативно-правова складова захисту інформації у системі електронних грошей в Україні. – Режим доступу: http://goal-int.org/normativno-pravova-skladova-zaxistu-informacii-u-sistemi-elektronnix-groshej-v-ukraini/

10. Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Національного Банку України № 481 від 4 листопада 2010 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10.

Концептуальні питання реформування міністерства внутрішніх справ України як суб'єкта державної антикорупційної політики

Плугатар Тетяна Анатоліївна, кандидат юридичних наук, с.н.с., головний науковий співробітник відділу НІРВД ДНДІ МВС України

Глибокі зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), курс нашої держави на євроінтеграцію зумовлюють необхідність у переході від «силової» моделі діяльності до «сервісного підходу», задоволенні потреб населення. Нинішнє МВС України має перетворитися у відомство, головними напрямами діяльності якого має бути забезпечення охорони та захисту прав і свобод громадян, надання громадянам правової та соціальної допомоги, якісних послуг у сфері правоохоронної діяльності, підвищення рівня профілактики правопорушень.

Основною передумовою реформування МВС України має бути вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ (далі – ОВС). Тобто реформування має здійснюватися на підставі відповідних нормативно-правових актів, що визначатимуть правові та організаційні засади діяльності ОВС, завдання та функції цієї правоохоронної структури, її місце і роль у системі виконавчої влади, принципи діяльності, компетенцію, повноваження, загальну структуру, фінансування і матеріально-технічне забезпечення, а також систему контролю та юридичну відповідальність працівників.

Нинішній процес реформування супроводжується значною законодавчою активністю. Наразі у Верховній Раді України зареєстровані такі законопроекти: "Про Національну поліцію" (реєстр. №1692 від 12 січня 2015 р.); "Про поліцію і поліцейську діяльність" (реєстр. №1692-1 від 27 січня 2015 р.), "Про Державне бюро розслідувань" (№2114 від 12 лютого 2015 р.); "Про органи внутрішніх справ" (№2561 від 6 квітня 2015 р.); "Про сервісні послуги та сервісні центри Міністерства внутрішніх справ України" (реєстр. №2567 від 6 квітня 2015 р.). Аналіз законодавчих ініціатив підтверджує появу цікавих інновацій, вартих уваги пропозицій. Водночас їм притаманні системні проблеми, що містять загрозу чергового фальстарту.

Очевидна поспішність, зайва конкуренція, намагання перехопити ініціативу спричиняють негативний вплив на якість законопроектів. Багато їх положень є поверховими, недовершеними, запозиченими з минулого разом з притаманними недоліками, інші ж занадто деталізовані, переобтяжені подробицями, які заважають їх розумінню і сприйняттю та не повинні бути предметом закону [1, с. 6].

Перші реформаторські кроки на рівні держави та МВС України, активна участь громадськості, міжнародних експертів, уроки пілотних проектів – як позитивні, так і негативні – створюють необхідні передумови системної реформи ОВС. Наразі важко прогнозувати її перспективу – чи

стане вона лише черговою невдалою спробою, чи має шанс принести результати, на які сподівається суспільство, влада і правоохоронці. Однак у процесі планування та реалізації реформ слід дотримуватися балансу між необхідністю комплексних змін і спроможністю їх одночасного впровадження. Масштаби та темпи реформаторських амбіцій повинні оцінюватися на предмет їх реалістичності з урахуванням сьогоднішнього стану та прогнозів розвитку безпекової ситуації, можливостей національної економіки.

Необхідно сказати, що повноваження підрозділів ОВС як суб'єктів запобігання і протидії корупції досить докладно висвітленні у наукових працях вітчизняних науковців. Наприклад, С. Алфьоров, до суб'єктів, які протидіють корупції в ОВС відносить: суб'єкт, який здійснює координацію, спрямовує, визначає та контролює діяльність із протидії корупції в ОВС, МВС України; суб'єкти, які наділені правом виявляти, фіксувати та розслідувати корупційні правопорушення в ОВС: органи прокуратури, СБУ, підрозділи Служби внутрішньої безпеки ГУБОЗ України (нині – Департамент внутрішньої безпеки МВС України); суб'єкти, які в процесі виконання своїх функцій в ОВС своєю діяльністю сприяють протидії корупції: керівники всіх рівнів; підрозділи кадрового забезпечення; колегії МВС; інспекції з особового складу і створені на їх основі постійно діючі мобільні групи для проведення перевірок стану дисципліни та законності серед особового складу ОВС; куратори підрозділів і служб; суб'єкти, які сприяють протидії корупції в межах інших покладених на них функцій та завдань [2, с. 12].

Як зазначається у п. 1й ст. 4 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, відповідно до покладених на нього завдань, МВС України у межах повноважень, передбачених законом, бере участь у боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, корупцією та запобіганні легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також відповідно до п. 1 ст. 5, МВС з метою організації своєї діяльності забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті МВС, органах внутрішніх справ, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління [3].

З огляду на викладене можна виділити три основні напрями функціонування МВС України та його територіальних підрозділів як суб'єктів державної антикорупційної політики: 1) участь у формуванні у межах своє компетенції державної антикорупційної політики; 2) реалізація антикорупційних заходів під час виконання завдань, покладених на МВС України, у тому числі й в середині системи ОВС; 3) участь у реалізації антикорупційних заходів, забезпечення виконання яких покладено на інші органи державної влади через механізми координації і взаємодії.

Аналіз діяльності МВС України дозволяє виокремити такі форми реалізації державної антикорупційної політики цим міністерством: 1) нормотворча (участь у розроблені антикорупційних нормативно-правових актів); 2) правореалізаційна (ініціативна діяльність МВС України щодо

організації виконання підпорядкованими підрозділами антикорупційного законодавства, організація здійснення ОВС заходів із виявлення, розкриття та припинення корупційних злочинів; здійснення оперативно-розшукової діяльності; забезпечення в передбачених законодавством випадках виконання постанов прокурорів, суддів, слідчих, органів дізнання; забезпечення в системі МВС України внутрішньої безпеки; організація і координація роботи з упровадження в практику досягнень науки і передового досвіду у сфері протидії корупції; інформування про діяльність МВС щодо здійснення державної антикорупційної політики тощо); 3) спільна з іншими суб'єктами запобігання і протидії корупції діяльність у межах координації та взаємодії.

Для забезпечення чіткої спрямованості всіх передбачених антикорупційним законодавством України заходів потрібно закріпити як мету діяльності МВС України із запобігання і протидії корупції істотне зменшення обсягів і сфер розширення корупції, рівня суспільної небезпечності різних форм проявів корупції, впливу корупційних правопорушень на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Зважаючи на можливості та потреби правоохоронної практики, а також на розбіжності між вимогами антикорупційного законодавства України, що визначає спеціально уповноважених суб'єктів, які здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень, і п. «а» ч. 1 ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення, за яким ОВС наділені правом складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені відповідними статтями Кодексу, потрібно ОВС віднести до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Крім того, необхідно класифікувати суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання й протидії корупції, за ознакою їх функціонального призначення: суб'єкти прямої компетенції, суб'єкти опосередкованої компетенції, суб'єкти координації; уточнити та систематизувати їх перелік. Також потрібно удосконалити перелік суб'єктів, які в разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, їх структурних підрозділів зобов'язані в межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції. Зокрема, необхідно визначити критерій, на підставі якого можна або не можна віднести до цих суб'єктів і фізичних осіб – підприємців та осіб, що мають доступ до фінансових документів.

Поряд з цим, для всебічного забезпечення вимог чинного законодавства щодо запобігання і протидії корупції на всіх рівнях необхідно передбачити в антикорупційному законодавстві України проведення обов'язкової антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів МВС України, а також інших центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Подолання корупції органами і підрозділами МВС України, його

активність як центрального органу виконавчої влади, впливає на рівень авторитету та позитивний імідж ОВС. Антикорупційні заходи, що реалізуються МВС України, повинні мати комплексний характер, кореспондуватися з відповідними програмами галузевих служб МВС України та відображатися у заходах із покращення іміджу міліції у рішеннях місцевих органів влади.

Отже, створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі нової скоординованої політики щодо протидії корупції можливе шляхом імплементації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014-2017 роки, затвердженої Законом України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII, а також належного впровадження нового базового антикорупційного законодавства, зокрема Законів України "Про запобігання корупції" та "Про Національне антикорупційне бюро України".

Варто сказати, що у першій редакції Закон України «Про запобігання корупції» не містив визначення спеціально уповноважених суб'єктів запобігання і протидії корупції. Однак Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» внесено низку змін до Закону України «Про запобігання корупції» та визначено, що спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, органи внутрішніх справ України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Що стосується Антикорупційної стратегії, то вона визначає пріоритети державної антикорупційної політики до 2018 року, реалізація яких створить основу для подальших реформ у цій сфері, зокрема дасть змогу усунути одну з основних причин незадовільного стану справ у сфері антикорупційної політики в Україні, якою є фрагментарність і недосконалість законодавчої та інституційної антикорупційної інфраструктури.

Також ця стратегія спрямована на: створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі аналізу достовірних даних про корупцію, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з корупцією незалежним спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики у партнерстві із громадянським суспільством, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції; створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів та кращого світового досвіду; запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади; створення системи інструментів, які би дозволяли ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або одержане як її наслідок, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів тощо.

Список використаних джерел:

1. Концептуальні підходи до реформування ОВС як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України / Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу “Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ” 16.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.razumkov.org.ua/upload/przh_Melnyk_militsiya_2015_8_5.pdf.

2. Алфьоров С. М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ : дис... д-ра юрид. наук, спец. : 12.00.07 / С. М. Алфьоров. – Х. : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2011. – 444 с.

3. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 401 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 72. – Стор. 24. – Ст. 2026.

Забезпечення доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою негласними заходами: проблемні питання

Погорецький Микола Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Заслужений діяч науки і техніки України

Корупція продовжує залишається поширеною і є одним з головних чинників формування суспільної думки про декларативність проголошення України соціальною, правовою державою, про відсутність належних реформ суспільного життя, які були задекларовані політичною владою, що підриває авторитет влади та української держави як у свідомості громадян України, так і у свідомості світового співтовариства.

Одержання неправомірної вигоди службовою особою є одним з найбільш розповсюджених проявів корупції, яка сьогодні пронизує усі сфери життєдіяльності українського суспільства і становить безпосередню загрозу національній безпеці, зумовлює низьку інвестиційну привабливість країни, гальмує розвиток економіки. Цей вид злочину відноситься до одних із самих латентних, здійснюється з надзвичайною законспірованістю, тому його виявлення та розкриття можливе лише із застосуванням негласних заходів, які знаходяться на озброєнні оперативних та слідчих підрозділів, і які можуть забезпечити доказування вчинення цього злочину на досудовому розслідуванні та у суді. Водночас дослідження матеріалів практики виявили низку проблемних питань в забезпеченні доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою негласними заходами, які потребують свого вирішення.

За чинним законодавством негласні заходи використовуються як в ході оперативно-розшукової діяльності (далі ОРД), так і в ході досудового розслідування - шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) (гл. 21 КПК України) як правило відповідними оперативними підрозділами.

Забезпечення оперативними підрозділами доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою полягає у створенні цими підрозділами належних умов для встановлення та використання слідчим, прокурором та судом фактичних даних щодо події кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України, винуватості обвинуваченого у його вчиненні, форми вини, мети, мотиву, обставин які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують або пом’якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність, обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання.

Відповідно до чинного КПК та Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" документування оперативними підрозділами одержання неправомірної вигоди службовою особою може бути здійснено як в ході ОРД, так і при виконанні оперативними підрозділами доручень слідчого, прокурора на

проведення слідчих (розшукових) дій і, зокрема, НСРД в ході досудового розслідування.

Водночас аналіз матеріалів практики свідчить про те, що окремі співробітники оперативних підрозділів не чітко знають загальний предмет доказування у кримінальному провадженні, визначений ст. 91 КПК України, та його особливості, обумовлені ст. 368 КК України, а також не володіють відповідними методиками оперативно-розшукового документування цього злочину, не забезпечені належними технічними засобами документування, не мають відповідних оперативних позицій на об'єктах та лініях оперативно-розшукового забезпечення та відповідних оперативних і процесуальних навиків.

Суттєвим недоліком сучасного законодавства у сфері кримінальної юстиції є те, що оперативні підрозділи як в ході ОРД, так і в ході досудового слідства не мають можливості у повній мірі документувати усі ознаки одержання неправомірної вигоди службовою особою, оскільки чинне законодавство про ОРД та чинний КПК України містить суттєві протиріччя.

Так, відповідно до ст. 6 Закону України про ОРД підставами для проведення ОРД є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються (п. 1), а також осіб, які готують вчинення злочину (п. 2).

У кожному випадку наявності підстав для проведення ОРД заводиться оперативно-розшукова справа (ч. 1 ст. 9 Закону України про ОРД), ведення якої відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 9-1 Закону України про ОРД здійснюється щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, - до встановлення та фіксації фактичних даних про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 10 Закону України про ОРД матеріали ОРД використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування.

Отже, зі змісту п. 4 ч. 1 ст. 9-1 Закону України про ОРД не зрозуміло що являють собою "фактичні дані про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України" і як матеріали про них відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 10 Закону України про ОРД можуть бути використані як приводи та підстави для початку досудового розслідування, адже відповідно ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов’язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Чинний КПК України, вказуючи на приводи та підстави для початку досудового провадження, не містить ніяких вказівок щодо матеріалів ОРД. Тому на практиці використання матеріалів ОРД для початку досудового

розслідування щодо одержання неправомірної вигоди службовою особою є проблемним питанням.

На наш погляд, матеріали ОРД для початку досудового розслідування можуть бути реалізовані лише через такий привід як самостійне виявлення уповноваженою особою (слідчим або прокурором) з будь-яких джерел (у тому числі й матеріалів ОРД) обставин, що можуть свідчити про вчинене кримінальне правопорушення (ч. 1 ст. 214 КПК України).

Матеріали ОРД можуть бути підставою для початку досудового розслідування лише в разі наявності у них відомостей про обставини, що можуть свідчити про вчинене кримінальне правопорушення (ч. 1 ст. 214 КПК України). Такі матеріали ОРД повинні бути легалізовані чи/та розсекречені оперативним підрозділом й передані у встановленому порядку слідчому чи прокурору.

Слід зазначити, що чинне законодавство, на відміну від попереднього, не передбачає інституту оперативно-розшукового супроводження досудового розслідування у зв'язку з введенням інституту НСРД, що значно послаблює взаємодію слідчих і оперативних підрозділів і негативно впливає на результати розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про одержання неправомірної вигоди службовою особою.

В ході досудового розслідування оперативні підрозділи позбавлені ініціативи документування цього злочину процесуальними засобами. Відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України співробітники оперативних підрозділів під час виконання доручень слідчого та прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій користуються повноваженнями слідчого, проте не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Водночас слідчі та прокурори не мають достатніх навиків та знань для використання негласних заходів документування одержання неправомірної вигоди службовою особою. Отже організація діяльності оперативних підрозділів, слідчих та прокурорів, що передбачена чинним законодавством, негативно позначається на розкритті та розслідуванні неправомірної вигоди службовою особою.

На нашу думку для вирішення цього питання доцільно поєднати ОРД і досудове розслідування в одне провадження яке буде здійснюватися як гласно, так і негласно одним органом, як це має місце в більшості країн ЄС та США. Частково це питання уже вирішено щодо НАБ України в частині наділення підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю НАБ процесуальними та оперативно-розшуковими повноваженнями. Однак в діяльність НАБ України у чинному законодавстві, на наш погляд, закладена низка недоліків правового й організаційного характеру, що негативно впливатиме на його функціонування. Проте питання функціонування НАБ України є предметом окремого наукового дослідження.

Особливості адміністративно-правового регулювання інструментів фіскальної політики у сучасних умовах

Ракул О. В., кандидат юридичних наук, здобувач кафедри адміністративного права та процессу (Національна академія внутрішніх справ)

Фіскальна політика держави, яка визначається його діями у галузі отримання доходів, обсягів та напрямів державних видатків має бути спрямована на стабілізацію, економічне зростання або обмеження ділової активності. Політика стабілізації передбачає використання фіскальних та грошово-кредитних засобів для максимального наближення ВВП до його потенційного рівня забезпечення повної зайнятості та стабільного рівня цін. Водночас розроблення та впровадження будь-яких заходів, спрямованих на регулювання процесів у суспільних відносинах неможливо без адміністративно-правового забезпечення та без врахування особливостей тих інструментів, які задіяні у певній сфері. Не є виключенням і фіскальна політика держави, яка у своєму арсеналі має певний набір інструментів, доцільне використання яких призведе до, так би мовити, «запускання» механізму перетворення кризової економіки на економіку «успіху».

Інструментарій фіскальної політики містить наступні складові: маніпуляція різноманітними видами податків та ставок податків, трансферні платежі, інші види державних видатків. Найважливіший комплексний інструмент та показник ефективності фіскальної політики – державний бюджет, як єдиний механізм поєднання податків та видатків.

Вплив окремих інструментів фіскальної політики на економіку держави відрізняється один від одного. Зокрема, державні закупівлі утворюють один з компонентів сукупних видатків, а отже і попиту. Державні закупівлі збільшують рівень сукупних видатків. Ще один різновид державних видатків – трансферні платежі. Вони не входять до складу ВВП, проте вони складають особистий дохід. Трансферні платежі опосередковано впливають на споживчий попит, збільшуючи дохід домашніх господарств.

Інструментом негативного впливу на сукупні видатки є податки. Будь-які податки – зменшення розміру наявного доходу. Зменшення наявного доходу призводить до скорочення не лише споживчий видатків, але й заощаджень.

Отже, вплив інструментів фіскальної політики на сукупний попит неодноманітний. Державні закупівлі є компонентом сукупного попиту, а податки та трансферти опосередковано впливають на сукупний попит, змінюючи розмір споживчих видатків та інвестиційних видатків.

При цьому зростання державних закупівель збільшує сукупний попит, а їх скорочення призводить до зменшення сукупного попиту, адже державні закупівлі є частиною сукупних видатків.

Збільшення трансфертів також збільшує сукупний попит, з одного боку, оскільки при збільшенні соціальних трансферних виплат збільшується

особистий дохід домашніх господарств, а отже за незмінних інших умов зростає дохід, яким може розпоряджатися господарство, що збільшує споживчі видатки. З іншого боку, збільшення трансферних виплат (субсидій) юридичним особам збільшує можливості їх внутрішнього фінансування розширення виробництва, що призводить до зростання інвестиційних видатків. Скорочення трансфертів зменшує сукупний попит.

Зростання податків зворотньо впливає на зазначені процеси. Збільшення податків призводить до зниження споживчих видатків (оскільки скорочується, так би мовити, «вільний» дохід) та інвестиційних видатків (оскільки скорочується нерозподілений прибуток, яка є джерелом чистих інвестицій), наслідком чого є скорочення сукупного попиту.

Як доведено ще кейнсіанцями усім інструментам фіскальної політики (державні закупівлі, податки та трансферти) притаманний мультиплікаційний ефект впливу на економіку, адже регулювання економіки має здійснюватись урядом за допомогою зазначених інструментів, насамперед за допомогою зміни розміру державних закупівель, які мають найбільший мультиплікаційний ефект. Тому якщо уряд обирає політику маніпулювання державними видатками та податками, з метою зміни рівня реального ВВП, рівня зайнятості, стимулювання економічного зростання та контролю за інфляцією, йдеться про дискреційну фіскальну політику. Реалізація такого підходу можлива лише з використанням адміністративно-правового механізму.

Дія жодного інструменту фіскальної політики неможлива без його належного адміністративно-правового забезпечення. Держава, в особі відповідних органів, постійно приймає різноманітні нормативно-правові акти, які мають на меті формувати оптимальний набір та умови дії інструментів фіскальної політики. Проте результати аналізу чинного законодавства переконливо свідчать про те, що законодавчі зміни хоча й відбуваються, але вони не є системними, досить часто їх результати є протилежними до очікуваних. Тому працюючи над формуванням ефективної фіскальної політики державі необхідно враховувати особливості сучасної соціально-економічної ситуації у суспільстві та намагатися переорієнтувати політику державних надходжень та політику державних видатків на стимулювання економічного зростання. Для цього є велика кількість інструментів, використовуючи які необхідно враховувати особливості економічних процесів, які відбуваються під впливом економічних законів.

Способи вчинення злочинів у сфері нецільового використання бюджетних коштів

Рамазанова Уляна Василівна, кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції (Національна академія внутрішніх справ)

Як відомо, однією з найважливіших галузей економічної діяльності є сфера бюджетних відносин, оскільки бюджети всіх рівнів відіграють важливу роль у вирішенні економічних та соціальних завдань що стоять перед державою. На сьогодні ведуться численні дискусії щодо децентралізації державної влади, наділення місцевих органів влади більш широкими повноваженнями, а відтак і розширення фінансових можливостей місцевих громад у формуванні власних бюджетів. В таких умовах особливої уваги набуває вивчення способів вчинення злочину у сфері нецільового використання бюджетних коштів.

Отже, способи вчинення злочину у сфері нецільового використання бюджетних коштів можна класифікувати за різними критеріями.

Насамперед, ці злочини доцільно поділити на:

1) «**прості**» (цільове використання бюджетних коштів, не поєднане з учиненням інших злочинів) і;

2) «**складні**» (цільове використання бюджетних коштів, поєднане з учиненням інших злочинів, наприклад, злочинів у сфері службової діяльності).

Так, наприклад, А., працюючи на посаді генерального директора ДО «РС», будучи службовою особою, на яку покладено виконання функцій розпорядника бюджетних коштів, учинив службове підроблення, тобто склав та видав завідомо неправдиві документи та допустив нецільове використання бюджетних коштів в особливо великих розмірах. А. використав бюджетні кошти, цільовим призначенням яких була реконструкція лікувально-оздоровчого корпусу ДО «РС», усупереч цільовому призначенню – на капітальне будівництво, а саме на спорудження окремо від лікувально-оздоровчого корпусу приміщення сауни. При цьому А., з метою надання вигляду законності своїм діям, учинив службове підроблення [1]. У цьому випадку нецільове використання бюджетних коштів поєднане зі службовим підробленням. Необхідно зазначити, що зазвичай нецільове використання бюджетних коштів зазвичай поєднане із різними суміжними складами злочинів.

Крім того, **залежно від мети**, бюджетні кошти можуть бути використані на цілі, що не відповідають:

1) бюджетним призначенням, установленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);

2) напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів;

3) бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

Необхідно звернути увагу на особливості суб'єкту таких злочинів. Так, ці злочини можуть бути вчинені одноособово або у співучасті (наприклад, з головним бухгалтером). Зазначимо, що зазвичай такі злочини вчиняються у співучасті, що пов’язане із складністю їх вчинення.

Отже, злочини, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, характеризуються досить широким розмаїттям способів їх учинення. Такий широкий перелік способів учинення нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України [2]) зумовлює наявність ускладнень при їх розкритті і розслідуванні. Крім того, широкий перелік способів учинення цього злочину детермінує також інші елементи криміналістичної характеристики цього злочину, - зокрема, особу злочинця, типові сліди та предмет злочинного посягання. Саме тому, з урахуванням відомостей про способи учинення злочинів, пов'язаних з нецільовим використанням бюджетних коштів, у подальшому перспективним вбачається дослідження особи злочинця і типових слідів злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Вирок Богородчанського районного суду Івано-Франювської області. Кримінальна справа № 1-37/2011 р. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14474140.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - [9-те вид., переробл. та допов.]. - К. : Юридична думка, 2012. - 1316 с.

Особливості спілкування з особами, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами

Семенишин Микола Олександрович, кандидат юридичних наук, начальник УМВС України в Хмельницькій області

Організація і тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій тісно пов’язана із використанням можливостей осіб, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами. Особи, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами, можуть надавати допомогу і сприяти проведенню окремих оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому особливе місце відводиться самому спілкуванню між оперативними працівником і особою, яка конфіденційно співробітничає з оперативним підроділом, в процесі якого вирішуються завдання оперативного та кримінального провадження.

Спілкування – це складний багатоплановий процес установлення та розвитку контактів між людьми, який породжується потребами у спільній діяльності і включає обмін інформацією, сприймання й розуміння іншої людини, вироблення єдиної стратегії взаємодії.

Пізнання спілкування з особами, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами, має двояке значення. По-перше, відомості про характер і зміст спілкування об'єктів оперативного інтересу є джерелом цінної оперативно-розшукової інформації про кримінальні наміри та події, які відбуваються в злочинному середовищі.

Спілкування починається із зовнішнього сприймання і формування першого враження. Позитивний вплив справляють ознаки уваги й інтересу до людини, впевненість у собі, естетична привабливість; негативно впливають емоційна напруженість, багатослів'я, квапливість реагування на висловлювання співбесідника. Цей процес зовні виглядає стихійним, але він має свої закономірності та може бути достатньою мірою упорядкований і прогнозований завдяки попередньому вивченню особистості.

Які ж існують психологічні чинники спілкування з особами, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами?

Спілкування як головна складова соціальної комунікації, являє собою людські контакти й зв'язки, що зумовлені потребами осіб в спільній діяльності або в обміні інформацією. Передача інформації та взаєморозуміння визначає головний зміст спілкування.

Як свідчить аналіз теорії та практики, ОРД притаманні такі різновиди спілкування:

а) *за ступенем зближення сторін:*

безпосереднє ("віч-на-віч"), яке відбувається, наприклад, при особистому витребуванні та вивченні оперативним співробітником документів, проведенні розвідувального опитування, оперативної установки, конфіденційної зустрічі з негласним працівником тощо, а також

опосередковане, коли воно здійснюється через проміжну ланку, наприклад, за допомогою іншого оперативного підрозділу в порядку виконання відповідного запиту;

б) *за тривалістю*:

короткочасне, наприклад, опитування осіб на місці події злочину, коли пізнання особистості досягається неглибоке, і тривале, що передбачає поглиблене пізнання один одного та взаєморозуміння;

в*) за ступенем завершеності*:

закінчене (досягається вичерпаність теми, наприклад, при опитуванні мешканців будинків, розташованих по сусідству з місцем учинення злочину) і незакінчене, коли розгляд теми або здійснювана діяльність не доведені до результату, наприклад, при тривалому спілкуванні оперативного працівника з особою, що підозрюється у скоєнні злочину або залучається до негласного співробітництва;

г) *за сторонами*:

міжособистісне, якщо кожна особа спілкується з іншою особою без участі третьої сторони;

внутрішньо групове, коли з одного боку виступає особа з її індивідуальними потребами, інтересами, а, з іншого – група чи окремі її представники, які відстоюють групові потреби й інтереси (наприклад, особисті стосунки окремого члена злочинної групи з усією групою); міжгрупове (прикладом можуть бути переговори чи кримінальні "розборки", на яких кожна сторона виступає від імені певної групи та відстоює її інтереси).

У структурі спілкування загальноприйнятим є виокремлення трьох взаємозалежних сторін: комунікативної, інтерактивної та перцептивної.

Комунікативна сторона спілкування полягає у звичайному обміні інформацією між суб'єктами, що спілкуються.

Інтерактивна сторона являє взаємодію між індивідами, що спілкуються, тобто обмін конкретними знаннями та діями.

Перцептивна сторона спілкування означає сприйняття партнерами по спілкуванню один одного та встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Алгоритм виявлення та фіксація злочинів у бюджетній сфері оперативними підрозділами з протидії злочинності у сфері економіки МВС України

Сизоненко Антон Степанович, кандидат юридичних наук, доцент, начальник ННІПФЕКП (Національна академія внутрішніх справ);
Сливенко Вадим Роландович, кандидат юридичних наук (Міністерство внутрішніх справ України)

Оперативний працівник доповідає рапортом своєму керівнику про доцільність документування протиправних дій фігурантів шляхом проведення ОРЗ.

При позитивному рішенні керівника підрозділу, на підставі *п.1 ст.6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» , керуючись ст. 9 цього закону* виноситься постанова про заведення оперативно-розшукової справи.

Після заведення ОРС (затвердження керівником органу постанови про заведення), відповідно до п. 3.1 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затвердженої наказом МВС України № 700 від 14.08.2012, начальник оперативного підрозділу звертається до начальника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

Згідно з п. 3.3 цієї Інструкції спільно розробляється план заходів з реалізації ОРС, який затверджується начальниками оперативного та слідчого підрозділів.

Відповідно до *п. 1, ч. 1, ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»* основною метою оперативно-розшукових заходів є попередження, своєчасне виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснення профілактики правопорушень.

Частиною 2 ст.7 Закону *України «Про оперативно-розшукову діяльність»* передбачено обов'язок оперативного підрозділу, у разі виявлення ознак злочину, невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп до органу досудового розслідування, та згідно з п. 3.4 *Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень* матеріали ОРС виносяться на розгляд оперативної наради для розроблення спільних заходів з їх реалізації.

Для досягнення мети оперативно-розшукових заходів доцільно реалізувати матеріали ОРС (почати досудове розслідування) на стадії

здійснення процедури закупівлі, підписання актів виконаних робіт, приймання ТМЦ, до моменту проведення бюджетного розрахунку з метою надання можливості органу досудового розслідування упередити завдання шкоди шляхом застосування заходу забезпечення кримінального провадження.

Відповідно до ст. 10 Закону *України «Про оперативно-розшукову діяльність»* матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються, зокрема, як приводи та підстави для початку досудового розслідування; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами; для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, та інше.

У разі прийняття позитивного рішення що матеріали є достатніми для реєстрації інформації в ЄРДР, працівник оперативного підрозділу у ґрунтовному рапорті на ім'я керівника органу викладає суть вчиненого кримінального правопорушення та відомості про осіб, причетних до нього.

Згідно резолюції керівника органу рапорт надсилається до органу досудового розслідування, кримінальне провадження за яким (як правило) здійснює слідчий, закріплений за ОРС на етапі її заведення.

Закриття ОРС, за результатами якої було розпочато кримінальне провадження, здійснюється відповідно до п. 3 статті 9^2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Порядок реалізації запланованих заходів в рамках ОРС:

1. Встановити посадових осіб розпорядника та генерального підрядника, які планують освоєння чи освоюють бюджетні кошти.

1.1. На підставі п. 14 ч.1 ст.8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у розпорядника та генерального підрядника, з використанням джерел оперативної інформації, отримати інформацію або копії: 1.1.1 договору на закупівлю товарів (додаткової угоди) для з'ясування усіх причетних до його підписання осіб, вивчення умов договору та його відповідності умовам конкурсних торгів; 1.1.2 акту приймання-передачі товарно-матеріальних цінностей, накладні, довіреності для співставлення предмету закупівлі з фактично поставленим майном, встановлення відповідальних осіб; 1.1.3. документів про проведення розрахунків *(платіжні доручення)* для вивчення відповідності вартості предмету закупівлі за договором фактично сплаченим коштам та наявності дозвільної резолюції службової особи.

1.2. Ураховуючи, що повний пакет документів за кожною процедурою держзакупівель, зберігається також і в обласному управлінні Держказначейства, в залежності від обставин, оперативним шляхом або на підставі п. 4 ч.1 ст.8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» отримуємо ці документи.

1.3. За отриманими документами необхідно встановити посадових осіб субпідрядника виконання робіт, у якого на підставі, передбаченій в п.1.1 отримати перелік документів, передбачених у п.1.1.1-1.1.3.

При вивченні отриманих копій документів необхідно порівняти вартість, за якою було придбано предмет закупівлі у виробника чи дилера та

вартість, за якою реалізовано розпоряднику. Встановити різницю між обсягом отриманих бюджетних коштів та фактично сплачених виробнику, дилеру.

У виробника, дилера, на підставі п. 4 ч.1 ст.8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність», встановити дійсність укладання та виконання угоди купівлі-продажу, отримати інформацію про вартість предмету закупівлі та про розрахунок за придбаний товар.

1.4.В підрозділах Міністерства доходів і зборів України отримати розшифровки податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів *(додаток № 5 до податкової декларації з податку на додану вартість (наказ Мінфін № 1492 від 25.11.11))*, в яких зазначено задекларовані господарські взаємовідносини у розрізі контрагентів.

1.5. З використанням оперативних можливостей, можливостей ОС, особистого пошуку встановлюється місцезнаходження посадової особи, причетної до реєстрації та/або ведення господарської діяльності;

здійснюється аналіз та доводиться формальне виконання функцій цією посадовою особою через: зміст господарських операцій; кількість працюючих на підприємстві осіб; відповідність профілю підприємства реалізованому товару; наявність можливостей та потужностей для виготовлення товару; обставин укладання правочинів; місць прийому-передачі товарів (робіт, послуг), транспортування, зберігання тощо;

1.6. На підставі отриманих документів про працюючих на підприємстві, установлюються: засновники; директор; бухгалтер; інженер або технолог; працівники транспортної служби (водії тощо); матеріально-відповідальні особи (кладовщик).

Зазначені особи опитуються на предмет здійснення господарської діяльності підприємством та їх особистої діяльності на ньому.

1.7. Перед надсиланням запитів на отримання копій документів у посадових осіб підприємств, задіяних у схемі розкрадання бюджетних коштів, а також перед опитуванням працівників підприємства, оперативним працівником готуються подання та у взаємодії з підрозділами ОТЗ та ОС здійснюються заходи, передбачені п.п. 7,9,11,12 ч.1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», спрямовані на негласне виявлення та фіксування слідів тяжкого та особливо тяжкого злочину, контроль за посадовими особами головного розпорядника, розпорядника та генерального підрядника бюджетних коштів.

1.8. Для отримання найбільш значимої для справи інформації одночасно зі здійсненням оперативно-технічних заходів, відповідно до п. 1 ч.1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» опитуються службові особи, причетні до операцій з бюджетними коштами.

2. Зібрані в процесі провадження ОРС докази злочинної діяльності фігурантів, відповідно до п.1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування.

Питання конспірації в діяльності оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України

Сухачов Олексій Олександрович, кандидат юридичних наук, заступник начальника Головного управління контррозвідувального захисту економіки держави СБ України

Корупція та її наслідки є головними чинниками формування суспільної думки про декларативність проголошення України соціальною, правовою державою та викликає ланцюгову реакцію правового нігілізму серед різних верств населення, який тягне за собою вкрай шкідливі наслідки. З цих причин дослідження питань боротьби з корупцією, мають стати одним із стратегічних напрямів наукового забезпечення стабілізації політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні.

Суттєвим кроком у протидії корупції слало прийняття законів «Про національне антикорупційне бюро України» та про «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України (НАБ) та Національного агентства з питань запобігання корупції». Законодавчі новації дозволяють підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України не лише попереджати та виявляти, а й розслідувати відповідні злочини, а також одночасно здійснювати оперативне супроводження даного процесу.

Ефективне попередження, виявлення та розслідування корупційних злочинів не можливі без забезпечення уповноваженими оперативними підрозділами збереження у таємниці відомостей про факти, час, місця, об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Тому однією із засад діяльності новостворених підрозділів має бути конспірація. На законодавчому рівні її закріплено як принцип контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Служби безпеки України, а також як форму діяльності Державної прикордонної служби України. Цим терміном послуговуються й в інших законодавчих актах, які встановлюють засади діяльності правоохоронних і розвідувальних органів держави. Нині у законах «Про оперативно-розшукову діяльність» країн пострадянського простору (Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Узбекистан) конспірацію визначають як принцип цієї діяльності). Поняття конспірації, як й інші, пов'язані з нею (оперативне прикриття, зашифрування, легендування та ін.), вживають у Законах України та підзаконних нормативно-правових актах без пояснень. Невизначеність термінології призводить до виникнення серйозних проблем у правовому регулюванні та організації забезпечення конспірації. Наслідками несвоєчасного вирішення цих проблем є не лише значне зниження ефективності роботи з попередження, виявлення та розслідування злочинів, а й загроза життю та здоров'ю працівників уповноважених оперативних

підрозділів, а також осіб, які з ними співробітничають на конфіденційній основі. Тому питанням конспірації в роботі оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України потрібно приділити особливу увагу

Сьогодні ці підрозділи знаходяться у стадії формування. Відсутні нормативно-правові акти, що регламентують їх діяльність. Створення власної агентурної мережі у середовищі осіб, що можуть виступати суб'єктами злочинів, підслідність яких віднесено до компетенції Національного антикорупційного бюро України є одною з головних умов виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень відповідної категорії, проте її формування є досить проблематичним та довготривалим, потребує особливих заходів конспірації. Немає належних правових, методичних та науково-практичних для забезпечення конспірації діяльності спеціалізованих оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України, компетенцію яких становить проведення конкретних негласних слідчих (розшукових дій) дій та оперативно-розшукових заходів.

Аби не повторювати тих помилок, які мали місце в організації діяльності підрозділів кримінальної міліції МВС України, гласних та негласних оперативних підрозділів СБ України та інших суб'єктів ОРД доцільно ґрунтувати роботу з забезпечення конспірації оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України на узагальненні матеріалів практики та результатах відповідних досліджень.

Засновувати таку концепцію необхідно на теоретичному розумінні поняття та змісту конспірації в оперативно-розшуковій діяльності. Термін «конспірація» сьогодні широко вживається у Законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах країн пострадянського простору, що регламентують діяльність органів, компетенцію яких становить боротьба зі злочинністю та захист державної безпеки. Цим терміном постійно послуговуються теоретики оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. Він міцно укорінився у професійному спілкуванні працівників оперативних підрозділів. Проте до сьогодні його зміст не унормовано юридично, а у поглядах науковців на сутність конспірації є суттєві розбіжності. При цьому спостерігається невпевненість дослідників у власних висновках: вони, здебільшого (особливо представники російської юридичної науки), зауважують, що пропоновані ними положення не повним обсягом доведені та є запрошенням до дискусії (В. В. Гордієнко, К. М. Лобзов, С. А. Меринова, Н. В. Павліченко, А. С. Самоделкин, О. М. Хлобустов [1–5]). Вчені наголошують на суттєвому значенні для правоохоронної роботи чіткого розуміння та унормування конспірації, негативних наслідках для практики невизначеності у теоретичних і правових питаннях конспірації. Водночас вони не зазначають в чому саме полягає це значення, не вказують які саме негативні наслідки мають місце у практичній діяльності, а відповідно і не пропонують шляхів вирішення прикладних проблем.

Комплексний теоретичний аналіз поглядів вітчизняних науковців на сутність конспірації дозволяє дійти висновку, що в оперативно-розшуковій діяльності відповідний принцип доцільно окреслювати не як принцип конспірації, а як принцип конспіративності. Адже у правовій науці загально визнаним є «принцип законності», а не «принцип закону». Саму ж конспірацію потрібно відносити до категорії діяльності (такої, що забезпечує виконання завдань та досягнення мети ОРД).

Віднесення конспірації до категорії діяльності вимагає визначення її змісту з позицій усталених у філософії та юридичній науці щодо даної категорії. Аналіз доктринальних наукових праць, у яких розглянуто зміст діяльності загалом і юридичної діяльності зокрема, а також її окремих видів, свідчить про суттєві відмінності в поглядах щодо цього питання. Сукупність усіх елементів структури діяльності, виокремлених різними вченими, становлять: мета, завдання, цілі, засіб (засоби), методи, способи, результат (очікуваний результат), процес діяльності, форма процесу діяльності, об'єкт, суб'єкт (суб'єкти), учасники, юридичні дії й операції, засоби і способи здійснення дій та операцій, результати дій, принципи, функції, напрями, стадії, етапи. Ураховуючи загальнонаукові засади діяльності та критично оцінюючи погляди щодо визначення її структурних елементів, М. А. Погорецький справедливо вирізняє такі внутрішні структурні елементи змісту ОРД і кримінального процесу, як: мета, завдання, дії та суб'єкти, що утворюють їх як цілісні діяльні системи, а також зовнішні їх елементи, якими є стадії, етапи, організаційно-правові форми. На його думку, принципи, методи та функції не є структурними елементами змісту ОРД і кримінального процесу як діяльних систем, але відіграють важливу роль в їх функціонуванні й характеризують внутрішні та зовнішні сутнісні ознаки цих видів діяльності [6, с. 153].

Оскільки конспірація є невід'ємою складовою ОРД, то її внутрішніми структурними елементами також є мета, завдання, дії та суб'єкти. Все те саме можна сказати про діяльність оперативних підрозділів в цілому. Мета конспірації в діяльності оперативних підрозділів – збереження у таємниці відомостей про факти, час, місця, об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, належність їх суб'єктів та використовуваних ними засобів (приміщень, транспорту, обладнання тощо) до правоохоронних органів. Завдання – створення у об'єктів ОРЗ та НСРД, їх зв'язків та інших осіб хибних переконань про відсутність задуму та реалізації дій з пошуку та фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства. Дії – охорона таємниці, дезінформування супротивника об'єктів ОРЗ та НСРД, їх зв'язків та інших осіб. Суб'єктами конспірації є оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового

законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України.

Список використаних джерел:

1. Лобзов К. М. Конспирация и конспиративность в оперативно-разыскной деятельности (теоретико-методологический анализ) / К. М. Лобзов, В. В. Гордиенко // Оперативник (сыщик). – №2 (27). – 2011. С. 6 – 11.
2. Меринова С. А. К вопросу о сущности и значении конспирации в оперативно-розыскной деятельности / С. А. Меринова // Региональная преступность: состояние, проблемы и перспективы борьбы : материалы Международной научно-практической конференции 11-12 декабря 2008 г. – Курск : КФ ОрЮИ МВД России, 2009. – С. 267–272
3. Павличенко Н. В. К вопросу формирования теоретического подхода к определению понятия «конспирация» / Н. В. Павличенко // Оперативник (сыщик). – 2008.– № 1. – С.22–26.
4. Хлобустов О. М. О назначении и содержании принципов конспирации, сочетания гласных и негласных методов и средств в оперативно-розыскной деятельности / О. М. Хлобустов // Оперативник (сыщик). – 2008. –№ 3. – С. 35–40.
5. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : [моногр.] / Погорецький М. А. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.

Повноваження банку як потерпілого на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень

Скалозуб Леонід Павлович, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України

На стадії досудового розслідування банк (представник банку) має право вчинити (ініціювати) такі процесуальні дії:

1) подати заяву про вчинення кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 55, 60 КПК).

2) подати заяву про залучення до кримінального провадження представника потерпілого (ст. 58 КПК);

3) подати позовну заяву про визнання банку цивільним позивачем (ч. 2 ст. 61 КПК).

4) подати органу досудового розслідування або суду клопотання стосовно:

витребування, відповідно до ч. 5 ст. 40, ч. 2 ст. 93 КПК від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей і документів (нормативних, банківських тощо);

звернення за погодженням з прокурором до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до предметів і документів (ч. 1 ст. 160 КПК), зокрема тих, що містять охоронювану законом таємницю (ст. 162 КПК), з можливістю ознайомитися з ними, зробити їх копії та, в разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, вилучити їх, зокрема в оригіналах;

призначення, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК ревізій та комплексних перевірок фінансової діяльності суб'єктів господарювання (внутрішні документальні перевірки діяльності банків, їх філій, відділень);

проведення (доручення на проведення оперативним підрозділам) обшуків (ст. 225 КПК) за місцем проживання та здійснення підприємницької діяльності службових осіб суб'єктів господарювання;

проведення (доручення проведення оперативним підрозділам) інших слідчих (розшукових) дій, зокрема: допиту (ст. 224 КПК), пред'явлення особи чи речей для впізнання (ст. 228, 229), проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233), огляду (ст. 237), слідчого експерименту (ст. 240), освідування особи (ст. 241) та негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 258–276 КПК);

призначення судових експертиз, зокрема: комп'ютерно-технічної (щодо системних блоків комп'ютерів та інших електронних носіїв інформації); судово-почеркознавчої (щодо належності підписів у платіжних документах); технічко-криміналістичної експертизи документів (щодо ознак матеріального підроблення реквізитів платіжних документів) тощо.

5) укладення угоди про примирення;

У провадженнях з кримінальних проступків, злочинів невеликої або середньої тяжкості, а також у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення можливе укладання між потерпілим і підозрюваним або обвинуваченим угоди про примирення. Ініціатива укладення такої угоди може виходити як від потерпілого, так і від підозрюваного або обвинуваченого з моменту повідомлення про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати. Можливість укладення угоди про примирення Представник Банку погоджує в установленому порядку. У разі узгодження можливості укладання угоди про примирення Представник Банку укладає таку угоду відповідно до норм глави 35 КПК. Якщо Представник Банку, згідно з довіреністю, не має повноважень на підписання угоди про примирення, така угода передається на підпис повноважному представнику Банку. Відомості з додатками,сканкопію угоди про примирення і вироку суду, винесеного на підставі такої угоди, вносяться в базу даних банку, визначену окремим внутрішнім нормативно-інструктивним документом.

6) ознайомлення з матеріаламикримінального провадження(ст. 290 КПК).

Під час досудового розслідування потерпілим (представником потерпілого) можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений строк;

рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування;

рішення слідчого про закриття кримінального провадження;

рішення прокурора про закриття кримінального провадження;

рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим (особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою);

рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК (щодо застосування примусових заходів медичного характеру).

Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами ст. 314–316 КПК (ст. 303 КПК).

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурораможуть бути подані особою протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора

оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування не зупиняє виконання рішення чи дію слідчого, прокурора.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розглядуне пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги.

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов’язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про:

скасування рішення слідчого чи прокурора;

зобов’язання припинити дію;

зобов’язання вчинити певну дію;

відмову у задоволенні скарги.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження.

Потерпілий має право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 308 КПК).

Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній (ч. 2 ст. 309 КПК).

Важливо: З огляду на досвід ПУМБ, у банках доцільно запроваджувати Єдиний внутрішньобанківський реєстр кримінальних проваджень, розпочатих органами досудового розслідування за зверненнями банку, а також кримінальних проваджень, розпочатих не на підставі заяви Банку, але які торкаються його інтересів, і отримання з нього відомостей про результати. Сфера застосування цієї Інструкції поширюється на всіх працівників банку, яким доручено представлення інтересів банку у кримінальному провадженні. До Реєстру вносяться відомості про: ініціативне звернення до правоохоронних органів, короткий виклад обставин інциденту і попередня правова кваліфікація правопорушення, дані про реєстрацію заяви / звернення та перелік доповнень до нього, посадову особу, яка підписала звернення / заяву та відомості про працівника (працівників), якій (яким)

доручено уявлення інтересів банку в якості представника (представників) потерпілого / заявника, цивільного позивача, цивільного відповідача;відомості про реєстрацію заяви / звернення органом, уповноваженим почати досудове розслідування (номер реєстрації в ЕРДР і дата), про посадову особу, яка проводить досудове розслідування і прокурора, який здійснює нагляд за станом слідства;відомості про процесуальну діяльність представника банку на стадії досудового розсліду вання (подані ним заяви, клопотання та скарги); рішеннях органу досудового розслідування; оскарження, апеляції та рішення судового органу; заходи про відшкодування збитків; участь у слідчих діях; відомості про особу, якій оголошено про підозру та правову кваліфікацію підозри;відомості про заподіяний банку збитки і вжиті заходи з відшкодування шкоди;відомості про рішення органу досудового розслідування / прокурора по закінченню кримінального провадження та вжиті заходи представником Банку при незгоді з прийнятим рішенням; відомості про судові рішення та вжиті заходи представником Банку в разі незгоди з рішенням суду;відомості про об'єднання кримінальних проваджень. До внесених до Реєстру відомостей прикріплюються копії заяв банку, процесуальних рішень представника Банку, органу досудового розслідування, прокурора і суду.

Обставини, що виключають злочинність діяння у кримінальному праві України

Столяр Т. В., провідний спеціаліст кафедри кримінального права Національної академії прокуратури України

Загалом в науці кримінального права існує найбільш загальна категорія обставин, які виключають кримінальну відповідальність. Обставини, які виключають кримінальну відповідальність, можуть заперечувати підставу кримінальної відповідальності, ступінь суспільної небезпеки діяння, кримінально-правову форму та внутрішню структуру діяння. Тому вони представляють собою різного роду об'єктивні та суб'єктивні фактори, які впливають на характеристику діяння та виключають кримінальну відповідальність за його вчинення. Такі групи обставин мають різну соціальну та юридичну характеристику, але їх об'єднує загальна властивість, яка полягає у тому, що вони із різних сторін виключають підставу кримінальної відповідальності - злочинне діяння.

При цьому в науці кримінального права виділяють чотири групи обставин, що виключають кримінальну відповідальність, в залежності від того, за якими факторами вони виключають злочинність діяння:

обставини, які виключають суспільну небезпечність, властиву злочинному діянню (наприклад, малозначні проступки);

обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (наприклад, відсутність кримінально-правової заборони на суспільно небезпечне діяння в момент його вчинення);

обставини, що виключають ознаки складу злочину: суб'єкта, об'єкта, об'єктивної чи суб'єктивної сторони діяння (наприклад, неосудність, недосягнення особою встановленого кримінальним законом віку для притягнення до кримінальної відповідальності тощо);

обставини, які виключають злочинність (суспільна небезпечність та протиправність) діяння (наприклад, необхідна оборона, уявна оборона, затримання особи, що вчинила злочин тощо).

Отже визначено загальне місце обставин, що виключають злочинність діяння у системі кримінального права України.

Критерії оцінки благодійності громадськістю, ЗМІ та державними органами

Сербин Руслан Андрійович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник докторантури та ад'юнктури (Національна академія внутрішніх справ)

У зв'язку із зміною політичної та економічної системи в Україні почався процес активізації діяльності громадян не тільки в галузі підприємництва, але і в соціальній сфері. Перехід від командно-адміністративної системи до ринкової економіки позначився процесом загострення економічної кризи. Поряд із відродженням підприємництва посилився процес розшарування суспільства та виявились окремі групи населення, які потребують допомоги та захисту. Держава, яка в останній час намагалася вирішувати проблеми соціального захисту населення, сьогодні постала перед необхідністю залучення до вирішення цих проблем недержавних утворень [1, с. 1].

Слід відзначити, що законодавство не встановлює чітких вимог щодо звітності благодійних організацій та її оприлюднення. Інформаційні запити окремих донорів задовольняються згідно з загальним законодавством про інформацію та про звернення громадян [2].

Втім, обов'язковим визнано посилення судового захисту від завдання благодійним організаціям моральної шкоди поширенням безпідставних відомостей про їх причетність до відмивання грошей, виборчу агітацію та інші вчинки, що суперечать цілям донорів та благодійності в цілому.

Щоб урівноважити вплив негативної інформації про благодійність, необхідні PR-акції, реклама через професійні об'єднання благодійних організацій та освітні програми для журналістів, які висвітлюють практичні результати благодійності. Рекомендовано залучати до цих акцій незалежних експертів, аудиторів та маркетологів.

Для залучення ЗМІ ефективною визнано їх участь як інформаційних спонсорів, участь журналістів у семінарах, участь у благодійних заходах представників місцевих органів влади (як правило, їх супроводжують представники ЗМІ), яскраві інформаційні приводи, а також особисті зв'язки керівників благодійних організацій.

Серед основних критеріїв, які дозволяють громадськості, засобам масової інформації та політичним діячам оцінювати ефективність благодійності та, мовляв, "кредитні історії" благодійних організацій, згадано такі:

· успішне розв'язання місцевих проблем ("реальні справи" та "історії успіху");

· цільове використання коштів;

· кількість залучених ресурсів;

· прозорість і своєчасність звітів благодійних організацій [2].

Отже, для ефективної оцінки благодійності громадськістю, ЗМІ та державними органами, слід враховувати декілька обов'язкових аспектів:

– сновним критерієм для оцінки благодійної діяльності визнано своєчасну і повну звітність благодійних організацій;

– ля адекватної оцінки благодійності необхідно застосовувати ефективні засоби реклами і маркетингу, особливо у відносинах із засобами масової інформації і донорами;

– незалежна експертиза та/або аудит цільового використання залучених ресурсів та інших показників ефективності благодійності ("кредитних історій") є важливим засобом підвищення довіри громадськості до благодійності.

Список використаних джерел:

1. Чепурнов В. О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Чепурнов Вадим Олександрович. НАН України; Інститут держави і права ім. В. М.Корецького. - К., 2004.- с. 19.

2. Винников О. Головні проблеми діяльності благодійних фондів та шляхи їх подолання. Висновки за матеріалами дослідження / О. Винников //[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ucipr.kiev.ua/publications/golovni-problemi-diialnosti-blagodiinikh-fondiv-ta-shliakhi-iikh-podolannia-visnovki-za-materialami-doslidzhennia.

Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття й сутність

Сергєєва Діана Борисівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Різновидом слідчих (розшукових) дій є негласні слідчі (розшукові) дії, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню (ч. 1 ст. 246 КПК України). У науці кримінального процесуального права під негласними слідчими (розшуковими) діями розуміють заходи, що складаються з сукупності пошуково-розшукових, пізнавальних та посвідчувальних прийомів, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом з метою виявлення й закріплення фактичних даних та їх джерел для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки.

Оскільки негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, то їх сутнісні ознаки є тотожними, а саме: негласні слідчі (розшукові) дії є частиною процесуальних дій, що мають пошуково-розшуковий, пізнавальний та посвідчувальний характер; їх проведення передбачене та регламентоване нормами КПК; вони можуть проводитися лише уповноваженими суб'єктами; їх хід та результати фіксуються у відповідних процесуальних документах; вони проводяться з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні або перевірки цих доказів. Вказівка на те, що НСРД є засобами збирання доказів сторонами кримінального провадження міститься також у ст. 93 КПК України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 93, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення у числі інших заходів і НСРД, а сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів, у тому числі, шляхом ініціювання проведення НСРД (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Негласність, що означає “прихованість від інших, таємність” цього виду слідчих (розшукових) дій полягає у тому, що методи пізнання, що застосовуються в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не підлягають розголошенню. Зазначимо при цьому, що не підлягають розголошенню як види та сутність негласних методів отримання інформації про злочин, відомості про які становлять державну таємницю, так і факт використання в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій загальнонаукових методів пізнання (методи спостереження, опитування та ін. також застосовуються таємно).

У вітчизняному кримінальному судочинстві негласність дій, їх таємна спрямованість історично притаманна не процесуальній, а оперативно-розшуковій діяльності. Негласні слідчі (розшукові) дії,

передбачені главою 21 КПК України, тотожні за своєю сутністю із однойменними негласними оперативно-розшуковими заходами, передбаченими ст. 8 Закону України "Про ОРД". Вони проводяться із застосуванням тотожних методів пізнання події злочину, однаковий й режим їх проведення – негласний, таємний, інформація про факт та методи їх проведення може відноситися до інформації, що становить державну таємницю.

Проте, перелік оперативно-розшукових заходів є ширшим за відповідний перелік негласних слідчих (розшукових) дій за рахунок включення до них тих заходів, що проводяться гласно, тобто відкритими, нетаємними методами. Гласними оперативно-розшуковими заходами є, наприклад, опитування осіб, ознайомлення з документами, даними (п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про ОРД»), відвідування жилих та інших приміщень громадян за згодою їх власників або мешканців тощо. Операції із захоплення злочинців також проводяться в переважній більшості гласно, відкрито. Негласність підготовки до такої операції не відносить цей захід до негласних, оскільки мова йде про методи й форми саме проведення заходу, а не підготовки до нього. Так, негласність, прихованість підготовки до проведення, наприклад, обшуку, не відносить цю слідчу (розшукову) дію до числа негласних. За своєю сутністю гласним оперативно-розшуковим заходам, що проводяться до початку розслідування, кореспондують гласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, передбачені відповідними положеннями КПК України – допит, огляд, тимчасовий доступ до речей та документів тощо. В свою чергу, негласні слідчі (розшукові) дії виокремлені у відповідний вид слідчих (розшукових) дій саме за ознакою прихованості факту й методів їх проведення.

Окрім цього, негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи суттєво різняться за метою та завданнями, фактичними й юридичними (правовими) підставами проведення; за правовим статусом суб'єктів їх здійснення й, відповідно, за характером правовідносин, що виникають у ході їх здійснення; сферами здійснення; за процесуальним значенням отриманих результатів; за об'єктом, формами та методами відомчого контролю та прокурорського нагляду за їх здійсненням, що обумовлює їх відособленість.

Видами негласних слідчих (розшукових) дій є: а) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); б) накладення арешту на кореспонденцію (ст.ст. 261, 262 КПК України); в) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); г) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); ґ) обстеження: публічно недоступних місць; житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); д) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); е) спостереження: за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); є) моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України); ж) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); з) контроль за вчиненням злочину у формах: 1) контрольованої поставки, 2) контрольованої та оперативної закупки, 3) спеціального слідчого експерименту, 4) імітування

обстановки злочину (ст. 271 КПК України);е) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності чи злочинної організації (ст. 272 КПК України).

Огляд та виїмка кореспонденції не є самостійною негласною слідчою (розшуковою) дією, а є заключним етапом (стадією) накладення арешту на кореспонденцію, мета якого може бути досягнута лише у випадку послідовного провадження арешту, огляду, а в необхідних випадках, виїмки кореспонденції, що у своїй єдності складають етапи (стадії) негласної слідчої (розшукової) дії, процесуальний порядок якої закріплено у ст. ст. 261 та 262 КПК України. Підтвердженням цьому є позиція законодавця, відповідно до якої накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції (ч. 3 ст. 261 КПК України). Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ також з цього приводу зазначає, що огляд та виїмка кореспонденції не можуть проводитись без накладення арешту на неї слідчим суддею, інакше докази, отримані внаслідок проведення таких дій, мають визнаватись недопустимими (Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 № 223-558/0/4-13).

Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів також не є самостійною негласною слідчою (розшуковою) дією, а є завершальним етапом (стадією) тих негласних слідчих (розшукових) дій, в ході проведення яких інформація, що може мати значення для кримінального провадження, фіксується за допомогою технічних засобів – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем та інших. Отримання відповідної ухвали слідчого судді про дозвіл на дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, законодавцем не передбачено.

Використання під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів (ст. 273 КПК України), а також конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), не є негласними слідчими (розшуковими) діями, оскільки їм не властиві всі сутнісні ознаки останніх. Ці дії не мають пошуково-розшукового, пізнавального та посвідчувального характеру, вони не є засобами отримання чи перевірки доказів у кримінальному провадженні, а є заходами, що мають лише забезпечувальний характер.

Етнічна злочинність: проблеми протидії

Севрук Володимир Геннадійович, кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи (Національна академія внутрішніх справ);
Павленко Сергій Олексійович кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи (Національна академія внутрішніх справ)

Україна на нинішньому етапі свого розвитку знаходиться на шляху значних перетворень: змінюється структура економічних відносин, формуються нові суб'єкти власності і політичної діяльності, трансформуються базові цінності, влаштування життя, змінюється устрій життя, традиції. Цей динамізм обумовлює загострення в інших сферах життя українського суспільства проблем зростання етнічної злочинності. Історія показала, що етнічні відносини складають групу найскладніших проблем, які впливають на стан злочинності в країнах [1, с. 235].

Останнім часом Україна стає все більш інтернаціональною державою: щорічно тут оселяються тисячі вихідців з інших країн. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., в Україні проживає 48 240 902 осіб, 134 різних етнічних груп, які ідентифікують себе як громадяни України [2]. Деякі колишні іноземці вже обжилися і натуралізувалися, поступово створивши міцні етнічні діаспори, інші громади поки тільки формуються. І все було б добре, лише практично у кожному такому співтоваристві крім чесних трудівників є і свій «кримінальний» прошарок.

У майже всіх сильних етнічних діаспорах згодом з’являються й свої організовані злочинні угруповання. Сучасна етнічна злочинність чітко структурована – кожна національність «патронує» свій регіон, має свою сферу впливу і власний шматок «кримінального пирога». Перетинаються етнічні угруповання рідко [3].

Етнічна злочинність з’являється передовсім для того, щоб оберігати й обслуговувати бізнес-інтереси етнічного співтовариства. Вона до певної міри – продукт життєдіяльності діаспори. Адже цей бізнес у наших умовах вимагає як юридичного, так і фізичного захисту. Звісно, діаспора, як самостійний організм, починає захищатися від зовнішнього впливу. ОЗУ – це, з одного боку, спроба самозахисту закритого співтовариства від чужинців, а з іншого – воно починає саморозвиватися, і його жертвами нерідко стають співвітчизники. Найчастіше етнічна злочинність розвивається у тих регіонах, де сильна певна діаспора.

Як і звичайна, етнічна злочинність змінюється залежно від вимог часу. «Класичні угруповання колишнього часу мали структуру піраміди, на верхівці якої був організатор і лідер ОЗУ, нижче розташовувалися сотники,

потім бригадири, а основу піраміди складали звичайні бійці. Таким чином, відстеживши одного бійця, можна було поступово по ланцюжку вийти на організатора. Зараз організовані угруповання мають структуру бджолиних стільників, які найчастіше між собою не сполучаються. Зв'язки між цими стільниками формуються хаотично, поєднання можуть бути найнесподіванішими, і загального координаційного центру, на перший погляд, не існує. У цьому й криється життєздатність нинішніх ОЗУ. Сегрегація одного стільника не призводить до загибелі всього організму – простежити подальші зв'язки вкрай складно. Піраміда – це вже минулий етап у структурі організованої злочинності. Певна річ, ті, хто займається дрібним рекетом на ринках, працюють «по-старому». Але такі угруповання приречені на швидке зникнення. Більшість серйозних ОЗУ формуються за іншим принципом, і вони є для нас головною проблемою. Етнічні угруповання здебільшого належать до угруповань другого типу» [3].

Крім того, найсерйозніша проблема протидії етнічній злочинності пов'язана з абсолютною закритістю більшості національних співтовариств – до людей ззовні вони ставляться з недовірою й до себе не допускають. Людині з іншого середовища ввійти до національної ОЗУ практично неможливо. Тому займатися агентурною роботою в цьому напрямку для міліції складно. До того ж, якщо йдеться про вихідців із Південно-Східної Азії або Африки, виникають проблеми й із перекладачами.

Багато членів національних громад – ті ж в'єтнамці або іранці – перебувають на території України нелегально. Тому, навіть якщо вони й стали жертвою злочину, далеко не завжди звертаються до міліції. Тож етнічна злочинність набагато латентніша, ніж звичайна. Саме нелегальні мігранти створюють її базу – вони стають або членами ОЗУ, або їхніми жертвами. Слід відзначити, що офіційна статистика щодо етнічної злочинності практично не ведеться.

Етнічна злочинність багато в чому залежить від зовнішніх факторів, скажімо, від ситуації в сусідніх державах. Приміром, був період, коли в Росії мала складні відносини з Чечнею, і вона стала активно витісняти чеченців зі своєї території, вони хлинули до нас і почали створювати тут угруповання. Коли Грузія законодавчо посилила вимоги стосовно злодіїв у законі, то їхні злочинці робили спроби проникнення до України. Думаю, можна прогнозувати у недалекому майбутньому загострення цієї проблеми. Після переходу на більш відкриті кордони, після підписання договору з Євросоюзом про реадмісії Україна може змінити статус транзитної держави для нелегальних мігрантів на статус держави-накопичувача. Швидше за все, спостерігатиметься зростання кількості національних діаспор, а також нелегальних мігрантів. А це – база для етнічної злочинності [3].

Список використаних джерел:

1. Медведєв О. В. Етнічна злочинність в циганському середовищі / О.В. Медведєв // Право і суспільство . - 2014. - № 4. - С. 235-241.

2. Всеукраїнській перепис населення 2001 р. / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality.

3. Кримінал у стилі етно. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://prokuratura.org.ua/?p=2035.

Фінансовий контроль - забезпеченням динамічного соціально-економічного розвитку суспільства

Садченко Марина Михайлівна, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Нестабільність політичної обстановки, економічна й соціальна кризи в суспільстві, правовий нігілізм, погіршення матеріального становища населення та інші негативні процеси призвели до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин, постійному зростанню економічної злочинності, а також розмірів фінансових і матеріальних втрат держави. За таких умов визнано необхідність розвитку системи державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу відповідної протидії існуючим загрозам у фінансовій системі, зокрема, щодо зменшення обсягів та кількості бюджетно-фінансових зловживань; зростання рівня фінансової дисципліни у використанні бюджетних коштів; забезпечення надходжень до бюджету податкових платежів; посилення відповідальності учасників бюджетного процесу.

В умовах світової економічної кризи та розбалансованості вітчизняної бюджетної системи сучасний рівень криміналізації бюджетоутворюючих галузей економіки становить серйозну загрозу економічній безпеці України. Діяльність, пов'язана із забезпеченням динамічного соціально-економічного розвитку суспільства, потребує постійного вдосконалення управління цими процесами. Важливою функцією управління фінансами є фінансовий контроль, який, з одного боку, є методом фінансового механізму, а з іншого – організаційною формою управління фінансами. В умовах становлення ринкової економіки контрольна функція фінансів набуває особливої актуальності, що зумовлено певною специфікою цієї діяльності і дає змогу активно впливати на економічні процеси. Одним із елементів правової держави, основні засади побудови якої закладені в Конституції України, виступає державний контроль, складовою частиною якого є фінансовий контроль. Якісні перетворення, які відбуваються в Україні, потребують значних фінансових ресурсів, що забезпечать повне і своєчасне виконання завдань і функцій держави. Повнота та своєчасність надходження грошових коштів у державні фонди, дотримання діючого законодавства під час їх розподілу та використання залежать від організації і здійснення фінансового контролю.

Нецільове та неефективне використання бюджетних коштів призводить до того, що державні цільові програми спрямовані, в-першу чергу, на розв'язання нагальних соціальних та економічних питань, не виконуються в повному обсязі та не досягають очікуваного результату.

У бюджетній сфері вже тривалий час залишаються розповсюдженими злочини, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів.

Спостерігається тенденція до зростання розмірів збитків, які заподіюються державі цими злочинами.

Певним індикатором цього стану є постійне зростання економічної злочинності, а також розмірів фінансових і матеріальних втрат держави. Сума самих лише встановлених збитків за направленими до суду кримінальними провадженнями (кримінальними справами) склала: у 2008 році – 684,4 млн грн; у 2009 році – 927,6 млн грн; 2010 році – 1 057,3 млн грн; 2011 році – 1 717,1 млн грн; 2012 році – понад 2 млрд грн, 2013 році – понад 5 млрд грн, за 9 місяців 2014 року – понад 7 млрд грн . Протягом 2008–2014 років у середньому за рік вчинено близько 40 тис. економічних злочинів із загальною тенденцією до збільшення у 2008–2014 рр. (з 7,7 тис. до 32,2 тис.). Злочинні капітали намагаються вивезти за межі країни та, легалізувавши там, повернути до певних видів легального бізнесу. За даними Державної фіскальної служби України, за десять років з України було вивезено понад 40 млрд дол. США. Тоді як, за розрахунками Національного банку України, непродуктивний відтік капіталу у 2008–2014 рокахоцінюється у 40,4 млрд дол. США. Відтак, визнано необхідність розвитку системи державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу відповідної протидії існуючим загрозам у фінансовій системі, зокрема, щодо зменшення обсягів та кількості бюджетно-фінансових зловживань; зростання рівня фінансової дисципліни у використанні бюджетних коштів; забезпечення надходжень до бюджету податкових платежів; посилення відповідальності учасників бюджетного процесу.

Усе це свідчить про те, що перед органами внутрішніх справ постають нові завдання з визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових шляхів боротьби з фінансовими правопорушеннями, які б відповідали реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Однак, з урахуванням такої складної ситуації в країні 11.03.2015 підрозділи ГУБОЗ МВС України ліквідовано. 07.05.2015 Державну службу боротьби з економічною злочинністю МВС України – реформовано в Департамент протидії злочинності у сфері економіки МВС України. Проаналізувавши основні завдання вказаного Департаменту можна стверджувати, що до них належать: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності; своєчасне припинення злочинів у сфері економіки та запобігання їм; аналіз, прогнозування криміногенних процесів у сфері економічної діяльності та своєчасне інформування про них керівництва МВС України та інших органів виконавчої влади; виявлення та припинення фактів порушення прав інтелектуальної власності; виявлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення тощо. Як можна побачити, їх завдання зовсім не змінилися в порівнянні із завданнями, що стояли перед ДДСБЕЗ. Сподіваємося, що час покаже, доцільність і позитивний результат даного реформування.

Структура доказування в кримінальному провадженні щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

Старенький Олександр Сергійович, стажист управління процесуального контролю Головного слідчого управління МВС України

Статистичні дані правоохоронних органів свідчать про те, що на сьогодні в України спостерігається певна динаміка збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов’язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України). Так, якщо в 2013 р. було зареєстровано 4937 кримінальних правопорушень за фактом незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то в 2014 р. – 5399, а за п’ять місяців 2015 р. – 2465. При цьому, в 2013 р. повідомлено про підозру в 3666 кримінальних провадженнях, до суду з обвинувальним актом передано – 3483, а на кінець звітного періоду рішення не було прийняте в 1333 кримінальних провадженнях. В 2014 р. повідомлено про підозру в 4351 кримінальному провадженні, до суду з обвинувальним актом передано – 3784, на кінець звітного періоду рішення не було прийняте в 1381 кримінальному провадженні. За п’ять місяців 2015 р. було повідомлено про підозру в 1770 кримінальних провадженнях, до суду з обвинувальним актом передано – 1461, а на кінець звітного періоду рішення не було прийняте в 971 кримінальному провадженні.

Варто зазначити, що наведена за останні роки динаміка зареєстрованих кримінальних правопорушень за фактами незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів свідчить не про зростання зазначених кримінальних правопорушень, а лише про посилення боротьби правоохоронних органів з цим злочином, який становить велику суспільну небезпеку як для окремої особи, так і для суспільства та держави, оскільки завдає істотної шкоди здоров'ю людини, виснажує людські, природні та фінансові ресурси, призводить до смерті людей, знижує політичну, культурну, соціальну та економічну структуру держави, а також впливає на зростання злочинності.

Ефективність розкриття й розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, безумовно, залежить від належних науково-обгрунтованих розробок теорії кримінального процесуального доказування. Особливої увагу, у цьому аспекті, на нашу думку, потребує дослідження питання щодо структури доказування в кримінальному провадженні.

У теорії кримінального процесуального доказування поширеною серед науковців є думка, що кримінальне процесуальне доказування – це діяльність, пов'язана, зі збиранням, перевіркою й оцінкою доказів. Такої ж позиції притримався і наш законодавець при розробці чинного КПК України,

визначивши, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК України).

Слід звернути увагу на те, що схема доказування, яка складається лише з одних традиційних компонентів (збирання, перевірка, оцінка доказів), не має універсального характеру. З її допомогою добре ілюструється рух окремо взятого доказу, але при цьому не беруться до уваги суб'єкти доказування. У такому вигляді вона мало придатна для розмежування їхніх функцій. Процес доказування уявляється в ній як односуб'єктний, що не відповідає реальному доказуванню, в якому доказова діяльність будь-якого суб'єкта завжди адресована якомусь іншому суб'єкту чи суб'єктам. У зв'язку з чим традиційну структуру процесу доказування дослідники нерідко доповнюють іншими компонентами. Наприклад, самостійними елементами доказування іноді називають висування версій, обґрунтування висновків у справі, пошук, виявлення і закріплення (фіксацію) або процесуальне оформлення доказів, використання доказів, формування доказів, дослідження доказів (розуміючи під ним перевірку), закріплення фактичних даних.

Замість традиційної тричленної структури (збирання, перевірка й оцінка) пропонуються й інші, які складаються з таких основних елементів, як збирання, перевірка, оцінка доказів, обґрунтування висновків у справі з метою встановлення істини та вирішення завдань кримінального судочинства; збирання, формування і використання доказів; виявлення, збирання, закріплення, перевірка й оцінка доказів, застосування відповідних кримінально-процесуальних норм; збирання, перевірка, оцінка доказів та їх використання для встановлення обставин, які мають значення у справі, й обґрунтування висновків, які з них випливають; закріплення фактичних даних, їх перевірка, оцінка доказів і обґрунтування висновків у кримінальному провадженні.

Висловлені точки зору щодо структури доказування в кримінальному провадженні вказують на необхідність пошуку її уніфікації, надання їй якомога більш загального вигляду, що ілюструє рух не якогось одного, а всієї сукупності доказів, які фігурують у кримінальному провадженні.

На наше переконання, цілком обґрунтованою і такою, що заслуговує на підтримку, є позиція М.А. Погорецького, який пропонує розглядати доказування як єдиний нерозривний процес, що складається з двох етапів: 1) отримання доказів; 2) використання доказів для обґрунтування процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Термін «отримання» для визначення початкового етапу кримінального процесуального доказування, на наш погляд, здається більш прийнятним, ніж терміни «збирання» чи «формування», оскільки він точніше відображає сутність цього етапу. З етимологічної точки зору термін «отримання» означає здобування чого-небудь певними зусиллями, якимись діями; взяття, прийняття того, що надається. Слід звернути увагу на те, що в окремих нормах чинного КПК України також говориться саме про "отримання доказів" (ч. 2 ст. 5, п. 2 ч. 2 ст. 87, ч. 1, 5 ст. 223, ч. 1 ст. 296 КПК України).

Варто зазначити, що отримання окремого процесуального доказу – це не одномоментний акт, не пасивна діяльність, а активна цілеспрямована пізнавально-практична й логічна діяльність суб'єктів доказування, яка складається з окремих взаємозалежних та взаємовпливових елементів: а) пошуку, виявлення (встановлення), а при необхідності, вилучення фактичних даних та їх джерел; б) перевірки, оцінки фактичних даних і їх джерел, їх процесуального оформлення (закріплення) й власне надання фактичним даним та їх джерелам значення певного доказу у кримінальному провадженні.

Використання доказів для прийняття процесуальних рішень – це, з одного боку, практична процесуальна діяльність, а з іншого – розумова діяльність, що здійснюється за законами логіки, психології тощо. Ця діяльність полягає в оперуванні доказами, у встановленні на їх підставі фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, в обґрунтуванні доказами своєї правової позиції сторонами кримінального провадження для прийняття законного, обґрунтовано та справедливого процесуального рішення.

Такий підхід щодо розуміння структури доказування в кримінальному провадженні, на наш погляд, є найбільш обґрунтованим та таким, що відповідає його гносеологічній та правовій природі, проте він потребує певних уточнень.

Для всебічного встановлення та дослідження обставин, що мають значення для кримінального провадження, як окремий етап кримінального процесуального доказування, на нашу думку, варто виділяти також перевірку та оцінку отриманих доказів у кримінальному провадженні. Такий висновок можна зробити, виходячи з аналізу положень ч. 1 ст. 223 КПК України, відповідно до якої, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Перевірка отриманих доказів у кримінальному провадженні може здійснюватися як за допомогою гласних слідчих (розшукових) дій (гл. 20 КПК України), так і за допомогою негласних слідчих (розшукових) дій (гл. 21 КПК України), а також інших процесуальних дій. Здійснивши перевірку вже отриманих доказів, уповноважені суб'єкти кримінального провадження обов'язково повинні їх оцінити з точки зору належності, допустимості, достовірності, достатності та взаємозв'язку з метою подальшого їх використання для прийняття законного, обґрунтовано та справедливого процесуального рішення в кримінальному провадженні.

Таким чином, кримінальне процесуальне доказування, на нашу думку, скаладється з трьох взаємозалежних та взаємопов'язаних етапів: 1) отримання доказів (а) пошук, виявлення (встановлення), а при необхідності, вилучення фактичних даних та їх джерел; б) перевірка, оцінка фактичних даних і їх процесуальних джерел; в) надання фактичним даним та їх процесуальним джерелам значення певного доказу в кримінальному провадженні); 2) перевірка та оцінка отриманих доказів; 3) використання цих

доказів для прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні (оперування доказами, встановлення на їх підставі фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, обґрунтування доказами своєї правової позиції сторонами кримінального провадження, прийняття уповноваженими суб'єктами кримінального провадження законного, обґрунтованого та справедливого процесуального рішення).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що запропонована структура доказування у кримінальному провадженні сприятиме, на наш погляд, розробці нових ефективних методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також чіткому визначенні обставин, що підлягають доказуванню в зазначеній категорії кримінальних правопорушень.

Сучасні тенденціїї запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі в Україні

Савченко Андрій Володимирович,
доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри кримінального права
(Національна академія внутрішніх справ)

Наразі національне антикорупційне законодавство України максимально наближене до вимог міжнародного (у т.ч. європейського) законодавства. Одночасно воно перебуває на межі ключових поетапних змін: 26.04.2015 р. втратив чинність Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. і з цієї дати введено в дію Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. Останній вніс зміни та доповнення до різних галузей національного законодавства – про працю, адміністративного, кримінального, цивільно-процесуального, кримінального процесуального тощо. Відповідне оновлення очікує через півроку й законодавство про публічну службу: до 01.01.2016 р. діє Закон України «Про державну службу» від 16.12.1993 р., а з указаної дати набирає чинності Закон України «Про державну службу» від 17.11.2011 року.

Безсумнівно стратегічним антикорупційним досягненням України є оновлення державної системи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, до якої наразі входять: органи прокуратури; органи внутрішніх справ України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»). У ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» дається визначення ключових термінів антикорупційного законодавства (зокрема, *«корупційне правопорушення», «корупція» та «правопорушення, пов'язане з корупцією»*). Зокрема, **корупція** – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень суб'єкти, на яких поширюються дія зазначеного вище Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку (ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції»). Зокрема, адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, встановлена Главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) –

«Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Зазначена глава КУпАП складається з шести статей, які передбачають відповідальність за: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9).

Ще більш відчутні зміни наявні у Кримінальному кодексі України (далі – КК). Наразі цей Кодекс (примітка до ст. 45) містить визначення поняття **«корупційні злочини»** (це злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364^{1}, 365^{2}, 368-369^{2} цього Кодексу). Отже, наразі до кола корупційних злочинів відносяться посягання, передбачені 19 (дев'ятнадцятьма) статтями КК, тобто законодавець навів їх вичерпний перелік, при цьому переважна їх кількість передбачена у межах розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК. Крім цього, термін «неправомірна вигода» замінив собою більш вузький і рудиментарний термін «хабар», під яким розумілися блага виключно майнового характеру. Неправомірною вигодою ж можуть бути грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. З 26.04.2015 р. у КК почали діяти положення ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації», які передбачають відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (караються такі дії позбавленням волі на строк до 2 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років).

Щодо конфлікту інтересів на публічній службі, то очевидно, що він має місце завжди. Головне завдання держави і суспільства полягає у запобіганні конфлікту інтересів та його врегулюванні. Державні службовці зобов'язані дотримуватися правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції». Слід розрізняти потенційний і реальний конфлікт інтересів. *Потенційний конфлікт інтересів* – це наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. *Реальний конфлікт інтересів* – суперечність між приватним інтересом особи та її

службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. При цьому *приватний інтерес* – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Ситуаціями, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, є: розміщення активів; грошові зобов'язання, борги; особисті стосунки та родинні відносини; наявність бізнес-інтересів; доступ до інформаційних ресурсів; перерозподіл бюджетних або фондових коштів; матеріальне стимулювання; неофіційне спілкування з представниками підприємств, організацій, що належать до сфери управління або мають договірні відносини з органами держави, органами державної влади, органами місцевого самоврядування; зв'язки з політичними та/або професіональними організаціями; приватні або професійні обов'язки перед професійними, громадськими, етнічними чи релігійними групами; державні чи муніципальні закупки, регулятивні і контрольні функції, а також укладання урядових чи муніципальних контрактів; працевлаштування державного службовця чи службовця відповідного органу місцевого самоврядування (муніципальний службовець) після того, як він залишить свою посаду в державному чи муніципальному секторі (переговори про майбутню роботу ще до звільнення з державної, муніципальної посади); тощо.

У разі виникнення конфлікту інтересів під час виконання службових повноважень державний службовець зобов'язаний негайно доповісти про це своєму безпосередньому керівникові. Безпосередній керівник державного службовця зобов'язаний вжити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншому державному службовцю, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством (ст. 16-1 Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 року). Крім цього, відповідно до ст. 30 цього Закону підставами припинення державної служби є, з-поміж іншого, недотримання пов'язаних із проходженням державної служби вимог щодо врегулювання конфлікту інтересів, а також притягнення державного службовця до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні службових злочинів, повязаних із незаконним втручанням в приватне життя

Ткач Ольга Василівна, здобувач кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Необхідною передумовою успішного розслідування будь-якого злочину, в тому числі і службових злочинів, пов’язаних із незаконним втручанням в приватне життя, є використання спеціальних знань. З огляду на нещодавнє закріплення в чинному Кримінальному кодексі України норми, що встановлює кримінальну відповідальність за порушення недоторканості приватного життя (ст. 182),і відсутності комплексного дослідження криміналістичної характеристики цього злочину,науковцями не приділялося достатньої увагиметодиці його розслідування, зокрема і особливостям використання спеціальних знань.

Узагальнення слідчої практики дають підстави для висновку, щов ході розслідування службових злочинів, пов’язаних із незаконним втручанням в приватне життя,досить часто виникає необхідність встановлювати юридично значущі обставини, що потребує застосування спеціальних знань. Найчастіше підготовка, вчинення і приховування злочинів вказаної категорії здійснюється в контексті правомірної діяльності особи, яка виконує свої службові обов'язки і виступає складовоюсистеми управлінських, фінансових та інших операцій.Слідчі без допомоги спеціалістів в тій чи іншій галузі знань, як правило, не в змозі забезпечити належне розслідування у зв'язку із браком необхідних знань.У таких випадках кримінальним процесуальним законодавством слідчому надано право використовувати допомогу експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб, котрі володіють спеціальними знаннями. У найбільш загальному розумінні спеціальні знання – це результат пізнання, сукупність відомостей у якій-небудь галузі. На нашу думку спеціальними знаннями є наукові, технічні та практичні знання отримані в результаті навчання або роботи за певною спеціальністю які застосовують для з’ясування обставин справи. Особами, які володіють спеціальними знаннями є слідчий; оперативні працівники, начальник слідчого підрозділу; спеціалісти; експерти; особи, що володіють знаннями в галузі науки, техніки, мистецтва і ремесла, але не наділені процесуальними правами експерта або спеціаліста.

Злочини, пов’язані з незаконним втручанням в приватне життя вчиняються шляхом зловживання владою або службовим становищем, перевищенням влади або службових повноважень, виданням завідомо неправдивого документа. Для того, щоб особа виконуючи свої службові обов'язки вчинила такий злочин як порушення недоторканності приватного життя, вона має мати відповідну професію, займати посаду відповідно до

отриманої освіти, навичок, вмінь. Відповідно до чинного КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Варто зазначити, що особливістю службових злочинів, пов'язаних з незаконним втручанням в приватне життя є доступ до конфіденційної інформації потерпілого. Як свідчить аналіз слідчої та судової практики за період 2012-2015 років, особами, які вчиняють службові злочини з неправомірним використанням конфіденційної інформації про особу потерпілого, є нотаріуси, працівники різних відомств, установ, підприємств. Залучення осіб які володіють спеціальними знаннями знаходиться в безпосередньому зв'язку зі способом вчинення порушень недоторканності приватного життя та способом приховування цих порушень. Доспособів вчинення зазначеного злочинуналежать збирання інформації про склад сім’ї конкретної особи, паспортні дані, в яких міститься конфіденційна інформація щодо серій, номерів паспортів членів сім’ї, їх дати народження, місця реєстрації та здійснення незаконного поширення конфіденційної інформації про осіб без їх згоди, третім особам.

При розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності слідчим залучаються різного роду фахівці. Так, у слідчих оглядах, у проведенні допитів, у судових експертизах та інших слідчих (розшукових) діях, беруть участь фахівці-криміналісти,експерти, допомога яких є необхідною слідчому в наступних випадках: для відновлення даних з пошкоджених та майже знищених носіїв, на яких міститься конфіденційна інформація про особу потерпілого та інформація,яка дає змогу визначити особу злочинця. У цьому разізалучаються спеціалісти із знаннями комп’ютерної техніки, додаткових інформаційних носіїв та ІТ-технологій; для пошуку та відновлення частково знищених відбитків пальців: запрошують експертів-криміналістів; для відновлення пошкоджених фотографій, відеозаписів, які можуть вказати на особу злочинця, залучають осіб зі спеціальними знаннями в області фотографії та відео, фотозйомки.

Зважаючи на викладене, можна дійти висновку, що особливістю використання спеціальних знань при розслідуванні службових злочинів, пов'язаних із незаконним втручанням в приватне життя є тісний зв'язок способу вчинення злочину та приховування скоєних порушень із залученням до участі у слідчій (розшуковій) дії (оперативно-розшуковому заході) фахівців що володіють науковими, технічними та іншими спеціальними знаннями.

Щодо визначення поняття та змісту криміналістичного забезпечення доказування у кримінальному провадженні

Топорецька Зоряна Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Термін «криміналістичне забезпечення» з'явився в юридичній науці у 1979 році. Його було вжито В.Г. Коломацьким під час лекції академії МВС СРСР. З цього часу криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів починає активно досліджуватися та використовуватися у науковій літературі.

Сучасні погляди на поняття та зміст криміналістичного забезпечення можна розділити на декілька груп. Представники першої групи розглядають криміналістичне забезпечення як систему (статичну або динамічну). Такі думки свого часу висловлювалися Р.С. Бєлкіним, В.О. Волинським, А.В. Дроздовим, В.Г. Коломацьким, С.О. Самітовим, В.Г. Лісогором та іншими.

Представники другої групи розглядали криміналістичне забезпечення як діяльність. Така позиція підтримувалася О.Ф. Волинським, С.Ф. Денисюк, П.Ю. Івановим, А.В. Іщенком, В.В. Матвієнком, В.В. Овдієнком, К.Є. Поджаренко, Ж.В. Удовенко, О.І. Чучукало, А.В. Шмоніним та іншими.

Представники третьої групи фактично поєднують погляди попередніх двох груп і розглядають криміналістичне забезпечення не просто як діяльність, а як особливу систему. Такої думки дотримуються К.Е. Горячев, Я.Я. Лозовий, В.Ю. Сокіл, І.В. Тішутіна та інші.

Натомість З.І. Кірсанов та В.О. Образцов дають власне бачення цього поняття, яке не вписується у виділені вище групи.

На нашу думку, правильним буде розкрити розуміння змісту поняття «*Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні*» через розкриття змісту його складових частин: «криміналістичне», «забезпечення», «доказування», «кримінальне провадження».

Криміналістичне забезпечення як словосполучення фактично означає забезпечення криміналістикою.

В українській мові термін «*забезпечувати*» розкривається як «постачати щось у достатній кількості, задовольняти певні потреби, створювати надійні умови для здійснення чого-небудь, гарантувати щось, захищати, охороняти кого-небудь, що-небудь від небезпеки» [1,с.19].

Необхідно також визначитися з поняттям та предметом криміналістики. Г. Гросс у 1892 році вперше визначив предмет криміналістики. Він зазначав: «Криміналістика за своєю природою починається лише там, де встановлюють, у який саме спосіб вчиняються злочини». В подальшому найбільш розповсюдженими стали дві точки зору на визначення її предмета.

С.П. Микитчев у 1955 році визначив криміналістику як науку про технічні засоби, тактичні прийоми та методи, що застосовуються для

виконання передбачених кримінально-процесуальним законом дій судових і слідчих органів щодо виявлення і збирання, фіксації і дослідження доказів з метою розслідування злочинів.

Іншої точки зору дотримувався Р.С Бєлкін. У 1967 році він визначив криміналістику як науку про закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінки та використання доказів, а також засоби та методи судового дослідження і запобігання злочинам, які ґрунтуються на вивченні цих закономірностей [2, с.14-15].

Кримінальне провадження в п. 10 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України визначено як досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність [3].

Доказування є складною практичною і розумовою діяльністю, яка здійснюється шляхом встановлення предмету доказування – обставин, які мали місце в минулому і підлягають доказуванню. Доказування згідно ч. 2 ст. 91 КПК України полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Таким чином криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні фактично є забезпеченням (постачанням, задоволенням потреб) процесу встановлення предмету доказування (збирання, перевірки та оцінки доказів) під час досудового розслідування і судового провадження, проведення процесуальних дій у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення технічними засобами, тактичними прийомами та методами.

Враховуючи викладене, пропонуємо таке визначення цього поняття: криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні – це задоволення потреб процесу збирання, перевірки та оцінки доказів для встановлення предмету доказування технічними засобами, тактичними прийомами та методами криміналістики під час досудового розслідування та судового розгляду кримінального правопорушення, проведення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень у кримінальному процесі.

Тобто криміналістичне забезпечення означає задоволення потреб практики розслідування кримінальних правопорушень криміналістичними засобами прийомами, методами.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови. В 10 т. – Т. 3. – К., 1972. – С.19.

2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Підручник]. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI // Голос України. – 2012. – № 90-91.

Особливості визначення предмету злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 210 КК України

Тихонова Олена Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри економічної безпеки ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Предметом злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 210 КК України «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» є бюджетні кошти. Згідно п. 1 примітки до ст. 210 КК до бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державнго бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування. Бюджетні кошти (кошти бюджету) – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету. При цьому, надходження бюджету – доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів. Доходи бюджету розподіляються на податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, а також трансферти. Витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом. А економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяють на поточні та капітальні.

Бюджетні кошти як предмет злочинного посягання доцільно поділити на дві групи: а) кошти, заплановані в бюджеті (планові бюджетні кошти); б) кошти, які вже надійшли до бюджету (наявні бюджетні кошти). За матеріальною формою наявні кошти можуть виступати предметом злочинів у вигляді грошей у готівковій чи безготівковій формах, у вигляді казначейських векселів або векселів місцевих (обласних) державних адміністрацій. Планові кошти існують абстрактно і не надходять до бюджету внаслідок безпосередньої чи опосередкованої зміни правових приписів або цифрових записів у відповідних нормативно-правових актах і планових документах про бюджет. У залежності від суб'єкта розпорядження та цільового призначення бюджетних коштів їх можна поділити на: а) розподільні кошти; б) внутрішні кошти бюджетної установи; в) резервні кошти бюджету; г) вільні кошти бюджету; д) складові цільові кошти.

Крім того, слід враховувати, що відповідно до ст. 43 БК України при виконанні державного бюджету і місцевих бюджетів застосовується казначейське обслуговування бюджетних коштів, тобто усі надходження та витрати бюджету відбуваються із залученням органів Державної казначейської служби України (далі – ДКС України). В органах ДКС України

відкриваються рахунки, на яких ведеться облік руху бюджетних коштів, зокрема:

- єдиний казначейський рахунок (далі – ЄКР) – основний рахунок держави для проведення фінансових операцій;

- бюджетні рахунки за типами операцій – для зарахування надходжень бюджетів; для операцій клієнтів з бюджетними коштами; для обліку операцій з фінансування бюджетів та для обліку інших операцій;

- рахунки фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- рахунки інших клієнтів за операціями, що не належать до операцій з виконання бюджетів, але обслуговуються органами ДКС України.

Окремі положення спеціальних нормативно-правових актів дають підстави стверджувати, що рух коштів на таких рахунках дозволяє визначити статус коштів, а саме: належать вони до бюджетних чи не належать. Статусу бюджетних вони набувають у момент надходження на один із зазначених рахунків, а втрачають статус бюджетних – у момент їх списання з такого рахунку та перерахування на рахунки суб'єктів господарювання, відкриті у банківських установах.

Аналізуючи предмет означених злочиннів, зазначимо, що ним є не будь-який розмір грошових коштів, а щонайменше бюджетні кошти у великих розмірах (ч.ч. 1 ст. 210, 211 КК). Згідно з приміткою до ст. 210 КК бюджетні кошти у великих розмірах вважається така сума, що перевищує тисячу і більше разів перевищують н.м.д.г., в особливо великому – три тисячі і більше н.м.д.г. Виходячи зі змісту пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 та п. 5 підрозділу 1 розділу ХХ ПК, беручи до уваги необхідний розмір (цей розмір дорівнює 50 %) прожиткового мінімуму для працездатної особи (1218 грн (ст. 7 ЗУ «Про Державний бюджет України на 2015 рік»)), можна встановити, що у 2015 р. (до 1 грудня) великим розміром предмета злочинів, що посягають на фінасову безпеку держави 609000 грн (1218 × 0,5 × 1000) і більше, а особливо великим – 1827000 грн (1218 × 0,5 × 3000) і більше.

Іншими словами, розмір предмета злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 210 КК України, прямо залежить не від суми, що становить н.м.д.г., а від розміру мінімального прожиткового мінімуму для працездатної особи через податкову соціальну пільгу. При кваліфікації діяння, на нашу думку, варто брати до уваги розмір такого прожиткового мінімуму лише станом на 1 січня того року, в якому вчинено злочинне діяння, а якщо він мав продовжуваний характер, то слід виходити з моменту його закінчення.

Корупція та тінізація економіки держави: погляд на проблему

Удовик Микола Станіславович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри економіко-правових дисциплін (Національна академія внутрішніх справ)

Визначальною особливістю функціонування економіки України є стрімка її реструктуризація. Одночасно з цим трансформується і структура економічної злочинності, навіть, з'являються злочини, притаманні економічно розвинутим країнам. Це становить велику небезпеку через відсутність відповідних алгоритмів з виявлення та протидії означеній групі злочинів. Зрозуміло також, що ідея створення єдиного алгоритму боротьби з економічною злочинністю є утопічною. Можна використовувати досвід іноземних держав, але при цьому необхідно враховувати національні особливості та наявні напрацювання. Західна практика протидії економічній злочинності не адаптована до наших кризових умов і тому не може бути ефективно впроваджена у діяльність вітчизняної правоохоронної системи.

Фінансова злочинність охоплює доволі широке коло протиправних діянь. Зазначені правопорушення небезпечні тим, що вони завдають шкоду економічним інтересам держави та пов'язані з вчиненням інших, не менш небезпечних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Насьогодні, найбільш небезпечним явищем реальності в нашій країні, є корупція. Остання – це не щось віртуальне і далеке, вона тут і зараз:

- це призначення на керівні посади за принципом «відданості», родинних зв'язків та спільних бізнес-інтересів, а не професіоналізму. Часто спостерігаємо повну відсутність у «нових» чиновників елементарних фахових знань у напрямку діяльності очолюваних органів державної влади тощо, а також єдине бажання збагатитися на відповідній посаді, нехтуючи будь-якими моральними принципами та всупереч їм;
- це «відкати» за будівництво;
- це розкрадання коштів державних підприємств;
- це вимивання грошей через тендерні процедури;
- це виведення із державної в приватну власність майна через корупційні схеми;
- це монополізація ринку транспортних послуг;
- це завищена в кілька разів вартість будівництва комунальних об'єктів та доріг;
- це протиправні оборудки з землею;
- це націнки на щоденні продукти харчування;
- це необґрунтовано високі ціни на житло та його утримання;
- це вирубка парків;
- це застаріле медичне обладнання;
- це обкрадена армія та, нажаль, багато іншого.

Важливим є і те, що злочини вчиняються організованими злочинними групами з використанням транснаціональних зв'язків. Останнє сприяє відмиванню «брудних грошей», отриманих злочинним шляхом, конвертації безготівкової національної валюти у готівкову іноземну й спустошенню державного бюджету, формуванню «чорного» ринку послуг, зростанню незаконних фінансових махінацій.

Суттєве збільшення тіньового сектору економіки України, в останні роки, становить серйозну небезпеку для розвитку національної економіки, призводить до дестабілізації існуючих фінансової та валютної систем, зниження добробуту населення, а також ставить під загрозу національну безпеку та послаблює міжнародний авторитет України.

Саме тому, питання протидії корупції та тінізації економіки в Україні є вкрай болючими і такими, що потребують свого невідкладного комплексного (економіко-правового) вирішення.

Юридична відповідальність за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень

Хуторянський Олександр Васильович, кандидат юридичних наук, доцент**,** заступника начальника ННІПФПСКМ (Національна академія внутрішніх справ)

Частиною першою ст. 65. Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень передбачено такі види юридичної відповідальності: а) *кримінальна,* б) *адміністративна*, в) *цивільно-правова,* г) *дисциплінарна.*

Кримінальна відповідальність – це вимушене зазнавання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених санкцією статті КК обмежень особистого, майнового, або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави.

Ознаки кримінальної відповідальності, що відрізняють її від інших видів відповідальності:

1) Кримінальна відповідальність становить собою реальну взаємодію спеціальних органів держави і особи, визнаної винною у вчиненні злочину.

2) Кримінальна відповідальність – це вид державного примусу, це осуд злочинця і його діяння вироком суду, а також покладення на винного додаткових позбавлень і обмежень.

3) Вид і міра обмежень особистого (позбавлення волі), майнового (штраф) або іншого характеру визначені тільки у КЗ , перш за все у санкції статті КК, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин.

4) Зазнавання таких обмежень завжди носить вимушений, а не добровільний характер. Застосування таких обмежень є обов'язком держави.

5) Кримінальна відповідальність можлива лише за вчинення злочину. Вчинення злочину виступає підставою Кримінальної відповідальності.

Під *адміністративною відповідальністю* слід розуміти застосування уповноваженим органом чи посадовою особою адміністративного стягнення до особи, яка вчинила правопорушення, що за своїм характером не тягне за собою відповідно до чинного законодавства кримінальну відповідальність.

Цивільно-правова відповідальність – установлена законом реакція держави на цивільне правопорушення, що виявляється в позбавленні особи певних цивільних прав чи накладенні на неї обов'язків майнового характеру. Вона є однією з форм державного примусу, оскільки пов'язана з застосуванням санкцій майнового характеру, спрямованих на відновлення порушених прав і стимулювання нормальних ринкових відносин, і полягає у стягненні неустойки, штрафу або пені.

Підставами для цивільно-правової відповідальності є: наявність майнової шкоди (у грошовому виразі – майнових збитків); протиправність поведінки

(дія чи бездіяльність); вина; причинний зв'язок між збитком і протиправною поведінкою.

Дисциплінарна відповідальність – це один з видів юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку працівника відповідати перед власником або уповноваженим ним органом за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права. Для окремих категорій працівників законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути застосовані й інші види дисциплінарних стягнень.

Слід розмежовувати види дисциплінарної відповідальності – *загальну та спеціальну.*

Загальна дисциплінарна відповідальність настає на підставі норм Кодексу законів про працю (КзпП) і правил внутрішнього трудового розпорядку та поширюється на більшість працівників.

Спеціальна дисциплінарна відповідальність встановлена для вузького кола працівників. Її суб'єктом є працівник, який несе дисциплінарну відповідальність за спеціальними нормативно-правовими актами: статутами, положеннями, законами; передбачає застосування специфічних заходів дисциплінарного впливу. Така дисциплінарна відповідальність обумовлена двома чинниками: по-перше, специфікою трудових функцій, що виконують працівники; по-друге, особливо тяжкими наслідками, які можуть настати в результаті невиконання чи неналежного виконання покладених на них трудових обов'язків. Найхарактернішими рисами спеціальної дисциплінарної відповідальності є такі: обмежена сфера та коло суб'єктів її застосування; специфічні заходи дисциплінарного впливу (зазвичай більш жорсткі стягнення); визначене коло суб'єктів, які можуть її застосовувати; особливий порядок накладення та оскарження дисциплінарних стягнень; наявність спеціальних нормативних актів.

Таким чином, *спеціальна дисциплінарна відповідальність* – це окремий вид дисциплінарної відповідальності чітко визначених суб'єктів, які за вчинений дисциплінарний проступок можуть залучатися в межах спеціальних нормативних актів до більш жорстких заходів дисциплінарного впливу з особливим порядком накладення та оскарження дисциплінарних стягнень.

Особливістю дисциплінарної відповідальності державних службовців є те, що на відміну від кримінальної і адміністративної відповідальності, чинне законодавство не передбачає переліку посадових проступків, за які, власне вона й наступає. Це зумовлено надзвичайною різноманітністю таких проступків. Питання щодо наявності чи відсутності посадового проступку у кожному конкретному випадку вирішує керівник державного органу, виходячи із обставин конкретної справи.

За вчинення корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень особи, притягаються до кримінальної відповідальності.

Згідно зі змінами, внесеними до Кримінального кодексу України, запроваджено новий термін «корупційні злочини».

Корупційними вважаються злочини, передбачені частиною другою статті 191, частиною другою статті 262, частиною другою статті 308, частиною другою статті 312, частиною другою статті 313, частиною другою статті 320, частиною першою статті 357, частиною другою статті 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 354, 364, 364-1, 365-2, 368-370 Кримінального кодексу України.

Такі зміни до закону про кримінальну відповідальність викликані необхідністю імплементації норм міжнародного права (як відомо Україна ратифікувала Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією 1999 р., Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією 1999 р., Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 р.).

Національна система корупційних злочинів, подібна до визначеної Конвенцією ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р., яка включає: 1) підкуп національних державних посадових осіб; 2) підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій; 3) розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; 4) зловживання впливом; 5) зловживання службовим становищем; 6) незаконне збагачення; 7) підкуп у приватному секторі; 8) розкрадання майна в приватному секторі; 9) відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Корупційні злочини за чинним КК України, можна поділити на два умовних види:

а) злочини вчинені шляхом зловживання службовим становищем (частини 2 ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 410, ч. 1 ст. 357 КК);

б) та окремі злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг й злочин проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст.ст. 354, 364, 364-1, 365-2, 368-370 КК).

Такі два види корупційних злочинів систематизувати за одним критерієм неможливо.

Об'єднання усіх корупційних злочинів можливе за іншим критерієм – за родовим об'єктом:

1) корупційний злочин проти власності (ч. 2 ст. 191 КК);

2) корупційний злочин проти громадської безпеки (ч. 2 ст. 262 КК);

3) корупційні злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ч. 2 ст.ст. 308, 312, 313, 320 КК);

4) корупційні злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст. 354, ч. 1 ст. 357 КК);

5) корупційні злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст.ст. 364, 364-1, 365-2, 368–370 КК);

6) корупційний злочин проти встановленого порядку несення військової служби (ч. 2 ст. 410 КК).

Така класифікація є узагальнюючою (містить всі прояви корупційних злочинів) та має істотний єдиний критерій (родовий об’єкт злочину).

Суб'єкти контролю і нагляду за діяльністю розвідувальних органів України

Черниш Вадим Олегович, здобувач Державного науково-дослідного інституту МВС України

Проблеми забезпечення органів державної влади України розвідувальною інформацією, що уявляє собою усні та зафіксовані на матеріальних носіях відомості, які неможливо отримати офіційним шляхом, про реальні та потенційні можливості, плани, наміри і дії іноземних держав, організацій та окремих осіб, що загрожують національним інтересам України, а також про події і обставини, що стосуються національної безпеки і оборони, нині набули особливої актуальності. Події останнього року свідчать, що розвідувальна діяльність, яка здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України зовнішнім загрозам національній безпеці України, має численні вади і прогалини, що не дозволяє повною мірою виконати покладені на розвідувальні органи завдання. Вказане має своїми наслідками створення загроз для життєдіяльності нашої держави. Виявлення причин такої ситуації мало б здійснюватися під час проведення заходів державного та громадського контролю за діяльністю розвідувальних органів. Однак, не зважаючи на той факт, що проблематика державного контролю активно досліджувалася у роботах О.Ф.Андрійко, Ю.П.Битяка, В.Т.Білоуса, В.М.Гаращука, О.М.Музичука, Л.А.Савченко та інших авторів, питання контролю за діяльністю розвідувальних органів України ще не були предметом окремого наукового дослідження, що й обумовлює актуальність визначення суб'єктів контролю за діяльністю розвідувальних органів України.

Правові засади контролю за діяльністю розвідувальних органів України містяться в Законі України «Про розвідувальні органи України», Розділ IV якого має назву «Контроль і нагляд за діяльністю розвідувальних органів України». До суб'єктів такого контролю вказаним Законом віднесено Президента України, Верховну Раду України, Рахункову палату та органи прокуратури [1].

Контроль за діяльністю розвідувальних органів України в межах конституційних повноважень здійснюється Президентом України, в тому числі через керовану ним Раду національної безпеки і оборони України. Розвідувальні органи України доповідають Президентові України і звітують перед ним з питань та в порядку, що визначаються Президентом України. Верховна Рада України здійснює контроль за діяльністю розвідувальних органів України в порядку, встановленому Конституцією України. Для здійснення контролю за витратою коштів Державного бюджету України на утримання розвідувальних органів України і фінансування їх діяльності створюється з числа членів Рахункової палати України спеціальна група.

Спеціальна група Рахункової палати України має право у встановленому законом порядку отримувати від розвідувальних органів України документи стосовно витрат коштів Державного бюджету України, а також заслуховувати керівників відповідних розвідувальних органів з цих питань на закритих засіданнях. Члени спеціальної групи Рахункової палати України здійснюють повноваження, передбачені цією статтею, лише за умови оформлення допуску до відомостей, які становлять державну таємницю, в порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю» [2]. Їм забороняється розкривати методи і засоби діяльності розвідувальних органів, розшифровувати їх співробітників, розголошувати отриману інформацію.

Нагляд за додержанням розвідувальними органами України законів України здійснюється Генеральним прокурором України і уповноваженими ним прокурорами відповідно до Конституції та законів України. Відомості про осіб, які конфіденційно співробітничають або співробітничали з розвідувальним органом України, належність конкретних осіб до кадрового складу розвідувальних органів, а також організаційно-штатна структура розвідувальних органів до предмета прокурорського нагляду не входять.

Крім того, відповідно до ст.13 Закону України «Про розвідувальні органи України» означені органи про свою діяльність в установленому порядку інформують громадськість України, здійснюючи зв'язок з об'єднаннями громадян, засобами масової інформації і громадянами через відповідні структурні підрозділи та їх посадових осіб. При цьому матеріали про діяльність розвідувальних органів України, які надаються засобам масової інформації, не можуть містити відомості, що становлять державну таємницю.

Список використаних джерел:

1. Про розвідувальні органи України: Закон України //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 19. - Ст.94.

2. Про державну таємницю: Закон України //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

До питання існування корупції в Україні

Чубенко Антон Григорович, доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-методичного центру Держфінмоніторингу України

Особливою рисою сучасного соціально-політичного розвитку України є, безумовно, глибока криза основних його політичних і економічних елементів: всіх гілок влади, політичної та економічної еліти. Саме вони, поряд з іншими чинниками, активізували в рух процеси, які стали матеріальною основою корупції.

Корупція не просто вид правопорушення, вона постає як специфічне соціально-економічне явище, наслідком якого є поява певних економічних злочинних структур і форм. Це система соціальних зв'язків і відносин, які склалися у зв'язку з одержанням і розподілом незаконних прибутків.

У таких умовах «лікування» суспільства лише посиленням відповідальності або забезпеченням посадовців високими окладами і пільгами не ефективне. Причин тому декілька: корупція приймає більш витончені і непередбачені форми, держава не в змозі належним чином матеріально забезпечити чиновників і будь-який законний заробіток держслужбовця можна легко «затьмарити» великим хабарем. Таким чином, метод «батога і пряника» може подіяти лише як протиотрута проти дрібних чиновників.

Складність проблеми протидії корупції полягає в реальній можливості корумпованих структур та конкретних осіб, що мають владу і повноваження, перешкоджати намаганням проникнути у сферу їх кримінальної діяльності, а також в неготовності правоохоронних органів та політичних сил суспільства до безкомпромісної боротьби з корупцією.

Не розробленість загальновизнаних критеріїв оцінки корупції, висока її латентність не дозволяють лише на базі статистики простежити масштабність і ступінь її поширеності.

Разом з тим, аналіз боротьби з корупцією в окремих країнах дозволяє зробити деякі практичні висновки. Основним з них є той факт, що зусилля в цьому напрямку повинні ґрунтуватись на розумінні конкретних проблем країни та враховувати стадію її політичного розвитку. Водночас досвід цих держав свідчить, що існують універсальні для світової співдружності шляхи, без яких добитися успіху в подоланні корупції фактично неможливо.

Найбільш важливим з них є політична воля уряду. Жодні законодавчі або адміністративні заходи не можуть бути ефективними, якщо нема політичної волі на всіх рівнях влади. Друге – це реальна, гарантована незалежність судової та слідчої системи країни. Такий підхід добре ілюструє правоохоронна система Італії, Франції та ін. Третє – це те, що правові реформи лише частково розв'язують проблему. Щоб одержати віддачу вони повинні бути тісно поєднані з іншими формами боротьби з корупцією,

економічними, фінансовими, соціальними, організаційними і навіть культурними.

І насамкінець, роль громадськості, особливо її формальних і неформальних об'єднань. Їх постійна поінформованість є ключовим елементом. Обізнана громадська організація може бути самим ефективним рушієм будь-якої антикорупційної компанії. Це підтверджує досвід боротьби з корупцією у Німеччині, Великій Британії та інших розвинутих країнах.

Особливості тимчасового доступу до документів та їх огляду під час розслідування економічних злочинів

Шаповал О. В., здобувач кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Під час розслідування більшості економічних злочинів тимчасовий доступ до документів є невідкладним заходом забезпечення кримінального провадження, що проводиться на початковому етапі розслідування. Оскільки операції з коштами підприємства, установи чи організації знаходять відображення, перш за все, у документах, то їх своєчасне вилучення з метою використання в якості доказів є першочерговим завданням органів досудового розслідування.

За підставою інформаційної значимості документів для розслідування економічних злочинів можна виділити кілька їх груп: 1) нормативно-правові акти, що визначають правила формування, розподілу і використання коштів. Вказані документи не є предметом вилучення або обшуку, не залучаються до кримінального провадження, однак вони вивчаються слідчим, можуть використовуватись при проведенні слідчих (розшукових) дій, складанні процесуальних документів; 2) планові документи, якими визначаються підстави надання, обсяг, розподіл та цільове призначення коштів; 3) документи, що визначають посадове становище, компетенцію службової особи, яка є суб'єктом злочину. Під час огляду та вивчення вказаних документів необхідно звернути увагу на обсяг повноважень службової особи стосовно виконання функцій щодо використання коштів, які стали предметом злочину, або щодо видання нормативно-правових чи розпорядчих актів у економічній сфері; 4) документи, що визначають організаційно-правовий статус та джерела фінансування підприємства, установи, організації, де було вчинено злочин; 5) документи бухгалтерського обліку та фінансової звітності; 6) документи, що свідчать про укладання певних договорів та є підставами для їхньої оплати; 7) казначейські (банківські) документи; 8) документи, що складаються при розрахунках; 9) чорнові записи та неофіційне листування службових осіб, що мають значення для кримінального провадження (робочі зошити, записники тощо); 10) нормативно-правові або розпорядчі акти, що змінюють доходи і видатки бюджету підприємства всупереч встановленому законом порядку, видані службовою особою або затверджені її наказом; 11) документи, пов’язані з прийняттям та реєстрацією нормативно-правових або розпорядчих актів; 12) інші документи, що можуть бути джерелом доказової інформації у конкретних випадках розслідування економічних злочинів.

Результативність обшуків, проведених з метою вилучення документів значною мірою залежить від ретельної підготовки та правильного вибору і застосування слідчим тактичних прийомів його проведення. Етап підготовки включає комплекс дій, спрямованих на вирішення таких тактичних завдань:

а) визначення переліку документів, які необхідно вилучити; б) визначення державних органів, підприємств, установ чи організацій, в яких знаходяться документи, що підлягають вилученню; в) визначення місця та часу проведення; г) визначення кола осіб, участь або присутність яких необхідна при проведенні; ґ) збір відомостей про осіб, у яких буде проводитися обшук і вилучення документів.

З метою визначення переліку документів, які необхідно вилучити, слідчий повинен: а) ознайомитись із нормативними актами, якими встановлюються порядок та особливості документального оформлення операцій з коштами; б) ознайомитись із особливостями діловодства, нормотворчого процесу та ведення бухгалтерської документації в даному державному органі, на підприємстві, в установі чи організації. З цих питань доцільно отримувати консультативну допомогу спеціалістів.

Визначення місця та часу проведення вилучення документів. У більшості випадків виникає необхідність вилучення документів: у державних органах чи бюджетних установах, що надавали кошти, що потім стали предметом злочину, або з якими узгоджувались видані нормативно-правові (розпорядчі) акти (вищестоящі, кредитні установи, фонди і т.п.); в установах, підприємствах і організаціях незалежно від форм власності, що отримували кошти, при використанні яких були допущені порушення, або які отримували для виконання незаконні нормативно-правові (розпорядчі) акти; в установах чи підприємствах, з якими порушники мали господарські зв’язки; у банках і територіальних органах державного казначейства, в яких мають поточні чи бюджетні рахунки установи, службові особи яких вчинили економічний злочин; у місцевих фінансових органах; у контрольних підрозділах, аудиторських підприємствах; у державних органах, які проводили реєстрацію суб’єкта підприємницької діяльності або видавали дозволи на заняття певними видами підприємницької діяльності; у державних або недержавних архівах (якщо бухгалтерська та інша документація установи здана в архів).

Під час розслідування може виникати необхідність у вилученні документів і в інших установах та в окремих осіб, якщо є точні відомості про те, що в їхньому розпорядженні є документи, які мають значення для провадження. Процесуальний порядок вилучення документів (в результаті проведення огляду, обшуку чи тимчасового доступу до документів) визначається слідчим із врахуванням слідчої ситуації, що склалася.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Огляд як окрему слідчу (розшукову) дію обов'язково необхідно проводити щодо документів – письмових доказів, які були вилучені під час огляду місця події або обшуку, але не були при цьому оглянуті.

При розслідуванні економічних злочинів вивчення документів є аналітичною діяльністю, що безпосередньо не фіксується у процесуальних документах. Але її значення важко переоцінити. Вона є невід'ємною частиною роботи слідчого під час розслідування (при підготовці таких слідчих (розшукових) дій, як допит свідків, підозрюваних та інших). Вивчення документів при розслідуванні економічних злочинів відрізняється від їхнього огляду тим, що: а) весь масив документів аналізується у взаємозв'язку, а не кожний окремо, як при огляді; б) аналізу піддається значно більш широке коло документів ніж при огляді; в) ця діяльність не регулюється нормами КПК України, її результати не фіксуються в окремих процесуальних документах; г) вивчення документів проводиться на протязі всього досудового розслідування; ґ) якщо при огляді дослідженню підлягає в основному форма документів, то вивчення спрямоване, перш за все, на встановлення і оцінку певних даних, які містяться в їхньому змісті.

Вивчення документів у провадженнях про економічні злочини здійснюється для вирішення таких завдань: а) ознайомлення з характером та особливостями фінансової, господарської, нормотворчої діяльності установи; порядком ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності; особливостями діловодства; станом фінансової та службової дисципліни; особливостями внутрішнього та зовнішнього контролю за відповідними операціями і т.п.; б) встановлення обставин, що входять у предмет доказування чи мають суттєве значення; в) підготовка до проведення окремої слідчої (розшукової) дії (тимчасове вилучення документів, допиту, огляду і т.д.).

У кримінальних провадженнях про економічні злочини особливу увагу необхідно приділяти вивченню документів із різноманітними резолюціями, підписами, помітками підозрюваного, оскільки вони вказують на безпосереднє відношення певної службової особи до дій, які відображені в документах. Об'єктами вивчення можуть бути і документи, що складаються у зв'язку з розслідуванням і відбивають результати відповідних слідчих (розшукових) та інших дій, а саме: акти ревізій, висновки судових експертиз, протоколи допитів тощо.

Загальна характеристика типових схем учинення злочинів, повязаних з нецільовим використанням бюджетних коштів, здійсненням видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням

Якимчук Богдан Володимирович, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового забезпечення діяльності ОВС Державного науково-дослідного інституту (ДНДІ) МВС України

В сучасних умовах стрімкого розвитку демократичних процесів в Україні, можна прослідкувати тенденцію до адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів. Відповідна тенденція також спостерігається щодо законодавчого регулювання і захисту правовідносин, пов'язаних із використанням бюджетних коштів. Зокрема, аналіз ситуації, яка склалася в Україні, свідчить про те, що докорінні зміни характеру економічних відносин, за умов не завжди послідовного реформування законодавства, зумовили низку проблем у господарських правовідносинах, що, у свою чергу, спричинило поширення економічної злочинності.

Зупинимо увагу на **типових схемах нецільового використання бюджетних коштів**. Так, серед найпоширеніших схем можна назвати такі:

1) фінансування за рахунок бюджетних коштів тих видатків, які не передбачені видатковими статтями затвердженого бюджету (наприклад, спрямування бюджетних коштів на придбання різноманітних активів - валюти, цінностей, іншого майна з метою отримання прибутків та (або) подальшого продажу, здійснення за рахунок бюджетних коштів внесків до статутних фондів господарських товариств або надання благодійної допомоги);

2) використання бюджетних коштів, що мали цільове спрямування, з іншою метою, тобто фінансування одних видатків за рохунок інших статей видатків (наприклад, фінансування виробництва за рахунок коштів, призначених для виплати заробітної плати; використання на утримання державних органів коштів, виділених для фінансування заходів у сфері освіти; витрачання бюджетних коштів, виділених для усунення аварії на шахті та надання допомоги сім'ям загиблих, на погашения банківських кредитних заборгованостей виплати заробітної плати) [1, с.626; 2, с.697-698].

3) Можна також назвати фінансування за рахунок бюджетних коштів видатків, загалом не передбачених видатковими статтями затвердженого бюджету, або ж фінансування одних видаткових статей за рахунок інших.

4) Нецільовим використанням бюджетних коштів має також визнаватися направлення бюджетних коштів на банківські депозити; придбання різноманітних активів (валюти, цінних паперів, іншого майна) з метою отримання прибутків та/або подальшого продажу; здійснення за рахунок бюджетних коштів внесків у статутний фонд іншої юридичної особи чи надання їй благодійної допомоги, використання коштів, що мали цільове

спрямування, з іншою метою; витрачання бюджетних коштів за відсутності первинних документів, які підтверджують здійснення господарських операцій; витрачання бюджетних коштів понад установлені нормативи, у разі коли такі види витрачання не дозволені нормативно-правовими актам або не обумовлені окремо при виділенні коштів, тощо [3,с.438].

Із схемами нецільового використання бюджетних коштів тісно пов’язані види такого нецільового використання. Так, В. В.Кулаков, В. В. Лень [4, с.61-62], С. С. Мірошниченко, В. М. Руфанов, проаналізувавши нормативно-правову базу, виділяють такі **види нецільового використання бюджетних коштів**:

1) здійснення з місцевого бюджету видатків, які мають проводитися з іншого бюджету;

2) несвоєчасне зарахування сільськогосподарськими виробниками на окремий рахунок залишку податкових зобов'язань (різниця між сумою ПДВ, одержаною сільськогосподарськими товаровиробниками від покупців, та сумою ПДВ, сплаченою ними постачальникам);

3) витрачання коштів, виділених на фінансування капітального будівництва для проведення всіх видів ремонтних робіт; фінансування випуску та закупівлі промислової продукції, проведення випробувань і сертифікації; реалізація заходів, пов'язаних із закупівлею сільськогосподарської техніки;

4) витрачання бюджетних коштів за кодами економічної класифікації видатків, що не відповідають змісту проведеної операції;

5) витрачання бюджетних коштів за відсутності підтверджувальних документів, які б визначали їх цільове спрямування;

6) фінансування витрат, не передбачених у законі про державний бюджет чи рішенні про місцевий бюджет (у тому числі надання позичок і кредитів юридичним та фізичним особам) (ч. 4 ст. 16 БК України) [5];

7) перевищення касових видатків над затвердженими Асигнуваннями [4, с. 61-62].

8) використання всупереч цільовому призначенню частини виділеної суми, яка мала чітко визначену мету;

9) використання бюджетних коштів усупереч кошторису та плану закупівель;

10) використання бюджетних коштів, наданих як цільову, безповоротну фінансову допомогу, усупереч їх цільовому призначенню [4, с. 62-63].

Отже, злочини, пов'язані з нецільовим використанням бюджетних коштів, характеризуються досить широким розмаїттям типових схем їх учинення а також видів нецільового використання бюджетних коштів. Такий широкий їх перелік зумовлює наявність ускладнень при їх розкритті і розслідуванні. Крім того, цим обумовлюються інші елементи криміналістичної характеристики цього злочину, - зокрема, особа злочинця, типові сліди, предмет злочинного посягання. Саме тому, з урахуванням відомостей про спосіб учинення злочинів, пов'язаних з нецільовим

використанням бюджетних коштів, у подальшому перспективним вбачається дослідження особи злочинця а також типових слідів злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - [9-те вид., переробл. та допов.]. - К. : Юридична думка, 2012. - 1316 с.

2. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / Дудоров О. О. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. - 952 с.

3. Теліпко В. Е. Науково-пр актичний коментар Бюджетного кодексу України / [Теліпко В. Е., Овчаренко А. С., Панасюк С. А.]; за заг. ред. М. Я. Азарова. - К. : Центр навч. л-ри, 2010. - 480 с.

4. Запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів наук. - практ. посіб. / [Кулаков В. В., Лень В. В., Мірошниченко С. С. та ін., - Запоріжжя : Дніпровський металург, 2011. - 289 с.

5. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

ДЛЯ ЗАМІТОК

ЗМІСТ

Чернявський С. С.
Вступне слово……..4
Алексійчук М. М.
Генезис правових основ запобігання корупції в Україні……6
Андрейко Ю. О.
Види версій у провадженнях про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою……..10
Базір С. С.
Способи одержання неправомірної вигоди службовою особою……..13
Бишевець О.В.
Розвиток наукових уявлень про застосування криміналістичних знань адвокатами……..16
Боднар В. Є.
Організаційно – правові заходи проведення люстраційних дій в державній службі України з надзвичайних ситуацій: перспективи та реалії сьогоденн……19
Братель С. Г.
Антикорупційна безпека працівника органів внутрішніх справ……..22
Бунечко В. І.
Підстави виникнення адміністративно-деліктних правовідносин за участю Служби безпеки України……..24
Бурак М. В.
Захист бюджетних коштів – пріоритетний напрям у діяльності підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України……27
Василинчук В. І., Бодюл Є. М.
Запобігання конфлікту інтересів як захід протидії корупції: міжнародний досвід……..30
Вязмікін С. А.
Способи учинення незаконного видобування бурштину-сирцю……..35
Воят Л. І.
Необхідність професійно –психологічної підготовки працівників міліції щодо сприйняття морально –психологічного виміру корупції……...41
Глушков В. О., Білічак О. А.
Оперативно-розшукові заходи і негласні слідчі (розшукові) дії: спільне та відмінне……..44
Греченко С. Ю.
Пошук та використання оперативної інформації……...49
Грібов М. Л.
Оперативно-розшукова та кримінальна процесуальна компетенція оперативних підрозділів національного атикорупційного бюро України…...52

Грибовський О. В.
Оперативно- технічі заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час фіксації неправомірної вигоди……55
Гловюк І. В.
Розслідування та система кримінально-процесуальних функцій…….59
Гош Д. В.
Щодо умов вступу прокурора в провадження у справах про адміністративні правопорушення……62
Герасименко Л. В.
Запобігання корупції як передумова забезпечення бюджетної безпеки держави……...66
Дерев'янко П. В., Шевчук О. Ю.
Поняття і класифікація основних принципів запобігання та протидії корупції……...68
Демедюк С. В.
Проблемні питання розвитку сфери зв'язку та інформатизації……70
Данченко Л. І.
Взаємодія оперативних підрозділів з органами досудового розслідування у виявленні та припиненні злочинів у бюджетній сфері……..72
Дубина В. І.
Оперативна розробка торговців жінками з метою сексуальної експлуатації……75
Данченко Р. О.
Міжнародний досвід запобігання корупції…….80
Заїка С. О.
Характеристика антикорупційного законодавства України…….83
Іванчик І. А.
Деякі шляхи протидії корупції в Україні……87
Канцідайло О. О., Нагорський Ф. М.
Деякі питання взаємодії підрозділів оперативно-технічних заходів органів внутрішніх справ щодо протидії корупції……..89
Кальчук О. М.
Напрями вдосконалення діяльності органів прокуратури України у сфері протидії корупції ……..97
Калюк С. М.
Законодавчі механізми запобігання корупції……...101
Калюк О. М.
Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності оперативних підрозділів у протидії зі злочинністю……...105
Катеринчук І. П.
Напрями удосконалення захисту персональних даних в системі інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів……..108

Квітка Я. М.
Практика реалізації боротьби з корупцією в правоохоронних структурах Великої Британії……..110
Купранець І. М.
Правопорушення в сфері державних закупівель – як одна із загроз національній безпеці України……113
Калінін О. В.
Шляхи підвищення ролі громадського контролю в діяльності Служби безпеки України……..117
Когунь А. М.
Алгоритм дій службових осіб оперативного підрозділу, прокурора, слідчого щодо організації та проведення ОРЗ, НСРД під час виявлення та припинення злочинів……120
Курач А. М.
Кримінологічна характеристика запобігання корупції в Україні……...122
Кушнір М. М.
Адаптація в національне законодавство міжнародно-правових основ захисту дітей від злочинних посягань……125
Клименко Д. С.
Поняття і значення вивчення особи злочинця для розслідування злочинів проти життя та здоров'я……..128
Кобилянський О. М.
Шляхи удосконалення адміністративно-правових відносин, що виникають за участю органів прокуратури……...130
Корольчук В. В.
Щодо шляхів мінімізації криміногеної ситуації, протидії корупції і організованій злочинності в Україні…….132
Клочкова Н. В.
Феномен документа в правовій системі України…….136
Кузьменко О. П.
Особливості отримання зразків для проведення експертизи у провадженнях про масові заворушення……..139
Клименко О. В.
Щодо запобігання і протидії корупції у діяльності регуляторних органів державного та місцевого рівнів……..142
Коник М. Ю.
Прокурорський нагляд за негласною діяльністю оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України з попередження та виявлення злочинів……..146
Квасневська Н. Д.
Елементи адміністративно-правового статусу Верховного суду України…….149
Лапко О. В.
Характеристика портрета потенційного корупціонера……...151

Луговий В. О.
Античні погляди на розуміння корупції……...154
Луговий І. О.
Поняття і підходи до змісту корупції……156
Матвієнко В. П.
Деякі шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів з протидії злочинності у сфері економіки МВС України у разі використання інформаційних ресурсів міністерств та відомств…….158
Марков М. М.
Організація взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування під час розслідування злочинів у бюджетній сфері……161
Олійник О. С.
Кримінологічні фактори встановлення кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239^1 КК України)…….164
Павлов Д. М.
Правовий аспект фінансового контролю та протидії корупції у сфері цивільного захисту та природно-техногенної безпеки……167
Підюков П. П., Осипенко Р. І.
Координація та взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів у виявленні та знешкодженні корупційних схем фінансування тероризму та пов'язаних із ними інших правопорушень……...169
Петренко Р. В.
Антикорупційне бюро: правове регулювання та основні принципи його діяльності…….173
Проценко А. Т.
Проблемні питання захисту інформації у системі електронних грошей в Україні……..175
Плугатар Т. А.
Концептуальні питання реформування міністерства внутрішніх справ України як суб'єкта державної антикорупційної політики…….180
Погорецький М. А.
Забезпечення доказування одержання неправомірної вигоди службовою особою негласними заходами: проблемні питання…….185
Ракул О. В.
Особливості адміністративно-правового регулювання інструментів фіскальної політики у сучасних умовах……188
Рамазанова У. В.
Способи вчинення злочинів у сфері нецільового використання бюджетних коштів……...190
Семенишин М. О.
Особливості спілкування з особами, які конфіденційно співробітничають з оперативними підрозділами……...192

Сизоненко А. С.;Сливенко В. Р.
Алгоритм виявлення та фіксація злочинів у бюджетній сфері оперативними підрозділами з протидії злочинності у сфері економіки МВС України……194
Сухачов О. О.
Питання конспірації в діяльності оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України……...197
Скалозуб Л. П.
Повноваження банку як потерпілого на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень……201
Столяр Т. В.
Обставини, що виключають злочинність діяння у кримінальному праві України……205
Сербин Р. А.
Критерії оцінки благодійності громадськістю, ЗМІ та державними органами……...206
Сергєєва Д. Б.
Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття й сутність……208
Севрук В., Павленко С. О.
Етнічна злочинність: проблеми протидії……..211
Садченко М. М.
Фінансовий контроль - забезпеченням динамічного соціально-економічного розвитку суспільства……...214
Старенький О. С.
Структура доказування в кримінальному провадженні щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів……..216
Савченко А. В.
Сучасні тенденціїї запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі в Україні……220
Ткач О. В.
Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні службових злочинів, повязаних із незаконним втручанням в приватне життя……223
Топорецька З. М.
Щодо визначення поняття та змісту криміналістичного забезпечення доказування у кримінальному провадженні…….225
Тихонова О. В.
Особливості визначення предмету злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 210 КК України……..227
Удовик М. С.
Корупція та тінізація економіки держави: погляд на проблему…….229
Хуторянський О. В.
Юридична відповідальність за вчинення корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень…….231

Черниш В. О.
Суб'єкти контролю і нагляду за діяльністю розвідувальних органів України…….235
Чубенко А. Г.
До питання існування корупції в Україні…….237
Шаповал О. В.
Особливості тимчасового доступу до документів та їх огляду під час розслідування економічних злочинів……239
Якимчук Б. В.
Загальна характеристика типових схем учинення злочинів, повязаних з нецільовим використанням бюджетних коштів, здійсненням видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням……242

Наукове видання

Оперативно-розшукове запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

Матеріали круглого столу

(Київ, 24 червня 2015 року)

Підписано до друку 29.06.2015. Формат 60х45 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 15,76
Наклад 50 прим. Зам. № 293/І

Віддруковано з наданих матеріалів замовника.
Друкарня ФОП Кандиба Т. П.
Адреса: м. Бровари, вул. Незалежності, 16
E-mail: diz18@ukr.net